

אורי אבנר

בשדות פלשתינה

1948

יומן
קדמי

מהדורה עשירית

ספרים חדשים

יגאל מוסינזון

דרך גבר

מספר על ה"משולש" הנצחי של האשה, הבעלים והמאהב על הרקע המיוחד של הקיבוץ; מתאר פרשת התלבטויותיהם של שני גברים, שהאחד מתאבד והשני יורה ירייה טראגית; מספר על "הסזון" ועל החיכוכים בין אנשי ההגנה לחברי אירגוני "הפורשים"; מתאר את פרשת "השבת השחורה", בה נאסרו אלפי יהודים ע"י הבריטים ונכלאו במחנות לטרון ורפיח. עלילה מרתקת, צלילה לגבכי נשמת האדם ותיאור עז של התקומה על צלליה ואורותיה.

יהושע בר-יוסף

העומדים על הסף

רומן רבי-היקף על משפחה תל-אביבית ענפה בתקופת המאבק של הישוב עד ליל-נובמבר המכריע ב-1947.

רוחה של תקופה גדולה, דמויותיהם של לוחמים בהגנה ובמחתרות השונות, תושבי העיר, המושב והקיבוץ, ועל כולם — דמותו של עולה-לגרדום מקדש שם-שמים עד לרגעיו האחרונים, המתוארת על חוויותיה הסוערות והמועזעות ביותר.

ד"ר אפרים שמואלי

הוגה הרנסנס

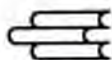
מונוגרפיה על המהפכן הגדול של תקופת הרנסנס, ג'ורדאנו ברונו, שליחה-מבשרה של המהפכה הקופארניקאנית במדע וב-השקפת העולם והחיים, שנדון למיתה על ידי האינקבויזיציה ברומא והועדה על המוקד

אורי אבנרי / בשדות פלשת 1948

אורי אבנרי

בשדות פלשת 1948

יומן קרבי

א. ל. הוצאה מיוחדת
תל-אביב, רחוב בלור 12, טל. 248763

Uri Avnery / In the Fields of the Philistines, 1948

נדפס בישראל 1975

Printed in Israel

צילום, לוחות והדפסה :
דפוס המקור בע"מ, ירושלים

ה פ ר ק י ם :

- 13 — — — — — כטרם קרב / השעה הראשונה / שני חברים / כובע־גרב / חוששה / התעמלות בוקר / נעשינו לחיילים / שירי צבא / מסככים / בנות / לקראת הקרב.
- 41 — — — — — טבילת האש / החלל הראשון / די־מוחיסן / שיירה לירושלים / שי לחייל / הקרב הראשון על לטרון / אל־קובאב.
- 91 — — — — — אדם מול פלדה / ההתקפות הראשונות על עיראק־סואידאן / אדם תשקו / נחיתה באישדוד / הפעולה בוטלה / הקרב על אישדוד / אינטרמצו בקאלאבוש / ג'וב קטן / הגבעה 69.
- 125 — — — — — אחד־עשר ימי הכרעה / מסע בזק / פטרול שיגרת / באהלי סלמ"ח / שכר לימוד / לילה ללא מצפן / המערכה על עיבדיס ונגבה / משלט 105 / בית עפא / איסוף פצועים / הפוגה / להורים / וזה אשר קרה.
- 196 — — — — — דם ודומן / חזית ועורף / תולדותיו של זקן / אהבה חיילית / פורטרט של גיבור לאומי / פטמה בת הג'יפ / ביתו של החייל / שיר השועלים / שיירה לנגב / מכתב אחרון / צחוק בחזית / „אחרי המלחמה...“ / שבוי קטן / בסיס קרבי / רומן באלחוט.
- 257 — — — — — נמלות החזית / בייס למפקדים קרביים / נויפת המג"ד / אנשי פאנפילוב / מכתב לאב שכול / שיחה עם מתים / חובשת קסנה / רוח הנחשונים / כבוד לנמלת החזית / כיתת גח"ל / גשם במשלט / אמונות טפלות / וותיקים / החובש ז'ק שק.
- 306 — — — — — חזית לבנה / צרוד כדורים / קופסת שוקולד / גבורה על רגל אחת / מחול ה„עקומים“ / צעיר חסר נמוסים / יום בחירות / ספסר מלחמה.
- 332 — — — — — אפילוג

חזרה ל"שדות פלשת"

לפני כמה ימים שוחחתי עם סופר המבקש לכתוב ספר על אלברט — האלוף אברהם מנדלר, שנהרג במלחמת יום-הכיפורים. עצמתי את עיני והעליתי בזיכרוני את דמותו של נער מחייך, ביישני, שקט ומבוגר מכפי גילו, שירד באחד הימים מאוטובוס, בתום קורס המס-כפים, וקיבל לידיו את פיקוד המחלקה. הוא היה מפקד כלבבנו, גמיש, עדין, אדם שרצית למלא אחרי פקודותיו מפני שחיבבת והערכת אותו.

"מוזר", אמר הסופר, "האם זה אותו אלברט שהיה מלך-המישמעת של צה"ל, קפדן, נוקשה, שומר-מרחק?"
כן, זה היה אותו אלברט. אבל בין שתי התמונות חלפו 25 שנים. שנות-דור הפרידו בין המס-כף המבויש ובין האלוף שעליו הוטלה אחריות כה נוראה בצהרי יום-הכיפורים — 25 שנות-חיים, ארבע מילחמות.

אני פוחד לפתוח את הספר המונח עתה לפני ולפניך. האיש שכתב אותו — אני הוא. אך האם זה אותו אני? האם אהיה מסוגל לחזור לרגשותיו של הצעיר שרשם את הדברים כשהוא יושב כפוף בשוחה, כשהוא רכון על כיפה של ג'יפ, כשהוא אוטם את אוזניו בשק"ם גדודי? האם אוכל לפגוש באני זה בלא מבוכה, להזדהות עימו, להכיר בו את אני עצמי?

* * *

תולדותיו של ספר זה מיוחדות הן, ואולי כדאי לספר איך נולד, כדי להבטיח מראש את סלחנותו של הקורא. כאשר התגייסתי לגדודי-ההגנה, עם פרוץ המלחמה, עבדתי בעיתון

כלכלי קטן. העברתי את העבודה לידיד, שהשתתף גם במערכת עיתון-
הערב החדש של הארץ, שנקרא יום-יום.

"אולי תשלח לנו מפעם לפעם רשימות מן הצבא?" הציע לי.
הסכמתי.

וכך, מאז היום הראשון של גיוסי, כתבתי רשימות. ממחנה-הטירונות,
מן הבסיס הקרבי, בין קרב לקרב, ולפעמים גם בתוך הקרב עצמו.
הדבר הפך כפייתי. פרקתי בכתיבה את רגשותי, את חוויותי, את
אכזבותי. הבעתי רגעים של שיכרון-הניצחון ושל ייאוש. הדבר הפך
לי לצורך.

כתבתי בכל התנחות האפשרויות. את שיר-השועלים כתבתי בע-
מידה, לאור פנס של ג'יפ. את תיאור קרב-עיבדים כתבתי בשכיבה, תחת
עץ בפרדס, בהמתנה להפצצה של ספיטפיירים מצריים. את תיאור
פציעתי כתבתי במיטה של בית-חולים, בין התקפות-כאבים. אף פעם
אחת לא הייתי לבדי. חייתי ביחידה, 24 שעות ביממה. שיחות החברים,
הבדיחות והרטינה, שימשו מוסיקת-הרקע לכל מילה שכתבתי. לכן
מביעים הדברים את רוח היחידה כפי שהיתה בכל רגע, מבלי שהייתי
מודע לכך. זהו ההבדל בין דברים הנכתבים על-ידי חייל מן השורה,
החי ונושם את רוח היחידה, ובין כתב צבאי היורד אל היחידה, משתדל
להתרשם ממנה וממשיך בדרכו.

במשך הזמן נודע ברחבי הגדוד והחטיבה ש"אורי כותב", כשם
שנודע ש"דני מנגן באקורדיון" וש"מוישה נוהג כמו משוגע". ביחידה
קרבת לומד כל אחד להשלים עם השיגיונות של רעהו, ולקבלם כמות
שהם. הכתיבה היתה השיגיון — ובעיני רבים בוודאי השיגעון — שלי.
"אורי, כתוב!" תבעו ממני חברים, כשהתרגזו על משהו בחזית או
בעורף. "היי, הנה הסופר!" צעקו אנשי חי"ר מיזועים, בליגלוג טוב-
לב, כשחלפתי על פניהם בגיפ השועלים. כשחזרו הביתה לחופשה
ונשאלו מה קורה להם, היו אומרים להורים ולחברות: "תקראו את
הרשימות של אורי אבנרי ביום-יום, ותדעו היכן אני". לאחר מכן,
כשרבים מהורים אלה קיבלו הודעות על נפילת בניהם, פנו אלי
וביקשוני לספר מה אירע ליקיריהם.

למפקדים היה יחס דו-ערכי לכתיבה זו. לעיתים התרגזו, לעיתים עצמו עין, לעיתים אסרו ואיימו, לעיתים עודדו. צ'רה (לאחר-מכן רבי-אלוף צבי צור) שלף אותי פעם משוחה בסוואפיר (כיום שפיר), השאיל לי תת-מקלע טומי מרשים ושלח אותי העירה, כדי להכריח את העיתוננים לפרסם מאמר שלי, שבו מחיתי על הכתבות שייחסו למשה דיין את הקרבות שלנו. אחרי שנאסרה עלי הכתיבה, שלח לי מפקד-החטיבה שימעון אבירן פתק-ברכה על מאמר שפירסמתי נגד פולחן-האלילים שנערך לטנקים של יצחק שדה.

* * *

צורת זו של כתיבה העניקה לספר תכונה אחת, שלא מצאתיה בספרים דומים בעולם.

ספר רגיל, הנכתב אחרי מילחמה (כמו ספרי הצד השני של המטבע) מביע מצב-רוח אחד — זה של הכותב בשעת כתיבתו. אך בשדות פלשת נכתב במשך שנה שלמה, שנה שבה השתנו מצבי-הרוח שלנו מן הקצה אל הקצה, מן העליזות הצוהלת של הימים הראשונים, ועד לדיכאון התהומי של הימים האחרונים, עת היו יחידותינו מרוסקות, ומיטב חברינו עברו לבתי-הקברות ולבתי-החולים.

ספר זה אינו רק תיאור של מאורעות. זהו גם תיאור של מצב-רוח, מצב-רוחו של דור שלם שהתבגר במילחמה.

כתבתי את הדברים בעיצומם של המאורעות, לעיתים בכל יום, לעיתים כמה פעמים ביום, לעיתים אחרי הפסקה של שבוע, שהיה כה גדוש קרבות עד שלא יכולתי לנגוע בעיפרון.

איך הגיעו הדברים לתל-אביב? בעיני, זהו אחד הפלאים. תחבתי כמה עמודים לתוך כיסו של חבר שקיבל חופשה של כמה שעות; עצרתי נהג תחמושת בכביש ומסרתי לו מעטפה; זרקתי חבילה על שולחן המזכירות של קיבוץ שבו עברנו. והנה, מבין עשרות רבות של חבילות כאלה, במשך חודשים רבים, לא אבדה אף אחת.

בתום המילחמה, כשהייתי בחופשה של החלמה, הציע לי מישהו לאסוף את הרשימות שפורסמו, לחבר להן דברי-קישור ולפרסמן כספר. עשיתי כן, מבלי לשנות אף מילה אחת. כמה הוצאות-ספרים

דחו את התוצר המוגמר בבוז. אך כשהופיע הספר, ביוני 1949, כבש במהרה שיא ללא-תקדים עד אז: תוך שנה נמכרו עשר מהדורות בכריכה עבה. זקפתי הצלחה זו לזכות כולנו, כל הלוחמים שחוללו את המעשים המתוארים בספר, והשתמשתי בהכנסה לרכישת העולם הזה, שבו ביקשתי להמשיך במאבק למען הערכים שנוצרו ביחידה.

* * *

פעמים ללא-ספור נשאלתי, בשנים שחלפו מאז: "איך הגיע שועל-שימשון כמוך לעמדה פרו-ערבית?" בשאלה זו טמונה אי-הבנה יסודית.

חודשיים לפני פרוץ המלחמה פירסמתי חוברת שנשאה את הכותרת **מילחמה או שלום במרחב השמי**. הטפתי בה לדיעות שאני דוגל בהן גם כיום: שהאומה העברית צריכה להשתלב במרחב שבו אנחנו חיים, שהתנועה הלאומית העברית והתנועה הלאומית הערבית הן תאומות המשלימות זו את זו, שהמלחמה בין שני העמים היא טרגדיה היסטורית שעלינו לשים לה קץ, לפני שתשים קץ לנו.

בפרוץ המלחמה התגייסתי והשתדלתי לעבור ליחידה קרבית מייוחדת, כדי להוכיח שגם מי שדוגל בשלום מוכן להגן על עמו — ואולי יותר מאחרים. לחמנו מפני ש"אין ברירה" — ואז באמת לא היתה ברירה. אך בשיא המלחמה נשבעתי לעצמי שאם אצא ממנה חי, אקדיש כל רגע שנותר לי בחיים כדי למנוע מלחמות נוספות. אני מקווה שלא הפרתי נדר זה.

כמו רוב חברי, לא לחמתי מתוך שינאה. לחמנו מתוך אהבה. קיוויתי שאהבה זו לחיים ולבני-אנוש, ושינאה זו למלחמה, תשתקף בספר זה. כשנוכחתי לדעת כי אין די בכך, כתבתי כעבור שנה את הצד השני של המטבע, הכולל את החוויות שלא יכולתי לרשמן במהלך המלחמה עצמה, הן מפני שכאבו מדי, הן מפני שלא יכלו אז לעבור את הצנזורה הצבאית הקפדנית, הן מפני שחסתי על רגשות ההורים והיקירים בעורף.

* * *

כאשר אספתי את החומר לספר, בראשית 1949, היה רב הפיתוי

לערכו מחדש, לנפותו, לשכתבו, לגנוז קטעים שנכתבו בלהט הקרב ובהתרגשות של רגע, "עם רצח בעיניים". התגברתי על פיתוי זה, כי רציתי למסור מיסמך אותנטי — דבריו של חייל מתוך הקרב, כפי שנרשמו על-ידו בשעת מעשה.

מאותה סיבה עצמה החלטתי שלא להכניס שום שינוי במהדורה זו, הראשונה המופיעה אחרי 25 שנים. רציתי שהדברים יישארו כפי שהיו, לטובה או לרעה. הצעיר של היום יוכל לחוש איך הרגיש צעיר בן-גילו אז. חיילי יום-הכיפורים — שראו מצבים נוראים לאין שיעור מכל מה שעבר עלינו — יווכחו אולי לדעת כי יש חוויות המשותפות לכל הלוחמים בכל המלחמות.

אם כן, הבה נחזור לשדות פלשת, ולשלהי 1947.

אורי אבנרי

ספטמבר 1975

פרק ראשון

בטרם קרב

29 בנובמבר, 1947. דקות אחדות לפני חצות לילה. איש אינו ישן. ארץ־ישראל כולה יושבת ליד מקלטי הרדיו. ומגלי האתר מגיעה לאזניה הידיעה: מליאת העצרת של ארגון האומות המאוחדות החליטה לאשר את הקמתה של מדינה עברית בחלק מארץ־ישראל.

כסערה אדירה פורצת השמחה מלב הישוב. הנוער זורם לרחובות, מתקהל, משתולל. בערכות הפגנות של התלהבות המונית כאשר עוד לא נראו בארץ. המונים מצטופפים, ראש אל ראש, ושרים. בככרות המרכזיים סובבים מעגלי ההורה. צעירים וצעירות שאינם מכירים זה את זה מתחבקים ומתנשקים.

הצהלה גורפת כל התנגדות. מחיצות וסייגים נופלים. בים של דגלים, בשכרון של התלהבות חוגגת ארץ־ישראל הצעירה את הידיעה הגדולה ששמה קץ לאי־הודאות.

*

במשך החדשים האחרונים הדרדרה הארץ לקראת תהום במהירות גוברת והולכת. שום שלטון סדיר לא התקיים. התהו־ובוהו השתלט על הכל.

ב־29 בספטמבר 1947, בדיוק חדשים לפני ההחלטה, הכריז ג'מאל חוסיני בשפה שלא נשתמעה לשתי פנים, כי הערבים ילחמו בנשק להפיכת הארץ למדינה ערבית. באותו יום פוצצו אנשי אצ"ל את משטרת חיפה והרגו עשרה אנגלים. ממשלות סוריה והלבנון החלו לרכז את צבאותיהן הסדירים בקרבת הגבול.

ב־12 בנובמבר רצחו שוטרים בריטיים ארבעה צעירים שנמנו על לח"י. למחרת היום המיתו אנשי לח"י שמונה בריטים בכל רחבי הארץ. שלושה ימים אחרי כן פרצה אנית־ההגנה „עליה" את הסגר הצי הבריטי, והורידה מעפילים בחוף נהריה. ב־19 בנובמבר הוקמו שתי נקודות חדשות בנגב. ב־21 בנובמבר נפצעו עשרה עברים בהתקפה ערבית על אוטובוס בדרך מחולון לתל־אביב.

בארץ התמודדו שלושה כחות ולחמו זה בזה. ממשלה בריטית ללא תוקף מוסרי כלשהו ישבה על רבבות כידוניה כעל עקרבים. היא ניסתה לבלום את זרם המעפילים, שהגיעו לחופי הארץ מדי שבוע בשבוע. גרושם של מעפילי „יציאת אירופה" זעזע את העולם כולו וחזק את ידיהם של אותם צעירים אלמונים, שליחי ההגנה, שהקימו באירופה ובארצות־ערב מנגנון מחתרתי מסועף לפריצת ההסגר. באותה שעה הלמו ארגונים פורשים קטנים בממשל הבריטי בהרג ובחבלה, ומעגל־הקסמים של טרור וטרור־נגדי ערער את יסודות החיים הסדירים.

מעבר לגבול נפגשו באותה שעה חאג' אמין אלחוסני ומנהיגי המדינות הערביות והחליטו, בשיבות סודיות, להשמיד אחת ולתמיד את „הסכנה הציונית" בכוח הנשק.

*

לתוך אוירה זו, שבישרה את המשבר המתקרב, נפלה החלטת האו"ם כרעם הראשון המבשר את הסערה אחרי ימי־שרב מחניקים. באופן אינסטינקטיבי הרגישו הכל: הדין נחרץ. בא הקץ לחוסר הבטחון ולא־הודאות.

הבמאי הגאוני ביותר לא היה מסוגל לביים את הרננה הספונטאנית שפרצה ברגע זה מלב הנוער העברי. נוער זה לא שמח על החלוקה שקרעה את ארצו לגזרים. הוא לא שש גם לקראת המאבק. שמחתו היתה בטוי להרגשה המשתחררת, כי הנה נפלו חומות־הגטו, כי הנה יצא למרחב, כי הנה נפתחו לפניו אפקים חדשים למעש וליצירה.

אך היו גם כאלה שנעו אותו לילה דוממים, קודרי פנים; שהסתכלו בצהלת־ההוללות שמסביבם מבלי להשתתף בה. הם ראו את הנוער הצוהל ושאלו את עצמם: מי מאלה יחיה בעוד שנה? כי ידוע ידעו: תהיה זאת מלחמת־הכרעה, מלחמה עקובה מדם, בה יוכרע המאבק בין עברים וערבים, שהתבשל במשך שלושים שנה, מאז הצהרת בלפור.

*

30 בנובמבר, 1947. הפגנות־ההתלהבות נמשכות. צעירים וצעירות, שלא עצמו עין בלילה, ממשיכים לרנן ולהשתולל.

ולפתע משתתקת הצהלה לרגע קט. קולן של יריות מהדהד בארץ. אוטובוס עברי הותקף בדרכו מנתניה לירושלים. ארבע גויות מונחות על הכביש. המלחמה החלה.

בכל רחבי הארץ נוהר הנוער הערבי לחבורות הלוחמים. מסוריה, ממצרים, מעיראק ומעבר הירדן זורמים ארצה קבוצות־מתנדבים ומטעני נשק.

ההתקפה הראשונה נערכת על נקודת התורפה של הישוב — על עורקי־החיים של התחבורה העברית. הכבישים לירושלים ולנגב נחסמים בהתקפות נשנות וחוזרות של חבורות לוחמים ערבים. צנור המים בנגב מופצץ וחוזר ומופצץ אחרי כל תיקון. ב־2 בדצמבר פורץ בירושלים המון ערבי למרכז המסחרי, רוצח חמשה יהודים, ומגרש את היהודים משכונות־הספר. באותה שעה נערכות ההתקפות הראשונות על פרברי תל־אביב והשכונות שבגבול יפו. הכבישים נחסמו. הערים נתונות במצור.

הצד השלישי אף הוא פעיל. הבריטים, שהחליטו לצאת מארץ־ישראל, כדי לאפשר לערבים לחסל את הישוב, אינם מהססים להקל עליהם את המלאכה. בחסותם חודר הלגיון הערבי ללב הארץ. ב־14 בדצמבר נופלים ליד מחנה־הלגיון בבית־נבאללה ארבעה־עשר אנשי־ההגנה המלווים שיירה לבן־שמן. ב־22 בפברואר מפוצצים טרוריסטים בריטיים את מרכז האוכלוסיה העברית בירושלים, ברחוב בן־יהודה. ב־28 בפברואר פורקים הבריטים את הנשק מעל שמונה אנשי־ההגנה

שהבטיחו את הדרך מתלאביב לחולון, ליד בית-החרושת „היוצק“,
ומוסרים אותם חסרי־ישע לידי המרצחים הערביים. הישוב העומד על
נפשו אינו יכול לשאת את נשקו בגלוי.

*

והישוב גם אינו מוכן למלחמה הזאת. המוסדות הציוניים, שחתרו במשך שנים בעקביות לקראת החלוקה,
לא האמינו שהערבים ימחישו את איומיהם ויצאו למלחמת־עם. הם
היו בטוחים שהעולם הנאור, בדמות ארגון האומות המאוחדות, יחוש
לעזרתם ויטיל את החלוקה על הארץ בכוח נשקו.

האגדות על מחסני־נשק עצומים החבויים אי־שם בחיק האדמה
התנפצו חיש מהר אל חומת המציאות. כן התבדתה האגדה על
שמונים־אלף חיילים מאומנים שיקומו לפקודת המוסדות ויצאו לקרב
חמושים בנשקם ומאורגנים ביחידותיהם.

לפני הציעם את הצעתם לחלוקת ארץ־ישראל נפגשו חברי ועדת
הא״ם עם מפקדי ארגון־ההגנה בפגישה סודית. ההגנה נשאלה אם
נכון הישוב להגן על עצמו בכוחותיו שלו בלבד באם יותקף ע״י
המדינות הערביות. ישראל גלילי ענה בשם ההגנה שהישוב ימגר את
ההתקפה אם יקבל את הצידוד הכבד הדרוש מידי הא״ם.

גם תקוה זו הופרכה במהירות. ההסגר הבריטי מנע את הבאת
הנשק, והא״ם אסר על חבריו לספק כלי־מלחמה לצדדים הלוחמים.
הישוב הועמד בפני ברירה אכזרית — לנצח במלחמה זו בכוחותיו שלו
בלבד או לחדול. לא היה בידו אלא נשק קל בכמויות זעומות. לא עמדו
לרשותו אלא יחידות קטנות מאד של חיילי הפלמ״ח, החי״ש והחי״ם.
קיומו הפיזי היה תלוי על חוט השערה.

תקופת ההצהרות הפוליטיות חלפה. חסל סדר המשחק הדיפלומטי.
חיי הישוב היו תלויים בנשק האחרון ששרד לו — הצעיר העברי.

*

ב־30 בנובמבר, 1947, עת נורו היריות הראשונות של המלחמה,
הכריזו רשויות הישוב על גיוס הנוער העברי בגיל 17 עד 25.
בהתלהבות שפרצה כל גבול נהר מיטב הנוער אל משרדי הגיוס.

בה בשעה שקבוצות קטנות של אנשי הפלמ"ח והחי"ש יצאו ללוות את השיירות והגנו יחד עם אנשי החי"ם על אזורי הספר של הערים, קם בכל רחבי הארץ צבא חדש, צבא ללא שם, ללא סמל וללא מדים — צבא הנוער העברי. במחנות תל-אביב ושרונה, שפנו ע"י המשטרה הבריטית ב־15 בדצמבר 1947, אומנו בקצב קדחתני מאות ואלפים.

היחידות הלוחמות הראשונות יצאו למעשי-תגמול, התפרצו לכפרים ערביים ופוצצו בנינים. ברובים מעטים שנדדו מיד אל יד, ללא שריון מספיק להגן על התחבורה, נחלו צעירים אלה נצחונות נועזים ומפלות אכזריות. ב־22 בפברואר 1948 נפלו בדרך לכפר-עציון שלשים וחמשה צעירים שיצאו לבצע משימה שרק פלוגה קרבית מצוידה כראוי היתה יכולה לבצעה בבטחה. ב־4 במרס נפלו חמשה-עשר בקרב ליד עטרות. ב־28 למרס נפלו ארבעים ושנים בהגנים על שיירה ליחיעם.

אך באותה שעה התאמנו והתגבשו היחידות הקרביות מבין שורות המגויסים החדשים. פלוגות הפכו לגדודים וגדודים לחטיבות. היה זה צבא ללא תחבורה, ללא מנגנון ערפי, ללא מטוסי-מלחמה, תותחים או טאנקים, אך נישא על כנפיה של התלהבות עממית שההיסטוריה לא ראתה דוגמתה מאז צבאות המהפכה הצרפתית והמהפכה הרוסית.

כשקראתי ביום 30 בנובמבר כי האוטובוס העברי הראשון הותקף בידי דוחמים ערביים ידעתי שמעתה מוטלת עלי חובה אחת בלבד: להתגייס. התייצבתי לשרות.

בימים המעטים שנשארו לי עד לחילול כתבתי חוברת קטנה על בעיות המלחמה. הבעתי את דעתי כי לא מאורעות בנוסח 1936-39 הם העומדים לפנינו. אלא מלחמה ארוכה ורב-ת-קרבנות. מלחמה על עצם קיומנו; הצעתי להפסיק את שיטת ההתגוננות ומעשי-התגמול חסרת-התכלית, ולעבור לאופנסיבה כללית.

מסרתי את כתב-היד למדפיס, קניתי בשארית כספי את מדי-החאקי, כובע-הגרם והציוד האישי הנדרש לחייל, סגרתי את שארית חפצי בארון ישן. והתייצבתי בשער-הכניסה של מחנה האמונים.

הייתי לטוראי בחיל-השדה.

השעה הראשונה.

הם באים אחד אחד, בזה אחר זה.

יש המתקרבים אל שער המחנה בצעדי עוז, כשעל שפתותיהם זיווך של בטחון מעושה. הם מגישים לשוטר הצבאי את צו ההתיצבות כנוסע המגיש את כרטיסו לנהג באוטובוס, משתדלים להקיף במבט כולל אחד את המחנה כולו, מנחיתים את חפציהם ברחבת המסדר, מדליקים לעצמם סיגריה ומחכים לבאות בשלות נפש מדומה. אולם ישנם גם המעיפים מבט געגועים אחרון אל „הרחוב האזרחי” שמאחוריהם, הניגשים אל המ. צ. בצעדים הססניים, והעומדים ברחבת המפקד כילדים קטנים שמצפונם נוקפם.

כבר ברגע הראשון אתה יכול להבחין בין שני הטיפוסים העיקריים של מחנה האמונים — בין החייל אשר שרף מאחוריו את הגשרים הנפשיים, השואף להיות חייל ותו לא, ובין המגויס השומר בלבו את הבית.

יכול אתה להבחין בהם על פי התלבושת החיצונית. יש המתקרבים אל הרחבה כשהם לבושים כקציני מטה. הם קנו להם את הבאטל־דרס ואת מכנסי החאקי עוד „בחוץ”, החותלות מקשטות את רגליהם, וכובע־הגרם שלהם מעוך ומקומט כמו אחרי שנתיים של שרות. ולצדם עומדים הציבילים — חולצות צבעוניות, זאקט משובץ, אפילו עניבות.

עתה הם עומדים בחבורה גדולה, ומסתכלים איש ברעהו — זרים. בעוד שעות ספורות יחיו יחד, יעמדו יחד בתור לחדר האוכל, יידחקו איש אל רעהו בשעת הגילות בבוקר, ישאלו זה לזה משחת נעלים, ויכבדו איש את רעהו בקללות המסורתיות בארבע־עשרה לשונות. אולם עתה זרים הם עדיין. והמרחק ביניהם הוא רב ועצום — צברים, תימנים ויקים, צעיר מגושם בעל משקפים שהיה עוד אתמול מנהל מסחרי של בית תרושת, ועזרא הקטן, מוכר האסקימו משפת הים, העומד לו בפנה כסימן שאלה עקום.

מחנה האמונים משול למערבל-בטון ענקי. אין הוא מתחשב בנשיות האישיות שלך, אין הוא מברר את החומר האנושי ומאגד אותו בכיתות ובמחלקות לפי תכונותיו האישיות. יכול אתה להיות חשמלאי, פסנתרן או סבל — בעוד שעה קלה תהיה חייל, ומחר, כשתזחל בשדות הקוצים בסרבל המוכתם בבוך — מי ידע מה היית אתמול? ואת מי זה יענין?

אי פה ואי שם נשברת חומת הקרח. בעלי היוזמה מתחילים לקשור קשרים. הבלונדין המשופם מבקש סיגריה מאת תימני קטן וחיכני, מתפתחת שיחה של ששה משפטים — והנה נוצרת ידידות שבעוד שבוע ידע על אודותיה כל טוראי במחנה כולו. בפינה אחרת של הרחבה משוים כמה צעירים את מחירי הבאטלדרסים שקנו זה עתה. השיחה מתגלגלת לנושאים אחרים, נעשות „הכרזות“ — והנה נולדה „משפחה“, התרופה לכל התלאות והצרות של הטוראי במחנה האמונים. קול משרוקית. המפקדים מתקרבים. הם מסתכלים ב„חומר האנושי“ שמתפקידם לעשותו לחטיבה צבאית. הם צעירים מאד — אין הם מבוגרים מן המגויסים אשר יעמדו מעתה דום בפניהם ויקפצו למשמע פקודותיהם.

„הק-שב“. השיחות נפסקות. המפקד הג'ינג'י מסדר את האנשים בשלשות. בעוד ימים ספורים ילמדו לעשות זאת לקול פקודותיו. הם עומדים בשורה. חיילים.

לפני המלחמה היה כל אחד מאתנו חי בחוג מצומצם משלו, והשלה את עצמו שחוג זה הנהו הנוער העברי. והנה, בתחומי המחנה, נפגשו בפעם הראשונה כל זרמי דורנו. מחיצות נפלו. בין לילה היינו כולנו למחנה גדול אחד — ותיקיהגנה ומתגייסים חדשים, חסידי המפלגות השונות ומתנגדיהן, עירוניים ואנשיקיבוץ, „נוער זהב“ וחניכי תנועות פרולטאריות.

איש מאתנו לא שם עוד לבו להבדלי „עדה“, השכלה, תרבות או מעמד. ההכרח האכזרי של החיים הקיבוציים אילץ אותנו לגרגאריות. למדנו כי חבר מסור חשוב יותר מאשר איש-שיחה משכיל, וכי אופי הגון שקול כנגד כל החכמה וההשכלה שבעולם.

כך נולדה האחווה, הנכס הראשון של איש הצבא.

שני חברים.

הוא היה החייל האהוב ביותר במחנה. קראו לו „מסמר“ בגלל גבהו — כמעט שני מטרים. אחרים קראו לו „ג'וקר“ בגלל כשרונו הבלתי-מוגבל לשמח את לבנו במצבים קשים, והצורה המיוחדת בה חבש את כובע-הגרב.

כולנו אהבנו לראותו באימוני שדה. אף אחד מאתנו לא ידע לזחול, להסתער ולזרוק רימונים כפי שידע הוא. ברגעים אלה נראה כחייל ביומן רוסי. כשהלך כפוף בין העשבים, עיניו אל המטרה והר מון מוכן לפעולה בידיה, שכחת כמעט שאין זה אלא תרגיל.

מלאתי בעצמי את השאלון האישי שלו. מפקדי היו רגילים לכבדני בתפקידים מעין אלה בשעות הפנאי שלי, כיון שאצלי היה העט היחיד במחלקה. נדמה לי שבכל המחנה לא היה שאלון מענין יותר, שאלון שהכיל בקרבו רומאן שלם.

השם: משה (גוסטאב) ג.

הגיל: 23.

המקצוע: סבל.

השכלה: אוניברסיטאית (4 סאמאסטרים של רפואה).

ידע על בורין את השפות: עברית, לטינית, יוונית עתיקה, אונגרית, רומנית, רוסית, צרפתית ואנגלית.

שרות קודם בצבא: 4 חדשים בצבא הפרטיזנים באונגריה, חצי שנה בצבא הסובייטי, שנה בבריגדה העברית.

בערב, בשעה הקבועה לכיבוי האורות, היינו מסיתים אותו „לתת“ לנו הצגה: ריקוד של קוזאקים או ריקוד „סוינג“ עם בחורה דמיונית. כשהיינו במצב רוח טוב הכרחנו אותו לחקות את המפקדים שלנו. הוא היה עומד בפוזה של מ"מ צועק וצווח, וכולנו שכבנו על המטות והתגלגלנו מצחוק. ואפילו אנשי המשטרה הצבאית שלנו, שבאו לנוף בנו על אי-כיבוי האורות, עמדו בפתח והעלו על שפתותיהם רמז מאופק של בת-צחוק.

כשרונותיו היו רבגוניים מאד. הוא עזר לנו לעורר סנסציה בשדה האימונים, עת הופענו, מלוכלכים בבזבז מכף רגל ועד קדקוד, כשבפינו מארש־הנצחון הגדול של אאידה לורדי. ואפילו המ.פ. שלנו נדהם כשמצא אותנו באחד הימים, בהפסקה קצרה באימונים, מאזינים לנאום הקלאסי של אנטוניוס על קברו של יוליוס קיסר. הנאום היה, כמובן, ה"מסמר".

ואף על פי כן, אם תבקש מאחד מאתנו פרטים על "מסמר" לא תשמע את כל אלה. קרוב לודאי שכן שיחתך יענה לך — "מסמר? כן, זהו בן־זוגו של מוזמבו".

חברותם של מסמר ומוזמבו היתה אצלנו לשם דבר, כרעותם של דוד ויהונתן בימי קדם.

מוזמבו הוא תימני כבן 20, נמוך קומה, שקט, צנוע. הוא מחייך תמיד. פניו כפני מצרי או סודאני, ובתרגילי סדר היה נראה כחייל בצבא הקולוניאלי־הצרפתי. מעולם לא היה לו ריב עם מישהו. את שמו האמתי לא ידענו — סימן שהמפקד לא נזף בו מעולם בשורה. אין לו בית, משפחה או מכירים "בחוץ". ומסופקני אם ידע קרוא וכתוב.

איש אינו יודע כיצד נוצרה ידידות משונה זו. אך עובדה היא שתמיד ראית אותם יחד — בחדר האוכל, בהפסקת האימונים, בצריף — מציעים סיגריות איש לרעהו, מרביצים איש לרעהו מכות היתוליות (אף כי "מסמר" היה יכול למחוץ את מוזמבו באצבע קטנה) ועוזרים איש לרעהו באלף דברים קטנים בהם תלוי אושרו של החייל. ואם התחשק לו ל"מסמר" לספר על הרפתקאותיו עם בחורות חמדות (צ'יובאת, בלע"ז), הרי נמצא מוזמבו תמיד בין המאזינים, כשעל פניו הבעה של הערצה.

אילו היו "מסמר" ומוזמבו נפגשים לפני המלחמה ברחוב, לא היו מסתכלים איש ברעהו. ואם תיגמר מלחמה זו, יתכן כי שוב לא יכירו זה את זה. אולם כאן הם עוזרים איש לרעהו להתגבר על התלאות והמצוקות הקטנטנות של החייל, תלאות אשר הציבילי "בחוץ" אינו חולם עליהן כלל: כיצד להשיג משחת נעלים, או מי ישאיל לי כובע־גרב לשמירת־לילה?

באחד הימים תגמר ידידות זו בן רגע, כשם שהתחילה. יקראו את "מסמר" לחדר המפקד ויודיעו לו שיישלח לקורס מקצועי מיוחד — כסייר או כצלף, ואולי כמס-כף, והוא יתזור לצריף וילחץ את ידי מוזמבו ויגיד לו שלום — וזה יהיה הכל.

לא היה זה רק צבא-עם שהתגבש במחנותינו. היתה זאת תנועת-נוער במלוא מובן המילה, תנועה מהפכנית אמתית. תוך ימים ספורים נולדו בקרבנו צורות-חיים חדשות, סגנון חדש בהתנהגות, בדיבור, ובלבוש. הן נולדו מתוכנו, בלי שנחקה מישהו או משהו, בפשטות אלמנטרית, מתוך אופיו של דור.

יתכן כי גם לולא פרצה המלחמה היתה נוצרת תנועת-נוער מעין זו, והיתה מכוונת היסטוריה במעשי יצירה גדולים. כי למעשה לא היתה זאת אלא התבגרותו של דור חדש, הראשון שגדל באוירת החרות של הארץ. עוד לפני המלחמה נראו הסימנים הראשונים להתעוררות — תנועת הפלמ"ח שנתנה לחבריה תוכן חיים חדש, חוגים רעיוניים, כקבוצת "במאבק", שחיפשו יסודות רוחניים חדישים — גרעינים שונים ומשונים בכל שטחי החיים. והנה באה המלחמה וגייבשה את אשר לא הספיק להתגבש בימי השלום, התפרצות גדולה של דור חדש השואף למעשה עצמאי.

היה דרוש סמל לתנועה גדולה זו. סימן-היכר שיסמל את אופיה כצבא עממי, הנישא על רוח הפרט, במקום לסשטשה. מדים לא היו לנו. לבשנו בגדים שהבאנו עמנו מן הבית. והנה החלו האלפים לחבוש לפתע כובע אחיד. מבלי לקבל פקודה לכך מאיש — כובע-הגרב.

18 בפברואר, 1948, ב"ס ח"י"ש.

כובע-גרב.

כובע-טאמבל ("מקוואי" בלע"ז) סימל את התקופה החלוצית. מי אינו זוכר את אלפי התמונות של קרן-היסוד: בחורה חבושה כובע-טאמבל חולבת פרה; בחור חבוש כובע-טאמבל נוטע שתיל; ילדים חבושים כובע-טאמבל רוקדים הורה...

המלחמה הנוכחית יצרה לה כובע משלה — אותה גרב משונה הלוכשת צורה ופרשטת צורה.

כובע־הגרב הוא סמלו של צבא־אינדוידואליסטים. תכונתו העיקרית היא שאפשר לחבוש אותו באלפי צורות. אין לך שני חיילים הלוכשים את כובעיהם באותה צורה בדיוק. האחד חובש אותו כ„סירה“, דוגמת הכובע הסקוטי. השני מפשיל את שני הקצוות בקרנים חדות, והריהו נראה כחייל ספרדי. שלישי מסתיר את הקצוות בכלל ונראה כפלח ערבי, או מוזיק רוס. רביעי מוריד את הקצוות על האוזן השמאלית, וכובעו נראה כמצנפת־לילה מן הסוג שהיה נהוג באירופה לפני מאתיים שנה. חמישי נראה כלץ בחצרות־המלכות בימי הביניים. שישי מוריד את הכובע על הפנים, והקצוות נראים כעצם בשערה של אשה כושית. בקיצור — האפשרויות בלתי־מוגבלות. הנה לך מוצא חפשי לביטוי עצמי, לגילוי האינדוידואליות של החייל.

החייל אוהב את כובע־הגרב יותר מכל מלבוש צבאי אחר. אין הוא יוצא מצריפו ללא כובע. אפילו הגנדרנים, שאינם חובשים כובע בשעת ארוחת הבוקר פן יקלקלו את התסרוקת שעמלו עליה 5 דקות יקרות מזמנם החפשי, גם הם נושאים אתם את הכובע, כשהוא מקופל מתחת לכתפיה השמאלית.

ביחידות מגובשות הופך הכובע לסימן־היכר קיבוצי. ב„אי־שמ״ם אחדים נוצרה התחרות ממש — יחידה אחת חובשת את הכובע כסירה, השניה כתרבוש, השלישית מעמידה את כולם בצל בהופיעה למפקד־בוקר כשכובעיה דומים למצנפות־ליצנים.

ועוד תכונה לכובע־גרב: הוא שימושי מאד. יכול אתה להשתמש בו כמעט לכל צורך שבעולם. כשאתה עומד על המשמר בליל קר, ונדמה לך שנקלעת לקוטב הצפוני, הנך מוריד אותו מעל לאוזניך וחם לך. אם קר לך בצוארך — הפוך את הכובע לסודר. אם ברכת מן המחנה ואתה מתגנב לחזור דרך הגדר ומגלה את השומר במרחק שני מטרים ממך, הורד את הכובע על פניך המבריקות — (הסתר מראיה!) — ושוב לא יראה אותך.

בלכתך ברחובות העיר בשעת החופש, הכובע הוא המכריז עליך כי חייל אתה, והוא מפנה אליך את עיני הבתורות החמדות...

עם פרוץ המלחמה בא המבחן האישי לכל צעיר עברי בארץ. הנוער כולו חולק לשני זולקים: אלה שהלכו, ואלה שלא הלכו.

לאלפים רבים היתה הברירה מובנת מאליה. לא היה להם צורך לחשוב על כך. הם לא תארו לעצמם כלל שאפשר גם לזנוג אחרת. הם הצטרפו ליחידות הלוחמות. לא היו אלה דוקא „הפקחים“ ביותר. ברובם המכריע היו בחורים „פשוטים“, חוט השדרה של הדור, אלה שהצטיינו באופים הבריא. אך היו גם כאלה אשר השעה הגדולה מצאה אותם קטנים ועלובים. אלה לא שכחו את חשבוניותיהם האישיים. הם ישבו בביתם והמתינו ל„הזדמנות“. הנוער העברי האמתי בו להם מעומק נפשו. הוא חש שתהום נפערת בינו ובינם. תהום שתעמיק ככל שתארך המלחמה ויתרבו הקרבנות.

28 בפברואר, 1948 ב"ס חי"ש.

חופשה.

הוא חישוב כל פרט מראש, „תכנית צבאית“ למופת. צעדים מעטים מן הצריף עד לגדר התיל המקיף את המחנה, זחילה מתחת לגדר עד לשקע הקטן, ירידה במורד על ארבע. תכנית פשוטה למדי — דרושים רק עצבים חזקים.

הוא יצא מחדר האוכל. „לאן?“ — שאל חבר. „קצת לטייל, אחזור מיד.“ השד יקח את הסקרנות. בדרך העיף מבט לתוך חדר האוכל של המפקדים. הסמלים עודם אוכלים. מצוין. המשמר עומד בפינה ומשוחח. זוהי שעת הכושר.

ריצה אל הצריף. הוא ריק. לשים את כלי האוכל, ללבוש את הבאטל־דראס, לחבוש את כובע־הגרב. הוא הרגיש בעצבנות מיוחדת. „כמו לפני התקפה“.

הכל מתקדם בהתאם לתכנית. אכן, אין זה אלא משחק ילדים. החור בגדר־התיל הוא גדול למדי. עתה הוא זוחל במורד, זחילה צבאית ממש, כפי שלמד באמוני־השדה. אילו היה המס־כף רואה אותו היה מבסוט. הוא חייך לעצמו.

הנה עמדת המשמר. רגע צפיה. היא עזובה. מעתה חפשית הדרך. ברחוב אוירה של ערב שבת. מעטים העוברים ושבים. הם מסתכלים

בו כבחיה משונה: — מדי־האימונים המקומטים וכובע־הגרם מעידים עליו כי חייל הנהו. חייל... הוא הרגיש את עצמו ברחוב כזה, כאילו לא היה בעיר שנים. והרי בסך הכל שהה במחנה ארבעה ימים. ואילו לו נדמה כאילו עבר בינתיים נצח, כאילו חייו הציביליים שייכים לעבר רחוק ומטושטש. ועוד לפני ארבעה ימים התהלך ברחובות אלה כאותם היצורים המשוונים בהם נפגש עתה, שוחח עם אותן בחורות נחמדות הנראות לו עתה כיצורים של עולם אחר...

ללכת הביתה? ההורים ישמחו בודאי לראותו. אולם אין זמן. אם יחזור למחנה אחרי שעה עשר מבלי לדעת את הסיסמה יגלו את חטאיו. נותרו לו רק שעתיים. אסור לבזבז אף דקה. יגש ישר אל רחל.

רחל... כמה פעמים חשב עליה במשך ארבעה ימים אלה? הוא תאר לעצמו את הערב הזה בצבעים בהירים. הוא יצלצל בדלת, היא תפתח. היא תחייך — בודאי תחייך. בתרועת נצחון יספר לה את עלילותיו — כיצד ברח מן המחנה למענה, אף כי צפויות לו 24 שעות של ישיבה ב„גארד־רום“ אם יתפסוהו.

הנה הבית. הוא נשם בכבדות — את מחצית הדרך רץ, כדי שלא להפסיד את הדקות היקרות. ברוך השם, במחנה לימדוהו לרוץ. עליה במדרגות. רגע אחד כדי לשאוף אויר. צלצול.

היא פתחה. הסתכלה בו בעינים תמהות. כן, גם חייכה, אך לא אותו חיוך שציפה לו.

— „כנס“, אמרה והכניסה אותו לחדרה. שם ישב בחור אחר. ההוא לבוש ציבילי. בחיוך מעושה „עשה הכרה“. איך שהוא שוחחו על הא ועל דא, שעה שהיא יצאה להתלבש.

הלכו יחד לבית קפה קטן. הוא סיפר על חיי המחנה, דיבר כל הזמן, כדי שלא לתת שהות לעצמו לחשוב. הם שאלוהו כיצד ברת. אך פתאום לא היה לו כל חשק לספר על גבורתו.

הוא הרגיש את עצמו זר בחברתם. הם לא הבינו את אשר השתדל לספר להם, על השמחות והתלאות של החייל במחנה. למה ברת.

בכלל? האם באמת תיאר לעצמו שתחכה לו, שתקבל אותו בזרועות פתוחות?

תשע ורבע. הוא קם ונפרד מהם. אפילו חיך. אולם לבו כאב מאד. הוא חזר באותה הדרך, עקף את עמדת-המשמר, זחל בעליה. ליד החור בגדר עמד שומר. חמש דקות של צפיה ללא תנועה. הראש צמוד לאדמה. השומר אינו רואה אותו, התלבושת הירוקה מתמזגת יפה עם הרקע. סוף-סוף הסתכל. זחילה דרך הגדר, זינוק אל הצריף. הצריף עודו מואר. בפנים חם. החברים עורכים את המיטות. מקשקשים ומקללים כרגיל. בהכנסו הם מסתכלים בו במבט של קנאה. שהרי היה בארץ חלומותיהם, „בחוף“.

חברו ניגש אליו. „איך היה? ראית את החברה שלך?“

הוא הפנה את הגב, כאילו היה עסוק בעריכת מטתו. „ככה“, מלמל, „הכל בסדר“. הוא כיבה את האור ונכנס למטה. „הגעתי הביתה“, אמר לעצמו. „הביתה“.

לא בנקל התרגלנו לחיים החדשים. גדלנו בחרות. ונפשנו מרדה בעול המשמעת, אף כי הבינונו כולנו את ערכה. רובנו לא היינו רגילים גם למאמץ הגופני המסור. אך אט-אט התחשלנו. אופינו השתנה. אמנם רטנו, גידפנו, אך מעבר לגידוף ולריטון נולדה בנו אותה הגבה סיפוסית לכולנו. שעתידה היתה לעזור לנו להתגבר על משברים טראגיים מבלי להישבר — חוש ההומור של נוער חפשי.

2 במרס, 1948. ב"ס חי"ש.

התעמלות-בוקר.

מכל עינויי התופת שהומצאו על-ידי המוח הצבאי, אין לך עינוי שטני מהתעמלות הבוקר.

שוכב אתה במטתך החמה, מכוסה בחמש שמיכות (שתיים שהבאת מן הבית, שתיים שקבלת מהד רוממותו האפסנאי וחמשית שרכשת בחמש דקות של פחד), וישן שנת ישרים. זה עתה הגיע החלום לשיא

הפיקנטי: מפקד הפלוגה עומד דום לפניך ואתה מוכן לאמר לו את כל אשר התכוננת לאמר במשך השבוע האחרון.

והנה — גל של קור מציף אותך, וקול אדיר זועק באזניך. לרגע קט אינך מבין מה קרה — סבור אתה שהאויב פרץ ללב העמדה וידיך מחפשות באופן אינסטינקטיבי אחר הסטן הטעון.

אולם, בפקחך את עיניך מתברר המצב לאמתו — המס־כף לפניך, שמיכותיך בידיו ופניו סמוקות מרוב שאגה:

„לקום — ק־ום — יותר מהר, נו, כבר, קומו — הקשב — מהר — לקום — כולם לובשים גופיות ויוצאים לרחבה להתעמלות בוקר“. אתה מסתכל בשעון. השעה 5.45 בדיוק.

שכנך מימין מנענע ברגליו כדי להוכיח למפקד כי החל לזוז. שכנך משמאל מתרומם על מרפקיו וממצמץ בעינים. אתה מתהפך לצד השני ומחכה שמפקד הפלוגה יופיע מחדש בחלומך.

אולם במקום המ. פ. מופיע לפניך המ. כ. ואין הוא חושב כלל לעמוד דום לפניך. במשיכה המעידה על שנים של גסיון, הוא מסיר את שמיכותיך שנית, והפעם הוא מוסיף טפיחה קטנה, בקשיש, כדי לעודד אותך. ואכן, עידוד זה מועיל — כשהוא מלווה כמה בטויים עסיסיים שאין להם כל סיכוי לעבור את הצנזורה האזרחית.

רועד מקור אתה יוצא לרחבה. שיניך נוקשות. אתה ממהר להצטרף לשורה — אולם השורה איננה. המדריך־המעמל טרם הופיע. חבורות־חבורות עומדים הטוראים ברחבה, וברגע זה אין הם דומים לתמונה שעל גבי השער ב„העולם הזה“.

סוף־סוף מופיע המס־כף המעמל. הוא מסדר את השורה, מעמיד אותך כמה דקות ב„דום“ למען תתיחד עם הסדר. מעיף עליך מבט בקורתי וצועק: —

„ריצה קלה — ר־רץ!“

אולם אל תניח לביטוי שיטעה אותך. הריצה הקלה אינה קלה כלל וכלל. היא נמשכת 20 דקות ללא הפוגה. אתה מנענע את כתפך בקצב, נושם כמו סו־יאור הנוטה למות, וכשאתה מעיף מבט חטוף אחורנית

הנך מרגיש שהשורה הצטמקה עז כדי מחציתה. כל מי שיכול להתחמק -- התחמק בתואנה זו או אחרת.

הריצה ה"קלה" נסתיימה. המפקד מוסיף תרגילים אחדים, כשהם מלווים הרהורים פילוסופיים על צורתו הכללית של הטוראי, על ערכה של המשמעת הצבאית בהתקפה, על הישבן המתבלט ועל משמעותו ותולדותיו הכלליים של הקצב האחד בכלל והתעמלות הבוקר בפרט.

הפעם מגלה המפקד טוב־לב מיוחד במינו. הוא משחרר את המחלקה למען תת לה אפשרות להיות ראשונה בחדר הרחצה. אתה קופץ לצריף, תופס את כלי הרחצה ורץ אל עבר חדר הברזים. הוא גרוש עד אפס מקום — שאר המחלקות הגיעו, כמובן, לפני מחלקתך. גם מפקדן גילה טוב־לב...

וכך עומד אתה פרוע ומלוכלך ליד הברז התפוס. המים מותזים עליך מכל הצדדים, והנך מהרהר עמוקות על התעמלות הבוקר — אותו תרגיל נאה אשר מטרתו להכשיר אותך לקרב, לנטוע בלבך אומץ־לב ורוח־התנדבות, לפתח את כושרך הגופני והרוחני ולעשותך חייל־שדה זקוף, זריז וממושמע.

במשך שבועיים נתן לנו „בית־הספר של חייל־השדה", בפיקודו של יהודה צוקרברגר, את אימוני־הפרט, שעתידים היו להציל את חייהם של רבים מאתנו. בגמר הקורס עברנו במיסדר חגיגי ליחידה לוחמת — הגדוד הראשון של חי"ש תל־אביב.

בארבעה ימי החופשה שקיבלנו היתה לי הזדמנות נהדרת לחשוב על שבועיים אלה שעברו. לא יכולתי כמעט להניע את אברי. כי ביום האחרון של אמוני־הפרט נפצעתי.

הדבר קרה בתרגיל־התקפה. המפקדים באו לחזות במחזה ולבקר אם אמנם למדנו את אשר הוטל עלינו ללמוד. בהסתערות יידה המסיכה רימון חי בכון בלתי נכון. זה נפל כמה צעדים לפני. ואילו אני, טירון ירוק שכמוני, רצתי ישר לעברו, ועברתי. הרימון התפוצץ צעדים מעטים מאחרי. נפצעתי בזרועי ובירכי, פצעים קלים.

חברי „האזרחים" באו לבקרני, וכיאה לגבור פצוע קיבלתי את פניהם כמיטה. שוחחנו על הא ועל דא. ואז הרגשתי בפעם הראשונה שחל בי שנוי. בשבועיים אלה נעשיתי אדם אחר.

נעשינו לחיילים.

מחנה האימונים דומה למכונת-ענק: בצד האחד נכנס חומר-הגלם האנושי, ומן הצד השני יוצאים חיילים.

החייל אינו אזרח היודע להשתמש בנשק או לנוע על פי פקודות מסוימות. החייל הוא יצור אנושי אחר בעל עולם משלו.

בנכם, אחיכם, חברכם יוצא למחנה. כעבור שבועיים הוא חוזר אליכם, בחופשתו. למראית עין כמעט שלא חל בו שנוי. הוא משוזף יותר, עור האף שלו מתקלף וידיו מקושטות בפצעים הקטנים של אימוני-השדה. אולם בהתקרבו אליכם תרגישו, כי משהו השתנה בו -- משהו עמוק ויסודי. הוא מרגיש אחרת, מדבר אחרת, מתנהג אחרת. ולעולם לא תבינו בדיוק את פשר השנוי הזה.

לגביכם היו שבועיים אלה פרק-זמן פעוט, כמעט שלא הרגשתם בחלפם. אולם לגביו היו שבועיים אלה נצח קטן, וכל אשר קדם להם נראה בעיניו כעבר רחוק מאד וזר מאד.

מה קרה לו בשבועיים אלה? הוא פשט צורה, ולבש צורה, איבד עולם ורכש עולם. היה זה תהליך מלווה ביסורים ובכאבים.

שלושה-ארבעה הימים הראשונים הם הגרועים ביותר. הוא נכנס למחנה באוירה של צפיה מתוחה, מוכן לקראת הווי חדש, שאותו צייר לעצמו בדמיונו בצבעים בהירים ורומנטיים. והנה הפך הווי זה מציאות, מציאות-אפורה, אפורה עד מאד. הוא חשב על סטאנים, על רימונים, על הסתערות ברננה. והנה הוא עוסק בצחצוח נעלים, בשטיפת כלי אוכל ללא מים חמים, בגילוח, תוך דוחק שאין בו אפשרות להזיז את הזרועות, בסילוק קליפות מן החצר, בשטיפת רצפות, בסידור השמיכות שעל מטתו על פי שיטה מיוחדת ומחוכמת.

ואין אתה עושה כל אלה מתוך רצונך החפשי. אתה משועבד לפקודה. מאיצים בך, מדרבנים אותך, צועקים אליך. בכל יחידה נמצאים בטלנים ומפירי-משמעת עיקרוניים אשר בגללם מכבד המפקד את היחידה בשפת-פקודות חריפה.

החוויה החזקה ביותר של תקופת האימונים הראשונה היא הניתוק המוחלט מן העולם החיצוני. ניתוק זה אינו רק „טכני“, אלא גם נפשי. אתה מאבד את הענין בכל שנחשב בעיניך עוד אתמול כחשוב ויקר, כענייך התרבותיים, הפוליטיים והחברתיים. כל זה הוא „בחוץ“; ו„בחוץ“; — הוא זר ורחוק. בימים הראשונים תנסה אולי לקרוא את העתון בחדר-הקריאה (אם ישנו), אולם כעבור שבוע אינך קורא עוד אלא את הכותרות, ובתום שבועיים אינך קורא ולא כלום.

הקשר שלך עם „בחוץ“ מתרכז בנקודה אחת, במשפחתך או בחברתך או בכל דמות אחרת, המסמלת לך את העולם החיצוני. עליהם אתה חושב מדי הגותך בחופשה רשמית או „בלתי-רשמית“. לבקר בבית, או לראות את חברתך — זוהי פסגת שאיפותיך. יש ואתה מוכן אף להסתכן למען שאיפה זו, לברוח לערב קצר ולשבת יום בחדר המשמר. החוויה השניה היא — החברה בה אתה נמצא. „בחוץ“ היית מסתובב בחוג מצומצם פחות או יותר של חברים שהיו מותאמים לך. כאן מעורבב הנוער כולו ללא התחשבות בתכונות אישיות, מקצוע, מוצא או רמה תרבותית. בימים הראשונים כאב הדבר. קשה לך למצוא מגע עם האנשים שאתם אתה מבלה 24 שעות ביממה. אין לך „פינה פרטית“ משלך. וכך מוכרח אתה מרצון או שלא מרצון, „להסתדר“ בחברה. וכעבור זמן גם תמצא שיש ביניהם טובים ורעים, תגלה בהם תכונות בלתי-צפויים. אתה מתקשר בהם בלא משים, זכרונות משותפים ויסורים משותפים מקרבים אותם אל לך.

וכך, תוך הימים המעטים הנראים לך כנצח נצחים, אתה „מסתגל“ למקום. אתה לומד להשתמש מתפקידים בלתי-נעימים, אתה מתחיל „להתמצא בשטח“. אתה מתרגל לדברים שעוד לפני ימים אחדים נראו לך כהתעללות שאין לסבלה, אתה מוצא לך תענוגות ושעשועים שהיית בז להם „בחוץ“ — כמה סוכריות שאתה לועס בהסתר באימוני-שדה בלילה, או סתם שכיבה על הקרקע בחוג חברים ללא מטרה וללא אומר ודברים.

אתה רואה חברים חדשים נכנסים למחנה, אתה מחייך על ה„טירונים“ הירוקים, נותן להם עצות, מרגיש את עצמך „ותיק“ ומנוסה.

ובצאתך, כעבור שבועיים, לחופשתך הראשונה, תשוב ברחובות העיר והנה היא מזוהה בעיניך; תדבר אל מכריך וחברריך ותרגיש שמהוו מפריד בינך לבינם.
נעשית חייל.

הרחוב הסתכל בנו ברטט גאווה. המדינה עוד היתה בעתיד, עוד קשה היה לו לתפוס שאכן צעירים עבריים הם העוברים על פניו ונושאים בגלוי את נשקם. ואנו צעדנו בקומה זקופה, גאים בצבא ובנשקו. אך זמר לא היה בפינו. לא נולד הזמר הגדול, הפשוט, שיביע את התרוממות הרגע. בפעם הראשונה הרגשתי שההתעוררות הגדולה אשר זעזעה כרעידת־אדמה את נפש הנוער העברי לא חדרה אל לבם של אנשי־הרוח. הסופרים והמשוררים, וביניהם גם אלה שהצבור התרגל לכנותם „סופרים צעירים“, המשיכו לשבת ספונים בבתיהם, כאילו לא קרה דבר. הם לא יצאו אתנו לדרכנו רבתי־היסורים ועשירי־החוויות.

8 במרס, 1948. במסע.

שירי צבא.

יחידה חוזרת בשדרת מסע אחרי מצעד מיגע. האנשים שבורים ורצועים. לכל אחד גדמה כי לא יוכל עוד להמשיך, כי הנה יצנח ארצה בעוד דקה אחת או שתיים. ופתאום פותח אחד בשיר מצעד. שני ושלישי מצטרפים — המחלקה שרה. הנעלים שוב רוקעות על הכביש, הזרועות נעות בקצב, כזרם חשמלי עובר קצב השיר מאיש לאיש. העיפות נשכחת. המחלקה ממשיכה לצעוד — ארבעה, חמשה קילומטרים מבלי שאיש נשמט מן הזוהרה.

מי שלא היה שותף לחוויה זאת אינו יכול גם להבין את ערכו של שיר המצעד. אתה קורא את מילותיו, והנה אין בהם ולא כלום. מה למשל משמעותו העמוקה של השיר —

„הלכה בומזי על הכביש,

ופגשה באיש החי"ש —

בומזי, בומזי, בומזי, בום...”

שיר טפשי, תגידו. אולם אם תלכו מחר בשדרת מסע וחברכם בשורה יתחיל לשיר אותה, תצעקו בכל כוח התלהבותכם עד כדי צרידות. למה? פשוט מפני שהמנגינה „דופקת“, מפני שהיא נותנת לך מרץ חדש, מפני שהיא עוזרת לך לשכוח את עייפותך ואת תלאותיך ואת מפקדיך.

שיר-המצעד חסר לנו יותר מכל ציוד צבאי אחר. לצבאות אחרים — הרוסי, הגרמני, האנגלי והאמריקאי — יש שירים צבאיים למאות. הם נוצרו בשורה במשך דורות, וטובי המשוררים והקומפוזיטורים הוסיפו עליהם. אולם לנו אין אף שיר-לכת צבאי הגון אחד. השירים הרשומים בשירונים שלנו, יתכן שהם יפים מאוד וכל אחד מהם הוא יצירה אמנותית, אלא שאי אפשר לצעוד על פיהם. המנגינות מסובכות ואינן נוחות לקליטה. אין בהן אותו קצב פשוט וחד המציין את השיר הצבאי הטוב. כל אחת מהן היא מעין סימפוזיה קטנה בזעיר אנפין. מורגש כי הקומפוזיטור רצה ליצור משהו מיוחד, משהו מקורי וחדש שלא היה עוד כמותו. אלא שאנו היינו מסתפקים בשיר פשוט ושיגרתי — בתנאי שימריץ את צעדינו ויטע בלבנו את רוח המצעד.

יש סיפור מפורסם ואמיתי מימי מלחמת העולם הראשונה. בנסיגה הגדולה מקו הסום פגרה יחידה של הצבא הבריטי. האנשים, שהיו עייפים עד תכלית, שכבו מסביב לבאר בכפר עזוב וסרבו לזוז. כל שידולי המפקדים לא הועילו. והנה הופיע קולונל בריטי זקן. הוא לקח את המחצצר של היחידה, התפרץ לחנות של צעצועים ו„החרים“ תוף וחצוצרה של ילדים. מצוידים בכלים אלה יצאו השנים לרחבת הבאר והחלו לנגן את השיר הנודע של חייל הרגלים הבריטי — „הם מדברים על אלכסנדר ועל הרקולס... אולם אף אחד מגבורי העבר אינו יכול להשתוות אל חיל-הרגלים הבריטי...“

בשמעם את המנגינה העתיקה הזאת, את הקצב הנהדר של המנגינה שסמלה בעיניהם את כל „גאות היחידה“, קמו האנשים, זה אחר זה, הסתדרו בשורות והחלו לצעוד אחרי הקולונל. וכך ניצלו משובי.

לנו אין שירים כאלה.

בינתיים „סוחבים“ מגנינות ושירים מכל קצוות תבל. החל מן ה„יופי־חי“ האוסטרלי ועד „שיר הפרשים“ הרוסי, תמצא ביחידותינו אוסף בינלאומי של שירי מצעד. רבים מהם תורגמו לעברית. בחלקם על־ידי חובבים שלא הקפידו ביותר על הדקדוק, ובחלקם בכשרון רב, כאותו שיר יפה של הבריגדה הבינלאומית בספרד שהופיע עתה אצלנו במהדורה חדשה —

„אם תרצה למצוא אותי, דע היכן לחפשני —

בחזית שכונת התקוה יש בנין אחד עזוב...“

ולס כל זה אינו פוטר את המשוררים ואת הקומפוזטורים שלנו מתורם את תרומתם. אנו רוצים לקבל מהם שירים חדשים, שהרוח העברית תפעם בהם, שירים פשוטים, קצובים, שיביעו את רוחנו על פיהם. אל יהיו אלה סימפוניות או יצירות קלאסיות. יהיו נאים, פשוטים, ברורים, שירים שכל טוראי בשורה שסיים 3 כיתות של בית ספר עממי יוכל „להתחמם“ בהם. ועד אז נצטרך איך שהוא להסתפק ביש, ב„תמרה הופ־הופ־הופ“ או „י־ל־ל־ה“.

במשך שבועות אחדים נשארנו בעורף כגדוד רזרבי לחטיבה החדשה שנוצרה זה מכבר, ושגורל חזית הדרום הופקד בידיה — חטיבת גבעתי. ניצלנו שבועות מעטים אלה לא רק לאמונים קרביים, אלא גם כדי לגבש את רוחנו כיחידה. למדנו להכיר איש את רעהו, למדנו להעריך את מפקדינו. ערכנו מסיבות פנימיות בכוחות עצמנו. התפתחה בקרבנו רוח פלוגתית. יתכן שאיש מאתנו. מחוץ למפקד הפלוגה, אריה שפאק, לא הבין אותה שעה מה רב היה ערכה של רוח זו בעת הקרב.

14 במרס, 1948. מחנה „יונה“.

מִמִּכְפִּים.

נאמר כי המס־כף הוא חוֹט־השדרה של הצבא. אולם אין הוא ראוי לקנאה כלל וכלל.

המס־כף עושה את העבודה השחורה של הפקד. עליו מוטל התפקיד הנעים למשוך את השמיכות החמות מעל טוראים שאינם מדייקים לקום בשעה 5.45 להתעמלות בוקר; עליו לסדר בשורה יפה את הטוראים הרעבים המקשקשים בכלי האוכל; עליו לכבות את האורות בשעה 10 בערב, בדיוק כשהטוראים החלו להיזכר בכל הבדיחות המפולפלות ששמעו בחדשים האחרונים.

בקיצור, המס־כף הוא המפקד הישיר, הסופג את כל הקללות העסיסיות של הטוראים. ובאותה שעה אין הוא שותף לזוהרם של הקצינים.

הכרנו סוגים שונים של מס־כפים — מס־כפים שאהבנו אותם ושהיינו מוכנים לצעוד אחריהם באש ובמים (או, ליתר דיוק, בא"ש ובתס"ח) ומס־כפים שהיינו מנצלים כל שעת־כושר כדי "לחברבן" אותם.

על הסוג הראשון נמנה גרישה. גרישה זה בחור חמד היה. כמעט שלא היו מעשי קונדס שלא היה מוכן להשתתף בהם עם טוראיו. מספר האשמות נגדו והענשים שנענש לא נפל ממספר האשמות והענשים שנפלו בחלקם של הטובים ביותר בינינו. הוא שתה מן הקוניאק הגנוב שלנו, ועזר לנו בעשרות דברים קטנים אשר אשרנו היה תלוי בהם.

לעומת זאת לא אהבנו כלל את שמעון, בעל השפם השחור המתנוסס לתפארה. הוא היה שומר על "דיסטאנס", לא היה מתרועע עם הטוראים, בהפסקות הא"ש היה מתישב במרחק 20 מטר מאתנו כשגבו אלינו, ומעולם לא היה מחייך. רק פעם אחת ראיתי עיוות כל שהוא על קצוות פיו, כשראה את חברנו "מסמר" בכותונת לילה לבנה.

היחסים בין המס־כף והטוראים דומים ליחסים שבין עלם ועלמה בזאת שהם נקבעים במבט ראשון. הטוראים נמצאים בצריפם, נשמע „הקשב!" — והמס־מם מציג את המס־כף החדש. חמשה עשר זוגות עינים ננעצים בו. אם הוא מהסס, אם הוא מגלה אי־בטחון ומנסה

להסתירו ב„שויץ“, אם הוא משתדל „לעשות רושם“ — הלכה חמורו. כבר נוצרה קנוניה אילמת של טוראים „לסדר אותר“. ואם יש ביניהם טוראי אחד או שנים הבקאים במקצוע זה, הרי אין בפניהם הגנה.

רע ביותר מצבם של המס־כפים הצעירים מטוראיהם. לחייל בן 25, ש„בחוץ“ הנהו מנהל עבודה, קשה לעמוד דום לפני מס־כף בן 19 בעל השכלה עממית. אם אין לו, למס־כף, טאקט טבעי, עוד יחמיר את מצבו ב„שויץ“.

סוג בפני עצמו הם המס־כפים הרוצים להפוך את כיתתם ל„יחידה לדוגמא“ — על חשבון הטוראים, כמובן. אחד מאלה היה רובקה שלנו, מס־כף בן 19. רובקה זה היה, לכאורה, עלם חמודות, אלא שאהב לשמוע את קולו שלו עצמו. מעולם לא היה מוותר על הזדמנות „להרביץ נאום“ אלא שהיה מקדים לכל נאום את המלים — „אני לא רוצה להרביץ לכם נאום ציוני, לכן...“ בהתעמלות בוקר היה כל תרגיל הנמשך דקה אחת מלווה נאום של 3 דקות, והיתה צפויה לנו סכנת הצטננות.

המס־כף הפופולרי הוא זה היודע היטב את מקצועו הצבאי, המקפיד על דברים הכרחיים אך מוותר על כל „שויץ“ מיותר („בסית אספר“ או „חרא־בסאס“ בלעז), הדואג לאנשים ויודע להיות להם לחבר בשעה הנכונה, אפילו במעשי־עברה קטנים. על מס־כף כזה — וראינו רבים כאלה אצלנו — אפשר לומר באמת שהוא חוסי־השדרה של הצבא.

באחת המסיבות שלנו סיפרתי בדיחה, והיא: חייל קרבי מנסה את מזלו אצל אחת הבנות, אך לשוא. לבסוף פוקעת סבלנותו והוא פולט בכעס: „מילא, אינני יכול לאלץ אותך לאהוב אותי, אבל איפה מצפונך הלאומי?“

בדיחה זו הביעה את רוח הישוב באותם הימים. האזרח ידע שחייב הוא חוב גדול לאותם הצעירים שהצטרפו ליחידות הקרביות, ושצאו למגר סכנה אשר רק עתה הכיר באימתה. גם לבותיהן של הבנות היו נתונים לחיילים אלה, שלא ענדו סימני דרגות, אך שהכליטו בגאווה את השתייכותם ליחידות לוחמות.

בנות.

זר כי יכנס לחדר השינה שלנו לעת ערב ויאזין לשעה קלה לשיחותינו יהיה בטוח (אם אינו מומחה לציזבאת) כי חברות דון-ז'ואנים אנחנו. כל אחד מאתנו אינו צריך אלא לרמוז בזרת, ולפניו גדוד של בחורות יפות וחמודות „המשתגעות“ אחריו. הסופר המחונן ביותר אינו יכול לחזור על פרשות הרפתקאותינו עם העלמות, או כל אשר אנחנו מתכוונים לעולל להן אם רק נצא מן המחנה לשעתיים-שלוש.

מדוע מספרים אנו סיפורים אלה? קשה להסביר את הדבר. כל אחד חושש פן לא ייחשב גבר אם לא ידבר כזאב-טורף-נשים. ובהתחרות החפשית של ציזבאת אין איש רוצה לפגור.

למען האמת, אין אנחנו פרועים כל כך. אמנם, המדים משפיעים עלינו. אפילו אלה מאתנו שהיו פעם בחורים שקטים וצנועים לפני שבאו הנה — משעה שלבשו מדים חל שנוי רב בפסיכולוגיה שלהם. הם מתחצפים ברחוב, קורצים עין לבחורה, „עושים הכרות“ בקולנוע ללא-מתווך וללא הקדמות, ומכיוון שלבחורות ישנה, כנראה, חולשה ללובשי-מדים היודעים לספר על מאה התקפות אמיתיות או דמיוניות שהשתתפו בהן, אין אנחנו רגילים לכבול את עצמנו יתר על המידה. ואם נמצאים אנחנו כולנו יחד, בצעדנו ברחוב, טבעי הוא שנתפרץ בצעקה גדולה של „אר-לה-לה“ או של „קיפק-היי“ מדי ראותנו שמלה, יפה או יפה פחות.

אלא שזו רק חצי האמת. מאחורי „מסך-עשן“ זה של חוצפנות והעזה ופראות מדומה, הלא החייל סנטימנטלי מאד.

בחורה „בחור“ לא תבין אף פעם מה התפקיד שהיא ממלאה בחיי החייל הנמצא „בפנים“. בשעה שהוא מאבד את הקשר הנפשי עם כל אשר פעל לפני התגייסותו, נשארת היא, לרוב, קשר יחיד בינו לבין ה„חור“. אליה הוא מתגעגע, עליה הוא חולם, אתה הוא משוחח

או מטייל בחלומותיו שבהקיץ, בשעה שהוא סרוח על מיטתו, "הרוג" מאמוני שדה מייגעים, מכוסה בוץ וזיעה.

מאושרים הם אלה שיש להם בחוץ בחורה "קבועה", אשר על נאמנותה הם סומכים. יש להם נקודת-אחיזה יציבה, קשר איתן עם העולם הגדול. ומכאן אותה תופעה מענינת: בחור הסתובב עם בחורה פעמים אחדות לפני התגייסותו, מבלי שהדבר חרג ממסגרת של הכרה שטחית בלבד, והנה בכניסתו למחנה הוא רוקם מסביבה מסכת שלמה של חלומות, בדמיונו היא "חברה קבועה" שלו, עוד מעט ישאנה לו לאשה. הוא מתגעגע לחופש כדי לרוץ אליה. והנה, בבוא היום, היא מקבלת את פניו בקרירות, אינה מבינה כלל את אשר הוא רוצה ממנה, נוהגת בו באכזריות מבלי להבין מה פשר התנהגותו המוזרה.

החוויה היא בינלאומית. החיילים האמריקאים היו רגילים לספר על כך בדיחה: חייל יצא לקרב באוקינוס השקט, כעבור שנתיים הוא מקבל פתקה מארושתו שנמאס לה לחכות לו, שהיא עומדת להנשא לאחר ומבקשת אותו להחזיר לה את תמונתה. עולמו חרב עליו, קשרו האחרון עם ה"בית" נותק, הוא חושב על איבוד לדעת. אולם הוא מוצא לו שיטה יותר יעילה להתנקם בה: — הוא אוסף מחבריו תמונות של בחורות, שחקניות קולנוע, ילדות וחיילות, אורז את כולן בחבילה גדולה ושולח אותה לחברתו-לשעבר בצירוף פתקה: מאחר ששכח מי היא בדיוק, תואיל נא להוציא את תמונתה מן החבילה ולהחזיר לו את השאר...

ישנן בחורות שיש להן כשרון טבעי לקבל פני חיילים בחופשה. אתה מבלה בחברתן שעה-שעתיים, ואחר כך אתה חוזר למחנה כשבלבך מרץ מחדש למשך שבוע לפחות. אלא שהן המעוט — רוב הבחורות אינן מסוגלות להבין לנשמת החייל. לא פעם ראיתי חייל חוזר למחנה לפני תום מועד חופשתו. "נמאס" לו בחברת הבחורה, והוא עזבה לנפשה. ורק אדם היודע באינו קנאות מתגעגע החייל לחופשתו, לשעתיים "בחוץ", לשיחה עם בחורה, יבין אל נכון מה פרוש הדבר.

זוהי, בערך, האמת על החייל רודף-הנשים. ואם תפגשי בו בפעם הבאה ברחוב, שורק לכבודך, קורץ לך עין או זורק לעברך הערה היתולית — אל תכעסי, ואל תראי אותו כפרא-אדם חשון-תקווה. זכרי שבן-אדם הוא כמוך, היכול להתנהג אחרת ורק תנאי חייו הם המניעים אותו להתפרע במקצת למראית עין.

באחד הערבים נעלמו מפקדינו. למחרת סיפרו על קרב מכריע שהתחולל בבנין הקרן-הקיימת שבבית-דגון, עמדת-הגנה חיונית להבטחת צומת הדרכים מתלאביב למושבות הדרום ולירושלים. יחידה קטנה של אנשי גבעתי הגנה על מקום זה בתנאים מיואשים כמעט.

היה זה האות הראשון כי גדודנו, שהוכן במיוחד למבצעים מיוחדים, יוטל לתוך המערכה. עניבת-החנק התהדקה מסביב לצואר הישוב. הצבא התכונן למאמץ עילאי לפריצת המצור.

22 במרס, 1948. מחנה „יונה“.

לקראת הקרב.

יום דראמטי בחיי המחנה:

שכבנו על הדשא שלפני האהלים, ונהנינו מהפסקת הצהרים. האינטליגנטים שבינינו החזיקו בידם עתון והסתכלו לשמים, ואילו האחרים שפכו את מרי לבם על המפקדים וטיכסו עצה כיצד להתחמק מאמוני-השדה אחרי-הצהרים. בתוך האהל ישבו שנים והרהרו בקול רם כיצד לבלות חופש בלתי רשמי.

זהנה — מיפקד. אנו עוברים לרחבה הגדולה. הפקודות הרגילות: סדר! — לימין ישר! — לחזית שור! — התפקד! — עמוד נוח! — עמידה חפשית. אנו ממלאים את הפקודות באופן מכאני, כשבראשנו שאלה עצלנית: מה בלבול הראש הזה עכשיו?

אריה המ.פ. תופס מקום לפני המסדר. ראשו נטוי קדימה, כרגיל. גם חלבשתו רגילה — הבאטל-דרס החום המיוחד לו. אולם בכל זאת חל בו שנוי. הוא רציני יותר מן הרגיל, כמעט חגיגי.

אריה קורא פקודה של מפקד הגדוד. הפלוגה נדרשת להוציא 50

איש כתגבורת לבסיסי פעולה מסוימים. שמות היוצאים טרם נקבעו, ויפורסמו בערב. היוצאים ידעו לשמור על כבוד היחידה, וכו'.

ברגע הראשון איננו תופסים את הדבר. עד היום הזה היינו במחנה אמונים. אמנם, למדנו את מלאכת ההשמדה על בוריה. למדנו לקפוץ ולזחול ולטעון ולירות, אך איך שהוא לא עלה בדעתנו כי אימונים אלה אינם אלא הכנה לדבר האמתי.

המסדר מתפזר. אנו עולים על המכוניות כדי לצאת לאימוני-השדה. כרגיל אנחנו נוהגים להשתולל, לצעוק ולצווח, כדי למשוך אלינו את תשומת לב הרחוב, וביחוד את עיני הבחורות. אולם הפעם אנו שקטים, שקטים ביותר. איננו שרים, לא את "בומזי-בומזי", ולא את "יול-לה-לה". אחדים מוזמזמים, "בחזית שכונת התקוה", שיר-חיילים מלאנכולי במקצת. הפעם הוא מביע את מצב רוחנו.

כל אחד מאתנו שואל את עצמו: האם יהיה שמי ברשימה? או שמא אצטרך להיפרד מחברי? והרי לא הספקתי להיפרד מאיש — לא מהורי ולא מידידותי. המפקד הודיע שכל החופשות בטלות, וכי יש להיות מוכנים ליציאה מידית, תוך 20 דקות מעת ההודעה על כך.

בפעם הראשונה עולה על דעתנו שאחרי ככלות הכל אין מחנה האמונים מקום רע כל כך. אתה נמצא קרוב לביתך, אתה קורא עתון, בצאתך לחופשה של שעות אחדות יכול אתה לבקר את חבריך וללכת לקולנוע, האוכל טוב, ואם אמנם הנך מתאמץ בזחילה ובקפיצה, לפחות אין כדורי האויב שורקים מעל לראשך.

איש אינו מפריע לאמונים. כולנו מבינים עתה שמתאמנים אנו לטובת עצמנו, ולא להנאת המס-כף. אנו מרכינים את הראשים כראוי, וזוחלים בסדר, זונקים ונופלים בתנועות חטופות.

לפנות ערב אנו חוזרים למחנה. רק החלפנו בגדינו, והנה שוב מיפקד. שוב הפקודות הרגילות. אנו עומדים בשורה בשקט. אנו מחכים לרשימה.

המפקד מעיף מבט על כולנו. בידו פיסת ניר לבנה. אנו יודעים: — הרשימה.

„אני קורא את שמות האנשים השייכים לתגבורת מספר אחד. האנשים יסתדרו בשלשות לפני...”

שם אחרי שם. אחרי כל שם מנתר לבך. הנה: חבר טוב יוצא. והנה גוסטאב, הארטיסט הפלוגתי. שוב לא נראה עוד הצגות בחדר השנה לפני כיבוי האורות בערב. והנה השותף שלי לשאח־מאת. אנו עומדים בשקט גמור. כל אחד מחכה לשמו. אחד אחד עוזבים את השורה ועוברים ליחידה החדשה המסתדרת ליד המפקד.

הרשימה נסתיימה. למעלה ממחצית הפלוגה. הגותרים עומדים בשורות שבורות, והפרצות הגדולות מציינות את מקומם של ההולכים. אנו מסתכלים זה בזה — כמיותמים. איש אינו שמח על שנשאר. כל אחד חושב על חבריו הטובים היוצאים.

הנשארים מסתדרים במחלקה חדשה. מעבירים אותם לחדר התרבות להרצאה. אולם איש אינו מתרכז. מפעם לפעם אנחנו מעיפים מבט מבעד להלון, לראות את החברים האורזים את חפציהם, המצטופפים לפני המכוניות, ותופסים בהן מקומות.

המפקד מרגיש באי־המנוחה. הוא נותן לנו דקות אחדות כדי להפרד מחברינו. אנו משתדלים להייד, להחליף בדיחות, להציע תפוזים. כל אחד יודע את אשר כל אחד מרגיש. לחיצת־יד אילמת. היוצאים אינם מקנאים בנו. הם יודעים שבעוד ימים ספורים נלך בעקבותיהם.

המכונית נעה. נפנוף אחרון בידים. אנו חוזרים לחדר התרבות. ההרצאה נמשכת. זר כי יכנס לא ירגיש כי חל בנו שנוי. אולם במשך חצי היום הזה קרה לנו משהו. הטירונים הפכו חיילים.

טבילת האש

1 באפריל 1948.

בהמשך בבוקר מתפרצים המפקדים לאולם השינה ומעירים אותנו. אך התעמלות בוקר. אנו נמצאים ב"מצב הכן חמור". יש להיכון ליציאה. פתאום נזכרים אנחנו שהיום ה'1 באפריל. מכל פינות האולם עולה הצחוק. אינו הלצה! אך הנה מופיעים החברים ששפרו בלילה. הם מספרים כי אחרי חצות הוזעקו המפקדים למטה הגדוד. ובכן, הענין רציני.

אנו אורזים את חפצינו בקדחתנות. את ההפצים ה"חיוניים" עלינו לקחת עמנו. השאר ישאר בתל-אביב. אך כיצד לדעת מהו חפץ חיוני? מילאנו את הילקוטים עד שהיינו עמוסים כסבלים מקצועיים. טירונים היינו...

מהות הפעולה נשמרת בסוד. אך רבים מאתנו מנחשים את המטרה. יודעים אנחנו שירושלים נצורה. וכי אין אפשרות להעביר אליה שיירות. שאלת חיים היא לישוב כולו. הנסיכות ככריחות את הצבא העברי לעבור. בפעם הראשונה, לאופנסיבה גדולה.

בערב מעבירים אותנו למחנה ארעי בקרבת נמל תל-אביב. כארבע פלוגות מוגברות נאספות שם. כוח עצום לפי הממדים של הימים ההם. בפעם הראשונה מעניק לנו הצבא ציוד בשפע. מדי-קרוב אוסטרליים, כובע-גרב, נעלים.

אנו ישנים שמונה עשר באוהל אחד, ומצב הרוח מרומם. החברים מספרים נסים ונפלאות על הנשק ה"כבד" שראוהו כמו עיניהם באחת הפינות של המחנה: מכונת-ירייה בראונינג. רובה אנטי-טנקי, אפילו מכונת-ירייה שווארצדוזה! אולם איש מאתנו לא ראה רובים.

אותה שעה התחוללה בלב ים דראמה אשר לא ידענו על אודותיה. ספינת-הנשק הראשונה של הצבא העברי ניסתה לפרוץ את ההסגר הבריטי. האניה נשאה במחסניה את הרובים והמקלעים אשר גורל הפעולה. גורלה של ארץ ישראל, היה תלוי בהם. אניות המלחמה הבריטיות גילות. אך כחשכת הליל התחמקה הספינה. ב'2 באפריל הגיעה לנמל תל-אביב. ברגע זה נולדה פעולת "נחשון".

אחריהצהרים נערך מיסדר פלוגתי. הפלוגה אורגנה מחדש לפי התקן הקרבי. אריה שפאק, המספא, מחזיק בידיו את גליון-הניר וקורא שם אחרי שם. "מחלקה מספר אחד: מפקד המחלקה — יעקב בורשטיין". יעקב, נמוך, רזה, בעל פנים יפאניים ומשקפיים, מתיצב בלב השורה. "סגן מפקד המחלקה — חיים בולמן". בולי, גבוה, רחב-כתפיים, בעל פנים חייכניות, מתיצב מאחוריו. "כיתה מספר אחד: שלמה גריימן, אורי אבנרי, משה שצקי..."

אנו מסתכלים זה בזה. ובוחנים איש את רעהו. ידענו, מעתה נחיה יחדיו, נצטרך לסמוך זה על זה בסכנה. סומכים אנחנו על מפקדינו. ולפתע המולה במחנה — הרובים הגיעו! אנחנו רצים לחזות במחזה ההיסטורי: הארגזים נפתחו, והנה הרובים. חדשים, מרוחים במשחה, שפע של תחמושת.

מיד אנו ניגשים לעבודה. כל אחד מקבל את רובהו, נשקו האישי. אנו יושבים בחשכה הגוברת מסביב ומנקים את המשחה, מבלי שיהיו לנו משחולות ופלאנליות. ובמשך כל אותו זמן, עד מאוחר אחרי חצות, ניסה לבנו לעכל את המאורע הגדול אשר שמו — רובה אישי לחייל העברי. איננו יכולים להרדם. יאנק לבקוביץ, פליט קטן המכיר היטב את הנשק הגרמני, מסביר לנו את השימוש ברובה זה אשר לא התאמנו בו מעולם. במחנה פשטה השמועה שמחר בבוקר נצא לפעולה. איש אינו ישן.

יום שבת, 3 באפריל, 1948.

בחמש בבוקר אנו אוכלים את ארוחת הבוקר. הפעם עובר הכל בשקט ובסדר מופתי. אנו עומדים בתור הארוך, מקבלים את המנה, אוכלים וחוזרים מיד לאוהל.

החפצים ארוזים. הנשק נקי. ארבע הפלוגות מוכנות לפעולה. באים האוטובוסים. אנחנו עולים. מפה לפה עוברת הפקודה: אסור לשיר, אסור לעורר רעש, אסור לגלות את הנשק. בל ירגיש איש מאזרחי תל-אביב בכוח הגדול היוצא את העיר.

אנחנו עוברים את הרחובות השוממים. העיר ישנה. באחת הפינות עומד אורח, יקה זקן חבוש מגבעת. הוא רואה את האוטובוסים המלאים צעירים לבושים חאקי. ופתאום הוא מרים את ידו ומסיר את הכובע. האורח מצדיע לחייל, בתנועה פשוטה, ספונטאנית, נוגעת עד לב.

אני מסתכל בפני חברי. איש מהם לא הרגיש בדבר מלבדי. העיר נשארת מאחורינו. מרחוק נראים הבונקרים הערביים של יפו ותל-א-ריש. אנו מרימים את הנשק מן הרצפה. ובאותו רגע ממש, כאילו לפי

פקודה, פורצת מפינו שירה אדירה: „האמיני יום יבוא, טוב יהיה מבטיח לך לחבק אותך אבוא, והכל אשיח לך...”

אנו עוברים את החולות השוממים של „מולדת”. אני מהרהר — בקרב הראשון העומד לפנינו. האם נעמוד בו? ובקרבות שיבואו בעקבותיו? והרי בטוח אני שתהיה זאת מלחמה ארוכה מאד, ושהצבאות הסדירים יפלו לארץ. החברים שרים, „ואז נדע, לקרב יש טעם, אף כי המחיר יקר מאד...” כולנו מרוגשים. נערות חמושות סטנים, השומרות על קטע דרך־הבטחון בפרדסים בין שכונת מולדת וכביש ראשון־לציון, מנופפות לנו בידיהן ומחייכות. אנחנו שרים.

במשך כל היום יושבים אנחנו בשדה שומם ליד רמת־אהרון. מחלקים לנו את הנשק הבלתי־אהוד ביותר — רימוני־יד. מפקדים גבוהים באים לסקור אותנו. יודע־דבר יודעים את שמותיהם: — הנה אותו קצין הלבוש במעיל־ההסוואה הירקרק הוא חיים לסקוב, והבלונדיני שם הוא שמעון, „גבעתי”. אחרי הצהרים יורה כל אחד מאתנו חמשה כדורים, כדי לנסות את הכלים. בפעם הראשונה עולה באפנו אותו ריח מיוחד של אבק השרפה. בפעם הראשונה מרגישים אנו בכתפינו את החבטה החוזרת של היריה. לפנות ערב נוסעים אנחנו לנען. יורד מלקוש קל. עלינו להגיע עוד הערב, אחרי רדת החשכה, לחולדה. הסיסמא היא — „נחשון”.

4 באפריל, 1948. בסיס קרבי בחולדה.

החלל הראשון.

יצאנו עם רדת הלילה — שורה־ערפית ארוכה, אנשי מטה, רובאים, מקלענים, כיתות מסייעות וכל השרותים. הדבר נראה לנו קל ביותר — מצעד לילי של ששה קילומטרים. ידענו שיש כפרים ערביים בסביבה, אך איש לא ייחס לדבר זה חשיבות כל שהיא. אחרי מאה צעדים השתנתה דעתנו על אותו טיול נאה. משאנו הכבד החל נותן בנו אותותיו.

אחרי רבע שעה היינו עייפים, אחרי חצי שעה היינו הרוגים, ואחרי שלושת רבעי שעה היינו אדישים לכל. מקץ שעה הלכנו כחולי קדחת, התנדנדנו מצד אל צד והחלקנו בין התלמים של השדה החרוש. מפעם לפעם נעצרה השורה, סימן שהסייר בראש בודק משהו. לעתים עברו בלחישה פקודות מאיש לאיש, מראש השורה אל זנבה.

„מרחק שני מטרים בין איש לאיש“

„לסגור את המרחקים!“

„לא לעורר רעש!“

„האם כולם כאן?“

אישם התנוצץ אור. שם — כך אמרו לנו — נמצא הבסיס
שאליו עלינו להגיע. אולם נראה כאילו אור שטני זה מתרחק ככל
שאנו מתקדמים לקראתו.

הנה ואדי. המים עומדים בו בגובה של סנטימטרים אחדים. בעצמי
איני יודע כיצד עברתי. קפצתי, החלקתי, טפסתי. יוסקה, המס־כף
ההולך לפני, מושיט לי את ידו, ואני עוזר לשלמה, ההולך מאחורי.
השורה נעצרת. לצד הדרך בית ערבי קטן. זהו, כנראה, הכפר
הערבי נענה, שעל אודותיו סיפרו לנו. אנו שוכבים על הארץ כעשר
דקות. מרוב עייפות אין אנחנו מזיזים אבר. כל אחד חושש לרגע בו
נצטרך לקום. בכל זאת אנחנו קמים איך שהוא. השורה הענקית
עוברת מבלי שתישמע במרחק של מטרים אחדים — נצחון האימון
הקפדני שקבלנו בעורף, בא־ש־לילה.

שוב נעצרת השורה. הפעם מופיע אצלנו הרץ הפלוגתי. הוא לוחש
משהו ליוסף. הלה קם ורומז לי. הכיתה שלנו מתקדמת לצד השורה
הגדולה, אל ראש הטור. שם מחכה לנו אריה, מפקד הפלוגה.

„לשמאל — פזר“ — לוחש לי יוסקה, ואני מעביר את הפקודה
הלאה. אנחנו מתפזרים שמאלה, מרחק של שני מטרים איש מרעהו,
כך שאנו יוצרים זווית חדה עם ראש השורה הגדולה. יוסקה מסתדר
במרכז הכיתה. אני הקיצוני מימין.

„מי זה?“

אני מבחין בקולו של אריה.

„אורי!“

הוא ניגש אלי.

„שמור קשר־עין עם האדם הנה!“

אני רואה שהוא מצביע על האדם הלבוש במכנסי חאקי בהירים.

בתושך הם נראים כלבנים ובולטים מאד. הוא אווז תת־מקלע, סימן שמפקד הנהו. כנראה מפקד המחלקה הצועדת בראש השורה הגדולה, ותפקיד הכיתה שלי הוא להבטיחה משמאל. אני מתאר לי שכיתה שניה מבטיחה מימין.

אנו פוסעים, או, ליתר דיוק, נופלים קדימה. הורדנו את הרובים מן הכתף, והם מוכנים לפעולה ב„אזן“. כבר אחרי הצעדים הראשונים מתקלקלת השורה. אי אפשר לשמור על קו ישר ועל מרחקים נכונים בשדה החרש ובמצב עייפות כזה. שלמה, שהיה צריך להיות לשמאלי, נמצא איך שהוא מאחורי. אני משתדל, ככל האפשר לשמור על קשר העין עם האדם בעל־המכנסים־הבהירים.

איני יודע כמה זמן הלכנו כך. אולי חמש דקות, ואולי חצי שעה. איבדתי מכבר את החוש לזמן. והלכתי קדימה באופן אבטומטי, כמכונה נטולת רצון.

אני מסתכל הצדה. הכיתה מפגרת צעדים אחדים. יקח אותם האופל, אני חושב, אם יקרה משהו...

בעצמי איני יודע כיצד צנחתי ארצה. גופי נפל מעצמו. בתנועה אינסטינקטיבית. בנפלי אני רואה את להבות האש. היריות גורו ממרחק של עשרה צעדים לכל היותר. הן שרקו ליד אוזני.

תק־תק־תק־תק—תק־תק־תק.

אני מוטל על הארץ ללא תנועה. אני מרגיש שמשוהו חסר לי. איה האָת? נראה שזרקתיו בשעת הנפילה. בתנועות אטיות אני מניע את ידי. הנהו. אני שם אותו על ידי.

אני בוחן את עצמי. המוח עובד בסדר — בלבי אני מהלל את עצמי על ששמרתי על קור־רוחי. אני מנסה לחפור חור מתחת לראשי, אך האדמה קשה כאבן — כנראה שביל. באיטיות אני שם לפני את השמיכות וטומן את ראשי בתוכן. מילא, גם זה מחסה...

הכדורים ממשיכים לשרוק, ולפתע — הס. האם האויב נסוג? מרחוק אני שומע כי גם ליד הכפר הערבי התפתחה חליפת יריות. אני שומע בברור את צעקות הערבים — „אחמד!“ „תעל הון!“

אני מסתכל הצדה. שלמה שוכב באלכסון מאחורי, לידו משה.

שניהם צמודים לארץ כמוני ומקללים בקול נמוך. איני רואה איש מלבדם — כולם שוכבים היטב ללא תנועה.

פתאום קם אדם אחד וזוחל אחורנית. לרגע אני רואה את הצללית שלו על קו הרקיע. יעקב רחמילביץ, החובש הפלוגתי. רק עתה אני שם לב שמישהו נאנח ומילל מאחורי. איני רואה מי זה.

„למי יש אולר?”

אני מוציא את האולר הצבאי שלי וזורק אותו לשלמה. הוא זוחל אל הפצוע. שם, כנראה, חותכים את בגדיו.

האנחות נמשכות. פתאום הן נפסקות. לידי תנועה. מישהו מוסר למישהו דו"ת. אני שומע רק שתי מלים אכזריות — „...אחד נגמר...” האם יש עוד פצועים?

אנחנו ממשיכים לשכב. מסביבנו שקט גמור. המתיחות הראשונה שלי פגה ואני מתחיל שוב לחשוב. זהו מבחן־האש שלנו, אני אומר לעצמי. הכיתה היתה בסדר, חי נפשי, הכיתה היתה בסדר גמור. משום מה אני חוזר לעצמי על הפסוק הזה. הוא נותן לי סיפוק מזור. „כיתה מספר אחד — אחורה!”

אני תופס את האָת, הרובה והשמיכות וזוחל אתורנית. שם כבר התאספה הכיתה מסביב לאלונקה של ההרוג. אנו מקבלים פקודה להביאו חזרה לנען.

את השעתיים הבאות אזכור לעד, אף כי המאורעות מטושטשים במקצת. להיסטוריה של הפלוגה הן נכנסו כ„מצעד המוות”.

מי שלא נשא מימיו אדם מת אינו יודע מה פרוש הדבר. הוא כבד בהרבה מאדם חי.

אנחנו נושאים את האלונקה נוסף על כל נשקנו ותחמושתנו. אנו פוסעים, מחליקים ואיננו חושבים על דבר מחוץ לסבל האיום. יש בנו רק רצון אחד — לזורק את האלונקה הארורה, את הנשק ואת כל חפצינו האישיים, לשכב על האדמה הלחה ולישון — לישון — בלעדי ברגעים אלה מתגלה בכל גודלו החזיון של המשמעת. בלעדי הצייתנות לפקודתו של הגיינטי והולך בראשנו לא היינו מגיעים

לעולם למטרה. לנו לא שרד אפילו המרץ למרוד או להתנגד לפעולה. ואילו הג'ינג'י, עייף לא פחות מאתנו, אותו מדרבנת רק הרגשת האחריות של התפקיד. אחרת, אולי היה צונח בשדה מאפס כוחות. אנחנו לבדנו בשטח — כיתה של חיל-הרגלים העברי ואדם מת. כל צעד יכול להביא לנו את המות. אחרי כל שית יכול להסתחר מארב של האויב או מארב של המשק העברי הקרוב, העלול אף הוא לפתוח עלינו באש. אולם לנו אין הדבר נוגע. מרוב עייפות ומתיחות אבד לנו יצר הקיום העצמי, אפילו המות נראה לנו כעת כישועה. עד כה איני יודע מיהו המת. כשאני נושא את החלק הקדמי של האלונקה נשמטת השמיכה מעל לראשו.

הפנים מוכרות לי. הרי זה יצחק הלר, המסמס שהכרתיו הבוקר ושעל הופעתו הקרבית היפה הערתי לפני שעות אחדות לשלמה. השמיכה נשמטת לגמרי ואני רואה זוג מכנסים לבנים כמעט. עתה אני זוכר את הפרטים — הרי זה אותו אדם אשר נצטויתי לשמור אתו על קשר עין.

ובכן — בשטף הפעולה נזדמנתי לפניו במקום לצעוד לשמאלו. ואילו הייתי הולך בסדר הייתי נמצא בקו האש של מקלעי האויב. זוהי המקריות חסרת-הטעם של המלחמה, המצילה וההורגת את החייל באורח מקרי לחלוטין.

סוף סוף אנו מגיעים איך שהוא לנען. כשהיא מתגלה לעינינו עוזבת אותנו שארית כוחנו. אנו נשכבים על הארץ ומצפים לפטרול שיבוא לקראתנו — ישאו הם את האלונקה במאה המטרים האחרונים. הפטרול מתעכב, אינו מוצא את הדרך בחשכה ואנו מקללים אותו בכל השפות השגורות בפנינו.

אולם גם עתה לא הגיע הקץ לסבל. אין נותנים לנו לנות, לשתות כוס קפה ולשכב על מזרון. עלינו להשאר ליד השער ולהמתין לשיירת הנשק ה"כבד" היוצאת בעקבות היחידה אל הבסיס בחולדה. אחרי שעה-שעתיים זזות המכוניות. אנחנו, הרובאים, משמשים הבטחה. הרובה הטעון בידינו, עינינו צופות לתוך החשכה, בהיעצר השיירה אנחנו קופצים למטה ומוכנים לפעולה.

לחולדה הגענו בשעה 3 בבוקר. יורד מטר קל. איננו מרגישים בו. איננו מרגישים עוד בשום דבר. אילו היו מפציצים אותנו בתותחים לא היינו זזים מן המקום. אין אנחנו יודעים אפילו איפה אנחנו נמצאים — אם בלב המחנה החדש או מחוצה לו. אנו יודעים רק דבר אחד — שמותר לנו לישון. אנו לוקחים את השמיכה ומבלי לחלוץ אפילו את הנעלים אנחנו נשכבים על האדמה הרטובה בין שלוליות הגשם — ונרדמים...

לא ניתן לנו זמן רב לנוח. אחריהצהרים אנו יוצאים לפטרול אלים. אנו מקיפים את חולדה ומתקרבים למחנה ואדיסאראר. שם חונים, לפי השמועה. מתנדבים עיראקיים. בדרך, ליד פסי הרכבת, מבחינים אנחנו ברכבת מתקרבת. אנו נשכבים על הארץ ומציבים את המקלעים והמרגמות. הרכבת מלאה חיילים בריטיים היוצאים למצרים. למראה נשקנו המוצב הם נדהמים. לא קרה מאומה, לבד מזה שנמרחנו בבוז. בארבע באפריל מגיעות סוף סוף המכוניות להובלת האספקה לירושלים. עתה הכל מוכן. חסרה רק הפקודה.

7 באפריל, 1948. משלט „בונו חמש“ מול ואדיסאראר.

דיר-מוחיסין.

בארבע אחרי הצהרים מוציאים אותנו מן האוהלים. הפלוגה יושבת באופן חפשי בחצי גורן עגולה. צפיה מתוחה. אנו יודעים: — עתה יגלו לנו פרטים על הפעולה, אותה פעולה שלקראתה אנו מתכוננים זה ימים ושאיש מאתנו אינו יודע עדיין מהי. אריה, מפקד הפלוגה, מתקרב אלינו. הוא מסתכל בנו לרגע קט וניגש ישר לענין. זה מנהגו — לאמר לנו את האמת בשפה ענינית, בלי „ציונות“ ובלי פראזות.

הגדוד יתקיף הלילה. המטרה — להבקיע את הדרך לירושלים. הפלוגות האחרות תנהלנה פעולות-הטרדה ומיקוש בכל השטח עד לטרון ורמלה. על הפלוגה שלנו ופלוגה נוספת הוטל לתפוס משלט החולש על הכפר דיר-מוחיסין ולמקש את הדרכים המובילות אליו.

לשנסיים פעולה זו תצא שיירה בדרך לירושלים. במקרה שיתקיפום — עלינו להטריד את הכפר. בבוקר, עם עלות השחר, נתקיף את הכפר ונכבשהו.

הכפר דיר־מוחיסין חולש על הדרך בין חולדה ללטרון. כיבושו יגזול את בסיס פעולות הערבים נגד שיירותינו.

אנו מעכלים את הדברים במהירות. עתה מבינים אנחנו על שום מה הוכנה הפעולה בקנה מידה כה רחב. תהיה זאת פעולה גדולה, פעולה היסטורית — בפעם הראשונה נפעל כצבא סדיר, נכבוש כפר על מנת להחזיק בו. אנו מסתכלים איש ברעהו. ברור לנו שלפלוגתנו נועד תפקיד נאה ביותר בפעולה.

אריה מסיים את דבריו בקול שקט, המשרה עלינו הרגשה של בטחון. „אם נעבוד בסדר, וכל אחד מאתנו ימלא בדיקנות את המוטל עליו — נוכל למלא את תפקידנו ללא אבדות...”

*

אנחנו חוזרים לאהלינו הועירים ומשלימים את ההכנות. אני מנקה את הרובה שלי „נקוי לפני פעולה”. אני בודק כל חלק, מעביר את המשחולת בקנה ומשמן את הברית. אני יודע: — ביממה הקרובה יהיו חיי תלויים במכשיר הקטן הזה.

גמרתי את כל ההכנות. בדקתי בפעם העשירית את הרימונים, חלקתי את הכדורים בכיסי בצורה הנוחה ביותר, שמתני את התחבושת־האינדיבידואלית בכיס המיועד לו. נותרו לי שתיים. אין לי מה לעשות.

אני שוכב באוהל. לימיני שוכב שלמה, חברי. שנינו שותקים.

קשה לי להאמין כי רק לפני שלושה ימים הייתי עדיין טירון במחנה האימונים. כה הרבה עבר עלינו מאז העירו אותנו בחשכת הלילה והודיעו לנו שעלינו להתכונן ליציאה תוך שעותיים. השמועות הסותרות על מקום הפעולה ומהותה, הנסיונות להעביר פתקה אחרונה להורים, ההרגשה המוזרה כשראינו את הנשק הכבד מצטבר בבסיס והוברר לנו שמדובר הפעם בפעולה רבת היקף, המצעד־הלילי מנען

לחולדה — עולם של חיות המשכית מלבנו את הימים המאושרים של מחנה האימונים.

ובכן, אנו יוצאים לקרב. מוזר הדבר — גם במחנה האימונים ידענו שמכינים אותנו לקראת היום הזה, אולם איך שהוא לא תארנו לעצמנו את הדבר באופן מוחשי.

יש לי הרגשה מוזרה בקיבה. האם זהו הפחד?

אני שואל את שלמה. גם אצלו אותו רגש. נראה שכולנו מרגישים אותו. יהיה זה הקרב הראשון שלנו. מבחן האש. האם נעמוד בו? אנו בטוחים שכן. ובכל זאת משהו מעיק עלינו.

הגיעה השעה. אנו חובשים את החגור. כל אחד בודק בפעם האחרונה את ציודו — רובה, 150 כדורים, 3 רימונים, חבילה של כדורי המקלע, פגז של מרגמה, שתי תחבושות, מנת הברזל, המוקשים לפעולה המוקדמת, את להתחפרות. אנו עמוסים כבהמות משא.

בזה אחר זה אנו מנתרים, כדי להוכיח ששום דבר אינו מקשקש בכיסינו. מישו מביא ערמה של פיה מן המדורה. אנו מורחים את פנינו, את צוארנו ואת כפות ידינו, פן יבריקו בלילה. עתה אנו נראים כחיילי הקומנדו בסרטים.

אנו מסתכלים זה בזה ופורצים בצחוק. המתיתות פגה. מישו מציע לשלמה למרוח את קרחתו בפיה, אחרת תסכן את כל הפלוגה. אחר שואל את יהודה, הדמשקאי שלנו, לשם מה הוא מורח את פניו — שהרי הם שחורים גם בלאו הכי.

יעקב בורשטיין, מפקד המחלקה שלנו, נמוך, משופם, וממושקף, משקיט אותנו. גם הוא מפוחד כראוי.

פה ושם נמסרות פקודות וגשאלות שאלות בלחש. רוח הפעולה כבר אופפת אותנו. „איפה החובש המחלקתי?“ „הי, אתה האלחוטאי, לאיזו מחלקה אתה שייך?“ „מפקדי מחלקות — אלי!“ „לעזאזל — היכן המוקשים?“ „איפה האת של כיתה ב'?“ „שים את התחבושת בכיס השני, לכל הרוחות!“ „איפה הסייר של הפלמ"ח?“

אנו יושבים על הארץ, כדי לחסוך כל טיפה של כוח. הרץ הפלוגתי ניגש אל המ.מ. שלנו. פקודת היציאה.

הנקודה נשארה מאחורינו. נכנסנו לממלכת הלילה. איש אינו מדבר. אנו מתקדמים בשורה ערפית, כנחש ענקי. אנחנו צועדים בראש.

לפני הולך מפקד הכיתה שלנו, יוסקה הג'ינג'י. אני מסיר ממנו את מבטי. הדבר שאני פוחד מפניו ביותר הוא לאבד את הקשר בלילה. בראשי מתגלגלים סיפורים מסמרי־שערות על יחידות וחיילים שאיבדו את הקשר ותעו במשך כל הלילה בין החזיתות, עד שמצאו את עצמם לפנות בוקר בודדים בלב השטח הערבי.

אני חורת בזכרוני כל עצם בולט בשטח — צורתו של רכס ההרים משמאל, אבנים לבנות לצדי השביל, את כווננו של כוכב הציר. אם יקרה משהו, אדע לפחות לחזור לבדי לבסיס.

הלכנו לפחות שעה. אנו נמצאים כבר בלב שטח האויב. בכל רגע אפשר לפתוח עלינו באש מן המארב. נדמה לי שאנו מקימים רעש עצום. הנעלים רוקעות על סלעים, העשבים מרשרשים, מישוה משתעל, רובה דופק על מימיה, מישוה מחליק. אני מרגיע את עצמי: כל הרעש הזה מתמוג במרחק כמה צעדים עם קולות הלילה. האויב לא ישמע.

המעמסה מעיקה. מפעם לפעם עוצר אותנו הסייר, ההולך בראש, כדי לבדוק את השטח. אנו נשכבים מיד. להלכה מטעמי זהירות, אך למעשה כדי לחטוף רגע של מנוחה.

הלכנו למעלה משעתיים. לאט לאט יורד עלינו מצב רוח של „לא־איכפת“, אותה הרגשה האופינית כל כך לקרב: — לא איכפת לך עוד אם יפתחו עליך באש ויהרגוך, העיקר שלא תצטרך עוד לסחוב את המשא האיום. במצב זה מתגלה חיוניותה של הפקודה — בלעדיה לא תגיע אל המטרה. הפקודה מדרבנת אותך, המשמעת מחזיקה אותך. בלעדיהן אתה אבוד.

התקרבתנו למשלט שסומן לנו. כולנו עייפים ורצוצים. אני שומע את קולו של אריה. הוא אינו לוחש כי אם מדבר בקול נמוך. יש

בוה משהו המרגיע את העצבים שלנו, המפיח בנו הרגשה של בטחון. הוא מכניס סדר לשורה.

הכיתה שלנו עוזבת את השורה הכללית ויוצאת עם החבלנים כדי למקש את הדרך בין דיר־מוחסין וזיידון, למען לא תוחש תגבורת למקום. עתה אנחנו בודדים — עשרים חיילים עבריים בלב הסביבה הערבית. פתאום אני שם לב שאותו רגש מוזר בקיבה נעלם מאז צאתנו מן הבסיס. משונה הוא שאתה מפתח רק לפני הקרב. עתה אני מרגיש את עצמי קל ורענן. השד יודע למה.

הנה הדרך — פס צר ובהיר בין העשבים. יוסקה מסדר אותנו בהגנה היקפית. אני שוכב מול כיכב הציר. אני רואה את החברים השוכבים מימיני ומשמאלי. פתאום תוקף אותי פחד טפשי — שמא יעזבוני כאן, שמא יסתלקו מבלי להרגיש שאחד חסר? אני מקשיב. איני שומע כל רשרוש. האם נסוגו כבר? אך הנה נקישת האת של החבלן. אני צוחק לעצמי. אפשר לסמוך על יוסקה. וחוז' מזה הייתי רואה את הדמויות ההולכות במרחק מטרים אחדים, שעה שאני שוכב על הארץ.

שריקה חלושה. האות לנסיגה. המוקש הונח. אנו מסתדרים שוב בשורה, וחוזרים מרחק קילומטר וחצי לפלוגה. זו רובצת עדיין במקום ומחכה לנו.

„מי שם?”

„נחשון”.

אריה מקבל את פנינו. יעקב מוסר לו שהכל בסדר. אנו מסתדרים שוב בראש השורה. הפלוגה זוה.

אני רואה רכס תלול לפני. זהו המשלט. יוסף, הסייר, עוצר את השורה. שתי הכיתות הראשונות יוצאות כהבטחה קדמית כדי לתפוס את ראש הרכס.

אנו מפוזרים בשרשרת, מרחק שני מטרים זה מזה. אנו הולכים בקומה כפופה, לבל נתבלט על קו הרקיע. מרחוק אני שומע נביחת כלבים. שם צריכה להיות דיר־מוחסיין. אני מעריך את המרחק בחצי

קילומטר. אם לערבים יש שכל יכינו לנו כאן מארב. אולי שוכב שם משהו מאחורי האבן הלבנה ומכוון אלי את הסטן?

„יותר מהר“ מוסר לי שלמה את הפקודה. אני רץ כמעט. ביד אחת אני מחזיק בחגור, לבל ישמיע רשרוש. אני הקיצוני מימין. עלי לצפות הצידה. איני רואה כלום. לעומת זאת בולטים אנחנו בתנועה מהירה זו למרחק של עשרות מטרים.

הגענו למקום. לפני — מעקה של אבנים בגובה של מטר. יוסקה שולח אותי שוב להבטיח את האגף הימני. אני שוכב על הארץ, הפנים לימין, וקופא מקור. אני מוציא את השעון מן הכיס ומנסה לראות מה השעה. איני רואה את המחוג בבטחה. נדמה לי שהשעה קרובה לשתיים עשרה. איני יודע כמה זמן אני שוכב כך. כל גופי זועק לשינה. העיניים נעצמות מאליהן, אך אני תופס את עצמי בכל רגע לפני התרדמה. הדבר נמשך בלי סוף. לעזאזל, האם לא יחליפו אותי סוף סוף? אסור לישון, חיי כל הפלוגה תלויים בנו ברגע זה.

מרחוק אני שומע טרטור של מכונית. אור מופיע מאחורי הרכס. אחריו — אור שני ושלישי. ה ש י ר ה ! היא יצאה לדרך. אריה הודיע להם כי הגענו למשלט.

*

סוף סוף מחליפים אותי. אני תופס מחסה מאחורי המעקה. הפקודה היא שאסור לישון. כעבור רבע שעה נשמעת נחירה עצומה משמאלי. אני זוחל אל הדמות הישנה. זהו אחד המפקדים. אני מחייך לעצמי: עצבים של צבר! שוכב במרחק 400 מטרים מן האויב ונוחר כמו סוס. אני מעיר אותו. הוא מתרומם ושואל מה קרה. אני מסביר לו שהוא נוחר בקול רם. „אני נוחר?“ הוא שואל בכעס, כאילו האשימוהו שהתהלך על ראשו. כעבור דקות מספר הוא נרדם שוב.

אני נח שעה וצופה שוב קדימה. מרחוק אני שומע צעקה של ערבי. האם מתחלף המשמר בכפר? מפעם לפעם נובח כלב.

הרגשה מוזרה — אתה שוכב במרחק כה קטן מן האויב, ואין הוא מרגיש כך. אין הוא יודע כי התבצרנו כאן מולה, שבעיד שעתיים שלוש נפציצו ונתקיפו.

מאחורי מדבר האלחוטאי. הקול החדגוני מתמוג עם קולות הלילה. הוא אומן במיוחד לדבר בקול כזה, כמכונה. "הלו, ברוך שמים, ברוך שמים. ברוך שמים. אתה שומע אותי? אתה שומע אותי? אנחנו מוכנים, אנחנו מוכנים, מחכים לפקודה, מחכים לפקודה, עבור". צעדים מאחורינו. "מי שם?" "נחשון".

נחמן, המס־כף הבלונדי, חוזר עם שתי הכיתות שמיקשו את הדרך לבית־גיו. גם אנשיו עייפים עד מות. הב צונחים ארצה. אולם הפעולה הושלמה. הכל מוכן להתקפה.

*

שכבתי כך קרוב לארבע שעות. הקור איום. אני מתפלא בעצמי שלא נרדמתי.

לאט לאט מופיע קו אור דק במזרח. מעוררים את הישנים. אריה עומד ליד האלחוטאי. אנו יודעים: עוד מעט תישמע התלמורת. עכשיו אני רואה בפעם הראשונה את הכפר. הקירבה מפליאה אותי. בתים קטנים וחומים מזדקרים לפני אפנו ממש, על גבעה גמוכה מעבר לוואדי. אנשי הכפר עדין לא הרגישו בנו.

יחיאל, סגן מפקד הפלוגה, רץ אל כיתת הרגמים. אלה כבר הציבו את הכלים. אפרים מקובסקי, בעל השפם המסולסל, מוסר פקודות לכל עבר. עזריאל שפיץ, מפקד הכיתה השניה, בודק את כלי־הכוון. "שני פגזים לסווח, אש", צועק יחיאל בכל כוחו. הלילה נגמר. ההתקפה התחילה.

*

הפגזים טסים באויר. לרגע קט שקט גמור. הנה ההתפוצצויות — לפחות מאה מטרים לפני הכפר.

שם מתעוררים החיים. הצעקות מגיעות אלינו. רובים אחדים מתחילים לירות. איני שומע את זמזום הכדורים. הערבים יורים סתם. אין הם יודעים מנין באה ההתקפה.

עוד שני פגזים. עוד שלושה. שוב שנים. ההתפוצצויות מתקרבות אל הכפר. הנה פגעו המרגמות של עזריאל. אפרים עודו מפגר. בכפר

רצות דמויות קטנות אנה ואנה. קהל גדול מתרכז ליד העץ הגדול שבמרכז. לא קבלנו עדיין פקודה לפתוח באש.

תנועה מאחורינו. הפלוגה השניה, שעליה להוות את הגל הראשון של ההסתערות, תופסת את המקום ליד המעקה שלנו. מצב הרוח אצלנו מתרומם ועולה. האש הבלתי יעילה של הערבים וקול הפגזים שלנו מעלים את רוחנו.

הבדיחות הראשונות מתחילות „לעוף“. יוסקה הג'ינג'י מזמין את אריה לפינג'ן של קהה בעוד שעה. מישהו מציע לרשום בתור את כל אלה המבקשים ראנדאבו עם בת המוכתר. אנחנו מתנהגים כשחקנים לפני משחק כדורגל.

„הטווח ארבע מאות, חמשה כדורים — אש!“

אני מכניס כדור לקנה ויורה. בכפר רצות דמויות בודדות. אני גומר את חמשת הכדורים. החובש השוכב לשמאלי מתחנן שאתן לו את הרובה שלי. גם הוא רוצה לדפוק כדור. אני מרגיש את עצמי קל ועליו.

„הפסק אש!“

הפלוגה השניה מתכוננת להסתערות. רוב האנשים צוהלים. פה ושם פנים חוררים. המפקדים מתלוצצים.

הנה — הם קופצים מעבר למעקה. זונקים. שוכבים. הנה הגיעו לוואדי. אנו יורים מעל לגדות הבתים. הם מתקדמים. הנה הגיעו הראשונים לכפר. הערבים עודם יורים מכון הכפר.

אנו מפסיקים את האש. הבחורים שלנו תופסים את שני האגפים הקיצוניים של הכפר. הם רצים מבית לבית, ממש כשם שלמדו זאת בשעורי הלב"ב במחנה האימונים. איני רואה אם תפסו שבויים אם לאו.

הגיע תורנו לתפוס את מרכז הכפר. אנו מתכוננים להסתערות. מצב הרוח הגיע לשיאו.

„מחלקה מס' 1 — קדימה.“

אני קופץ מעבר למעקה. הכיתה השניה זונקת ושוכבת.

„כיתה 1 — קפץ!“

אני קופץ עשרה צעדים ושוכב. כדורים עפים מעל לראשי. אין הם באים מכוון הכפר. הם באים מן ההר התלול שמשמאל. הערבים תפסו את קברו של שייך מוסה, החולש על שטח ההסתערות שלנו. גם מימין באים הכדורים. שם עומדים בתים בודדים. איני רואה כל תנועה. אנו קופצים שוב, רצים קדימה ושוכבים, כדור נתקע בחול ביני ובין בולי, סגן המפקד המחלקה, הרץ לשמאלי. לכל הרוחות, הצלפים הערבים יודעים את מלאכתם. משמאל צועק מישוהו. האם נפגע? אין לי זמן להסתכל, אני רץ ושוכב. החגור מפריע לי. אין דבר. צריכים להגיע לואדי. שם אפשר לנוח קצת. אני רץ לפנים השורה. מחכה שישלחו אותי, רץ שוב קדימה, מגיע לואדי וצונח ארצה. אני מסתכל אחורה. כל הפלוגה מסתערת מאחורינו. מחלקה אחרי מחלקה. בסוף רצים הרגמים. ראובן, הענק הפלוגתי שלנו, נושא את המרגמה הכבדה על גבו, כאילו היתה קופסת סרדינים. מאחוריו רץ שלום השמנמן. הוא סוחב את זביל הפגזים, הכבד עוד יותר.

מכונת היריה, „הנשק הכבד“ שלנו, יורה בלי הרף אל שייך מוסה. אולם הצלפים ממשיכים לירות. אנו מסתערים שוב. העליה תלולה. אני נושם בכבדות. אין לי כוח לרוץ, אך אני רץ בשורה. הנה הגענו אל האגף השמאלי של הכפר. שם שוכבים החברים מן הקבוצה הקודמת. הם מצביעים אל קבוצת בתים במרכז. „שם התבצרו הערבים“. אני מחכה שהכיתה תתאסף. גם יעקב צץ למקום ו„מקציב“ לנו קבוצת בתים. אנו רצים שמה. הדלתות סגורות. אנו הולמים עליהן בקתות הרובים. נפתחה דלת. יוסקה מרביץ צרור מן הסטן. איני רואה אף ערבי אחד, כנראה שברחו כשראו את השורה מסתערת לקראתם. הגענו אל הבית האחרון. אני רץ עם הכיתה. הרובה ביד. אני מרגיש כי אני מוכרח לירות. הנה תנועה לפני. כלב ערבי קטן בורח. אני מרים את הרובה ויורה. הוא מילל.

היללה מעוררת אותי. מה עשיתי? האם הפכתי חיה? שלמה, הרץ מאחורי, מרים את רובהו ויורה כדור שני. היללה משתתקת. האינצידנט עורר בי גועל. אני רוצה להתרחק מן האנשים. הם שוכבים על הארץ ושותים מים. לפני בית-הפינה. סולם נשען עליו.

אני עולה על הגג ושוכב בין שתי הכיפות. מכאן יש לי תצפית נהדרת לדרום ולמערב. הנוף שקט לגמרי. איני רואה כל תנועה. אולם הצלפים הערבים יורים בלי הרף.

*

„משטר הכיבוש“ נכנס למסלולו. אנו נשארים בעמדות שתפסנו. יוסקה מסתדר באחד החדרים. שלושה אנשים נמצאים בתצפית. ומתחלפים בכל שעה.

אני שוכב על הגג. פתאום אני שומע קריאה ורואה את פרצופו המודאג של שצקי. כשאני מסתכל בו הוא צוחק. נראה שנרדמתי. ומשלא קיבלו תשובה לקריאותיהם חשבו שנתחלתי.

הנוף שקט לגמרי. איני רואה כל תנועה. לפני שדה של פרחים אדומים. פרגים. ניגוד מוזר לשריקת הכדורים הנתכים ללא הרף. אין אני יודע היכן נמצאים הצלפים. לפי השריקה אני מנחש את הכוון. אך איני רואה דבר.

מחליפים אותי. הסולם נמצא בשטח הראיה של האויב. כשאני יורד עוברים שני כדורים בקרבתו. כולנו נעשינו אדישים לגמרי. אין כל רצון להתכופף או להשאר במחסה כשאניך רואה את האויב. אין לי חשק לנות. אני מוצא לי מקוש ומתחיל לפרוץ את הדלתות הסגורות של הבתים. מספרים שמצאו כמות של נשק בחלק של הכפר. אני מתפרץ לחדר הראשון. בחדר סרחון איום. מזרון מלוכלך וקרוע, כד שבור למחצה, מגל חלוד, גללים של חמור ועז. בקופסה ישנה אני מגלה תמונות של ערבי וערביה. הן מודבקות על תעודת-התאזרחות. שמה פטמה. בחורה יפה למדי. בת 24, לפי התעודה, אם לילד בן שלוש. אני מוריד את התמונה ושם אותה בכיס.

הלכלוך והעוני מעוררים בי בחילה. הם עבדו בדאג 14 שעות ביום, וחיו חיי כלב. אני מרחם עליהם משום מה.

אני מעורר את עצמי. אין זמן לפילוסופיה. אני מתפרץ לחדרים נוספים. ה„שלל“ זעום — כמה ביצים, כד של שמן, פרימוס שבור, סיר ומחבת. סוף סוף אני מגלה תרנגול. אני יוצא החוצה ומודיע על השלל. בינתיים מתגברות יריות הצלפים בפינתנו. הם הרגישו בתנועה.

היריות באות מדרום. על גבעה ממול ישנו בית בודד. אין ספק ששם מתחבאים צלפים. מפעם לפעם שיטפים אותם במטר כדורים. היריות נמשכות.

*

אני אומר לשלמה לקחת את התרנגול. „אל תשתגע“, הוא צועק לי. אולם אני שרוי במצב רוח של קלות דעת. אני רץ אל הבית, מכניס את התרנגול לתוך שק ורץ אל חדר הכיתה. בתרועת נצחון אני הופך שם את השק. התרנגול קופץ מתוכו. פתאום הוא זונק קדימה ובורח מן החדר. החברים צוחקים, ואני זועף.

בינתיים בישלו לנו כמה ביצים. גם הסרדינים הנצחיים שלנו אינם חסרים. אנו אוכלים ארוחה חטופה. מבית מטה המחלקה עולה ריח של מרק תרנגולות. הם מציעים לי צלחת של מרק וחצי רגל. יש להם גם קפה. אני יושב לרגע ושומע את החדשות. עד כה נהרג אחד ונפצעו ששה מכדורי הצלפים.

בכל זאת מתבדחים. אני מציע לסדר חותמת: „שלטונות הכיבוש, דיר מוחיסין“. הרגמים מתכנים תכנית לציד-תרנגולות נוסף, לארוחת הערב. כל אחד מתפאר ב„שלל“ שמצא — עקאל וכפיה, חרב ערבית, כובע פלדה, מטבעות ישנות, צנור של נרגילה. מספרים על תנות מכולת שנתגלתה.

בנימין, הרץ המחלקתי, חוזר מן המטה. בפיו ספור מבדה. מפקד הגדוד הגיע במשורין ושאל את מפקד הפלוגה על משמעת האנשים. אריה הבטיח לו שלא בזו כל ביזה, אפילו לא נגעו בתרנגולות. והנה, באותו רגע ממש, נכנס אחד הטוראים, כשפניו זוהרות, ומרים בתרועת נצחון שתי תרנגולות — מתנת הכיתה שלו למפקד הפלוגה...

*

אחרי הצהרים. מצב הרוח יורד. הערבים יורים עלינו מכל הצדדים. הם תפסו את כל המשלטים החולשים על הכפר. המקלעים שלנו עונים מפעם לפעם. הם חוסכים בתחמושת. יריות האויב הבלתי-נראה מרגיזות את העצבים. מודיעים על

נפגעים נוספים. גם אחד החובשים נפצע בעין. אנו רוצים לירות ואיננו רואים מטרה.

בשורת איוב: — אריה, מפקד הפלוגה, נפצע. הוא עומד לחזור לבסיס במשורין. אנו נדהמים.

בשלוש מזעיקים אותנו. כולנו עוברים למצב הכן ותופסים את העמדות. שלמה ואני שוכבים מאחורי מעקה של אבנים הפונה מערבה. משם יורים בלי הרף. אני מצמיד את הראש אל האדמה. בדיוק לפני ערמה של צואה. אני שם לב. מפעם לפעם אני מרים את הראש וצופה. אני רואה דבר, זולת נוף שקט ורוגע. „אורי“.

יוסקה קורא לי. אני מתרומם ורץ אליו. הוא יושב מאחורי בית יחד עם בולי. הוא מצביע על הגג, עליו שכבתי הבוקר, ומצוה עלי לעלות.

לרגע קט אני מרגיש פחד. העליה לגג והגג עצמו גלויים לכל הצדדים. אני מתגבר על הרגש ועולה. למעלה אני מסתדר בין שתי הכיפות. כך יש לי מעין מחסה.

„אורי, ברר איזה משוריינים נמצאים שם בכביש“.

אני מתרומם. שם מתקרב משורין. אני מכיר את הטיפוס היטב — משורין שלנו. אולם הוא מתנהג בצורה מוזרה, מסתובב בכביש ופונה בכיוון ללאטרון. פתאום ניתך על הבית שלי צרור של מקלע. אני נשכב מיד. לעזאזל, משורין ערבי. כנראה מאלה שנשדדו על ידי הערבים בדרך לכפר עציון. יקח אותם האופל.

מעתה אני נזהר. אני שם על ראשי פרחים ועשבים, לשם הסוואה.

למטה מרחפת שמועה שאנו מתכוננים לסגת.

פתאום אני שומע קול מוכר. בעוד רגע התפוצצות עצומה. פגז של מרגמה. לפחות שלושה אינטשים. הוא התפוצץ כמעט בלב הכפר. אם כן, הערבים כבר קיבלו תגבורת.

ההרגשה שאנחנו מוקפים מדכאה אותנו. אנחנו עייפים עד מות. לפחות שלושים שעות לא ישנו.

מודיעים לנו שאנחנו נסוגים עם רדת החשכה. אנו מתארים לעצמנו

שיוציאונו במשוריינים, והתמונה הזאת מעודדת אותנו. עם שקיעת החמה אנחנו מתאספים ליד מטה המחלקה. אנחנו משוחחים. פה ושם נשמעות שוב בדיחות. פרדי וראובן, שני הרגמים המגושמים שלנו, עומדים בתצפית. הרובים מוכנים בידיהם. הם מחכים לתנועה של האויב. יש לי חשק לירות. אני ניגש ביניהם ויורה לעומת הבית שעל הגבעה. פרדי מגדף אותי ברוסית — היריה החרישה את אזנו. המקלע שלנו יורה צרור אחרי צרור, למען לא ירגישו הערבים כי אנו מתכוונים לנסיגה.

סוף סוף בא בולי ומוסר את הפקודה להיסוג אל מטה הפלוגה. אני נשאר להבטחת העורף. אנחנו יורים כמה כדורים, „למען הרושם“, ונסוגים אחרי המחלקה.

ליד מטה הפלוגה אנחנו נעצרים. מרוב עייפות איננו מרגישים עוד דבר, רק יושבים על הארץ ומחכים. מפעם לפעם עובר עקיבא, רב הסמלים שלנו. השד יודע מנין שרד לו המרץ.

*

הפקודה מתעכבת. איננו יודעים מה קרה. המשוריינים שחלמנו עליהם אינם באים.

פתאום פקודה — אין נסוגים. אנו מחזיקים בכפר למשך הלילה, ונוחלף מחר ע"י פלוגה אחרת.

החברים מסתכלים זה בזה. עוד לילה במקום הזה. אנו מדוכאים מאד. יחיאל מקציב לכל כיתה חדר ועמדה. נראה שויתרנו על חלק מן הכפר, כדי לשמור ביתר יעילות על האגף שלנו.

*

חושך גמור. יוסקה סידר תורנות של שמירה — שני חברים שומרים במשך שעות. המקלע מוצב על העמדה. המרחק בין עמדה אחת לשניה כעשרה מטרים.

אנו אוכלים עוד פרוסת לחם וסרדינים ושוכבים לישון — כל הכיתה בחדר צר ומסריח, כמעט זה על גבי זה.

מעירים אותי. נדמה לי שנרדמתי רק הרגע, אך למעשה ישנתי שלוש שעות. שלמה ואני יוצאים. איני יכול להחזיק את העיניים

פקוחות. הן געצמות מאליהן, ואני סוקח אותן מדי פעם בפעם במאמץ אכזרי.

פתאום אני שומע רשרוש. משהו זז. שלמה הרגיש בזאת. באיטיות עצומה אני מרים את הרובה, מציב אותו על העמדה ופותח את הנצרה. אני מחכה במתיחות איומה. שום דבר אינו קורה. אני נשאר כך כרבע שעה. נראה שלא היה זה אלא כלב.

*

בינתיים נתעוררתי לגמרי. שוב אין לי כל חשק לישון. אני חושב על הסכנה שבעמדה הזאת — אם ערבי יתקרב אליה לא ארגיש בו אלא במרחק של חמשה עד עשרה צעדים. הוא יכול לזרוק עלינו רימון לפני כן.

אני מחליט: אם יפול רימון לתוך העמדה אקפוץ מיד מעבר למעקה האבנים ואשתטח. אחרי התפוצצות הרימון אפתח באש, ובינתיים יזעיק הרעש את הבחורים.

שעתיים עברו. אני נכנס לחדר ומעיר שני חברים נוספים. הם מקללים ויוצאים.

*

שוב מעירים אותנו. השעה שלוש בבוקר. הערבים לא התקיפו, בכל זאת. יש להם פחד מזור בפני הלילה. או, ביתר דיוק, כולנו מפחדים בלילה, ואילו להם חסרים המשמעת והאימון העוזרים לנו להתגבר על פחד זה.

פלוגת התגבורת הגיעה. ואולם אם חשבנו כי יפנו אותנו במשוריינים, הרי שטעינו טעות מרה. אנו חוזרים לבסיס ברגל, במסע מובטח, מרחק ששה קילומטרים, על כל הצידוד והנשק. משום מה מתעכבת היציאה. האור מופיע באופק, השחר עולה, היום מתחיל. האם נצא מן הכפר לאור היום, כשהמשלטים מסביב נמצאים בידי הערבים?

סוף סוף אנחנו זזים. כיתה 1 של מחלקה 1 מבטיחה, כמובן, את האגף. בנימין ואני מהוים את החוליה הראשונה. אנו רצים על הגבעות ומשקיפים מסביב, כשהמחלקה עוברת למטה. יוסף הסייר מדרך

אותנו ומדרבן בנו. בכל גופי לא נשארה טיפת כוח. אני מתפלל בעצמי שאיני נופל ארצה. מפעם לפעם אני מחליק על הסלעים. הצידוד מעיק עלי.

איבדנו כל חוש לזמן. אם יש גבול לסבל של אדם, עברנוהו מזמן. מאחורינו מתחילה בינתיים התזמורת מחדש. נראה שמציפים את דיר-מוחיסין באש. אולם אנחנו חושבים כבר על הבסיס. בהתקרבנו לבסיס מתרומם שוב מצב הרוח. על אף העייפות העצומה מתחילים אנחנו לשיר. „האמיני יום יבוא, טוב יהיה, מבטיח לך. לחבק אותך אבוא, והכל אשיח לך“...

*

רוב החברים נכנסו לאוהליהם ונרדמו מיד. אני עייף מכדי שאוכל לישון. אני מתקלח במקלחת קרה ומרגיש את עצמי יותר טוב. יחד עם יוסף קוגל אני מנתח את הטאקטיקה של הפעולה. אחד מעובדי הקשר של מטה הגדוד מוסר לי בסוד, שהאנגלים הגישו לנו אולטימאטום. הם יוציאו אותנו בתותחים מן הכפר אם לא נעזבהו עד הערב, מבלי לפוצצו. אם נמלא את הדרישה הם יערבו לכך שבסביבה זו לא תותקפנה שיירותינו. מן הכפר באות ידיעות על התקפות כבדות. ישנם הרוגים נוספים ועשרות פצועים. אני שוכב על הדשא ומסתכל בשמים. מפליא אותי שהשמש זורחת והשמים צוחקים כאילו לא קרה דבר.

*

לפנות ערב נודע כי הוסכם עם האנגלים שנפנה את הכפר, בתנאי שהאנגלים יכנסו לתוכו בעצמם ויערבו לבטחון הכביש. אנו מרגישים כי ניצחנו ניצחון גדול — הבטחנו את הדרך לירושלים בשטח זה, הוכחנו כי יש ביכלתנו לכבוש כפר ולהחזיק בו, הלמנו מכה גדולה בריכוזי הערבים בסביבה זו. חולדה הערבית, שנכבשה הבוקר ללא יריות, אחרי שתושביה ברחו, והחולשת על כל הסביבה, נשארה בידנו. בערב מוציאים אותי לשמירה ליד שער הקיבוץ. קרוב לשעה אחת עשרה מתקרבת שיירה מכיוון חולדה הערבית. אני תופס עמדה.

המשורין הראשון נעצר לפני השער וצועק את הסיסמה. אני מתמהמה ליד השער, אולם המפקד היושב ליד הנהג צועק לי למהר — ישנם פצועים במכונית.

בשתיים עשרה מחליפים אותי. אני חוזר לחדר האוכל. שם יושבת כל הפלוגה שנכנסה הבוקר לדיר־מוחיסין. מצב הרוח ירוד ומדוכא. התקיפו אותם ללא הפוגות במשך כל היום. הערבים היו מצוידים בגשק כבד ופקדו עליהם מפקדים גרמניים או פולניים. הם התקרבו עד כדי 20 מטר ואף תפסו בתים בכפר. אולם בסופו של דבר נהדפו תוך אבדות כבדות.

החזקנו בדיר־מוחיסין עד שהושגה המטרה.

*

פעולת „נחשון“ השיגה את מטרתה. אולם לא היה לצבא העברי מספר אנשים מספיק כדי להחזיק במשלטים לאורך הדרך לירושלים. בלטרון ובבאב־אל־ואד נשארה הדרך ללא הבטחה. תיתה זאת הזמנה גלויה לאויב לתפוס קטעים אלה.

ישבנו בחולדה הערבית, מבצר טבעי עצום החולש על הדרך ללטרון. לחמנו בפרעושים, שפכנו על עצמנו פחים של די. די. סי. ויצאנו מפעם לפעם למשלטי „בועז“ בין חולדה וואד־סאראר. שם רכצנו יממות רצופות בשמש הלוהטת, כמעט ללא תנועה. התחבאנו בין סלעים, ותחפרנו בשדות, בלינו את הזמן בגילוי סודות חיינו. למדנו בימים אלה איש על חיי רעהו יותר מאשר בכל החדשים שחלפו. תמונות של בחורות, מאותן תמונות אשר כל חייל נושא אותן בכיסיו למען יזכירו לו את ה„בית“, נדרו מיד אל יד. תפקידנו היה לחבל בתחבורה הערבית בין לטרון וואד־סאראר, ולהבטיח את הדרך לירושלים מדרום.

ברבצנו במשלט זה עברה על פנינו השיירה הגדולה השניה לירושלים. נפנפנו דרישת שלום למלואי המכוניות הראשונות, נרדמנו, ובהתעוררנו כעבור כמה שעות עוד עברו מכוניות על פנינו. השיירה עברה בשלום.

לבסוף הועברנו חזרה למחנה בל"ו. נתבשרנו שתי בשורות־שמחה: הוטל עלינו ללוות את השיירה השלישית לירושלימה, ומיד בחזרנו נסע לחופשה לתל־אביב.

בערב בא למחננו „התיאטרון הקאמרי“ והציג לנו את „נערת הפקר“. בתום ההצגה התנדכתי עם חברים אחדים ללוות את השחקנים לרחובות. הם היו זקוקים לליווי, כי הכפר עקיר עוד היה בידי הערבים. לפני שנפרדנו מן השחקנים חלף בי רעיון: החתמתי את כל השחקנים — על קת הרובה שלי.

במשך שבועות רבים התנוססו על העץ הצהבהב שמותיהם של בתיה, חנה ורוזה...

חזרנו למחנה בשתיים בלילה, במצב רוח מרומם מאד. כעבור שלוש שעות של שינה העירונו. השיירה חיכתה לנו.

19 באפריל, 1948. בחופשה בתל-אביב.

שיירה לירושלים.

תרועת שמחה בקעה מהצריף.

אם יש דבר אשר החייל בחיל הרגלים חולם עליו בלילות (מחוץ לנסיעה הביתה) הרי זה לנסוע אל הקרב על גלגלים: מה יפה ומה נאה מאשר לנסוע על מכונית. כשהחגור והנשק מונחים לצדך ואינם מעיקים עליך?

*

היתה סיבה עמוקה יותר לשמחתנו. שבועים רצופים לחמנו להבקעת הדרך לירושלים. אולם את פרי עמלנו, את „התוצרת הגמורה“ לא ראינו. קראנו בעתון על קבלת הפנים שנערכה לשיירות, וקנאנו קנאה רבה בחברינו שנכנסו לעיר כמנצחים.

סוף סוף נראה גם אנו את פרי הנצחון. אי-שם העיר הבירה ממתנה לנו בת ירושלים חמודה ומלאה הערצה.

*

העירו אותנו בשעה שתיים בבוקר. קפצנו מהמזרונים, וכעבור דקות מספר היינו לבושים וחמושים. באחת מפינות המחנה מגישים לנו קקאו, לחם וביצים שלוקות. מרוב שמחה פצהנו את הביצים איש על גולגולת רעהו. מובילים אותנו אל מגרש החניה.

*

הגורל, בדמותו של בולי, הס.מ.מ. שלנו, שיכן את הכיתה שלי דוקא במכונית העמוסה גבינה של „תנובה“. אחדים מאתנו רואים בכך מגרעת: גבינה טריה אינה חומר אידיאלי לעצירת כדורים.

אולם הרוב מסכים עם נחמן, המס־כף הבלונדי, המדגיש את הצד ה"קבתי" של הענין. אחרי שקיבותינו הפכו אקוואריום מרוב אכילת סרדינים, לא תזיק מנה נאותה של גבינה. במהירות מקסימלית אנו מפנים את מרכז המכונית ומסדרים את ארגזי הגבינה לאורך הדפנות, כמחסה יעיל בפני הראיה וכמחסה דמיוני בפני כדורים.

*

פס האור המפורסם באופק מבשר לנו שוב את "שעת האפס". הדרג הראשון מתחיל לזוז. בעליה מתגלה לעינינו מחזה נהדר — שורה אינסופית של מכוניות. בזו אחר זו, מכוניות משא, אוטובוסים, משורינים, מכוניות פרטיות. בכל מכונית שניה או שלישית מזדקרים פרצופים של ה"נחשונים", ולידם לועי הרובים והמרגמות. אנו מגיעים לגבול אזור־השליטה העברי, לחזית שנוצרה על ידינו בשבועיים האחרונים. כל גבעה וכל שיח מעורר בנו זכרונות.

*

דיר־מוחיסין! כל הראשים מתרוממים, על אף הפקודה. ים של זכרונות: — הבית בו אכלנו את התרנגולות, הגג בעל הכיפות עליו שכבתי בתצפית, הבנין ממנו הומטרה עלינו אש־צלפים במשך יממה תמימה.

אנו מרגישים את עצמנו בטוב. חליפת הזכרונות והציזבת מעוררת בנו תיאבון. נחמן פותח קופסת־גבינה. אנו נוגעים בגבינה הצהובה בחרדת־קודש, כמעט. קיבותינו שהורגלו בימי הקרב לסרדינים ולבולי־ביף, מקבלות את המזון החדש בתרועות שמחה. לטרון. בעינים סקרניות מסתכלים אנחנו במחנה העצורים, זכר לתקופה שחלפה. שוטרים ערבים מסתכלים בשיירת־הענק ובמאות מלוויה המזוינים כשעיניהם קרועות לרווחה.

*

שער־הגיא. בלא־משים מתמתחים העצבים. משני צדי־הדרך מזדקרים מדרונים תלולים. אם נותקף כאן מעל לראשי ההרים לא

נוכל אלא לקפוץ לתוך התעלה ולחכות. לעלות על ראש ההר כשהאויב יורה מלמעלה — זהו ענין שבהתאבדות.
כל שוכני המכונית כורעים על הארץ כשהרובה הטעון בידיהם.
אך שום דבר אינו קורה.

*

אבורגוש. זו הפעם הראשונה אנו רואים כפר ערבי שאנשיו עובדים בשלום. ילדים אחדים רצים לקראתנו ומסתכלים בנו בעברנו. שאר בני הכפר משתדלים להעמיד פנים כאילו אינם רואים אותנו.
במכונית מתפתח ויכוח פוליטי: כיצד לנהוג בערבים? משה ונחמן מטיפים ליחס אכזרי. אני תומך ב„מדיניות“ סובלנית.
על ראש גבעה מימין עומדת דמות בודדת ומנופפת בידים. על ראשה כובע טמבל. קריאת גיל פורצת מפינו. הגענו לאזור „נחשון“ המזרחי, לעמדות שנתפסו על ידי חברינו עת הבקענו את הדרר ממערב.

*

מכאן נהפכת הדרך למסע של התידדות. מכל המשלטים צועקים לנו חברים מגודלי זקן.

מישהו מצביע על הר תלול שמימיננו. שם מתנופף דגל. אני נוטל מידי יעקב את המשקפת: דגל כחול-לבן! זהו הקסטל.
כועסים אנחנו במקצת על קסטל זה, אשר נטל לעצמו את כל הפרסומת והשכיח כמעט את נצחונותינו שלנו, שהיו בעינינו פסגת הגבורה הצבאית. אולם עתה מלאים אנחנו התלהבות. אנשי הקסטל ירדו אלינו לכביש. מישהו מרים לכבודנו קופסה של סרדינים — זה סמל הצבא בחזית.

בסרטים ראינו את פגישת שני ראשי הצבת בסטאלינגראד, את פגישת הרוסים והאמריקאים בלב גרמניה. כאן עדים אנחנו לחזיון דומה בועיר אנפין. יחד פתחנו את הדרך הזאת. הם עברו אותן התלאות, הקריבו אותם הקרבנות, לחמו כמונו במרגמות, ברובים, בכנים ובסרדינים. רעות אילמת קושרת אותנו. אין צורך להחליף מלים. מספיקה קללה ערבית מלווה חיוך.

*

מרחוק אנו רואים את פרברי ירושלים.
אנו מתכוננים לפסגת נסיעתנו — לכניסה החגיגית לירושלים.
אנו רוכבים על הארגזים. נחמן מסרק את בלוריתו הבלונדית, משה
מטה את כובע־הגרב שלו הסיי־חן אחרונה, יהודה מרכיב את
משקפיו האמריקאיים ונראה כמפקד־פלוגה לפחות.

*

איש מאתנו לא ישכח את הרגעים האלה: את כניסתן של מאות
המכוניות ומלוויהן לעיר המצפה, את התרועות הסוערות של ההמונים
שהצטופפו ברחובות, על הגזוזטאות ועל הגגות. כך נכנס דה־גול
לפאריס המשוחררת; כך נכנס הצבא האדום לקיוב ולאודיסה.
הם רואים את החיילים שלהם, החיילים העברים שפרצו את הדרך
אל עירם הנצורה, החיילים שסבלו והתקיפו וכבשו כדי להביא להם
מזון ואספקה.

ואילו אנו — אנו רואים את ה„אזרחים” שלנו, העם שלו אנחנו
לוחמים.

רגעים אלה של כניסתנו לירושלים פיצו אותנו על כל אשר עבר
עלינו בשבועים אלה. ואם כי אף אחת מבנות ירושלים לא באה
לנשק אותנו, ואם כי על מכוניתנו לא עלתה צעירה חמודה, כי
אם מ.צ. מגולח למשעי ולבוש לתפארת, היה זה — בשפתנו —
„כִּיף” מאד.

*

הסתובבנו בעיר כשעתים. עזרנו לפרוק את הגבינה ושתינו חלב
טרי עד קלקול הקיבה. שתינו ב„מנורה”, אספנו קריאות הידד ומחיאות
כפים עד כדי עיפות גמורה.

במקום הריכוז החלו מצטברות המכוניות המוכנות ליציאה. קהל
עצום של אזרחים הצטופף במקום. זה מבקש להעביר דרישת שלום,
זה מבקשת למסור מכתב בתל־אביב. אנחנו „משויצים” ומספרים
ציזבת מסמרי־שערות.

אנחנו מצטלמים ומצטלמים ומצטלמים. הבחורות וצלמ־העתונות

מופיעים לעשרותיהם. בעמידה, בישיבה, על המכונות, עם רובים, בלי רובים, עם בחורות ובלי בחורות, בחבורות וביחידות...

*

הדרך בחזרה. אנחנו עייפים מן הדרך ומשוחחים על פוליטיקה. השיחה מתגלגלת שוב ליחסינו אל האזרחים הערביים ולפעולת אצ"ל בדיר-יאסין. הויכוח מתחמם ומרגיז את כולם. בסופו של דבר אין איש מאתנו יודע עוד על מה אנו מתווכחים.

בדרך אנו פוגשים בשיירה אנגלית שבאה ממול. חוויה מוזרה: רובאים ומקלענים עבריים מחליפים מבטים זועפים עם רובאים ומקלענים אנגליים. הם מסתכלים בהערצה מסוימת בנשק שלנו. גודל השיירה עושה עליהם רושם.

מישהו מאתנו נפנף לאנגלים בידידות. מיד מתפתח הויכוח מחדש. בחזרנו „הביתה“ היינו עייפים עד מות. אך לא יכולנו להירדם. חוויות היום היו חזקות מדי. מצב רוחנו היה מרומם מאד — מרומם יותר מאשר בכל ערב אחר מאז יצאנו לפעולת „נחשון“.

*

למחרת הודיעה המפקדה: „שיירה גדולה של 235 מכונות הגיעה בשלום לירושלים...“

למחרת נסענו לתל-אביב. בילינו את חופשתנו הראשונה מאז יצאנו לקרב. העיר קיבלה אותנו בורעות פתוחות. שמנו, שם ה„נחשונים“, עבר מפה לפה. היו אלה ימי הזוהר של צבא-הקרב העממי. היתה לנו ההרגשה כי הקרבנות לא היו לשוא, וכי האזרח ברחוב מעריך את מסירותנו. אך שבנו למחנה, והנה נודע לנו כי השיירה הרביעית הותקפה ליד באב-אל ואד. יוסף איש הפלמ"ח מפתח-תקוה, הסייר שלנו מימי דיר-מוחסיין, הציל את השיירה במעשה גבורה עילאי, בטפסו יחד עם קבוצת חברים על ראש המדרון התלול כדי להבריח את המתקיפים. הוא נפל, והשיירה הגיעה לירושלימה. אך הדרך לירושלים נחסמה.

גודדנו ירד דרומה כדי לכבוש את הכפרים הערביים החוסמים את הדרך לנגב. אולם פלוגתי — פלוגה ב' — צורפה זמנית לגדוד אחר, אשר עליו הוטל להשתתף בפעולה גדולה שניה לפתיחת הדרך לירושלים. ב-3 במאי, 1948, עברנו שוב לבסיס קרבי בחולדה. הימים עברו באפס

מעשה. היה לנו מטבח סדיר, עסקנו מעט בספורט שימושי ובאמוני התקפה. לעת ערב הדלקנו מדורה, וערכנו קומוץ כדת וכדין על בקבוקי קוניאק, קפה שחור ופירות משומרים. על ארבעת הרגמים של הפלוגה — ראובן הובר, פרדי גליקמן, מיקי רוזנבלית ושלום כהן — הוטל התפקיד „לארגן” חמרים אלה במטבח הגדודי. הם ביצעו תפקיד זה בכבוד בהתנדבם מדי יום ביומו לשמש תורנים בחדר האוכל.

הצינבאת רחפו באויר, בולי לימד אותנו שירים חדשים. החברים שנפלו בכל לילה לתוך שוחות עמוקות, שנחפרו בשטח, סיפקו חומר רב להומור. ימים יפים היו.

12 במאי, 1948. בטיס קרבי בחולדה.

שי לחייל.

אני שוכב ב„ביבואק” הזעיר שלי וכותב דברים אלה ליד „לוקס” גנוב בבילוק-כתיבה חדש ונקי — חלק של השי לחייל שקבלתי. אכן — אמת הדבר. קבלנו את חבילות השי. אמנם, חג הפסח עבר מזמן. אך מוטב במאוחר מאשר בכלל לא.

הודיעו לנו שנצא תוך שעה ל„פטרול אלים”. זהו פטרול שמטרתו „לחפש צרות” — לגלות כוח אויב ולהכנס אתו בקרב כדי לעמוד על כוחו.

ישבנו לפני הביבואקים הארורים (אי אפשר לשבת בתוכם מבלי להתבשל) ונקינו את הרובים. המס־כפים יצאו לאוהל־המחסן כדי לקבל תוספת לתחמושת. והנה פשטה השמועה — הגיעו חבילות השי.

שי זה נהפך אצלנו מכבר לבדיחה. שמענו עליו ברדיו. חברים שיצאו לחופשה סיפרו עליו. והנה עבר החג, והשי לא הגיע. הליצנים שלנו סיפרו, שהשי נשאר אצל המ.צ. בתל־אביב ושאר הגבורים הלוחמים את מלחמתם בעורף.

והנה באו המס־כפים ובידם החבילות. אוירה של צפיה מתוחה השתררה אצלנו. ברגע זה איננו חושבים על החפצים הנמצאים בפנים. אנו חושבים על המכתבים שנמצא בחבילות — מכתבים של צעירות חמודות (כל אחד עם חתימה וכתובת). המזמינים אותנו לפגישה בחופשתנו הבאה.

כל אחד מאתנו מקבל את חבילתו. אחדים מאתנו פורשים לפינה ומתיחדים עם התוכן. אחרים נעצרים במרכז במחנה ומוציאים חפץ אחר חפץ בתרועות נצחון.

התוכן חדגוני במקצת — מגבת, גופיה, זוג גרבים, סבון לגילוח, חפיסות שוקולד וסיגריות וכיוצא באלה. אותם שקיבלו חבילה „שמנה” מכריזים על תוכנה בפנים זוהרות, אף כי חלק מהדברים מיותרים. ואילו אלה אשר „קופחו” — ובחבילתם חסרה הגופיה או השוקולדה — מנסים לשוא להסתיר את אכזבתם המרה.

ברם, העיקר חסר. חסרה לחלוטין הנימה האישית. החבילות יפות ונאות. אך אין בהן ה„רוח”, אותן מלים ספורות שהיו מוכיחות לנו כי אכן מישוהו בבית דואג לנו וחושב עלינו, דורש בשלומנו. בקיצור — חסרים המכתבים של הנערות.

רק אחד מכולנו קיבל מכתב. כולנו מצטופפים מסביב לאוהל בקנאה רבה, מוציאים אותו בכוח ומכריחים אותו לקרוא את הדברים בקול רם.

ובכן, בכלוק המכתבים שבחבילתו מצא נחמן שלנו שיר כתוב בידי צעירה — צעירה אמתית בשם אהובה, שלא שכחה אפילו לצרף את כותבתה. וזו לשון השיר:

„באשר הנך שם, חייל אלמוני / תכיר ותדע כי זה כתב ידי / ידה של אותה נערה אוהבת / על הדף רחשי לבבה היא כותבת...”
אחדים מתלוצצים על המכתב. אך כולנו מקנאים בעומק לבנו בנחמן. יש לו מזל של חזיר — הוא הספיק לצאת לחופשה לפני שביטלו את החופשות שלנו בגלל הפעולה החדשה, והנה הוא היחידי מאתנו שקיבל מכתב מידי בחורה, מכתב אמתי שאפשר להרהר בו ולענות עליו.

נחמן כבר יושב ומשתדל — תוך התיעצות עם שלמה — לחבר תשובה. מנוי וגמור אתו לבקר את אהובה בחופשתו הקרובה. ואין הוא היחיד. לפחות שלושה כבר העתיקו בחשאי את הכתיבת, כדי „למסור דרישת שלום מנחמן”, אם יודמן להם לצאת לחופש לפניו. למען האמת, אין עוד טעם לערוך תכניות לחופשה הבאה. כי עד

אז עלינו לגמור את הפעולה אשר למענה באנו למקום הזה. ויתכן שלא כל אלה התוקעים כרגע את השי שלהם לתוך תרמיליהם יספיקו להשתמש בו. אולם דרישת שלום קטנה זו מהבית שינתה בכל זאת את האוירה לטובה. אנו יוצאים לפטרול במצב רוח מרומם, ואל תזלזלו בזאת.

בינתיים הוסבר לנו המיבצע לפרטיו. הייליו של קאוק'י תפסו את קטע הכביש ליד באב'אל-ואד והצליחו להקים מחסום-בטון ענקי. מטרת הפעולה היא להגיע למקום, למגר את הערבים ולסלק את המחסום. יחידת פלמ"ח מחטיבת „הראל" תתקדם מכוון ירושלים ותכבוש את הכפרים דיר-איוב ובית-מחסיר מצפון ומדרום לדרך. בגמר משימה זו נתקדם אנחנו לאורך הכביש עד למחסום, נחפה על אנשי-ההנדסה שהוטל עליהם לסלקו ונעביר את השיירה לירושלים. הפעולה נקראת על שמו של מכבי, מפקד-ההגנה שנפל בדרך ירושלים—תל-אביב.

17 במאי, 1948, בטיס קרבי בחולדה.

הקרב הראשון על לטרון.

כרגיל לפני פעולה בהיקף כה גדול, נפתח המיבצע בשורה של „מתיחות" — כלומר, אזהקות שוא. הדבר יצלצל כמגוחך בעיני האזרח בעורף, אולם בחייו של החייל בחזית תופסות הפעולות אשר אינן יוצאות לפועל מקום לא פחות, מאשר הפעולות אשר הוא קורא עליהן בעתון. כך הוועקנו בחשכת לילה כדי להטריד כפר אויב באש עצומה — רק כדי להיודע במרחק מאות מטרים אחדות לפני המטרה כי הפעולה בוטלה. רק חזרנו לבסיס, והנה הועלינו שוב על המכוניות ועברנו לבסיס קדמי, כדי לעזור בכיבוש כפר ערבי אחד — ואחרי רבע שעה של מנוחה נודע לנו שהכפר כבר נכבש על ידי חברינו. אחרי פעולה „מוצלחת" זו נחנו שעות אחדות. הוועקנו שוב ונודע לנו שהנה מתחילה הפעולה האמיתית. האם יש פלא בדבר כי הרגשנו רגש של אכזבה כשנודע לנו שגם הפעם אין אנחנו אלא „רזרבה", וכי יוצאת לפנינו יחידה אחרת? אין אנחנו גבורים, ואין אנחנו

ששים לקראת הסכנה יותר מאשר אדם נורמלי אחר, אך אחרי שורה של „מתיחות“ מעין אלו מקבל אתה את פעולת-היציאה כצו משחרר.

*

שכבנו על הכביש וקיללנו את עצמנו ואת העולם, שעה שחברינו עלו על המשוריינים כדי לבדוק את הדרך אל באב־אל־ואד. כעבור חצי שעה הגיע אלינו מרחוק רעם של תותחים, אך הדבר לא הפריע בעדנו לזלול ריבה ולקרוא רומנים זעירים.

*

יחסנו לענין השתנה כשפתאום דהר לקראתנו טנדר במהירות של מאה ק"מ לשעה, נעצר לרגע קט כדי להודיע לנו להתכונן לפעולה מידית והמשיך לדהור. אחריו בא משורין שהיה דומה לפומפיה: פגזים אנטי־טנקיים ניקבוהו מכל הצדדים. בטנדר ישב אריה, מפקד הפלוגה שלנו, כשהוא זב דם מחמשה פצעים, ובפיו רק שלוש מלים — „להחיש מיד תגבורת“.

ידענו — תורנו הגיע.

*

בכביש מסתדרים המשוריינים שלנו. מפעם לפעם עוברים האמבולאנסים, המחזירים את ההרוגים והפצועים של הפטרול הקודם. אנחנו גומרים את ההכנות האחרונות. את כל החפצים האישיים והאוכל שלנו אנחנו משאירים במקום. אתנו רק נשקנו והחגור. ברגע האחרון ממנה אותי עזריאל, המס־כף שלנו בפעולה זו, לסגנו. איני שמח על הכבוד — הנסיון לימד אותי שבקרוב כדאי להיות עצמאי והופשי, בלי שתרבה עליך האחריות לחיי אחרים.

*

מישהו מספר לי את אשר קרה. הטור המשורין עבר את לטרון. לפני שהגיע לדרך המסתעפת להר־טוב, נתקל במשוריינים ערביים שהיו מצוידים בתותחים של שתי ליטראות. לפני שהמכוניות הכבדות הספיקה להסתובב נוקבו בזו אחר זו בפגזים. רוב אנשי הטור נפצעו. רק משורין אחד, האחרון, לא נפגע.

אנחנו יוצאים לדרך. בין משורין למשורין מרחק של ארבעים מטרים. מצב רוחנו מרומם. אנחנו מספרים בדיחות וציזבאת. כשיצאנו בפעם הראשונה לקרב, בימי „נחשון“, היינו מרוגשים ומתוחים. הפעם אין אנחנו מרגישים דבר מכל אלה, הקרב שוב אינו בעינינו עולם זר ומפחיד, כי אם אלמנט מוכר פחות או יותר. למדנו שלא כל כדור פוגע. בקיצור, הפכנו לחיילי-חזית „ותיקים“ — או כך, לפחות. נדמה לנו...

אנו עוברים את דיר־מוחיסין. מקום קרב־הבתולים שלנו בימים עברו. הבתים עזובים. בעינים סקרניות מחפש כל אחד את העמדה „שלו“, ואף אני מספיק בחטף הנסיעה לצלם את הבית „שלי“.

*

בין דיר־מוחיסין ולטרון נפתחה עלינו אש. במשורין קשה להבחין מנין באים הכדורים. חלק טוען שהם באים מכון לטרון, ואילו לי נדמה — בטעות — שהם באים מכון בית־ג'יז, מימיננו. המשוריינים שלנו נעצרים. שוכני המשוריינים הקדמיים קופצים מן המכוניות ומשתערים על רכס ההרים שמלפנינו. הם רצים כבשדה האמונים — תענוג להסתכל בהם. אי־שם מקרוב „דופקת“ מכונת־היריה הכבדה שלנו. האויב עונה באש מקלעים. משמגיעים חברינו אל פסגת הרכס משתתקת האש. האויב נמלט.

הקרב הקטן שלנו עיכב אותנו. בינתיים מחשיך הלילה. ברור לנו ששוב אין לנו סכויים להגיע עתה לבאב־אל־ואד. אנו מנחשים את המשך הפעולה — האם נחזור לבסיס או שמא נתפוס משלטים כאן במקום?

*

עזרא, הרץ המחלקתי, מוסר לנו את הפקודה: להתקדם. המשורין זז ונוסע באיטיות. מסביבנו חושך גמור. אין אנחנו מדליקים את פנסי המכונית. כעבור חמש מאות מטרים אנחנו עומדים שוב. פקודה — לצאת מן המכוניות. „אנו קופצים — כמדובר תופס עזריאל את האגף הימני, ואני מכון את החוליה שלי אל האגף השמאלי. אנחנו שוכבים לצדי הכביש בהבטחה.

כדורים אחדים שורקים מעל לראשינו. אני מצמיד את הראש אל האדמה וחופר בידי בור קטן. אריה ופרץ, אנשי החוליה שלי, אשר זהו מבחן האש שלהם, שוכבים בלי לנוע. אני מרגיע אותם — הכדורים עפים גבוה מכדי שיפגעו בנו, וממילא אין האויב רואה אותנו בחשכה.

*

בולי קורא לנו מאחור. אנחנו עוברים את הכביש, זה אחר זה, בקפיצות. לפני בית קטן ולבן. לפניו גדר־תיל מסוג מיוחד. מה זה? פתאום אני מבין — הגענו אל מחנה המעצר בלטרון. רגש מוזר — לרבים מאתנו היתה צפויה, בימים עברו, מנוחה של אינס במקום זה. והנה אנחנו מתפרצים לתוכו בחשכת לילה. משום מה עולה בלבי דוקא ברגע זה קטע של שיר שקראתיו פעם — „גם לטרון היא ארץ־ישראל...”

אנחנו מתפרצים לתוך המחנה מבעד חור בגדר. אני מבין את הכוונה — נשאר כאן הלילה. רעיון טוב, אני חושב, כל עוד יושבים אנחנו כאן, אין האויב יכול להחיש תגבורת לאנשיו העומדים ברגע זה בקרב עם חברינו לאורך הכביש לירושלים. במקום זה קל לנו לנתק את תחבורת האויב מכוון רמלה ולוד.

אנחנו מגששים באפלה. רוב הבתים נהרסו. רק פה ושם צץ בית לבן. מאחורי אחד הבתים האלה נעצרת המחלקה שלנו. אנו מביאים אבנים מחורבות אחד הבתים הסמוכים ובונים לנו עמדה קטנה. הדבר קשה מאד — אין לנו כלי התחפרות ומחסה האבנים אינו משכנע ביותר.

*

מאחורינו הופכים אוטובוס משורין לחדר־מטה. אנחנו מכסים את האשנבים והסדקים בשמיכות, למען לא יתגלה אור. בינתיים נשלחות כיתות אחדות למשלטים הסמוכים כדי להוות הגנה היקפית. אני מסתכל בשעון. השעה אחרי חצות. שרדו לנו שעות אחדות לשינה. אולם אי־אפשר להירדם. אין לנו שמיכות. מאז הצהרים לא הספקנו להחליף בגדים, כך שאנו לבושים רק בחולצות־חאקי דקות. הקור מחריד. עדין לא ירדה עלינו העייפות המיוחדת של שעת

הקרב, המאפשרת כך לישון בכל צורה שהיא ובכל מקום שהוא בלי כל כיסוי.

*

אני יוצא עם שלמה כדי „לארגן” שמיכה. לבסוף אנחנו מגלים שתיים. אנחנו נצמדים זה אל זה ומתכסים. הפעם אנחנו מצליחים להרדם.

כעבור שעה קלה מעוררים אותנו. עלינו לצאת עם הכיתה של נחמן כדי לתפוס משלט במזרח המחנה, מרחק מאה מטרים. בינתיים מאיר השחר והשטח גלוי לגמרי. הראשון והשני קופצים. מיד מתחילים הכדורים לזוז מעל לראשנו. אין דבר — עלינו להגיע. אני מחזיק בידי האחת את הרובה וביד השניה אני מהדק אל גופי את תרמיל התחמושת — ורץ אל המשלט. הכדורים עוברים בגובה מעל לראשי. האויב אינו מכוון לטווח הנכון.

במשלט אנחנו מסתדרים בהגנה היקפית. לשלמה ולי מקציבים עמדה הפונה דרומה. הגב אל האויב. העמדה נבנתה עוד בימי האנגלים, והיא יפה עד מאד — שקי חול עד גובה התגורה לשלשה צדדים, ומעלה הגבעה בצד הרביעי. בטחון אידיאלי.

מתוך העמדה יש לנו תצפית נהדרת — אני רואה את חורשות באב־אל־ואד, את בית־ג'יו העזובה, את חולדה הערבית ואת דיר־מוחיסין בדרום. מכל הצדדים ישנן עמדות מצוינות לצלפי האויב. אולם הסביבה עזובה לגמרי, אינני מרגיש בכל תנועה שהיא.

אנחנו „מסתדרים” בעמדה, שוכבים על הגב ומסתכלים בשמים. שנינו רעבים ככלבים. מאז אתמול בצהרים לא אכלנו, אך יודעים אנחנו שאין מזון במקום. אולי תבוא תגבורת ותביא לנו אוכל.

ליעקב הקטן, השוכב לו לבדו בעמדה משלו מרחק צעדים אחדים, משעממים החיים. הוא בא אלינו כדי לבקש סיגריות להשקטת הרעב, ושוכח לחזור. יעקב הקטן הוא פליט שבא לארץ לפני חדשים ממחנה הסגר נאצי. יש לו על מה לספר.

באמצע הסיפור מתחילה תזמורת־הבוקר שציפינו לה. האויב

פותח עלינו באש רובים ומקלעים. „הרגונוהו“ משך כל הלילה — הוא ירה עלינו מפעם לפעם ואילו אנחנו לא ענינו באש. מצב כזה מעצבן את האויב תמיד — כל עוד איננו עונים לו באש, אין הוא יודע מה כוחנו ומה כוונותינו.

הפעם אנחנו עונים באש. מכונת היריה הכבדה שלנו „מריבצה“ מפעם לפעם צרור קטן. יש בדבר כדי להסביר רבות מהצלחותינו בקרב: האויב יורה כמשוגע בכל כליו ללא כל מטרה מיוחדת ומבלי לראותנו. ואילו אנחנו עונים בכדורים ספורים רק בשעה שאנחנו רואים מטרה ברורה. לא לשוא סיפרו לנו סיפורים על חברים אשר אזלה אצלם התחמושת בקרב, בשעה שהיו מוקפים ע"י האויב, ואשר השתמשו ברימון האחרון כדי שלא ליפול ב„שבי“ הערבים...

זה עתה מספר שלמה את ההלצה הנושנה על הזקיף אשר העמיד את מפקדו בקריאת „עמד“ והמשיך לקרוא „עמד“ שנית, ומשנשאל הסביר כי קיבל פקודה לצעוק שלוש פעמים ולירות. עוד אנחנו מחכים לסוף ההלצה (הידועה היטב לשלושתנו), והנה נשמע קול חדש בתזמורת. קול ההתפוצצות אינו מוכר לנו. אני מרים את הראש ורואה עמד עשן. גם שלמה ויעקב קמים ורואים את הדבר. אנו מסתכלים איש ברעהו. זו הפעם הראשונה שאנו מורעשים בפגזי תותחים. מעתה יורדים הפגזים ללא הפוגות במשך קרוב לשעתיים. הם סורקים את השטח.

יצר הקיום העצמי אומר לי לשכב בעמדה ולהוריד את הראש. אך הסקרנות אומרת את ההיפך היא מנצחת. האוזן מתרגלת לפעולות הפגז. מדי שמעי את הזמזום אני יורד לרגע קט, ובשמעי את ההתפוצצות אני מרים ראש. כך אני עוקב בדיוק אחרי הפגיעות. אש האויב מתרכזה עתה בכביש המוביל לחולדה ובשדה שמדרום למחנה. כוונתו ברורה: לנתק את דרך הנסיגה שלנו. הפגזים מתפוצצים בדיוק בשדה־הראיה שלי, אך אינם מתקרבים יותר מאשר שלושים מטרים מן העמדה. נראה שהאויב אינו יודע כי תפסנו את המשלט הזה.

עתה אנחנו יורים מכל הכלים. מכונות־יריה כבדות, מקלעים

ומרגמות. אנו משתדלים לפגוע בריכוזי האויב, אך אין בכוח כלינו לעמוד נגד התותחים. כל המשורין שלנו נהרסו.

אחרי שיתוק עמדת־המטה שלנו נשארו רוב מפקדי־היחידות עצמאיים. במצב כזה מתגלה ערכו האמיתי של המפקד: חיי יחידתו תלויים בכושרו, ביזמתו, בחושי־ההתמצאות שלו.

אני זוחל אל נחמן שמואלי, המפקד עתה על 14 אנשים במשלט. יש לנו מקלע אחד, המרביץ צרורות אל תותח האויב. גם לנחמן אין קשר עם מפקד המחלקה. אני שואל אותו מה בדעתו לעשות. הוא מושך בכתפיו ועונה תשובת חייל: בלי פקודה לא יסוג מן המקום, אלא יחפה על נסיגת היחידות האחרות. בינתיים שלח רץ כדי לחפש את הפיקוד. יתכן שימצא אותו ויחזור עם הוראות חדשות.

אני חוזר לעמדה שלי. משום מה אין המצב מעיק עלי, וגם איני מתרגש ביותר. אין לי מה לעשות אלא לעקוב אחרי פגיעות הפגזים ולהתכופף מפעם לפעם.

מחלקה אחת נסוגה אל השדה אשר לפני עמדתי. הם באים בלי סדר, אך כאן משתלט עליהם הסמ"מ שלהם. כעבור דקות מספר אני מתחיל להעריץ אותם, את עובדיה טרבלוב זה, בחור משופם בעל קומה חסונה ועינים צוחקות, בן באר־טוביה. הוא מחזיר את הסדר למחלקתו ומרכז את הכיתות. מישהו שואל אותו אם מותר לזרוק ציוד. הוא מעיף בו מבט קטלני ואומר: „אתה יכול לזרוק את בגדיך, אך אוי לך אם תזרוק אפילו כדור אחד מצידוך הצבאי“.

*

עובדיה מציע לנו להצטרף למחלקה שלו בשעת הנסיגה. אולם נחמן מחליט להשאר במקום. כעבור זמן מה נסוגה המחלקה. שוב מתגלה כושרו של המפקד — אין הוא נסוג לאורך הכביש אלא מקיף את הגבעה שלפנינו. דרך זו בטוחה יותר. בכל זאת נפצע אחד האנשים מרסיס של פגז בעברם את השדה הפתוח. הוא נחבש, וחבריו נושאים אותו עמהם.

בינתיים מובילים פצועים אל העורף, ליד הכביש. האויב מרגיש

בדבר ומתחיל לרכז שם את פגזיו. אין ברירה — זוהי הדרך הקצרה ביותר, וחיי הפצועים תלויים במהירות הבאתם אל מקום החבישה. מפעם לפעם מופיעה קבוצת חברים הנושאים אתם פצוע. הפגזים מתפוצצים סביבם. אני רואה בעיני שיש נפגעים בין נושאי הפצועים. אחר כך מספרים לי על מקרים טראגיים: אברהם בנדרסקי, החובש שלנו, שהוא דמות ידועה בעולם הכדורגל, סחב על גבו פצוע שהיה במצב גסיסה. בשמעו פגז מתקרב הניח את הפצוע על הארץ והדף ההתפוצצות העיף אותו מרחק חמשה מטרים. בקומו הרגיש שלא נפגע כלל, אך בחזרו אל הפצוע לא מצא אותו עוד במקום... האש בכביש היא קטלנית. עזריאל שפיץ, המס־כף שלי, שאיקלע למקום אחר לגמרי, ניסה להציל שלושה משוריינים. האויב הרגיש בדבר וריכוז את האש במקום זה. עזריאל קפץ מן המכונית, וכעבור רגע התרסקה.

בדרך כלל, אין זה מצב נעים להיות במשורין בהרעשת תותחים. אמנם אנחנו, חיילי חיל־הרגלים, אוהבים לנסוע על גלגלים אל הקרב, וכל חייל שסחב את המעמסה הקרבית על גבו במצעד של קילומטרים בשדות חרושים יבין לנפשו. אולם בשעה שהאויב פותח עליך אש תותחים הופך המשורין מלכודת. וחברינו שיצאו רק אתמול בפטרול המשורין אל באב־אל־ואד ידעו לספר על כך סיפור...

*

בזו אתר זו נסוגות יחידותינו. לבסוף נשארים אנחנו בודדים במקום — שני מקלענים וחמשה רובאים. נחמן מפקד על המקלע שלנו, מס־מם בלתי מוכר לי מפקד על המקלע השני, השייך ליחידה אחרת. אני שוכב לצדו של המקלען ומשתדל לירות אש־צלפים. מן העמדה הזאת אני רואה את האויב בברור. ליד המנזר של לטרון עומד משוריין. מאות ערבים מתקרבים אלינו דרך שדות החיטה, מרחק 800 מטרים מאתנו. הם אנשים מאומנים — מתקדמים לפי כללי הא"ש. בינתיים זורמת תגבורת ערבית מכוון רמלה. הם מתקרבים אלינו מן האגף השמאלי. ברור שעמדתנו תהיה אבודה בעוד חצי שעה. בינתיים אנחנו יורים בלי הרף אל האויב שלפנינו, כדי לעכב אותו

ולתת לחברינו אפשרות לסגת ולהוביל את פצועיהם. הערבים מתקרבים בשרשרת מפורזת, והמקלע שלנו עושה בהם שמות. האויב מתקרב והולך. המקלען השני נסוג, והמקלע של משה נשאר יחידי במקום. ברגע שהערבים נכנסים לטווח הנוח ביותר, ומתגלים בכל יופים ברכס הגבעות שמול — נעצר המקלע שלנו. משה משתגע. נחמן „יורק אש“ מרוב כעס. אך המעצור נשאר מעצור. משה לוקח את המקלע וסוחב אותו אחורנית. בדרך הנסיגה יפרק אותו ויתקן את הקלקול. בינתיים צץ במוחי רעיון להשתמש בתחבולה נוסה.

עלינו לעכב את האויב לרבע שעה, לפחות. נשארו במקום רק ארבע רובאים. אני מסדר אותם בחוליה ומסביר להם את התחבולה: לירות יחדו אש מהירה בזה אחר זה, כך שקול היריות ישמע כצורר של מקלע. הדבר עולה יפה. תִּקְתְּ-תִּקְתְּ-תִּקְתְּ, תִּקְתְּ-תִּקְתְּ-תִּקְתְּ. ממש כמקלע. האויב שוכב על האדמה ומחכה. הרווחנו את רבע השעה המבוקש.

בינתיים צץ יעקב, מפקד המחלקה שלנו. הוא רוצה להשאר במקום. אך בהעיפו מבט על האויב המתקרב מלפנים ומשמאל הוא מבין שהגיעה שעת הנסיגה. אנחנו נסוגים בכוון דרום־מזרח, כדי לעקוף את הגבעה ולהגיע אל הכביש במרחק של קילומטר מן המחנה. בדרך אנחנו פוגשים בשני חברים העומדים ליד פצרו. הוא קיבל רסיס בצוה, וכולו שטוף דם. התחבושת שלו ובגדיו אדומים ונוטפים, אך הכרתו צלולה. אנחנו לוקחים אותו על גבינו. אחרי מאתיים מטרים אנחנו עייפים. אנו קוראים במלוא קולנו לחברים אחדים שכבר נסוגו לפנינו. הם חוזרים ועוזרים לנו.

לידי הולך אלישע, פליט שבא לא מכבר לארץ. הוא רואה את הפצוע וכעבור דקות אחדות הוא מתחיל להתנדנד. פתאום הוא זורק את הרובה וצונח ארצה. מכת־שמש או הלם? אני מחליט שכאן ענין פסיכולוגי, לוקח אותו בזרועותי כילד וצועק עליו שאם לא יבוא אתנו ייהרג ע"י הערבים. נראה שהוא מבין את דברי. אני מושך אותו בזרועו, והוא הולך אתי, נטול רצון.

על הגבעה הפס נחמן משלט והציב את המקלע, שהתחיל שוב לפעול אחרי הפרוק. אני מביא את אלישע שמה. נחמן שופך עליו את מחצית המימיה, והוא חוזר לאיתנו. אנו צמאים עד מוות, אך למדנו מה פרוש משמעת־מים. המים שמורים לפצועים. ויתכן שנצטרך ללחום במשך כל היום עד שנצליח לחזור אל הבסיס.

*

האויב חדר עתה למחנה. אנו רואים אותו קופץ וצועק, ומרביצים עליו אש מקלעים ורובים. תחת חיפוי זה מביאים שאר החברים את הפצוע בכוון לכביש. כולם מגואלים בדם. בולי נראה כקצב ממש, ידי אדומות.

בהתקרבנו אל הכביש אנחנו שומעים כי מכונת היריה הכבדה שלנו פותחת שוב באש. לפתע דוהר טנק בעל תותח בכביש, בכוון לבסיס שלנו. אם הוא שייך ללגיון הרי דרך הנסיגה ליד הכביש נתוקה. עלינו להשתדל לעבור דרך ההרים. נשארו אחרונים מול האויב, כ־12 טוראים ומפקדים שאיקלעו יחד מכל מיני יחידות. אנו עומדים עתה על חיינו ממש. אם לא נצליח לסגת בסדר...

מישהו צועק לנו מן הצד השני של הכביש. אנחנו חוצים את הכביש מזרחה. מכונת־היריה הכבדה מצטרפת אלינו. אנו תופסים משלט ליד הכביש ונחים. הפצוע עודו בהכרה מלאה. אני נותן לו מים ממימיתי. סוף סוף אנו רואים מכונת שלנו מרחוק. אנחנו צועקים לה. היא מתקרבת במהירות. בהכירה בנו היא באה אלינו, ואנו מעמיסים עליה את הפצוע. הוא ניצל.

עתה מתחיל מצעד־הנסיגה שלנו, מרחק שמונה קילומטרים דרך ההרים, אל הבסיס שלנו. אנו עייפים עד מוות. לא אכלנו ולא שתינו במשך 24 שעות, ומחוץ לשעה־שעתיים לא ישנו זה קרוב ל־30 שעות. השמש לוחטת מעלינו ללא רחמים. התחמושת מעיקה. אולם חיינו מונחים על כפות המאזניים. אנחנו חיל־המאסף האחרון מול האויב. אנחנו הולכים בסדר.

*

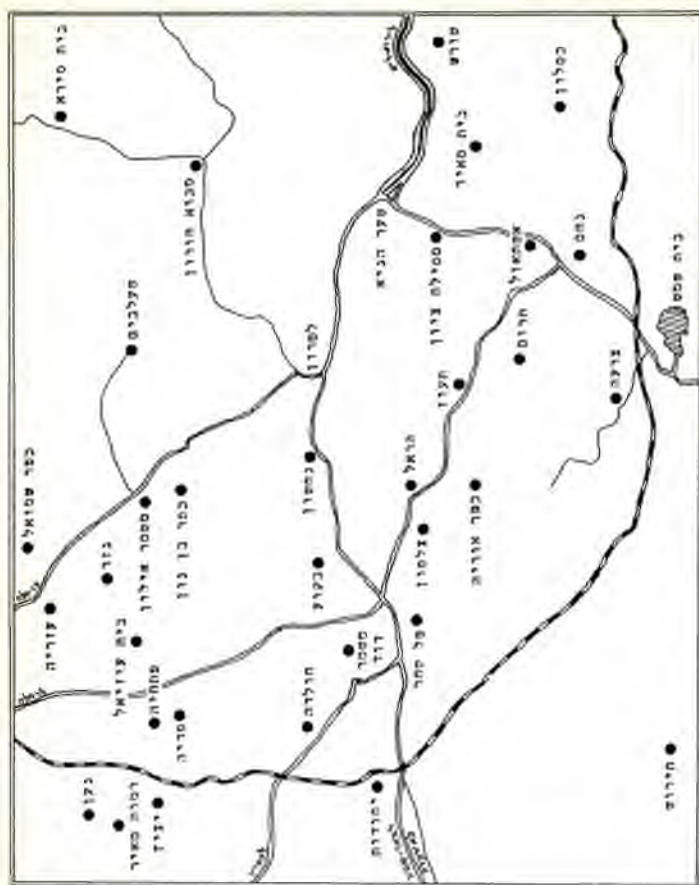
הננו 20 איש במקום. המפקד הגבוה ביותר הוא בולי, הסמ"מ שלנו.

אני מהוה עם ארבעה חברים אחרים את כִּיתת־החוד. בדרך אני מוצא כובע־פלדה אמריקאי, השייך כנראה לאחד הנפגעים שלנו. אני נוטל אותו ומכסה בו את ראשי.

מרחוק אנחנו רואים כי מתארגנת שיירה של טאנקים ומשוריינים. איננו יודעים אם שייכים הם לאנגלים או לערבים. אנחנו תופסים עמדה, אף כי יודעים אנחנו כי נשקנו יהיה חסר־ישע מול תותחיהם ושריונותיהם. אנו מתקדמים עתה בחיפוי הדדי. חלק תופס עמדה בשעה שהחלק השני נסוג, וחוזר חלילה. סוף סוף מתקרבת השיירה. היא שייכת לצבא האנגלי. איננו יודעים מה כוונותיהם. אולם הם עוברים מבלי לפתוח באש. יתכן שהם פוחדים מאתנו בדיוק כשם שפוחדים אנחנו מהם. אחר כך נודע לנו שהמרגמות שלנו הפכו הבוקר טאנק אנגלי, בחשבם שערבי הוא. כשנתגלתה הטעות, חבש אחד המפקדים שלנו את הפצועים האנגלים. מאז שוקטים האנגלים בגזרה זו. אנו ממשיכים במצעד. על אף עייפותנו אנו מתקדמים במהירות טובה. בדרך מצטרפת אלינו יחידה נוספת שתפסה בית בודד וחזיפתה עלינו. גם אנשיה נתלקטו במקרה מיחידות שונות.

אנו עוברים את דיר־מוחיסין. הבתים והסרדון מוכרים לנו היטב. יתכן שיש כאן מים, אך איננו מתעכבים. ממול ישנה עמדה אנגלית. עתה עומדים שם הטאנקים שעברו אותנו. הם הסתדרו יפה בהגנה היקפית. מתוך האוהלים עולה אש. נראה שהאנגלים מפנים את המקום. מרחוק אנו רואים את חולדה הערבית, הנמצאת בידינו. המשלט הנהדר חולש על הסביבה. שכבנו בכפר זה בימי „נחשון“, כפר מלוכלך, מסריח ומלא כנים. אולם עכשיו אנו מתגעגעים עליו כמושלמי אדוק על גן־העדן. שם נמצא בטחון, גם קצת מים. משם אפשר לחזור אל הבסיס שלנו במכוניות.

מאתים המטרים האחרונים הם הגרועים ביותר. אנו מכירים אותם היטב עוד ממצעד־הנסיגה שלנו מדיר־מוחיסין. לפני חודש. הדרך תלולה כמעט כקיר. הכפר נראה לך קרוב, אולם המאמץ הדרוש כדי להגיע אליו הוא נורא. אני מרגיש שאני מתקרב לנקודת־המשבר האחרונה. אני חורק בשיני, ימגיע בכל זאת למקום.

מרחב "נחשון-מכבי", כפי שנראה במפת 1975.

כאן נמצא גן־עדן. כל היחידות שחזרו ברגל נמצאות כאן. הבחורות של הגדוד שלנו הכינו לנו תה חם וסנדביצ'ים. אנחנו מתנפלים על המזון. עודנו מרוגשים מן הפעולה, שמחים על הצלחתנו (שהרי כמעט כולנו היינו בטוחים לפני שעתיים כי לא נחזור, אף כי העלמנו זאת איש מרעהו). עתה אנחנו „לוחמים“ את הקרב שנית — כל אחד מספר על הרפתקאותיו, אנו מעבירים בקורת ראשונה על השגיאות שנעשו והגבורות שראינו. דבר אחד בטוח: לא השארנו אף פצוע אחד בשדה הקרב. וזה העיקר.

הדעות על הפעולה מחולקות. איש אינו יודע בברור אם היה זה נצחון או מפלה. למשך זמן של קרוב ליממה ניתקנו את תחבורת האויב בנקודת מפתח ומנענו בעדו להחיש תגבורת לשדה־הקרב בבאב־אל־ואד, שם לוחמים עדיין חברינו שהתקדמו מכוון ירושלים. מאידך היינו נאלצים להיסוג מפני הנשק העדיף של האויב.

בין כה וכה, מצב הרוח שלנו מרומם. אנחנו יודעים: עבדנו בסדר. הנסיגה שלנו בתנאים הנתונים היתה הישג צבאי — נצחון של אימון וקור־רוח. וזהו, לדידנו, הדבר החשוב.

חזרנו מלטרון כשבלבנו מנקרת המחשבה המדכאה, שבהתמודדות הראשונה עם הנשק הכבד היינו נאלצים להיסוג. הדרך לירושלים נשארה חסומה, משמע שפעולת „מכבי“ נכשלה לחלוטין.

אולם כעבור ימים הסתננה אלינו שמועה „סודית“ שבין בית־ג'ח ובית־מחסיר, בשטח שנכבש בפעולת „מכבי“ עת רתקנו את האויב בלטרון, נסללה דרך חדשה, דרך־בורמה, לירושלים. עשרות האבדות של לטרון לא היו לשוא.

ב־15 במאי עמד השלטון הבריטי בארץ להסתיים. אי־שם במרחקים, בשוב האזרחי, התנהל ויכוח אם להקים ממשלה עברית אם לא. הדים קלושים מויכוח זה הגיעו גם אלינו. היו שסיפרו כי שרתוק מתנגד ובן־גוריון תומך בהצעה.

בשעות אחרי־הצהרים של ה־14 במאי התפרץ אחד החברים לשטח מחנה־הביבואקים וסיפר, שזה עתה שמע ברדיו של הקיבוץ כי הוכרז על מדינה עברית. הצטופפנו בחדר־האוכל הגדול של חולדה — מקום שם היתה הכניסה לחיילים אסורה בהחלט — ושמענו את נאומו של בן־גוריון — כאנגלית. אחרנו את השדור העברי.

עם כל היותנו רחוקים מן הפוליטיקה ומדיבורי הפוליטיקאים, הזדעזע משהו בלבנו ברגע זה. ובכן, הקרבנות לא היו לשוא. הסתכלנו איש בפני רעהו, וחשבנו כולנו אותה מחשבה: אנחנו, כאן, הקמנו את המדינה הזאת, בדמנו, בועתנו. וכשיבקר בן-גוריון על חלקם של כוחות ההגנה במעשה היסטורי זה, קיבלנו את דבריו כבטוי לתודת הישוב.

כתום השידור רבצנו על הדשא היפה שמאחורי חדר-האוכל. כבר נמסר לנו שהערב תהיה לנו פעולה. ברחבה הגדולה בין אהלי הגדוד ערך איסר ברסקי, המסמס בן ה־19, את מיפקד היציאה של מחלקתו. כן שמענו שפלוגה א' של גדודנו, בפיקודו של אריה קוצר, כבשה את הכפר אבר-שושה ליד גזר העברית. תארנו לעצמנו מה יהיה כוון הפעולה.

17 במאי, 1948. מחנה הגדוד.

אליקובאב.

לא הספקנו לשמרע את סוף נאומו של בן-גוריון ב"קול-ישראל" והנה נצטוינו לצאת מחדר האוכל של הקבוץ ולהיכנס לפעולה.

הגרנו את החגור, נטלנו את הרובים והמקלעים ועלינו על המכוניות. בשבילי-שדה התקדמנו לעבר גזר.

דברי בן-גוריון מנסרים במוחי. האם לא היו יבשים מדי לעומת עצם המאורע? שהרי הערב נהפכנו לצבא סדיר של מדינה עצמאית ונוכל סוף-סוף לרכוש ולהפעיל את הציוד הכבד הדרוש לנו. אחרי הפצצת התותחים שעברה עלינו אתמול בלטרון, יודעים אנחנו להעריך כראוי תותחים וטנקים.

בקיבוץ גזר רבה התנועה. אנחנו אוכלים ארוחת-ערב, וכל אחד משתדל להטעין בבטנו כמות מקסימלית של מזון, כי מי יודע מתי נאכל בפעם הבאה. משלימים את מספר הכדורים והרימונים, ומנסים ל"חטוף" כמה רגעים של שינה.

ליד "לוקס" יושבים מתי ארזי, המפקד עתה על הפלוגה, ומפקדי המחלקות. הם משוחחים ביניהם ומתבוננים במפות ובתצלומים מן האויר. אני מקשיב, ומתוך קטע-השיחה מתבהרת לפני תמונת הפעולה. התפקיד הוא להתקיף ולכבוש את הכפר אל-קובאב החולש על כביש תל-אביב-ירושלים, בין רמלה ולטרון. זהו אחד הכפרים

הגדולים שבסביבה, ולפי ידיעות הש"י רב מספר הלוחמים והנשק במקום.

שלוש יחידות תתקופנה את הכפר משלושה צדדים. יחד עם התקפתן יתפרץ טור של משוריינים אל מרכז הכפר וירתק את אש האויב אליו. קודם הפעולה תתקיים הרעשת־ריכוך של מרגמות.

חיש מהר מתפשטת השמועה: — המחלקה שלנו תשתייך אל הטור המשוריין. החברים עומדים בקבוצות קטנות ודנים על סכויי הפעולה. תפקידם אינו מלהיב אותם ביותר — אין זה משעשע לרתק אל עצמך אש מאות הרובים, המקלעים ואולי גם התותחים — ביחוד כשאתה יושב במשוריין.

פעם, כשעוד לא היה לנו נסיון קרבי, היינו סבורים שטוב גורלו של תושב־המשוריין מגורל ההולך ברגל ונושא על גבו את צידו הכבד. אולם בינתיים למדנו לקח. כל עוד הולך אתה ברגל חפשי אתה בתנועותיך, ויכול אתה להחליף עמדות, לפעול בהסתר ולהטעות את האויב, אולם בשבתך במחסה של המשוריין אתה מרותק למקום, גלוי לעיני האויב ומשמש מטרה ראשונה לנשקו הכבד.

בעוד אנחנו מחליפים דעות על תכנית הפעולה, בא עקיבא ומספר שהכיתה שלי לא תשתתף בפעולה בגלל מחסור במשוריינים. במקום זה נתפוס משלט להבטחת דרך הנסיגה של המתקיפים.

לשוא אני מפציר במפקד המחלקה ובברב"הסמלים שיקחו אותי לפעולה. אין להם מקום במשוריין.

איני יודע מה ממריץ אותי: — הסקרנות, השאיפה לקבל חומר לכתיבה, או ההרגשה שרע לשכב במשלט נידת, בשעה שחברי מסתערים על כפר־אויב מבוצר.

יוסקה הג'ינג'י ושלמה משדלים אותי להרפות ממאמצי לצאת לעולם אל תתנגד לשום דבר — אומר הג'ינג'י — וזוהי חכמה צבאית נושנה: אם מצווים עליך לצאת — צא. אך אל תחפש לך ג'ובים.

והוא מזכיר לי את המקרה שהיה לפני ימים, כשהשתדלתי לשוא

לצאת לפטרול לבאב־אל־ואד במשורין שחזר כעבור שעה נקוב פגזים ומגואל בדם.

החברים נכנסים למשורנים. בפנים מתגלה שנשאר מקום לשני רובאים. אני קופץ על המציאה והפעם לוקחים אותי.

אנחנו יוצאים לדרך, בשבילי חול עקלקלים, בלי אורות. באוטו הראשון נוסע יעקב, המס־מם, ועזרא, הרץ המחלקתי. אנחנו נוסעים באוטו השני.

אנו עולים על כביש אספלט. זהו כביש תל־אביב—ירושלים. רגש מזור, אנו מטיילים כאן בלב הארץ הערבית, בכביש שאנו לוחמים עליו זה שבועות.

המכוניות נוסעות באיטיות איומה. כמעט שאין לשמוע את טרטור המנוע. המתיחות שלנו גוברת והולכת. מפעם לפעם נשמעות בלחש הבדיחות הרגילות.

לפנינו נישאת כניצוץ רקיטה באויר. אנו מסיקים מזה שהכפר נמצא במרחק מאה מטרים. כדורים אחדים שורקים מעל ראשינו. הערבים הרגישו במשהו, אך אינם יודעים מה הענין.

הטור נעצר. עזרא, הרץ, קופץ מן המכונית הראשונה ורץ בקומה כפופה אל המכוניות האחוריות. שם מורגשת תכונה. קבוצת אנשים נושאת כלי כבד אל השדה שליד הכביש. אני מבין — מציבים את המרגמה. רגעי צפיה. המכשיר אינו עובד.

מן המכונית השלישית, בה יושב מתי ארזי ומטה הפלוגה, מגיעה הפקודה לזוז. אנחנו יודעים שהגיעה השעה: נתפרץ אל הכפר בלי ריכוך של הרעשה. המכוניות זזות. הרובים, הסטנים והמקלעים מוכנים ליריה. אני מכניס כדור לקנה ונוצר את הרובה.

הנה מחסום. אני מתפלא: אין כאן שמירה. אנחנו עוברים אותו. אני מסתכל בשעון. השעה 12 בדיוק. — „ברגע זה קמה המדינה העברית“, אני מעיר לבולי, היושב לפני ליד הנהג.

„מילא“, הוא עונה, בלי לסובב את הראש, „אולי נמצא יין באל־קובאב“.

הנהג סוגר את אשנב־הברזל שלפניו. עתה נותר רק חרך קטן. אני מתעורר — כשהאשנב היה פתוח הייתי בדיוק בקו האש.

אנו נכנסים אל לב הכפר. כולנו מתכופפים קצת. מבעד לאשנב אני רואה את הבתים והעצים עוברים על פנינו.

„נדמה לי שהכפר עזוב” — מעיר ישראל גוסק, החובש המחלקתי. ועתה כולנו שמים לב לעובדה המוזרה שלא נתקלנו כלל בהתנגדות. אין ספק — הכפר עזוב. אנו מתקרבים לקצה השני. פתאום צצות כמה דמויות מזוינות. אני מרים את הרובה. „מכבי” — הסיסמה שלנו.

נפגשנו בפלוגה של אריה קוצר, שמתפקידה היה לפרוץ מן הצד השני.

הכפר נמצא בדינו.

מולנו בית מואר. בולי, נחמן ואני קופצים מן המשורין כדי לבדוק את המקום. אנחנו נותנים חיפוי, ונחמן פורץ פנימה. בפנים האבנים חלקות ונחמן כמעט נופל.

בחדר אין איש. מנורת נפט בוערת. סימן הוא שהתושבים והלוחמים ברחו זה עתה, בהתקרבונו בכוון עינאב. אנו בודקים במהירות את הארונות ומגלים כמה מטענים של תחמושת איטלקית.

אנו חוזרים למשורין. שם כבר מצפה לנו תפקיד חדש. עלינו לחזור לכניסת הכפר ולהבטיח את הכביש מכוון רמלה.

אנחנו מקללים. מזל ביש. נצטרך שוב להתגלגל בעמדת חול ולשבת בתצפית, שעה שחברינו מחפשים „מזכרות”.

ליד הכניסה לכפר אנו מתקנים את המחסומים, מציבים את המקלע וקובעים עמדת תצפית.

בינתיים מאיר השחר. לא נשאר לנו אלא לבדוק את הבתים המעטים בסביבה.

אנחנו פורצים את הדלתות בזו אחר זו. הבתים כאן יפים ונקיים בהרבה מאלה שראינו בחולדה הערבית ובדיר־מוחיסין. כמעט בכל מקום אנחנו מוצאים תחמושת ומטענים.

בעיה אחרת היא בעית המזון. מן הנסיון אנחנו יודעים שבכפר ערבי אפשר לאכול היטב. התרנגולות של דיר-מוחיסין נהפכו זה מכבר לאגדה, ולא פעם בשבתנו מסביב לקופסאות סרדינים ובולי-ביף, נשמעה הסיסמה: „חבריא, נתקיף כפר ערבי“.

חיש מהר אנחנו „מארגנים“ ארבע תרנגולות וכעשרים יונים. בעוד אני עומד בתצפית, מסתכל ברמלה הקרובה ועוצר מכוניות ליד המחסום, מכינים חברי את התבשיל.

לארוחת בוקר אני אוכל יונה צלויה. עוד אין לנו נסיון במלאכה זו — הצד החיצוני שרוף מדי והפנים — כמעט בשר חי.

מחליפים אותי בתצפית. אני הולך לישון לשעה קלה. בינתיים לוקחים החברים אופנים שמצאום במקום ומסיירים בכפר. הם מספרים שהכיתה השניה שוכבת בעמדה אחרת בלי לזוז, ומקללת את יומה ואת מפקדיה.

בין כה וכה מתקרבת שעת הצהרים. שום אויב אינו מופיע. רק משוריק אחד, שהתקרב מכון מחנהו של קאוקג'י בלטרון נתקל באש חזקה שלנו ומסתלק.

על הפרימוס מתבשלות התרנגולות. כל אחד אוכל רבע עוף. אכן, ארוחות טובות אנחנו אוכלים ביום הקמת המדינה העברית. הכביש הראשי נראה עתה כרחוב אלנבי בתל-אביב. האוטובוסים המביאים תגברות נוסעים אנה ואנה. משוריינים וג'פים אצים ממקום למקום. רבי-סמלים, אפסנאים, מחסנאים, שרות רפואי ושאר אנשי דרג ב' של יחידה לוחמת מתבססים במקום.

אך מוכן מאליו שאין נותנים לנו ליהנות לאורך זמן מן החיים. מחליפים אותנו ליד המחסום ומעבירים אותנו למשלט קרוב. שם עלינו להתבצר יחד עם כל הפלוגה.

נותנים לנו לחפור חפירות להגנה בפני פגזי תותחים. בלטרון, שלשום, למדנו את ערכן. אף על פי כן אין העבודה הזאת אהודה על הבריות. הליצנים רואים בפקודה זו סימן שנוזז מכאן, שהרי כבר פעמים חפרנו חפירות בבסיסים קודמים וקבלנו פקודה לזוז בדיוק עם סיומן.

וראו זה פלא. הליצנים צודקים: מתקבלת פקודה ללבוש את החגור ולהיכון ליציאה מן הכפר.

*

בכביש מסתדר טור המשוריינים לנסיגה. אני עולה על מכונית־משא המסיעה את שקי־החפצים האישיים שלנו. המכונה הצבאית פעלה הפעם יפה. חמש שעות אחרי שתפסנו את המקום כבר הגיעו חפצינו האישיים למקום.

הלילה מחשיך. המכוניות זזות. אנו עוברים את המחסומים והעמדות האנטי־טנקיות שנחפרו הבוקר. אנו נוסעים שוב באטיות ובלי אורות.

אנו מנומנמים כולנו — 36 שעות לא ישנו. מכאן המקרה המבדח שקרה.

השומר ליד שער מחנה הבסיס שלנו הרגיש, ששלש מכוניות שנסעו בסוף השיירה נעצרו במקומן. כעבור שעה וחצי עורר הדבר חשד בעיניו והוא ניגש אל המכוניות. במכונית הראשונה מצא את הנהג ועוזרו ישנים — הם נרדמו ברגע הקט בו נעצרה השיירה ליד השער... ונהגי שתי המכוניות אחריו היו סבורים שכל השיירה נעצרה...

פרק שלישי

אדם מול פלדה

למחרת ההכרזה על הקמת מדינת-ישראל פלשו הצבאות הסדירים של מדינות ערב לארץ-ישראל. לקראתנו יצא אויב חדש — אויב המצויד במטוסי-קרב, תותחים, וטאנקים.

אשר יגורתי בא — הישוב העברי מצא עצמו לוחם נגד המזרח התיכון כולו. לצבא-ההגנה הצעיר לא היה כל נשק מתאים לעמוד נגד מכונות-ההשמדה החדשות של אויביו. לא היו אתנו תותחים, לא היו איירונים הראויים לתפקיד קרבי, לא היו טאנקים. מלבד מעטים ש„הוהרמו" מידי האנגלים. בידים ריקות כמעט, ברובים, מקלעים ורימוני-יד, נדרש החייל העברי לעצור את הגייסות המאומנים והמצוידים בנשק כבד, שעלו עליו.

מאותו יום הפנתה חטיבת גבעתי כולה את פניה דרומה, אל הצבא הערבי החזק והמשוכלל ביותר, הצבא המצרי, שהחל זה עתה לבסס קרש קפיצה בשטח עזה-מג'דל. שתי אפשרויות היו בידי אויב זה — להתקדם לעבר תל-אביב או להתחבר עם הלגיון הערבי בחברון, כדי לנתק בדרך זו את הנגב. את שתי התכניות האלו נדרשו אנשי גבעתי לסכל.

בין מג'דל וחברון, ליד נגבה, מתנוסס מבצר החולש על המרחב כולו. תוכל לראותו כמעט מכל מקום בדרום הארץ. מבצר עצום זה — משטרת עיראק-סווידאן — נמסר זה עתה ע"י הבריטים הנסוגים לידי הערבים. תפקידו הראשון היה לכבוש את המצודה הזאת לפני שהצבא המצרי הסדיר יצליח להתבסס בו.

22 במאי, 1948. מחנה הגדוד.

ההתקפות הראשונות על עיראק סווידאן.

קבלנו את פקודת הכוננות אחרי הצהרים. כרגיל לפני פעולה ניצלנו את השעות שנותרו לנו כדי לאגור את המצרכים החסרים ביותר בקרב — שנה ואוכל. לפני זה נקינו את הנשק.

מתי ארז, שקיבל לידיו את הפקד על הפלוגה לאחר שאריה שפאק נפצע בלטרון, מסביר לנו את הפעולה: הלילה תותקף תחנת המשטרה של עיראק סוידאן, החולשת על הכביש החיוני לגת ולגל-אן. האויב חזק ומבוצר היטב. בשעת הפעולה עלינו לתפוס את הצטלבות הדרכים של מג'דל וג'זלים, כדי למנוע בעד הצבא המצרי במג'דל להגיע למקום.

מתי הוא צעיר מאד, אחד „משלנו“. הוא יודע את הנעשה בלבנו, והוא מסיים בנימה הומוריסטית — „סיפרו לנו שהצבא המצרי הוא מזופת. הלילה נבדוק אם זה נכון...“

אנחנו נוסעים דרומה, לנגבה. שם אנחנו נחים עד רדת החשכה. מירה, החיילת הקטנה בעלת הצמות, מגישה לנו תה וסנדביצ'ים. מישוהו קורא לי. ליד המשורין עומד מתי והאלחוטאי הפלוגתי. הם מציעים לי ג'וב חדש — לשמש במשך הפעולה אלחוטאי מחלקתי. לראשונה אני נבהל — כל ימי בצבא רחמתי על האלחוטאים הסוחבים על גבם מכשיר בן 17 ק"ג ואשר האנטנה שלהם גלויה לאויב למרחקים. אולם הם משקטים אותי — המדובר במכשיר-קשר 21, שמשקלו רק 2 ק"ג.

איני יודע אם לשמוח או להצטער על התפקיד. מצד אחד אין הדבר נוח — חייב אתה לשמור על האנטנה שלך בלכתך בחורשה ובזחלך מתחת לגדרי תיל. האנטנה מסוכנת בקרב. האויב מכון את האש אל האנטנה שלך בשעה שחבריי חבוים מאחורי מחסה בטוח. אולם מאידך הרי זה ג'וב מענין — באלחוטאי יכול אתה לעקוב בדיוק אחרי מהלך הקרב, אתה שומע את כל הפקודות והדיונים בין המפקדים.

האלחוטאי מסביר לי את המכשיר ונותן הוראות כלליות. בפעולה אהיה „לאה אחד“. אני לומד את המונחים הטכניים שלנו: „עבור“, „סוף“, „הודע עוצמת אותות“.

אנחנו זזים בשורה ערפית ארוכה. עלי ללכת אחרי אמנון, הס. מ. פ. החדש שלנו, צעיר בלונדי ורזה. יחד עם ישראל גוסק החובע, ועזרא כהן, הרץ המחלקתי, אני שייך הפעם למטה המחלקה.

ההליכה עם המכשיר באמת אינה נוחה. הוא מסיח את דעתך מכל דבר אחר. האנטנה נוטה להתחמק, ובעוד אתה עסוק להרימה, מחליקות רגליך על האבנים שלא ראית אותן. בעברך גדר תיל, הופך אתה אקרובט: — עליך להתכופף ולהתפתל כדי שלא יפגע המכשיר. ובמשך כל הזמן הוא מטרטר לך באחן:

„הלו לאה אחד — מברק עבורך — האם אתם מתקדמים — האם עברתם את הגדר...“

בין מברק למברק מטרטרות באזני הפרעות אטמוספיריות, קול חלוש באנגלית מטריד את הגל ומפעם לפעם מתקתק המורס. כעבור חצי שעה כואב הראש.

מרחוק אני רואה ארבעה אורות קבועים במרובע. זוהי, כנראה, המשטרה. איזו טפשות להשאיר את האורות דולקים!

אנו מגיעים אל הכביש. אמנן מסדר את מכונת היריה ואת הפיאט ליד הכביש כלפי מערב. לפני אני שומע נקישת אתים. האנשים מתחפרים.

יחד עם ישראל, החובש, אני תופס עמדה כעשרים מטרים אחרי המחלקה. הכוח הסתדר בהגנה היקפית מסביב לגבעה. משמאלי המשטרה, במרחק של ק"מ אחד, לפי הערכתי.

איני יכול לחפור לי עמדה, מאחר שידי אוחזות בפיית המכשיר ואיני רשאי להניחה. אסור לנתק את הקשר אף לרגע אחד. אני חופר לי עמדה קטנה בעקבי געלי, ובידי החפשית אני מסדר כמה גושי אדמה מוצקים לפני ראשי, רמז לעמדה שהיתה צריכה להיות. אמנן חוזר. הוא חופר לו שוחה עד גובה החגורה.

„הלו לאה אחד, הלו לאה אחד, אנחנו מוכנים, אנחנו מוכנים, הנשק מוצב, הנשק מוצב, עבור...“

אנחנו מחכים. האנשים ישנים לסרוגין — אחד ישן ואחד ער בכל שוחה. כאלחוטאי אסור לי לישון. והטרטור המתמיד באזני משמש ערובה למילוי פקודה זו.

„טרא־א־א־א־!“

אני מסתכל בשעון. השעה אחת ושלושים בדיוק. ההתקפה החלה.

אנשי המשטרה מתעוררים. הם יורים רקיטה אחרי רקיטה, ולאורן קל לרגמים שלנו לכוון את כליהם. עצבנות ערבית טפוסית. מכוונות היריה והמקלעים דופקים. אי אפשר להבחין בין האש שלהם ושלנו.

אני מכיר את התכנית. כרגע זוחלים החבלנים ואנשי החיפוי לעבר הגדר. מאתיים מטר זחילה על הבטן במטר הכדורים — תפקיד כלל לא נעים. ביחוד כשאתה סוחר על גבך מעמסה של חומר נפץ המספיק כדי לפוצץ גדוד שלם.

ממקומנו קשה לנו לעקוב אחרי הקרב המשתולל עתה במלוא עוצמתו. מפעם לפעם מתפוצץ פגז ליד המשטרה ממש, ומכאן נראה כאילו הבנין מפוצץ מזמן. אם יכבשו את הבנין יסתיים תפקידנו כאן. הקרב נמשך למעלה משעה. סימן שמהו אינו בסדר. מן המשטרה עדיין יורים בכל הכוח. הבנין מואר עתה כולו כבאור יום, אי של אור שופע בים של חשכה. מחזה יפה. מה פירושו? האם ירו החברים סצנות תבערה?

כעבור זמן מתברר לי שהערבים הצליחו להצית מחסום אש שהניחוהו, כנראה, לפני כן.

כיצד יעברו הפורצים והחבלנים את שטח האור?

בגזרה שלנו הכל שקט. מפעם לפעם שורקים מעל ראשינו כדורים מקריים.

פתאום אני מרגיש שאמנן מתמתח. גם אני שומע קול טרטור מנוע. הנה — שני אורות של מכונית מתקרבים מכיוון מג'דל! התגבורת המצרית מגיעה!

בלי פקודה נוספת אני מדבר לתוך המכשיר — „הלו לאה אחד, הלו לאה אחד, מברק דחוף עבורך, מברק דחוף עבורך, עבור!“ אין תשובה.

אני בודק את האנטנה ואת החבורים. הכל בסדר. „הלו לאה אחד, הלו לאה שתיים, הודע עוצמת אותותי, הודע עוצמת אותותי, ענה מיד, עבור!“ אין תשובה.

המכונית קרבה. אמנן מסתכל בי. אני משתגע.
עתה פועל גם לאה שלוש. אני שומע אותו בברור. „הלו לאה שלוש,
הלו לאה שלוש, מברק עבורך, עבור!“
גם לו אין עונים.

מה קרה למרכות? אולי נתקלקל המכשיר? או שמא
נהרג האלחוטאי?

„הלו לאה אחד, הלו לאה אחד, מכונית של האויב בדרך, אני
חוזר — מכונית של האויב בדרך, אני רואה את האורות, אני רואה
את האורות, אתה שומע אותי? אתה שומע אותי? עבור!“
המרכות אינה שומעת אותי.

„הלו לאה שתיים — מברק עבור לאה אחד — עבור!“
„הלו לאה אחד — בסדר, בסדר, עבור!“
נראה שהמחלקה השניה הצליחה לבוא במגע עם מפקד הפלוגה
באמצעות רץ.

„הלו לאה שתיים — אני מדבר ללאה אחד — הפקודה היא לא
לפתוח באש עד שהמטרה ברורה לגמרי — הסימן לפתיחת אש הוא
צרור של מקלע — האם זה ברור? — עבור!“
„הלו לאה אחד — רות — סוף!“

בינתיים נעצרה מכונית האויב במרחק מאה מטרים וכיבתה את
האורות. האויב לא ראה אותנו, אך יודע כי כוחותינו צריכים להיות
בסביבה. אם יזוז עוד חמשים מטרים קדימה יעלה על המוקשים
שהונחו על ידי החבלנים שלנו ויושמד על ידי הפיאט.

פתאום מטרטרת מכונת היריה שלנו. האם השתגע האיש?
האויב עונה באש. הכדורים עפים אלינו ממש. האנשים מתכופפים
בשוחות שלהם. מישוה וזחל לידי. הוא לוחש לאמנן: „אחד האנשים
התעצבן. הוא שמע רשרוש וחשב שהאויב מתקרב לקראתנו“.

לכל הרוחות, כך מתחרבנת פעולה.

האויב ממשיך לירות אלינו. המכשיר שלי משגע אותי — עתה
אין לי גם קשר עם „לאה שלוש“. פתאום יש לי רעיון — אולי נגמרה

הסוללה שלי? אני קם כדי להכניס את הסוללה הרורבית. אמנון קורא לי לשכב, אך איני מצייט. חיי חברים עלולים להיות תלויים בפעולתו של המכשיר הארור הזה.

הכנסתי את הסוללה. מיד אני מרגיש בשינוי. ההפרעות חזקות הרבה יותר.

„הלו לאה שתיים — הודע עוצמת אותותי...“

ברוך השם — יש לי שוב מגע עם המכשיר השני. אך המרכזות שותקת. נראה שהתקלקלה באמת.

מכונית האויב הסתלקה. השקט חוזר אלינו. אולם ליד המשטרה עוד נטוש קרב האש.

השעה קרובה לשלוש. בארבע מאיר היום. אם לא הצליחו לכבוש את המשטרה נצטרך להיסוג. אם יאיר היום על עמדותינו הגלויות לאויב לא נצא מכאן חיים.

„הלו לאה שתיים, מברק עבור לאה אחד — מתי נמצא כאן — מתי נמצא כאן — מברק עבורך — לאה אחד — עבור!“
סוף סוף, מפקד הפלוגה לקח את המכשיר הפועל.

הנסיגה מתחילה. תחילה מפרקים החבלנים את מוקשיהם. הכיתות נסוגות בסדר הראוי — הרחוקה ביותר נסוגה לראשונה עם החבלנים, מכונת היריה והפיאט.

אנחנו חוזרים. אני מדבר כל הזמן תוך כדי הליכה. הנסיגה מתקדמת בהתאם לתכנית.

המשטרה קרובה מאד. אין יורים מתוכה. אולם מחסום האש עודו בוער. נראה שהבנין לא נכבש, אחרי ככלות הכל. באור כזה אין זה אלא טרוף להתקרב אל האויב.

הגענו לנגבה. אמנון מבקש סיגריה — סימן שהפעולה נסתיימה. אנחנו עייפים עד מוות, נכנסים ישר לאוטובוס ונוסעים. אני עוד מספיק לשמוע שרק חבר אחד נפצע קשה ושהחבלנים לא הצליחו להתקרב אל הגדר, שרחבה למעלה מעשרה מטרים.

אני נרדם באוטובוס תוך כדי נסיעה.

כעבור יומיים, המשטרה מותקפת שנית. הפעם מוטל על המחלקה שלנו תפקיד הפריצה.

התכנית היא להתקיף את הבנין משני צדדים אחרי הרעשה של מרגמות כבדות. בה בשעה ששתי המחלקות תתגנבנה אל הגדר, יתקדם טור של משוריינים בכביש לעבר הבנין כדי לרתק אליו את האש.

הכיתה של נחמן, בפקודו של מנחם, המ"מ שלנו, מהווה את הגל הראשון. הכיתה של דוד והמטה של אמנון, הסמ"פ, יחד עם האלחוט, הרץ והחובש, מהווים את הגל השני.

אנשי המשטרה עומדים הפעם על המשמר. האורות שסימנו לנו את הבנין שלשום אינם דולקים הפעם.

אחרי ששלוש היחידות הפורצות תפסו את עמדותיהן, החל הגל הראשון זוחל ומתקדם.

האנשים מקללים. האויב פותח באש רובים ומקלעים על שלוש היחידות. הטור המשוריין „חוטף" את עוצמת האש העיקרית.

הגל הראשון של המחלקה שלנו מתקדם בזחילה. אחרי מאה מטרים של זחילה, רצוצים האנשים. הם מוותרים על בטחון היתר ועוברים להתקדמות בזינוקים. קפוץ — שכב — קפוץ — שכב.

הפיאטיסטים קופצים בראש. החבלנים עם חומר הנפץ, שתפקידם לפרוץ את הגדר, מפגרים במקצת.

האש עצומה. בשדה הפתוח אין שום מחסה. אך משום מה מכוונת אש האויב יותר אל הגל השני מאשר אל הגל הראשון.

הגל הראשון הגיע אל הגדר. המרחק אל המשטרה — שלושים מטר. אולם גדר התיל עוצרת את ההתקדמות. לעזאזל, היכן החבלנים?

אליהו קייל הציב את הפיאט ומרביץ. ההתפוצצויות הן עצומות. כל פגז פוגע ישר בבית. מן הבנין נשמעות צעקות של הפצועים.

הטור המשוריין נעצר. הנהגים של שתי המכוניות הראשונות נפגעו. המכוניות נעצרו והשיירה אינה יכולה להתקדם.

לגל הראשון אין מכשיר אלחוט. הגל השני רחוק מאד — קרוב

לשלוש מאות מטר. בין שני הגלים כמעט שאין מגע. שלום ועזרא נמצאים בריווח שביניהם ומשתדלים להעביר פקודות בצעקות. האנשים ליד הגדר רותחים. הם קרובים לבנין. עתה יש צורך רק בפריצת הגדר ובבוא הגל השני — והצלחת הפריצה בטוחה. מתוך הבנין בוקעת צעקת הערבים — „לא — אללה — אילא — אללא — ומחמד — רסול — אללה...“ הערבים מתכוננים למות.

מנחם ברוצקי, המפקד על הגל הראשון, מצווה להיסוג שלושים מטר כדי לאפשר לחבלנים לפוצץ את הגדר. האנשים זוחלים אחורה. אי אפשר להוריד את הראש בשעה שאתה זוחל אחורה כשם שאתה מורידו בנחלך קדימה. האויב יורה ללא הפוגה.

מנחם צועק את פקודותיו. הן נשמעות בקושי במטר היריות. כל כלי הנשק שלנו ושל האויב יורים בכל כוחם.

פתאום משתתק קולו של מנחם. נחמן קורא לו ואינו נענה. הוא זוחל לעומתו ומוצא אותו יושב כשהראש מורכן. הוא נוגע בו. ידו גרטבת. דם. לרגע קט מאבד נחמן את עצביו.

מנחם עודו נאנח. מיקי וראובן לוקחים אותו על גבם ונסוגים אתו תחת מטר הכדורים. הם יודעים שבפצע בראש חשוב כל רגע. אולם הם יודעים גם שאסור לטלטל את הפצוע. הם מניחים אותו על הארץ ומיקי רץ לקרוא לחובש שנשאר עם הגל השני.

ישראל בא בריצה. הוא חובש את ראשו של מנחם. הוא עודו חי, אך נראה שאיבד את ההכרה מיד כשנפגע. שמים אותו על אלונקה ומרחיקים אותו בכל המהירות.

עם הגל הראשון, בקרבת הגדר, נשארו עתה רק עשרה אנשים. נחמן מפקד עליהם. האנשים התאוששו. תאוות הנקמה בוערת בלבם. הם רוצים להתפרץ, עתה, מיד. הם בטוחים שאפשר לכבוש את הבית. הם מוכנים לקרבנות.

אולם הפקודה אינה באה.

אמנון, המפקד על הגל השני והנמצא בקשר אלחוט עם מפקד הפעולה, אינו מתקדם. הוא קיבל פקודה להיסוג.

כל אחד חושב על מנחם. הם יודעים שהוא מת. מנחם היה עם המחלקה רק ארבעה ימים. אולם בזמן קצר זה הצליח לרכוש את לבותיהם. רק לפני שלושה ימים, כשהוטל עלינו להעביר שולחנות־אבן כבדים במחנה אחרי ליל־קרב מייגע, פשט את חולצתו וניגש בעצמו לעבודה.

הנה עולה תמונה שניה, תמונה מזעזעת עד עומק הלב. שלשום, אחרי ההתקפה הראשונה על המשטרה המקוללת, סידר לנו מנחם חופשה „בלתי רשמית“. במקום לחזור לבסיס נסענו לתל אביב לשעתיים. קרוב לחדש ימים לא ראינו את העיר ואת ההורים. מנחם עצמו ירד ברחוב אלנבי כדי לעלות על אוטובוס. פתאום נשמעה צעקה — „מנחם!“ ויהודיה קטנה ובאה בימים רצה לקראתו, מחבקת אותו ומנשקת אותו באמצע הרחוב. מסביב התקהלו האנשים והסתכלו ברטט קל — אם מברכת את בנה החוזר מן הקרב.

ומחר או מחרתיים היא תשמע:
„בקרב לפתיחת הדרך לנגב נפל מפקד המחלקה מנחם ברוצקי...“

ברגעים הקודרים ביותר, עת עלה הפולש מכל הכוונים אל לב מדינת־ישראל, העמיד צבא־ההגנה מול הנשק העדיף של האויב את — האדם. והאדם עמד. הוא ידע שגבו אל הקיר. הוא ידע שמכאן אין לאן לסגת. הוא ידע שביתו, המופצץ ביום ובלילה ע"י מפציצי המצרים, נתון בסכנה. לא היו אלה „גיבורים“ מתוך סרט הוליבודי. היו אלה בחורים פשוטים אשר הרוח הקרבית של הצבא העממי העלתה אותם לפסגות הלחימה, אשר לא יכלו כלל לנהוג אחרת בחברה זו של בחירי החזית.

25 במאי, 1948. מחנה הגדוד.

אדם ונשקו.

אלישע היה קללת המחלקה. אם הרטינה היא אמנות — לא היה עוד אמן כמותו בצבא העברי כולו. אם נתנו לו פקודה לצאת לאמונים — הוא קלל את המפקדים שאינם יודעים לחסוך בכוחות אדם. אם הניחו

לנו לנוח יום שלם בבית — הוא קילל את המפקדים המוציאים אנשים לקרב בלי לאמנם כראוי. מובן מאליו שהוא רטן לפני כל ארוחה וארוחה. האהלים שלנו לא מצאו חן בעיניו. הפיקוד הוא מטונף, וכן כל הצבא.

אינני יודע אם היה לכם פעם רוטן מקצועי כזה במחלקה. הוא מסוגל להמאים את החיים על כולכם. החיים קשים למדי גם בלאו הכי, האוכל אינו מצטיין תמיד לטובה. ואיש אינו אהב לשבת בהפצצת פגזים. ואם לא קל לסבול זאת כשאתה מחייך ומתלוצץ, הרי כשחבריך רוטנים ומחמיצים פניהם, אי אפשר להחזיק מעמד.

אלישע בא לא מכבר מפולין, וסבור היה שגם כאן כל אדם רודף אותו ורוצה ברעתו. תמיד חשב שהוא מקופח — בחלוקת הסיגריות ובתור לשמירה.

לא, אלישע לא נוצר להיות חייל. כשחזרנו מלטרון אחרי הפצצת תותחים של שלוש שעות נמצא אלישע לידי בחיל המאסף. חברינו נשאו אתם פצוע שרסיס של פגז שרט את חזהו וכולו היה מגואל בדם. כשאלישע העיף בו רק מבט אחד, זרק את הרובה על הארץ וסרב לצעוד אפילו צעד אחד. היתה דרושה מימיה שלמה של מים ששפכנום על פניו, לתוך פיו, אפו ואזניו, כדי לעורר אותו לחיים ולהניעו להציל את חייו.

ולפיכך כשבא דוד, הס.מ.מ. שלנו, והודיע שעומדים אנחנו לקבל פיאט וכי אלישע יהיה הפיאטיסט „מספר אחד“, התיחסנו אל הדבר כאל בדיחה. דוקא אלישע! הרי זה מצחיק את התרנגולות!
הפיאט הוא נשק הפועל בטווח קצר מאד. המפעילו נאלץ להתקרב אל האויב — טאנק, משורין או עמדה מבוצרת — עד למרחק קטן. לכך דרושים אומץ־לב והעזה.

ואין זה הכל. משקלו של הפיאט, נוסף על כל שאר מעלותיו, הוא 15 ק"ג, יותר ממרגמה של שני אינטשים. האם יכול מישוהו לתאר לעצמו שאלישע יסחב מעמסה כזאת על גבו במצעדי־הענק שלנו, אותו אלישע שהיה רוטן, כשנצטווה לסחוב חמש מאות כדורים יורביים של המקלע?

אלא שהפקודה היא פקודה, ואין מה לעשות. ומרוב הלצות לא שמנו לב שאלישע לא רטן כלל, לא הרגיש את עצמו מקופח ולא שאל, על שום מה נפל הכבוד הזה דוקא בחלקו.

אלא שכעבור זמן מה לא יכולנו להתעלם מן העובדה שקרה משהו לאלישע. הוא רטן פחות ופחות. לעתים קרובות אכל את ארוחתו בלי להשמיע אף תלונה אחת. אפשר היה כמעט לחשוב שהוא מבסוט מן הפיקוד שלנו. וכשנצטוינו זה הלילה השלישי לצאת לסיוור מזופת של 20 ק"מ, ואפילו הענקים שביננו גילו סימנים של אי־ציות, הרי אלישע היה הראשון שנטל את הפיאט הכבד על שכמו והיה מוכן ללכת.

בין הפיאט ואלישע התפתחו יחסים משונים. הליצנים שלנו אמרו שאילו יכול אלישע לקחת את המכשיר לתוך מיטתו בלילה היה עושה זאת. ואכן, הוא טיפל בו כבאשה צעירה וחמודה, דאג לשלומו ולטף אותו במבטיו. אחרי לילה של מצעד מפרך, עת שכבנו כולנו במיטותינו ונחרנו כראוי, עוד כרע אלישע על הארץ, פירק את הפיאט, צחצח אותו באהבה והרכיבו מחדש בעדינות, כאשה הרוחת את תינוקה הרך.

ואוי לו למי שהעז לפגוע בכבודו של הפיאט. אם האזנת לדבריו של אלישע היית יכול להאמין שהפיאט הוא הנשק הנשגב והמשובח שבעולם, שהוא עולה מכל הבחינות על תותח ועל אוירון, ושעוד תוספת קטנה של פיאטים וניצחנו במלחמה. האם אין זו עובדה שגוש עציון לא היה נופל אילו היו למגיניו עשרה פיאטים נוספים?

אותו לילה, כשהתקפנו את בנין המשטרה הארוך, נמנו אלישע והפיאט על הגל הראשון של הפורצים. ליתר דיוק — אלישע רץ לפני הגל הראשון. הכדורים ששרקו מסביבו לא הפריעו לו. יתכן שלא הרגיש בהם כלל. בראשו נסרה רק מחשבה אחת: להתקרב אל הבנין ככל האפשר, כדי לאפשר לפיאט שלו לעשות את המלאכה. ואכן, הפיאט פעל באותו לילה. משרק השמיע את קולו נדם קולם של הרובים והמקלעים, כדממה הגדולה היורדת על עולם החיות עת נוהם האריה. הטווח היה פחות מחמשים מטר. ואלישע הרביץ כאוות

נפשו. כל פגז פגע. בחושך לא יכולנו לראות את החורים, אך האדמה רעדה מתחתינו והערבים יללו.

מאז חדל אלישע בכלל לרטון. פניו נראים עתה מרוצים. הוא מבסוט מן העולם, מן הצבא, ובעיקר מן הפיאט הנחמד שלו, ימח שמו.

שבוע היינו נכאים. מדי יום ביומו קיבלנו ידיעות על התקדמות המצרים לעבר תל-אביב. אנחנו, בחזית, ידענו את אשר לא ידעה תל-אביב — שאין בכוחו של צבא ההגנה להעמיד נגד כוח פולש זה, מטוסיו ושריונו, אלא אלף לוחמים מזוינים בנשק קל.

רצינו להכנס לקרב, מיד, ללא שהיה. ובמקום זה נשלחנו לסוירים אינסופיים בסביבות רמלה-לוד. פסענו בכל לילה שבע או שמונה שעות בקרקע איומה, חדרנו אל מאחורי קו האויב, והמטרה לא היתה ברורה לנו. באחד הימים עבר משורין ערבי על מוקש חשמלי שלנו בגשר בין רמלה ואל-קובאב, ואנחנו הינחנו לו לעבור, מתוך חריקת שנים. לא יכולנו לפוצצו. כי אותה שעה פעלו יחידותינו עמוק מאחורי קו הערבים.

בין פטרול לפטרול עבדנו בלילות בפריקת מטוסי הקרב הראשונים שהגיעו לצבא-ההגנה, הטענו על אוירוני-הובלה ציוד ותחמושת לעיר העתיקה, שעמדה בקרב נואש.

בחדר הכיתה שלנו תלינו מפה גדולה של הארץ. פעמים אחדות ביום היינו עומדים לפני מפה זו ועוקבים אחרי התקדמות המצרים. ראינו את הסכנה הגוברת ומתקרבת ללבה של מדינת-ישראל. לעזאזל! מדוע מסתפקים אנחנו בהתגוננות? מדוע אין שולחים אותנו ללחום?

לנגד עיני דמיונו הופיעה המפלצת האיומה ששמה — טאנק. ידענו שמחר-מחרתיים נצא ללחום במפלצת זו. כולנו פחדנו מפניה. וכדרכנו נסינו להטביע פחד זה בים של הלצות. סיפרו שכל הלוכד טאנק יזכה לשבועיים של חופשה. כל אחד ישב והמציא שיטה משלו. שלום כהן רצה לקפוץ על הטאנק מאחור ולהטיל רימון-יד לתוכו. לעומת זאת סבר יאנק לבקוביץ שהדרך הנוחה ביותר היא להשתמש בבקבוק-מולוטוב. במשך שעות רצופות התווכחנו על נושא זה. ההלצה הסטנדרטית היתה, שלמען חופשה של שבועים כדאי להוציא מכלל שימוש חיל טאנקים שלם.

אך מאחרי הלצות אלו עמדה המציאות האכזרית — לא היה בידנו כל נשק ללחום בטור הטאנקים שעלה על תל-אביב, פרט לבקבוקי-מולוטוב ופיאטים בודדים.

*

בערב ה-29 במאי בא ירחמיאל פינגרמן, הג'ינג'י שקיבל לידינו את המחלקה

אחרי מותו של מנחם ברוצקי, ואסף את כל אנשי המחלקה באחד החדרים. בפעם הראשונה ניתנה לנו הסברה רשמית על הנעשה. ישבו נבוכים ומהוממים. האויב התבסס באיטיות, 30 ק"מ מתל-אביב. חיל-החלוץ שלו הגיע ליבנה, כ-20 ק"מ מן העיר, ויתכן כי הוסיף להתקדם בינתיים. לחטיבת-גבעתי ניתנה הפקודה — לעצרו בכל מחיר.

לחר נכנס חבלן, העמיד לפנינו בקבוק והסביר לנו בפעם הראשונה את כלייהנשק בו חייבים אנחנו להשמיד את האויב — הבקבוק המולוטובי. נגמר ההרצאה קיבלנו פקודה להיות מוכנים ליציאה מידית.

הכינונו את חפצינו למערכה של שבוע: שמיכה, כלירחצה ובגדים דורביים.

אותו לילה לא נרדמנו. היינו נרגשים ומדוכאים מדי. שכבנו במיטה ושוחחנו עד חצות. התווכחנו על האפשרויות לעצור את האויב בעוד מועד. וככל שיהיה בין חיילים — פתחנו באיסטראטגיה-רבתי וסיימנו בבחורות. זמן מה אחרי חצות הוועקנו מן המיטות לפרוק שני מטוסי-קרב שהגיעו זה עתה. חזרנו לישון בשש בבוקר.

*

כ-30 במאי, בשמונה בבוקר באה האזעקה האמיתית — לעלות על המכוניות תוך עשר דקות. נטלנו את הנשק והציוד ועלינו. לא היתה עוד שהות לאכול ארוחת בוקר, אך שתינו כוס קפה שחור.

בגדרה ירדנו. במושבה שררה אווירה של חזית. ברחובות עמדו קבוצות קבוצות של פליטים — נשים וילדים שפוגו מבאר-טוביה וכפר-רובורג. צעירות עברו מבית לבית וערכו רשימות של נשים וילדים.

מפה לאוזן נמסר כי מפקד חטיבת גבעתי הוציא פקודה חמורה לכל האזרחים בישובי המרחב — לבל יעזוב אף גבר אחד את מקומו.

עברנו את רחובות גדרה. לא היה זה מצעד חגיגי — עברנו במבנה קרבי, חבושים כובעי פלדה, בשורה ערפית. האזרחים והנשים המפונות הסתכלו בנו. הם לא מחאו לנו כף. אך עיניהם ליוונו בדרכנו. גם הם ידעו: השורה הדקה הזאת של חולצות-חאקי היא ההגנה האחרונה לביתם, לתל-אביב למדינת-ישראל.

מצב רוחנו היה איתן ומרומם. תחושת הקרב המתקרב אחזה בנו. לצדי הכביש עומדות צעירות אחדות מבנות המושבה. אני מנפנף בידי ושולח להן נשיקה. הן מחייכות.

*

כק"מ אחד מדרום לגדרה, מקום בו מסתעף הכביש לקבוץ יבנה מן הכביש הראשי, עצרנו. קיבלנו הוראה לחפור שוחות ולהיכון להתקפה של אוירונים, תותחים וטאנקים.

ידענו: מכאן אין נסיגה.

אט־אט מתנקם בנו חסר־השנה בלילה האחרון. העבודה מתנהל בעצלתיים, חצי הזמן עובר בסירוד הזבובנים, האוכלים אותנו חיים. מפעם לפעם מופיע אוירון־סיור מצרי ואנו מסתתרים בשוחות לבל יגלה את עמדותינו.

מצב הרוח חוזר ושפל. האם אחרי ככלות הכל נסתפק בהתגוננות?

31 במאי, שוחה ליד גדרה.

נחיתה באישדוד.

אחרי הצהרים, בעודי חופר ליד השוחה תעלה קטנה, קורא אותי שלום למטה המחלקה.

„האם יש לך כוח?“ שואל אותי דוד מורל.

„אין לי כוח במיל“ אני עונה מתוך זהירות, בחשבי שבאים להטיל עלי עבודה נוספת.

„האם יש לך כוח לצאת לג'וב?“ שואל דוד.

„ג'וב — כן“.

הורכבה „נבחרת“ של כמה אנשים מתוך כל המחלקה כדי לבצע פעולת־קומנדו מיוחדת — לפרוץ במפתיע אל מחנה הטור המשורין המצרי ולחבל ברכב המשורין שלו.

התכנית היא פשוטה: לפרוץ לתוך מחנה המצרים בחשכת־לילה, ובאותה שעה יפתחו מקלעים שלנו באש מכוון אחר. כוחה של הפעולה באפתעה. אם לא ניפול במארב יש סכויים שתצלית.

יצאנו ברגל בשעה אחת עשרה, בערך. הלכנו ללא הפוגה. במשך כל הזמן יורים הערבים כמשוגעים לכל הכוונים — מפחדים הם מפני התקפה לילית. כל כמה דקות עולה השמימה רקיטה אדומה או ירוקה. בצורה זו הם מבוזזים במשך לילה אחד רבבות של פגזים וכדורי מכונה, מקלע ורובה.

בפעם הראשונה מאז הקרב הראשון שלי אני חושב על האפשרות שאהרג. אין לך דבר המשפיע על מצב־רוחך בקרב יותר מכמות השניה ביממה שקדמה לו. שמחת־הקרב והבטחון העצמי נובעים במידה רבה מעצבים רגועים.

הפקודה היא: לסיים את הפעולה ולחזור בכל מחיר לפני שלוש בבוקר, שעה שהתותחים שלנו יתחילו להפציץ את המצרים. בשעה שתיים קרובים אנחנו מרחק של פחות מחצי קילומטר למחנה האויב — אך מכוון צפון־מערב. כדי להגיע אל המקום שנועד להתקפה עלינו ללכת עוד שעה לפחות.

אין זמן. אחרנו את המועד ועלינו להיסוג. אנחנו חוזרים כלעומת שבאנו. האויב עודו יורה במלוא עצמת האש שלו. בשעה שאנחנו חוזרים אל עמדת המקלעים שלנו ניתך עלינו צרור „תועה” של מקלע. הכדורים עוברים בינינו. אחד מהם מוציא גבעול מפיו של שלום. הוא אוחז בראשו ונדמה לנו לרגע שהוא נפצע.

כשאנחנו מגיעים לבסיס כבר רועמים התותחים שלנו ושלחם. אנחנו עייפים מכדי שנשים לב לכך. אנו עולים ישר על המכוניות וחוזרים לחברינו שנשארו ליד העמדות. מבלי לאכול ומבלי להקפיד על סדר הכיתות לוקח כל אחד שמיכה ונרדם מתחת לעץ הראשון...

במשך היום החליפו אותנו בשוחות שליד גדרה. חזרנו לשעות מעטות למחנה. שם הודיעו לנו כי אותו ערב תתחיל האופנסיבה הגדולה שלנו. ההתקפה הגדולה ביותר שהשתתפנו בה עד אז. בשבילנו היה זה האות להכנס למיטה ולמשוך את השמיכה מעל לראש. לפחות נצא לפעולה גרנדיוזית זו אחרי שינה הגונה...

1 ביוני, 1948. מחנה הגדוד.

הפעולה בוטלה.

ירדנו מן האוטובוסים ליד גן־יבנה. בשדה הרחב מתאסף הכוח שיתקיף הלילה בעורף האויב — פלוגה א', פלוגה ב', הפלוגה המסייעת של גדודנו ופלוגה אחת בפיקודו של יוש.

ברגע האחרון הופיעו כאן באורח פלא גם דב פייט ואפרים מקובסקי, שני מם־כפים שלחמו אתנו בדיר־מוחיסין, ושהועברו בינתיים ליחידה של טירונים חדשים. את אנשיהם אין שולחים עדיין לקרב. לכן ברחו, פשוטו כמשמעו, מיחידותיהם. עריקים מסוג חדש —

חיילים הבורחים מן היחידה כדי להשתתף בקרב. בחזרם צפוי להם עונש.

האם ישנם כמותם בכל צבא אחר בעולם?

*

בשדה שוררת האוירה המיוחדת של התכונה לקרב. החברים רובצים על הארץ, אחדים מטפלים בנשקם, חברים מיחידות שונות נפגשים באפלה הגוברת והולכת ומצ'זבתים. ברגע האחרון שוב מטילים עלי להיות אלחוטאי. בעודי בודק את המ.ק.21, ומנסה את הקשר עם שאר המכשירים המחוברים לרשת, מושלך הס בשדה.

אבא קובנר, קצין־ההסברה החטיבתי, נואם. זו הפעם הראשונה שמישהו ממטה החטיבה מדבר אלינו במישרין, ופרט זה, יותר מאשר כל פרט אחר, מבהיר לנו את חשיבותה המכרעת של הפעולה. רוח מיוחדת במינה מרחפת על פני השדה, על פני הדמויות הרובצות על האדמה בחשכה, בקבוצות קטנות של כיתות ומחלקות. אבא קובנר מסביר את הפעולה. הלילה תפעל כל החטיבה, בתוספת יחידות של חטיבת־הנגב הפלמ"חית וגדוד הצ"ל. אנשי הפלמ"ח יתקיפו את אישדוד הכפר מדרום, ויחידות האצ"ל יטרידו את המצרים ממזרח. באותה שעה נתקרב אל הטור המשוורין המצרי מן העורף, מצד הים. ארבע הפלוגות שלנו תסתערנה עליו ותשמדנה אותו בקרב מגע, פנים אל פנים. להסתערות תקדם הרעשה אדירה של תותחים ואוירוניס. המטרה אינה לכבוש כפר בודד או שטח, אלא לחסל את הטור המצרי.

„הלילה תשמעו בפעם הראשונה את רעם התותחים שלנו... חיל האויר, חיל התותחים וחיל הרגלים יפעלו הפעם במשותף... כל אשר אפשר היה לתכנן ולהכין מראש תוכנן והוכן... עתה תלוי הכל בעוז רוחכם בשעת ההסתערות...”

הדברים משפיעים. כך עוד לא דיברו אלינו. זה מכבר מורגש אצלנו המחסור בהסברה צבאית הראויה לשמה. החייל העברי רוצה

לדעת את אשר הוא עושה, את מקומו במערכה הכללית. בידעו את תפקידו הוא פועל ביתר יעילות.

אני מרגיש את עצמי היום רענן ושמח. אמנם, האלחוט הארור מעיק על כתפי, אך בכל זאת קל הוא מן המקלע והפיאט. אנחנו הולכים והולכים והולכים. בסתר לבנו מתנחמים אנחנו בעובדה שלא נחזור באותה דרך — אחרי שנכבש את מחנה המצרים ונשמיד אותם, נשאר ונתבצר במקום.

אין זה תענוג להסתער על האויב כשאנטאנה מרחפת מעל לראשך... אחרי שעתיים של הליכה אנחנו שוב עייפים. מדי פעם בפעם נעצר הסייר ההולך בראש הטור הענקי, ואנחנו נשכבים על הארץ. במחנה האמונים צפינו במקרה זה שמאלה וימינה, בהתאם לפקודה. אך עתה מסתכלים אנחנו לכל היותר בכוכבי השמים.

אנחנו הולכים בשדה, עוברים את הכביש, מסילת הברזל והואדי ומגיעים לחולות החור. מרחוק נשמע שאון גלי הים. אני יודע שעתה אנו נמצאים כבר בעורף האויב.

הליכה בחול מעייפת עד מאד. החול חודר לנעלים ולגרבים. מפעם לפעם יורים המצרים, ולפי קול היריות קל לנו לעמוד על המרחק הקטן והולך בינם ובינינו.

סוף סוף מגיעים אנחנו לנקודת ההיערכות, בדיוק ממערב לאויב. אנו רחוקים ממנו לכל היותר שלוש עד חמש מאות מטרים. יחידה אחרי יחידה עוזבת את הטור שלנו ונעלמת בחשכה לתפוס את עמדתה, מוכנה להסתערות. פה ושם אנחנו לוחצים יד חברים מיחידה אחרת ולוחשים: „בהצלחה“.

„בהצלחה“ פירושה, בנסיבות אלו — „שתחזור חי“.

עלי לפתוח את הקשר האלחוטי. אני שם את האזניות מתחת לכובע הפלדה, מותח את האנטנה ומדבר לתוך הפיה:

„הלו יצחק, הלו יצחק, הודע עצמת אותותי...“

אין תשובה.

האם תחזור פרשת עיראק סוידאן, כשנתקלקל הקשר האלחוטי בדיוק ברגע שהאויב נכנס לטווח של קרב־מגע?

אני מקלל לתוך הפום. יקח האופל את הממזר שהמציא את המ.ק.21 המטונף הזה. צחוק הגורל — לרוץ בהסתערות כשעל גבך מכשיר־אלחוט שאינו פועל!

והנה מופיע יצחק, האלחוטאי של המחלקה השניה. ברור שאחד משני המכשירים שלנו מקולקל. בבסיס עבדו שניהם בסדר.

מילא, אין מה לעשות. שנינו סוגרים את האנטנות וחוזרים ליחידותינו. הפלוגה תצטרך לפעול בלי אלחוט פנימי.

פתאום מורגשת תנועה בלתי רגילה מסביב לאמנון, המפקד היום על הפלוגה. האלחוטאי שלו, העובד במ.ק.20, נמצא בקשר עם מטה החטיבה בבסיס.

מה קרה?

כהרף עין מתפשטת הידיעה: — פקודה מן המטה להפסיק את הפעולה ולחזור מיד לבסיס... לעזאזל ולכל הרוחות!

עתה אנחנו נזכרים שהלילה תהיה שביתת נשק!

במחנה שמענו על הענין הזה, אף כי איש לא האמין בכך. בדמיוננו שביתת־נשק פירושה שבועיים חופש בתל־אביב עם הרבה הליכות לקולנוע עם חברות חמודות, ואחר כך אימונים הגונים בנשק חדיש ובשיטות חדישות המתאימות למלחמה החדשה.

אולם עתה, ברגע זה, שביתת־הנשק היא בעינינו שערוריה. אנחנו נמצאים במרחק של חצי קילומטר מאחרי האויב — וכמרחק של קרוב לעשרה קילומטרים מן הבסיס שלנו. שתי העובדות חשובות — אנו משתוקקים להלום סוף סוף במצרים הללו. ואנחנו סולדים מפני ההליכה לבסיס.

„אולי גמרו עם המפקד המצרי על מחיר?“ אני מנדב כהסבר לענין. „יתכן“, מסכים ירח, „הרי אמרו לנו קודם שעלינו לכבוש את המקום בכל מחיר...“

בחורנו לבסיס נורע שהמצרים תקפו את קיבוץ נגבה והפגיוהו קשות. היתה אי־הבנה ביחס למועד היכנסה של ההפוגה לתקפה. בינתיים יימשכו הקרבות עד אשר יקבע האו"ם מועד סופי.

במחלקה מתגבר כעס איום. היינו בטוחים שנקבל חופשה של שבועיים עם התחלת ההפוגה. "ילען דינהום", אמר שלום כהן, וסיכם בזאת את הרוח הכללית, "הם ישלמו לנו בעד החופשה שאבדה". לפנות ערב באה פקודת הכוננות. הפעם היינו בטוחים שהפעולה לא תבוטל. אך באותה שעה גם ידענו שהפעם תהיה הפעולה קשה ומסוכנת בהרבה. אין ספק שהאויב הרגיש בתנועה של אמש, שהרי פלוגה א' שלנו הספיקה לחפור שוחות ליד קווי האויב לפני שקיבלה את פקודת הנסיגה.

2 ביוני 1948. פרדס ליד גן־יבנה.

הקרב על אישדוד.

אנו רובצים שוב בשדה הגדול ליד גן יבנה המופגזת והשותת־דם. שעה קלה לפני היציאה, עם דמדומי הערב, מסייר אחד המטוסים שלנו מעל עמדות האויב. התותחים האנטי־אוויריים של האויב ממטירים עליו פגזים זוהרים. אנו עוקבים אחרי ההתמודדות, ומדי פעם בפעם נדמה לנו שהנה פגע פגז. אולם המטוס ממשיך בטיסתו כאילו לא קרה דבר.

כהכנה אחרונה מלמד אותנו שלום, חניך מצרים, כיצד לדרוש ממצרי להיכנע. אנחנו לומדים את המלים בעל־פה: "סאלם נפשך". מכיון שאנו יוצאים הפעם בלי אלחוט פלוגתי פנימי מטילים עלי לשמש כרץ מחלקתי. זהו תפקיד טוב ורע כאחד. הוא טוב מפני שהרץ אינו נושא עמו אלא את נשקו האישי. הוא פטור מנשיאת הנשק הכבד והתחמושת הרזרבית. לעומת זאת קשה התפקיד מפני שהרץ הוא האדם היחיד המטייל לו כל הזמן בשדה הקרב, שעה שחבריו שוכבים מאחורי מחסה. נוסף על הסיכון הכרוך בתפקיד זה, עצם הריצה מעייפת.

מכיון שאני מפחד מפני סחיבת משא במצעד יותר מאשר מפני עצם הסכנה בקרב, אני שמח לתפקיד. נוסף על הכל הוא יתן לי גם אפשרות לעקוב מקרוב אחרי מהלך הקרב.

כרגיל לפני פעולה נשמעות ההלצות הסטנדארדיות. שוב מזמינים פגישות אצל בתו של ראש עיריית אישדוד, ושוב קוראים לי: "אורי, מחר יהיה לך מה לכתוב..."

הפעם ויתרתי על כל משא מיותר. לא לקחתי עמי סוויטר, מגבת ובגדים רזרביים. ובעיקר — לא לקחתי את כובע הפלדה. הוא הרגיו אותי יתר על המידה אתמול.

אנו יוצאים. הסיסמא היא שוב — „הכה במצרים!“
נראה שהסיירים רוצים הפעם לחסוך זמן. הם מדרימים למעלה מן הרגיל. איני נתקל בכמה מן העצמים הבולטים בשטח שחרתי בזכרוני בפעמים קודמות, למקרה של צורך בנסיגה דחופה. בכל זאת, הזמן עובר. אחרי למעלה משעה אנחנו עוברים את הכביש ואת מסילת הרכבת. הערבים שקטים היום מאד. כמעט שאין שומעים קול יריות בסביבה.

ברגע האחרון נתנו לי לסחוב את, ותחבו בילקוטי 2 בקבוקי מולוטוב. האת מצלצל כפעמון מדי פגעו בענף או ברובה. בשבתי עלי לשים לב לבל יישברו הבקבוקים.

לפני הולך ירח. מאחורי ישראל, החובש. אחריו הולכים סלומון ויעקובי, שני החבלנים, עם חומר הנפץ. אם יפגע כדור בתרמילי החומר, תעלה כל „חולית המטה“ השמימה.

אנחנו מגיעים לוואדי. איזה רגש תת־הכרתי אומר לי שמשוהו אינו בסדר. בדרך זו לא עברנו בפעמים הקודמות. המרחק בין המסילה והואדי קטן מדי הפעם.

הואדי תלול כאן, ולכל אדם דרושות כמה שניות כדי לעברו. הטור ארוך מאד, והשניות המעטות מצטברות לסכום גדול. נפתח מרחק גדול מדי בין איש לאיש וישנה סכנה שיינתק קשר־העין בין היחידות. הראשונים אינם שמים לב לכך והולכים הלאה במהירות הרגילה. זוהי השגיאה הקלסית של פעולת הלילה. היא כבר עלתה לנו בקרבנות. ובכל זאת חוזרים עליה מפעם לפעם.

מאחורינו קוראים לנו לעצור. איננו יכולים לעשות זאת בלי לאבד את הקשר עם היחידות שלפנינו. מה לעשות?

ירח שולח אותי קדימה, אל מפקד הפלוגה. אצלו האלחוט — יודיע נא הוא ליחידה ההולכת בראש שתעצור.

אני רץ קדימה, לאורך השורה, ומחפש את האנטנה של האלחוטאי.

אשר דרומי, המפקד הלילה על הפלוגה, צריך להמצא על ידו.
ברוצי אני מרגיש שרמון־היד נפל מחגורת. אני מתכופף כדי
להרימו. יקח השד את...

תִּקְתֶּקְתֶּקְתֶּקְתֶּקְתֶּק...
השתטחתי על הארץ באופן אוטומטי. מישוה נופל עלי. „לכל
הרוחות...” אני מתחיל, אך נעצר באמצע הקללה. ההוא עושה תנועות
משונות. אני מבין — הוא נפצע.

„חובש!” אני צועק בלחש, הקריאה שהיא אות אזהרה בשדה הקרב.
אחד החובשים נמצא בדיוק מאחורי. הוא זוחל קדימה, צמוד לקרקע.
ההוא נפצע בגב. אני משתדל לראות מי הוא. אני מבחין בפניו
של יעקב רחמילביץ, החובש הפלוגתי. הוא נפצע בשעה שגחנתי להרים
את הרמון. לולא גחנתי...

בינתיים מטרטר האויב במלוא כוחו. יש לו לפחות מכונה כבדה
אחת, כמה מקלעים ועשרות רובים. הכדורים שורקים מעל לראשינו
ומסביבנו. אני תוקע את הראש באדמה הרכה וחופר חורים בידי וברגלי.
האם נפלנו באמבוש? לא, נכנסנו פשוטו כמשמעו לתוך עמדותיו.
כל הפלוגה שוכבת על הארץ. הכדורים מזמזמים. אני נזכר
בתפקידי — עלי להיות ברגע זה ליד מפקד מחלקתי. אני קם מן
האדמה ורץ בקומה כפופה אחורנית. אולם המחלקה שלי אינה שוכבת
על הארץ — האנשים רצים כולם חזרה בכוון לואדי.

תוך כדי ריצה אני מוצא את ירח ורץ מאחוריו. הערבים עודם יורים
בכל כליהם, אולם הכוון שלהם אינו נכון. הכדורים עוברים עתה
מימיננו. יתכן שאנחנו נמצאים בשטח מת.

הגענו לואדי. הוא תלול כאן כמו קיר. אנו מתישבים פשוט על
שפת הוואדי ומחליקים למטה. איני יודע איך עושים זאת נושאי
המרגמות והפיאטים. אולם הם מגיעים איך שהוא. גם יעקב, שנחבש
בינתיים, מצטרף שוב אלינו.

למטה אי־סדר גמור, אך חיש מהר מתארגן שוב סדר המחלקות. אני
מתרוצץ ממקום למקום ומחפש את היחידות. שוב מסתדר הטור. אנו
זזים צפונה, בתוך הוואדי. לא ירינו אף כדור אחד.

אנחנו ממשיכים במצעד. עתה אנחנו עושים תנועת איגוף גדולה צפונה ומערבה. המצרים עדיין יורים במקום שנתקלנו בהם קודם. שוב מגיעים אנו אל שטחי החול. שוב נכנס החול לנעלים ולגרבים. אני מתפלל רק לדבר אחד: שלא נצטרך להסתער בחול זה, המעיף אותך אחרי עשרים צעד.

בשעה שאנחנו הולכים דרומה דרך החול מתחילים התותחים שלנו לרעום. פגז אחרי פגז מתפוצץ במחנה המצרים. לבנו שמח. זוהי הנקמה ללטרון.

אנחנו ממשיכים להתקדם לקול התותחים. סוף סוף מגיעים אנחנו לנקודת ההיערכות שלנו. אנו נשכבים בהגנה היקפית.

אותה שעה נכנסה לקרב יחידת אצ"ל שמתפקידה להטריד את האויב ולרתק אותו לכוון ההפוך — מזרחת. הם משמיעים תזמורת שלא שמענו עוד כדוגמתה — מאות רובים, מקלעים, מרגמות ומכונות יריה יורים בכל כוחם. הרעש עצום.

המצרים משיבים אש ויורים ראקיטות אדומות וירוקות.

בינתיים גמר אשר דרומי את ההכנות, והוא עורך את הפלוגה בסדר ההסתערות. המחלקה שלנו באגף הצפוני, שתי כיתות בשורה מפתרת עם הפנים אל האויב. הכיתה השלישית בהבטחת העורף. ירח ואני במרכז השורה הקדמית.

הפלוגה כולה מתקדמת בחזית רחבה.

על מישור החול מתקדמות שלוש פלוגות, גל אחרי גל, בצעדים איטיים. שורות של דמויות כפופות חבושות כובעי פלדה ורובים מאוזנים, מופנות אל האויב.

אחרי מאה מטרים אנחנו נעצרים. לפי התכנית — על פלוגתו של קוצר לתפוס את האגף השמאלי ועל פלוגתו של יוש לכבוש את האגף הימני לפני שאנחנו, המרכז, נתחיל בהסתערות המכרעת.

אנחנו שוכבים על החול הרך, וקר לנו מאד. משני הצדדים גמעים אלינו הקולות האופייניים של קרב-מגע. יריות הרובים ומכונות היריה

מתמזגות עם צעקות בני־אדם. שם מסתערים ברגע זה חברינו על העמדות המבוצרות של האויב.

אנחנו מחכים לבוא תורנו להסתער. שטח לא נוח ביותר: אי־אפשר לרוץ בחול הזה. מפעם לפעם יורה האויב לעומתנו צרור של מכונית יריה. כל צרור מונה 30 עד 50 כדורים נותבים. הוא אינו חוסך גם בפגזי תותחים.

„בעוד עשרים דקה יאיר היום“, מעיר שמוליק, המס־כף. כולנו מבינים מה פרוש הדבר — בשטח זה לא נוכל להחזיק מעמד לאור היום. אין כאן מחסה ואין גם אפשרות להתחפר כראוי. קל יהיה לאויב לנתק את דרך הנסיגה שלנו. כל עוד נמצאים אנחנו בעורף שלו.

מסביב אור.

אש האויב עוברת עתה בדיוק מעל ראשינו, צרור אחרי צרור. יעקב בורשטיין, הפועל כס.מ.פ., זוחל אלינו. הוא מוסר לירח את פקודת הנסיגה.

אני הופך מעין מכוון תנועה — מעכב כיתה אחת, ממריץ בכיתה שניה, מעביר פקודות של חיפוי. אנו עולים בגבעת חול הנמצאת בשטח הראיה של האויב. הוא מציף אותה באש.

אנו עוברים את השטח המסוכן בלי כל אבדות. באגף הצפוני עוד מתנהל קרב־מגע סוער, וזה מסיח את דעת האויב מן הגזרה שלנו. השעה שש וחצי.

לאחר כמה מאות מטרים כולנו עייפים. הקצב הואט. על אף ההמרצות של ירח, המסביר לנו שכל דקה החולפת מגבירה את הסכנה לחיינו, שוב הגענו למצב של עייפות המבטלת נמוקים של זהירות ובטחון.

הגענו אל הואדי, ואנו נסוגים לארכו. כאן בטוחים אנחנו כמעט לגמרי — כדורי האויב עוברים מעל לראשינו.

משמאל אנחנו רואים בית לבן של שתי קומות. שם לוחמת פלוגה א' שלנו, פלוגתו של אריה קוצר. כל כמה דקות מתחבא הבית מאחורי עשן של פגז.

פלוגה זו הגיעה עד לעמדת־בטון מבוצרת. עתה נסוגה לעבר הבית הלבן הזה. משם מאותת אריה שיש לו אבדות קשות. כל החובשים שלנו, וביניהם ישראל, חובש המחלקה, נשלחים אליו. יעקב רחמילביץ, החובש הפלוגתי, שנפצע אמש פצע קל בגבו כשהתקרבנו לעמדות האויב, נפגע עתה בצרור שלם של כדורים בחזה. מכל חיילי החזית, החובשים הם הגבורים. האמתיים. בעורף מתיחסים אליהם כאל לא־לוחמים. אולם איש אינו מסתכן בחזית כמותם, בשליחותם להציל חי אדם.

אנו זוחלים, לאים, דרך השדות לגן־יבנה. סמוך לכביש נפצע משה שצקי, המקלען הארוך שלנו. הכדור נכנס לרגלו ופגע בעצם. ראובן, מיקי ופרדי סוחבים אותו על כתפיהם לפי תור, כל אחד כחמשים מטר. משה רוכב על הגב ומתלוצץ. מאחור קוראים לנו. בפלוגה של אריה קוצר נשארו פצועים ואין אנשים לקחתם. עלינו לחזור ולשאתם. לפני כן אנחנו פורקים מעלינו את כל התחמושת הרזרבית והחפצים האישיים ומסתירים אותם בשדה. נקח אותם אחר כך.

אנחנו נושאים חמשה פצועים — אחד נפצע מרסיסי פגז בחזה, השני בגב, השלישי נפגע ע"י כדור שעבר את שתי רגליו. רק לאחד מהם יש אלונקה. האחרים נישאים או נגררים על שמיכות.

מי שלא ראה פצועים אלה אינו יודע לאילו פסגות מגיעה גבורת האדם. הם נפצעו בשדה הקרב, והיתה צפויה להם סכנה להשאיר שם. יש ביניהם פצועים באופן אנוש שלא יגיעו חיים לבית החולים. לכולם כואבים הפצעים, כואבים מאד. ואיש מהם אינו צועק. הם משתדלים להתלוצץ, או לייעץ לנו כיצד לשאתם.

מחזה טראגי. מחזה שגם אנחנו, חיילים „אפורים“, הבזים לרומנטיקה ולפראזות, איננו מתביישים לקרוא לו — מחזה נעלה. חומר למשורר ולאמן.

בגן יבנה מחכה לנו ארוחה קלה. אנחנו משתרעים בפרדס ומסתתרים מפני מטוסי האויב המתקיפים את הנקודה, המקלעים שלנו נכנסים מפעם לפעם לפעולה.

הנשק מלא חול, כמעט שאינו ראוי לשמוש. כרגיל, אחרי קרב קשה אנחנו מוכרחים להפיג את מתיחות העצבים ולספר למישהו את אשר ראינו. וכך מתמזגת תמונה שלמה של המערכה. הפלוגה המסייעת נשארה מאחרינו. הקשר האלחוטי שלה עם מפקד החטיבה נתקלקל, וכך אחרו לסגת. הפלוגה עברה בשטח הפתוח, בו נסוגו גם אננו, בשטח הראיה של האויב, וסבלה אבדות קשות. בעיקר מדברים על גבורת הפצועים. לא הספיקו האלונקות והשמיכות, והאנשים פשטו את מכנסיהם וחולצותיהם. מספרים על חייל שהלך מכוסה ביריעת-הסוואה. ביקשו ממנו את היריעה כדי לשאת בה פצוע, והנה נתגלה שזהו מלבושו היחיד — שאר בגדיו כבר שימשו לאותה מטרה.

מספרים מי נפגע ומי נהרג. ברור שה"מסייעת" סבלה קשה, ושפלוגת קוצר הושמדה כמעט כליל.

זר כי ישמע אותנו ברגע זה יחשוב כי אדישים אנחנו וחסרי רגשות, אנשים ללא לב ונפש. אך זוהי העמדת פנים. אילו היינו מגלים זה לזה את אשר נעשה ברגע זה בלבנו, היינו משתגעים. ואין צורך לבטא זאת — כל שם הוא דמות חיה בשבילנו, אדם שחינו אתו חדשים בטוב וברע, בהתקפות ובמסיבות, שהכרנו את כל סודותיו הפרטיים, את שאיפותיו ואהבותיו. וכל אחד מהם משאיר אחריו חלל ריק שאי אפשר למלאו.

ולכן אין אנחנו מדברים עליהם אלא בטון של אדישות ושל חוסר-רגש.

יש הסבורים כי נחלנו מפלה. אך רובנו יודעים שאין אפשרות לדון על תוצאותיו של קרב בודד. רק תוצאות המערכה הכללית הן הקובעות, אם קרב זה או אחר נסתיים בנצחון או במפלה. קובעים מספרי האבדות בנפש וציד משני הצדדים, ותקבע העובדה, אם בסופו של דבר ייעצר האויב או לא.

הקרב הבודד שוב אינו אלא חוליה אחת בשרשרת, ורק לפי הסיכום של קרבות רצופים אפשר לשפוט.

דבר אחד ברור — את התקדמות המצרים בלמנו. הסכנה העיקרית חלפה. וזהו הסיכום הבולט הראשון לקרב על אשדוד.

אחרי הקרב שהינו ימים אחדים במחנה. כדי להתארגן מחדש לפעולה. חופשה לא ניתנה לנו. אך אנו לא היינו זקוקים עוד לאישורים רשמיים. בררנו שאין לנו פעולה ביממה הקרובה, גלינו חור בגדר והסתלקנו ל־24 שעות.

בחזרי למחנה הוזמנתי באדיבות רבה ע"י שני שוטרים גדודיים ללוותם. נסגרו מאחרי דלתות ה"קאלאבוש".

4 ביוני, 1948. בית סוהר גדודי

אינטרמצו בקאלאבוש.

בספריהם של אסירים לשעבר אתה קורא על הרגע הנורא בו אתה נכנס לתא, והדלת נסגרת מאחוריך בדפיקה...

אני לא הרגשתי כל אימה באותו רגע. כשנכנסתי לקאלאבוש פרצה תרועת־שמחה מפי חברים שקדמו לי, ידידי מאז, שנשלחו הנה על אותה עברה. — היעדרות מן המחנה ללא רשות.

פי שרגיל לישון במטה נוחה, מוצעת בסדינים לבנים, לא ימצא את הקאלאבוש מקום הראוי לאהדה. אולם מי ששכב כמונו בכפרים ערבים מלאי פרעושים, עלול לגלות כי הקאלאבוש הוא מקום יפה למדי, בית הבראה ממש.

חברי ה"ותיקים" יותר מראים לי את מראות בית הסוהר. למעלה, על הקיר, ישנה כתובת ארוכה — "פה נמקו אסירי ציון, הרגע יצחק פ., המקלען משה א. והסייר דוד מ., כובשי אל־קובאב, גבורי לאטרון, פורצי הדרך לירושלים, מכתרי הטור המצרי..."

הזמן עובר, אנחנו רעבים. המ. צ. מביא לנו אוכל. אנחנו אוכלים ושותים. מישהו ממציא פירוש חדש לראשי התבות מ. צ.: — מלצרים צבוריים.

אנחנו שוכבים על הגב ומרוצים מן החיים. כשאתה מבקר בתל אביב במשך שעות ספורות אתה חוזר במצב רוח מרומם. רק כשאתה שוהה שם יומיים־שלשה ומספיק לראות את הנעשה שם,

לפגוש חברים לשעבר, העושים עתה קאריירה צבאית מזהירה בעורף,
ולהריח את ריח ה"פרוטקציה" — אתה חוזר "מצוברח", מדוכא ומרוגז.
הגיעה השעה לספר צ'יזבאט. אנחנו שייכים ליחידות שונות. כולנו
וותיקים — לכל אחד כתריסר פעולות באמתחתו. מבלי שנרגיש בזאת
אנחנו נכנסים לויכוח איסטראטגי. אין לך מקום כקאלאבוש לפיתוח
המחשבה המרוכזת. ביחידה אין הזמן מספיק כדי לשוחח על
ענינים נעלים כאלה.

אמנן מציע שכל אחד ישיר שיר מחיי יחידתו. למעשה יש לכל
מחלקה הימנן משלה — המנן שהתחיל עם הקרב הראשון ונשאר מאז.
ועודו רחוק מסיומו:

„את דיר־מוחיסין הם כבשו
ותרנגולות הם שם אכלו,
הכל עשו חוץ מדבר:
הם לא נשקו את בת המוכתר..."

אמנן שטיינשניידר, הנמנה על מגיני הר־טוב לשעבר, עונה בשיר
מחלקתו:

„רמאללה, רמאללה, רמאללה,
בדרך לא דרך, לא כביש,
צועדת אליך, רמאללה,
יחידה תל־אביב של חי"ש..."

צץ הרעיון לחבר המנן לקאלאבוש. מיד ניגשים למלאכה. כל אחד
מציע את הצעותיו ולבסוף מתגבש הרעיון לחבר פארודיה לשיר
„ערבות הנגב".

חובר הבית הראשון:

„בין כתלי הסוהר
מתפוצץ הלב.
בין כתלי הסוהר
איש מגן יושב.
למלחמת חופש
הוא יצא לקרב,
ועתה לנופש
בקאלאבוש הושכב..."

אנחנו קוראים למ.צ. ושרים להם את השיר. הם מבסוטים ומאחלים לנו, שנשכב כאן זמן רב ונספיק לסיים את השיר בנוחיות...

השעה מאוחרת. אנחנו מדברים בקול נמוך, שלא להפריע למ.צ. לישון. עברנו לנושאים רציניים יותר — לשאלות החבויות עמוק בלבנו: מתי תיגמר המלחמה? האם עושים אנחנו את כל אשר יש בכוחנו לעשות כדי למגר את האויב? האם נצליח להתרגל שוב לחיים ציביליים שקטים אחרי כל אשר עבר עלינו?

מאוחר בלילה מגיע אלי קול חרישי.

„אורי?”

„כן.”

„אתה בסדר?”

„כן, תודה.”

„אתה רוצה משהו?”

„כוס בירה קרה לא היתה מזיקה...”

האלמוני צוחק ונעלם. לפני כן הוא זורק לי משהו. חתיכת שוקולדה.

בקרב האחרון נשאתי את הילקוט שלו כשתשו כוחותיו. הוויה מזורה, קאלאבוש זה. למעשה אי אפשר להעניש אותך כשאתה נמצא בחטיבה קרבית. מה יעשו לך? יפסיקו לך את החופש? ממילא אינך מקבל חופש. יפסיקו לך את התשלומים? מילא, שתי הלירות שאתה מקבל... ואילו הקאלאבוש אינו מבהיל אותך כשחזרת רק אתמול מעמדה מרופשת, שסבלה חמש שעות רצופות מאש כבדה של תותחים ומרגמות.

לפיכך תלויה המשמעת ביחידה קרבית אך ורק באישיותו של המפקד וברצון החפשי של הטוראי. אין לך דבר מסוכן יותר מאשר ההרגשה של הטוראי שנעשה לו עוול, שקופח, שלא ניתן לו כל שמגיע לו. כי החייל הקרבי הנהו, אחרי ככלות הכל, מתנדב במובן האמתי של המלה — אפילו אם גויס גיוס של חובה.

הקרב על אישדוד ערער את מבנה הגדוד. פלוגה א' יצאה לחלוטין מכלל פעולה. מפקדה, אריה קוצר, שהיה זה מכבר לדמות אגדתית בחזית

כולה, זועזע מגורל אנשיו עד כדי כך שהיה צורך להעבירו זמנית לתפקיד במטה הגדוד. פלוגתנו, בת־המזל, נשארה הפלוגה הותיקה היחידה בגדוד. פלוגה ג' היתה מורכבת מטירונים חדשים.

מאחר שלא הצלחנו להשמיד את הטור המשורין ליד אשדוד, הוטל עלינו לתפוס את החזית מולו ולמנוע את התקדמותו. בליל ה־6 ביוני נסינו להגיע אל הקיבוץ ניצנים, שהותקף קשות. עברנו בחשכה את הגבעה 69, בה התחילו אנשינו זה עתה להתחפר, אך עוד לפני הגיענו לניצנים נמסר לנו שהקיבוץ נכנע ונצטוינו לחזור.

תפסנו עמדות בבית־דאראס, כפר מרופש מאין כמוהו, ולחמנו במשך ימים אחדים במצרים ובפרעושים. הפרעושים היו שואפי קרב יותר. הם היו מורעבים אחרי בריחת הערבים, ומליונים מהם כיסו את השטח.

הדפנו התקפות קטנות, אכלנו תרגולות ושפנים, וחכינו להתקפה הגדולה של המצרים. והנה נודמנה לי אחת ההזדמנויות הקטנות שאתה נתקל בהן לעתים בחזית.

8 ביוני, 1948. בית־דאראס.

ג'וב קטן.

על שום מה התנדבתי לג'וב זה? הוא נראה לי פשוט מענין, ומאחר שהייתי במקרה במקום כשחיפשו את המתנדבים יצאתי „סתם ככה“.

חברי טענו, כרגיל, שאני מסכן את חיי כדי שיהיה לי על מה לכתוב בעתון...

ירח, המ"מ שלנו הודיע לנו, שדרושים ארבעה מתנדבים לתפקיד מיוחד ורציני מאוד. אמרתי לו שאני מוכן לצאת.

הדבר קרה בשעה 10 בבוקר. שלושה טאנקים, תותח ומכונית של חיל הרגלים המצרי התקיפו את העמדות שלנו בבית־דאראס מכון אשדוד. המחלקה שלנו השיבה אש.

תחילה נפלו הפגזים בקרבת העמדות שלנו. אך פתאום הרגשנו כי ההתפוצצויות מתרחקות.

שתי מכוניות־משא שלנו, שבאו, כנראה, מבאר־טוריה, תעו בדרכן ונכנסו לטווח האש של האויב.

נשלחתי אל מטה היחידה, שחנתה בין עצים בכפר. בינתיים גדל מספר המתנדבים עד ששה, והם הופיעו אחד אחד.

דוד שני, הסמג"ד החדש שלנו, הסביר לנו את התפקיד: שתי המכוניות שנתקלו באש האויב נושאות תותחים ותחמושת — ציוד העלול לשנות את פני המערכה. בתוך המטען יש גם חומר נפץ העלול להתפוצץ. עלינו להוציא את המכוניות בכל מחיר. אם אפשר להפעיל את המכוניות העזובות — מוטב. אחרת עלינו להוריד את התותחים מן המכוניות ולהובילם בעצמנו לשטח בטוח.

מבעד למשקפת הסתכלנו במטרה. פגזי האויב התפוצצו מסביב. האויב מרוחק מן המקום כמה מאות מטרים בלבד, ופלא הוא שלא חיסל עדיין את המכוניות. התותחנים הסתלקו מן המקום, שהיה כולו גלוי.

אנחנו מסתכלים איש ברעהו — ששה בחורים מתוך שתי פלוגות, שהתנדבו לג'וב, שאת משמעותו ידענו גם בלי הסברות.

ששה בחורים: סיף, המ. כ. רחבי־הכתפים ושחור השער, טיפוס של פלמ"חניק בתמונות "דבר השבוע"; עובדיה, הנהג, "בחור עם דם", המסתיר את העובדה כי מ. כ. הנהג; בנימין הרזה והחורר ולוי השחרחר וחבוש המשקפיים, שניהם ממשתתפי נסיגת־הגבורה מהר־טוב; יאנק, פליט, שבילה את מחצית חייו במחנות רכוז, קטן זריז וכבד־לשון; ואנוכי.

תותח האויב עודו מרביץ.

"מה דעתך?" אני שואל את יאנק. הוא מבין את השאלה.

"המשים אהוז", הוא עונה במבטאו הפולני.

אני אופטימי יותר — אם המכוניות לא נחבלו באופן רציני.

*

אנחנו יוצאים לדרך בשורה ערפית. אין כאן מפקד. ואין כאן "שו"ץ" — אין לנו צורך להוכיח איש לרעהו שגבורים אנחנו. כך אוהבים אנחנו לצאת לפעולה — חברים מעטים המבינים זה את זה הסומכים איש על רעהו.

אנו מתקדמים בתנועת־אגוף גדולה. מנוי וגמור אתנו לנהוג בזהירות המקסימאלית, ולכן החלטנו להתקרב מכוון דרום. בכיוון זה אפשר להגיע עד כדי מאתיים מטר מן המקום בהסתר של גדרות הצברים. כל כמה מטרים נתקלים אנחנו בגדר חיה של צברים. במקום שאין פירצה אנו יוצרים אותה בקתות הרובים. הסכין היפה, שקיבלתיה במתנה שלשום, ממלאה כאן את תפקידה בנאמנות.

השמש לזהטת. הפעם לקחתי אתי את כובע הפלדה שלי, והוא מעיק על ראשי. בגדינו רטובים, אך אנו מתקדמים בכל המהירות. כל דקה חשובה. קיימת סכנה שהמכוניות תתרסקנה. בכל זאת ארכה הדרך הקצרה למעלה ממחצית השעה.

הנה — קצה הצברים. מכאן השטח אל המכוניות גלוי וישר. כרגע אין האויב מרביץ משום מה. אנחנו מתקדמים במהירות, בשתי חוליות.

עובדיה קופץ על המכונית הראשונה ומנסה להדליקה. אינה נדלקת. יאנק נותן עצות. פתאום נדלק המוטור. לבנו מפרכס. המכונית זזה. אני קופץ עליה והיא מתקדמת.

אני מסתכל בעובדיה. שנינו מבינים מה הבעיה: האם לחכות ולנסות להדליק גם את המכונה השניה, או להוביל אחת קודם לבאר־טוביה ולחזור. כל רגע יכול האויב להמשיך ולהרביץ. יודעים אנחנו שברגע זה מכוונות אלינו שתי משקפות — זו של המפקד שלנו וזו של המפקד המצרי. אנחנו מחליטים לנסוע מיד.

הארבעה נשארים במקום ומטפלים במכונה השניה. כשאנו מתרחקים אני רואה שאינה זזה. עלינו לקחת מכונית־גרר מבאר־טוביה. אנו נוסעים במהירות. הזוגיות שבורות, והדלתות נקובות רסיסים. מילא.

קרוב לבאר־טוביה בא לקראתנו ג'יפ. יושב בו רק אדם אחד, חבוש בארצ'ט. „הלו חבר, לאן אתה נוסע?“ אני שואל אותו. אולי ידהר לבאר־טוביה ויזעיק את הגוררת? במאוחר אני רואה שזהו צ'רה, מפקד הגדוד שלי.

בבאר־טוביה מקבלים את פנינו בתרועות שמחה. שמעו על העסק.

הגוררת כבר מוכנה לצאת. אנחנו קופצים עליה ודוהרים בחזרה אל המכונית השניה.

שם מטפלים הארבעה במוטור שאינו רוצה להדלק. הם כבר החלו להוריד את הציוד, אך בראותם אותנו מתקרבים הם חוזרים ומטעינים אותו. בדרך אני רואה כובע־פלדה בעל רשת־הסוואה מונח בשדה. אני מבקש לעצור, קופץ ולוקח את הכובע.

אנחנו מחברים את המגרת והמכונית השניה זוה. איננו מלווים אותה — הענין בסדר.

עתה עלינו להסתלק — ובמהירות. פלא שהאויב אינו מרביץ עלינו. המקלעים שלנו ריתקו אותו.

אנחנו חוזרים בדרך קצרה יותר. נכנסה בנו רוח של קלות־דעת, שהיא תוצאת הנצחון. ביצענו את המוטל עלינו.

בדרך חזרה מרגיש פתאום בנימין ברע. אנו לוקחים ממנו את הרובה והוא נשען עלינו. טוב שזה לא קרה קודם לכן.

*

במחנה מקבלים את פנינו כפני מנצחים. ירח לוחץ את ידי ואת ידי יאנק. החברים כבר לוחשים לנו ששמעו „ממקור ראשון” כי יזכירו אותנו בפקודת־יום.

אנחנו שמחים שיצאנו בשלום מכל הענין. במשך הפעולה לא היה לנו זמן לחשוב על הסכנה. עתה אנחנו אוהבים פתאום את החיים. אין אנחנו מרגישים את עצמנו כגבורים. בכל זאת יש לנו רגש טוב בלב. כפרס מיוחד שותה כל אחד חצי מימיה של מים. זה חשוב לנו כרגע יותר מאשר כל אותות ההצטיינות בעולם.

כשבתנו בבית־דאראס פרץ הקרב על הגבעה 69. משלט קרח בעל שלושה מגדלי־מים משונים, במרחק של ק"מ אחד מבית־דאראס. מקום זה היתה לו חשיבות חיונית למצרים — הוא חלש על הכביש בין אישדוד ומג'דל, וניתק למעשה את הכוח המצרי באישדוד מן העורף שלו.

המצרים הטילו למערכה את מלוא עוצמת נשקם. אירונים, תותחים וטאנקים הרקידו את האדמה. בהפגזה האיומה נפצע מפקד־המחלקה איסר ברסקי, צעיר בן 19 מחולון. האמבולנס לא הצליח להגיע למקום. מאין

אפשרות להגיש לו טיפול בעור מועד נעשה מצבו אנוש. הודות לאומץ לבם האישי של שרגא גפני ויוסף ועדיה הועבר מן הגבעה לבית החולים, שם פרחה נשמתו.

המשבר הנפשי התחיל בשעה שדני דלוגי, סגן מפקדה של אותה פלוגה, נהרג. מפקד הפלוגה איבד את השליטה על עצמו, ומעשהו שבר את רוח הלוחמים. הם נסוגו.

ברגע האחרון נשלחה פלוגתי באופן בהול לקראת הגבעה, כדי לחפות על נסיגת מגיניה. הגענו עד לשוליו של פרדס, מרחק מאתיים מטר מן הגבעה. שם נתגלו לעינינו טאנקים כבדים. אליהו קייל ויעקב לבקוביץ, שעבדו בפיאט, החזיקו מעמד תחת אש מכונת היריה של אחד הטאנקים וניסו להשמידו מקרוב. אולם ההפגזה הכפולה של תותחי האויב ותותחינו אילצה אותנו לסגת. בינתיים הגיעו אנשי הגבעה לבית-דאראס, בשאתם אתם את פצועיהם. הידיעה, כי הגבעה נפלה היתה מהלומה לחטיבה כולה. בפעם הראשונה נפגשו לוחמינו פנים אל פנים בטאנקים הכבדים של האויב — ונסוגו נסיגה מבוהלת. מאותה שעה העיק השם „גבעה 69" על כולנו. החטיבה חרתה אותו על לבה — לא רצינו לשכחו, אלא להסיר את הכתם מעלינו.

9 ביוני, 1948. בית-דאראס.

הגבעה 69.

עַל גִּבְעָה שְׁשִׁים-וְשֵׁעַ
עוֹמְדִים שְׁלֹשָׁה מִגְדָּלִים.
סְבִיבָם סַעֲר־קֶרֶב הַשְׂמָלָה,
סְבִיבָם לָחֶמו חַיִּים.

עַל גִּבְעָה שְׁשִׁים-וְשֵׁעַ
חַיִּל אֶלְמוּנֵי שׁוֹכֵב.
בְּיָדוֹ הוּא אוֹחֵז אֶת רוֹבֵהוּ
וְכַדּוֹר שֶׁל עוֹפֶרֶת בָּלָב.

עַל גִּבְעָה שְׁשִׁים-וְחָשֶׁעַ

הַקָּרֵב הַתְּחוּלָל וְנָדָם.

עַל קִבְרוֹ שֶׁל חֵזִי בֶן-אֶלְקָנָה

בְּדֶל צֶמַח-קֶר אֲדָמָה.

סוף סוף הודיעו לנו שההפוגה תכנס לתוקפה בשעה 10 בבוקר. אולם איש מאתנו לא האמין כי המצרים יקיימו את הצו.

בשעות המוקדמות של הבוקר העירונו. היו דרושים חמשה מתנדבים למארב אנטי־טאנקי בדרך מהגבעה 69 לבית־דאראס.

יצאתי יחד עם ארבע מחברי, חפרנו לנו שוחה בחשכת לילה ליד הדרך, הנחנו את בקבוקי־המולוטוב לידנו, הסוינו את עצמנו בענפים וחכינו לזריחת השמש. ישבנו כשמונה שעות ללא תנועה כל שהיא בשמש הלוהטת, החול חדר לבגדינו, היה זה גיהנום.

שום טאנקים לא באו. אך בשעה 10 בדיוק התחילו המצרים בהפגזה איומה. תחילה סברנו ששוב הפרו את פקודת ההפוגה. ופתאום שמנו לב שהפגזים לא נורו לעבר קווינו. היתה זאת „פנטזיה“ מזרחית. המצרים קיבלו עליהם את ההפוגה.

בצהרים הוציאנו משוחותינו. בילינו עוד יום אחד בבית־דאראס, יהחזרנו לבסיס.

במחנה נתקלתי בגדעון שרמן, שהיה אותה שעה קצין התרבות הגדודי שלנו. הוא ביקשני לכתוב לו משהו לעלון הגדוד. לבי היה מלא וגדוש רשמים: הטיפוסים שראיתים בקרב בשבועות אחרונים אלה, הקרב על הגבעה 69, על אשדוד, על עיראק סואידן. חיפשתי צורה להביע רשמים אלה בפשטות, לצייר את דמותו של האדם שעמד מול הפלדה והחזיק מעמד, את טיפוס החייל בצבא העממי, שלא היה גבור ושבקרבה־ההכרעה עלה לפסגות הגדולה האנושית. כך נולד הסיפור על „יוסקה שפנדאו“.

אחד-עשר ימי ההכרעה

שלושים ימי ההפוגה היו ימי כוננות. חדוש הקרבות היה בטוח מראש. ידענו שבחזית הדרום יהיו אלה קרבות הכרעה. ידענו גם שחטיבתנו תעמוד בקרבות אלה, ללא עזרה מן החוץ, מול עוצמתו המלוכדת של הצבא המצרי. החטיבה התכוננה בקדחתנות. רמת האמונים שוכללה. אורגן מטה קרבי חטיבתי שיוכל לכוון את היחידות בעצם שעת הקרב.

בקרבות האחרונים ליד בית-דאראס והגבעה 69 נעזרה החטיבה ע"י יחידת ג'יפים וחלילים של הפלמ"ח. מטה החטיבה התרשם מן האפשרויות הסמוכות ביחידה כזאת, המאחדת מהירות של תנועה עם עוצמת-אש אדירה. הוקמה "פלוגת פשיטה ממונעת". כל הג'יפים ורוב המשוריינים של גדודי החטיבה, "הופקעו" לצרכיה של פלוגה זאת.

אף כי התחרות המועמדים לתפקיד היתה רבה, נפלה הבחירה על פלוגתנו. זה עתה חזרו אלינו אנשינו שנשלחו עם פרוץ המלחמה לירושלים. זו הפעם הראשונה מאז יצאנו לקרב היתה הפלוגה, "מלאה" לפי התקן.

באחד הימים הראשונים של ההפוגה נקראנו לחדר האוכל. לפנינו עמד אריה, שקיבל שוב לידי את הפלוגה, אחרי החלימו מפצעיו. בהתלהבות עצומה קבלנו את הידיעה שמעתה נהיה "פלוגת קומנדו ממונעת של חטיבת הדרום". לפני שחולקנו למחלקות-ג'יפים ולמחלקות-משוריינים, ניתנה לכל אחד מאתנו הבררה לצאת את הפלוגה. מעטים השתמשו בבררה זו. במקומם הצטרפו אלינו מתנדבים מאנשי הגדודים האחרים, בעיקרם נהגים.

הרשמים העגומים שדיכאונו בחופשתנו הקצרה בתל-אביב, עת נוכחנו בפעם הראשונה כי אותם שנשארו בעורף, "הסתדרו" בינתיים בג'ובים צבאיים נאים, נידחו לקרן זווית שכלב. רוח חדשה אצחזה בפלוגה, רוח שובבה של, "לא איכפת", של נכונות לכל.

מסע בזק.

„להודיע מיד... הודעה חשובה... מהירות מקסימלית...“
אנחנו קופצים על הג'יפ שלנו. אלימלך מכניס מהלך. חמשה ק"מ,
עשרה, חמשה עשר — עשרים.

יום חם ובהיר. השמש לוהטת, אך בנסיעה אינך מרגיש בחומה.
ליד הכביש צועדת כיתה של חיל רגלים. האנשים מיוזעים ועייפים.
הציוד והנשק על גביהם. בודאי מקללים את יומם.
אנחנו נזכרים בימים שהיינו עלובים ומסכנים כמותם.

מר גורלו של חיל הרגלים. הוא מגיע אל שדה־הקרב כשהוא כה
עייף, עד כי לא איכפת לו עוד מה שיקרה שם. ואם כי הוא סובל יותר
ועובד קשה יותר מכל חיל אחר, הרי הכל מסתכלים בו „מלמעלה
למטה“ — הפלמ"ח בז לחי"ש, התותחנים ואנשי האויר לועגים לו,
ורק הסופרים, שאינם מגיעים לחזית, מרחמים לפעמים על „השוכנים
במשלט“ או „בחורינו החונים בכפר הערבי...“
שלושים ק"מ.

הכביש מתפתל בין פרדסים ירוקים. פה ושם עומדת בחורה צעירה
ואנו מנספמים להן בירינו בתנועה עצלה. הן מחייכות או מפנות לנו
את גבן. אנחנו נהנים מן החיים.

באחיזה לאה נאחזים אנחנו בחצובות המקלעים. כל אחד מאתנו
נטל לו חגורה של כדורי מקלע ועונד אותה מסביב לצווארו. המתכת
מתנוצצת בשמש כזהב. שיא ה„שויץ“. ממש תמונה משברעון מצויר.
ארבעים ק"מ.

האיר מזלנו שבחרו בנו לפלוגה הממונעת. אומרים שזה יותר מסוכן
בקרב — אך מגרעת זעירה זו נשכחת מן הלב כשנזכרים ביתרונות:
הנסיעה הנוחה לשדה הקרב, כשהנשק והציוד מונחים לידך ואינם
מעיקים עליך, שם מצלצל בעורף, מעמד של אריסטוקרטיה קרבית
בעיני חבריך והציבילים.

ובכלל, הסכנה, מי יעז להעלותה בחשבון? יוצא אתה לג'יב

המסוכן ביותר, הולם באויב מהלומת פתע מן הגב או מן האגף וחוזר ללא אבדות. ולמחרת היום אתה יוצא לג'יב שיגרתי ומשעמם, נופל במארב ומאבד את חצי היחידה.

ובתוקף נסיוננו בקרב אנחנו בטוחים שכושר התנועה חשוב מעובי השריון, עצמת האש חשובה מריבוי האנשים, וכושר־האפתעה חשוב מבצורי העמדה.
חמשים ק"מ.

הגי'פ הפך כמעט חלק מגופנו, דוגמת אותם הפרשים מימי קדם, אשר רגליהם התעקמו והתאימו את עצמן לגוף הסוס. כבר שכחנו הליכה ברגל מהי. כבר נסענו בגי'פ לסקור את הבריכה החדשה שלנו ולשתות ג'וז בקנטין הגדודי.
ששים ק"מ.

פטמה מתחילה להתעורר. פטמה היא הגי'פ שלנו. היא קרויה על שם צעירונת ערבית יפהפיה שאת תמונתה כבשתי בדיר־מוחיסין ונושא אתי מאז, כדי להרגיז את הבחורות בתל־אביב.
לא קל היה לקבוע שם מתאים לגי'פ שלנו. היו הצעות רבות. מלך רצה בשם „בזק" או „בליץ". אני הצעתי „שד", „פרעוש" ו„זיק". זלי קרייזמן הציג „יחי הרושם", „האלמנה העליוה" ו„שושנה הצנועה". עד שהחלטנו לבסוף פה אחד לקרוא לה בשם „פטמה".

שבעים ק"מ.
המהירות מתחילה להכנס לעצמותינו. הפנים מתמתחים, ומבלי להרגיש בכך עולה חיוך של הנאה על שפתינו. אנחנו מתכופפים קדימה ומאיצים במלך. אך מלך אינו זקק להאצה. שגעון המהירות כבר אחז בו.
שמונים ק"מ.

הגי'פ מגמא את המרחק וטס כחץ מקשת. הרוח מצליפה על פנינו ושורקת מסביבנו כאלף כדורי רובה. מפעם לפעם היא מתיוה עלינו רסיסי אבק ושברי אבנים, הפוגעים בפנינו כקלעים.
תשעים ק"מ.

עינינו מלאות דמעות. רק למלך זו משקפים. אנחנו ממצמצים

בעינים בנסיון שוא לראות את התמונה מסביבנו. הכל מטושטש. מרחוק מופיע אופנוע מן הכוון השני, רוקד לו בצורה משונה למעלה ולמטה, שריקה חדה, והנה הוא כבר נמצא מאחורינו.

הכל רוקד — גם העצים לצדי הכביש. מראיהם כמראה בחור תל-אביבי מנוער הזהב, הרוקד את הרומבה האחרונה — רציני ומצחיק כאחד.

אנחנו נאחזים בחצובות המקלעים בכל כוחנו, למען לא נפול ונתגלגל אחורנית על הכביש. תשעים וחמשה.

אנחנו שיכורים. זהו שכרון נהדר, שכרון מפוכח המחדד את כל חושך. דמינו שרים. הג'יפ שר. העולם שר מסביבנו. קטעי חרוזים עולים בראשי ונעלמים מיד. „יהיו גלגלי ה„ממונעת“, לגלגלי הנצחון...“ „בג'יפ הדוהר כרוח...“ הקטעים אינם מצטרפים למבנה הגיוני. הם באים וחולפים כענני השמים.

אנחנו נכנסים לשטח בנוי. המהירות יורדת. ששים, ארבעים, שלושים. אנחנו מתעוררים כאחרי חלום, ומסתכלים איש בפרצופו של רעהו. אני משפשף את עיני. שרירי הפנים מתפרקים ממתיחותם. האנשים לצדי הכביש מסתכלים בנו. אנחנו מכוסים אבק, פנינו זוהרים, המקלעים מזדקרים השמימה, חגורות הכדורים מתנוצצות מסביב לצוארינו. שיא־הכיף.

למחלקות הג'יפים לא היתה הפוגה. הוטלו עלינו תפקידים רבים — בדיקת קוי האויב לאורך החזית, „סיורים אלימים“ כדי לעמוד על הכנותיו לחדוש הקרבות, לחץ על הכפרים הערביים ממזרח לקו חולדה—כפר־מנהם.

19 ביוני, 1948. מחנה הגדוד

פטרול שיגרת.

המשימה היא: פטרול נע לאורך גבולות ההפוגה, כדי לבדוק את הכוח הערבי לאורך גבול ההפוגה. אם ניתקל בערבים יש להיכנס אתם בקרב.

הרכבנו את הנשק על הג'יפים שלנו, מוכן לפעולה. ברגע האחרון מטילים עלי לעבוד במכשיר האלחוט, המקשר את מפקדי הג'יפים עם אשר אשרוב, מפקד המחלקות.

שלושת הג'יפים יוצאים לדרך. למראית עין זהו כוח זעיר, אך עוצמת האש שלו אדירה.

הג'יפ קופץ בשביל כסיח מרדני. אנחנו נאחזים בחצובות הנשק. אני מחבק את האלחוט כתינוק רך.

כעבור דקות מספר אנחנו נעים בענן אבק לבנבן. כמעט לכולנו אין משקפים, וכושר הראיה שלנו יורד עד קרוב לנקודת האפס. האבק חודק לנחירים, לפה ולאזנים. שלום, הנוסע בג'יפ שלפני, קשר לו מטפחת לאף ולפה. כולנו מנצלים רעיון זה, ועתה אנו נראים כמדביקי כרוזים של אצ"ל.

„הלו הגר אחד, מברק להגר שתיים, עבור...“

ראובן הובר, העובד זו הפעם הראשונה באלחוט, נכנס לתפקידו. בעצם אין כל צורך בשם היכר, כי הקשר הנהו רק בין שני מכשירים. אך ראובן נהנה מן ה„שוויץ“ המקצועי, וחבל לי לקלקל את שמחתו.

„הלו הגר אחד — מברק להגר שתיים — איך האבק מוצא חן בעיניך — עבור...“

„הלו הגר אחד — רות — סוף.“

אנחנו נכנסים לגבול ההפוגה, ומתחילים לנוע לארכו. אנחנו מכירים את השטח מתוך פעולתנו בימים עברו. כל גבעה וכל שביל מעוררים בנו זכרונות. הנה מחנה ואדי-סאראר שנכבש בימי נחשון. לפנינו גשר מפוצץ. אשר קופץ מן המכונית הראשונה ובודק את הוודי. הוא עמוק ותלול, אולם עלינו לעבור אותו. בתנועה איטית, במהלך ה„מיוחד“ יורד הג'יפ הראשון, בשעה שהג'יפ האחרון מוכן לחיפוי. הג'יפ נתקע למטה, מתאושש, משתעל, קופץ ועולה בצד השני. הזווית היא כמעט חמשים מעלות, והאנשים שוכבים כמעט. הכל נראה כיומן הוליבודי. חבל שאין אתי מצלמה.

המכונית השניה והשלישית עוברות את המכשול ועולות על הכביש.

אנחנו מתקדמים שוב במהירות רבה אלברט ודוב כפופים מאחורי הנשק. כאן אזור הסכנה. מוטב לא לסמוך על איזהירותם של הערבים.

מרחוק — כמה ערבים וגמלים שחדרו לשטח שלנו. הם בורחים בראותם אותנו, אולם המכונית הראשונה זונקת מן הכביש ודולגת אחריהם. הערבים נעמדים, כשהם רועדים מפחד. הם מעלים את ידיהם למצחם. פלחים רגילים.

שלום כהן, "הדובר הערבי" שלנו, מחפש נשק בבגדיהם וחוקר אותם. הם מוסרים לו פרטים על השטח. כשאנחנו משחררים אותם, הם רצים מהר ובורחים.

אנו מתקרבים עתה לכפר הערבי סג'ד, שהוא משכן ידוע ללוחמים הערביים. קרוב לגבול-ההפוגה אנחנו נעמדים מאחורי הרכס. רק ראשינו ונשקנו בולטים לאויב.

הלה אינו מתעמק בגיאוגרפיה של ההפוגה. הוא פותח באש ללא היסוסים מיותרים. הכדורים שורקים מעל לראשינו. אנו שמחים. סוף סוף ניתנת לנו ההזדמנות להרביץ בנשקנו. אשר נותן את האות, והמקלעים יורקים אש.

"הפסק אש!"

אנחנו חוזרים ומסתלקים, אין טעם להכנס לקרב אש ממושך. תפקידנו לסייר את השטח.

אנו דוהרים לקראת הכפר גזזה ותופסים שוב עמדה מאחורי רכס. הכפר שקט, אך מצד סג'ד עוד יורים בכיוון אלינו. חבל על התחמשת. התפקיד נגמר. אנחנו דוהרים חזרה לאורך הכביש, אל הגשר המפוצץ. אלברט מינדלר היושב לפני, נראה כאופה אחרי יום עבודה, כולו מכוסה אבק לבן. אפרים, הנהג שלנו, נראה כאמודאי — ראשו כולו מכוסה בכובע, במשקפים ובמטפחת — הכל מכוסה בשכבה עבה של אבק. גם הנשק מאובק, ומפליא הוא שעבד כראוי.

הגיפים טסים במהירות של קרוב למאה ק"מ. אנחנו בטווח האש של האויב, שעודו יורה עלינו. אך אין לו סכויים לפגוע בנו — המהירות היא השריון היעיל ביותר.

משהו עף מעלי — המטפחת של אלברט. כעבור דקות מספר טס גם הכובע של אפרים. אבוד — אין לנו אפשרות להיעצר ולהרימו. אני אווז בשתי ידי בכובע ובסטן שלי. שרירי המצח כואבים מרוב מצמוץ בעינים, שהן אדומות ודמועות מרוב אבק.

שוב הואדי. אנחנו יורדים מן הכביש ועוברים אותו בחיפוי הדדי. הפעם נגמר התהליך במהירות יחסית. למדנו משהו מן הנסיון.

אנו מתרחקים מאזור הגבול וחוצים את עקרון. במרכזה מועדון קטן לחיילים — מועדון נאה. רעיון הראוי להוקרה. בפנים יושבות שתי בתורות חמדות. תחילה הן נבהלות כשאנחנו מתפרצים פנימה, מלוכלכים ומאובקים מכף רגל עד קודקוד. אח"כ הן צוחקות. הצחוק הקליל והצלול משכיח מאתנו את עייפותנו. אנחנו שותים גוזז ובירה ומרגישים את עצמנו גבורים. הגיפים, על נשקם המאובק, נראים כאחר קרב כבד. יחי הרושם...

חזרה לבסיס. בראשנו רק חלום אחד — מקלחת קרה ומטה. ההפוגה כרכה אותנו. הגיע הזמן להתרגל שוב לסבל קרבי. הפוגה...

אחד התפקידים שלנו הכריחנו לבלות ימים אחדים במחנה סרפנד. שם ניתנה לנו בפעם הראשונה הזדמנות לחיות בשכנות עם אנשי פלמ"ח — גדודי "הראל", ששכנו באותו מחנה.

היחסים בינינו ובין הפלמ"ח היו תמיד מוזרים במידת־מה. בראשית המלחמה הרגיזה אותנו הפרסומת שזכו לה בכל מעשיהם. בעוד שאיש לא התענין כמעט בפעולות שלנו. יש תמיד אי־צדק בפרסומת. המפלה יחידה אחת לרעת האחרות. היחסים בין הפלמ"ח והחי"ש היו, איפוא, מתוחים למדי. אולם במרוצת הימים התחבבו עלינו אנשי הפלמ"ח, בשל רוחם ומשטרם הפנימי. נוצרו יחסי ידידות חמים בין חטיבת גבעתי וחטיבות הראל, יפתח וסרגיי, שאתן שיחפנו פעולה בתקופות שונות. אהדה הדדית זו נבעה לא רק מתוך הערכת הסגולות הקרביות, אלא גם מתוך גישה משותפת לבעיות המשטר הצבאי. התחלנו להוקיר את ערכי הפלמ"ח, את החברות הפלמ"חית בין הדרגות, את הגישה החנוכית המעדיפה ככל האפשר לשון הסברה על לשון סיקוד.

באהלי פלמ"ח.

חזרנו בשעה 10 מן הפטרול. במשך כל היום טיילנו בג'יפ שלנו, והתפקיד היה משעמם מאד. עלינו היה לחזור לתפקיד בשעה שתיים אחרי חצות. משום מה לא היה לנו כל חשק לבלות את השעות הספורות שנותרו לנו על רצפת האבן של הצריף. חיפשנו משהו שיסיח את דעתנו מן הג'וב הבלתי־נעים. אך מאחר שהבסיס שלנו רחוק ואנחנו זרים במקום, לא היה לנו מה לעשות.

מישהו מביא את הבשורה, שביחידת הפלמ"ח החונה במקום נערכת הצגת „הוא הלך בשדות" של התיאטרון הקאמרי. קראנו בעתון על ההצגה, אך לא היה לנו עוד חופש. אנחנו מחליטים לראות אותה, ויהי מה.

„לא נותנים להכנס לשם". אמר מישהו. „אפילו פלמ"חניקים מיחידות אחרות גורשו מן האולם, ואת החי"ש יסלקו ללא ספק".
 „אנחנו קומנדו או לא?" שואל דב קירשנבוים.
 „כן, אבל תבין ש..."
 „אם כן, מה יש לדבר? נפרוץ!"

בדרך אני נכנס לפסיה, הפלמ"חניקית שהכרתי בקנטין. יש לה אף חוצפני מופנה כלפי מעלה, עינים ירוקות ופנים כפני הירח. היא הזמינה אותי לבקר אצלה — שהרי הבחורים שלה עסוקים כולם בתל־אביב בקשר עם ספינת האצ"ל.

בדרך כלל אין הפלמ"חניקיות מסבירות פנים לאנשי החי"ש. הן מסתכלות בנו מגבוה־גבוה, ואם אינך נועז במיוחד לא יעלה על דעתך לשאול אותן מה השעה. אלא שכלפי אנשי הג'יפים הן נוהגות לפנים משורת הדין. הן נאותות לתת לנו בלבן מעמד של אנשי פלמ"ח. ואחרי ככלות הכל, ג'יפ הוא ג'יפ, והרי כולכן תסכמנה שאין לזלזל בצעצוע שכזה, כשהוא מקושט במקלעים רבי־רושם, אפילו אם אין חותמת הפלמ"ח מצוירת עליו בגיר...

עסק ביש. בצריף הבנות של הפלמ"ח ישנו בחור, פלמ"חניק אמתי

ובלתי מזויף. פסיה אומרת שכבר ראתה את ההצגה, וששמילא אין ליחידה שלה זכות כניסה. אך אם ברצוני לנסות את מזלי שם, תפאדל... אולם־הספורט הגדול מוקף פלמ"חניקים ופלמ"חניקיות הצובאים על דלתותיו. בפנים אין מקום. צעירים מגודלי זקן, שניצחו בעשרות קרבות, מנסים לשוא לפרוץ אל אולם של תיאטרון. לעג הגורל... בפנים כבים האורות. קול מוכר מתחיל לדקלם משהו. ההצגה התחילה — ואנחנו בחוץ.

דב ואנכי מסתובבים מאחורי הבנין. אני מנסה תחבולה ישנה — דופק על דלת־הבמה ושואל בתמימות — „תסלח לי, בתיה לנצט ישנה?" אך שם עומד פלמ"חניק חסון ולגמרי לא תמים. הוא פשוט סוגר את הדלת על חוטמי.

אני מתחיל להתרגז. מה אנחנו כאן — קומנדו או לא? לפני הדלת האחורית נצבת קבוצה קטנה השייכת לגדוד הרביעי. הסדרן נותן לה להיכנס. אנו נדחקים לתוכה ונכנסים. סוף־סוף!

בפנים תפוסים כל מקומות הישיבה. בעמידה אי־אפשר לראות דבר. דב יוצא ומכניס שני ארגזים. אנחנו עומדים עליהם ו...ורואים ואשר לשמיעה...

הקהל הנכבד אינו חושב כלל להסתפק בתפקיד פאסיבי במחזה הזה. „מחזה מחיי הפלמ"ח" — נדמה לי שכך כתוב בתל־אביב במודעות. וכאן נהפך הדבר למציאות.

חלק קטן של הקהל יושב על הכסאות. חלק ניכר מטייל ללא הרף בצדדים ובמעברים. אחרים מצאו להם מקום על סולמות ההתעמלות שליד הקיר. הם דבוקים שם בפוזות משונות. אחדים יושבים בגובה של שלשה מטרים על החלונות. ולפחות עשרים יושבים ארבעה מטרים מעל לראשינו, על גבי קורות העצים החוצות את האולם לרחבו. הם עולים ויורדים בחבלים לפי מיטב הכללים של הספורט השמושי, ונראים, יותר מכל עת אחרת, כטארוזאן. נדמה לך כל רגע שהנה הם נופלים על ראשך. אך אל דאגה, הם קיבלו את אמוניהם... המחזה מחיי הפלמ"ח מתקדם יפה. על הבמה מנשקת חנה סוקניק את עמנואל בן־עמוס.

„חלש“ אומר פלמ”חניק ג’ינג’י בעל שפם של סטלין. „רואים שהוא לא היה אצלנו“.

„תראו מי מדבר“, מעירה חיילת בעלת אף מחוצף לידו, „דון־וואן, שובר לבבות. אולי תהיה נשק־גדודי?“

הג’ינג’י מושך בכתפיו ומטייל לצד השני של האולם. מכסה הארגו שאני עומד עליו הוא 30×30 ס”מ. אני עייף מאד ואיני יכול לעמוד במקום. אני מטייל על הארגו, מעין „במקום־דרוך“. המס־מם שעל הבמה מסביר לאורי את תפקיד החטיבה. בינתיים מגלה המס־מם העומד לידי פרצוף הנראה לו כמוכר. „אהלן“, ינקלה! איפה היית? „הלו שרוליק! מה שאלה, התכייפתי בתל־אביב. אני אומר לך, האצ”לניקס...“ המס־מם נוטש את מקומו היקר ומתרחק תוך כדי שיחה...

אין פרוש הדבר שהקהל אינו מקשיב להצגה. להיפך, הוא מקשיב הקשבה יתרה. אלא שהוא פעלתני יותר מדי משיוכל להסתפק בדבר אחד בלבד. וכך משחקים חנה ועמנואל על הבמה, ומשחקים יוסף ואיטן ודני באולם — ואין איש מפריע לרעהו. הרמוניה גמורה, — מחזה מחיי הפלמ”ח...

האורות נדלקים. הפסקה. אך המחזה באולם נמשך ללא הפוגה. הטארוזאנים יורדים בחבליהם מן התקרה. בפניה מצטופף הקהל מסביב לרותי, שחרחרות הלבושה חולצה ומכנסים לבנים, המציגה לראיה זוג רגלים הראויות להצגה. היא עומדת על ארגו, והבחורים בעלי הכובעים האוסטרליים הנועזים עומדים לפניה בזה אחר זה ומזכירים את הפגישה הידועה של רומאו ויוליה.

האורות כבים שוב. על הבמה נערכת התקפה רבת־יש צורך במתנדב לתפקיד מסוכן. ענין של מה בכך — כל אחד באולם הזה היה הולך ברצון...

המולה גדולה ליד החלון. אחד „הפורצים“ נפל החוצה, ולקח עמו את שמשות החלון. לרגע קט נבהל אורי על הבמה. אחר כך הוא ממשיך בהתקפה שלו.

המחזה מתקרב לקיצו. קשה לאמר שבקהל שורר שקט. מישהו

מטפס על הקירות או זוחל מתחת לתקרה, או מספר ציובאת או מתעסק עם בת — מה בכך? הקהל כולו חדור רצון טוב, הוא מעריך את השחקנים שעל הבמה ועוקב, לפי דרכו, אחרי מעשיהם, והענין מענין אותו. ואחרי הכל לא תדרשו מאנשי קרב שישבו בשקט, כקהל „מסתדרים“ עטורי מדים באולם מוגרבי...

די. אורי מת. אנחנו יוצאים. השעה אחרי אחת בלילה. פה ושם מסתדרים זוגות. אני מטייל לאורך השדרה היפה לקראת מקום התניה שלנו, מרחק רבע שעה. הדרך שקטה, הכוכבים מאירים, ואני בודד בדרכי. מאחורי שוככים קולות התרועה של אנשי הפלמ"ח המחפשים התפרקות אחרי שלש שעות של „מנוחה“.

לקראתי בא ג'יפ. יושב בו שאול, הנהג שלנו, עטור כובע אוסטרלי וחרוזים ערביים. הוא מחפש אותי. לוח הזמנים השתנה — אנחנו כבר יוצאים לפטרול.

הסיורים הרבים שביצענו בימי ההפוגה שימשו לנו אמונים מצוינים. למדנו להשתמש בנשק החדש שלנו — בג'יפ. למדנו לנצל את יתרוננו, המהירות. למדנו לשמור על עצמותינו ברגעי סכנה. ואם כי רבים מאתנו נפצעו בצורה קלה פחות או יותר בסיורים אלה, היה המחיר כדאי. הנסיון אשר רכשנו הציל את חיינו עם פרוץ הקרבות.

1 ביולי, 1948. מחנה הגדוד.

שבר לימוד.

הג'יפ הראשון שלנו כבר עבר את המקום, כשהגיעה אלי קריאת האלחוט של ראובן, האלחוטאי של הג'יפ האחרון:

„הלו נשר שלוש — הלו נשר שלוש — מברק לנשר אחד — אני רואה ערבים בשטח — אני רואה ערבים בשטח — עבור!“

הפקודה היתה לקחת בשבי כל ערבי.

עובדיה רכטמן הפנה את הג'יפ ודהר חזרה אל המקום. תוך כדי נסיעה כבר שמענו את היריות וראינו שלושה ערבים בורחים בשדה הפתוח.

תאוות הציד אחזי בנו. ירדנו מן הכביש והחילוננו לדהור בשדה

הפתות, כדי לחסום להם את דרך הבריחה. ירוחם, שישב ליד המקלע הקדמי, ירה יריות אחדות ב„בודדת“. אך הערבים המשיכו בריצתם. המכונה החלה לקפוץ. השדה היה מכוסה צמחים גבוהים שהסתירו את מבנה השטת. לא נשאר לנו אלא לקוות למזל טוב. התפקיד חשוב מאד.

הג'יפ קופץ כמטורף. אני מחבק את האלחוט ואין לי כמה להיאחז. ברגע האחרון אני מספיק עוד להכניס את האנטנה לתוך המכשיר. קפיצה בגובה. נתקלנו בואדי קטן. אני עולה בגובה של למעלה ממטר, אך חוזר איך שהוא למקומי. המכשיר עודו בורועותי.

ברגע זה באה המהלומה השניה. איש לא ראה את הוואדי. הרגשתי רק זינוק למטה וקפיצה חדה למעלה. אני מקבל חבטה חזקה מלפנים ומועף אחורנית. תוך כדי טיסה אני נתקל בדוב, המקלען השני, המרחף גם הוא באויר. אני נופל על גבי, מרחק שלושה מטרים מן הג'יפ שנעצר. אני קם מן המקום. המוח שלי אינו פועל, אך באופן אינסטינקטיבי אני צועד צעדים מספר כדי לבדוק אם לא נשבר אחד מאברי. הרגלים והידים פועלות בסדר.

ראשי המום. אני הולך אנה ואנה, ללא כל מטרה או מחשבה, כסהרורי. גופי כואב כולו.

במעורפל אני רואה שגם דוב מתהלך כסהרורי. אני רואה משהו אדום, אדום, דם.

אני מתעורר. הוא נפצע. אני מוציא מכיסי את התחבושת האינדיוידואלית וחובש לו את צוארו. יש לו חתך כאילו נשחט. הוא מקלל אותי. התחבושת מהודקת מדי. אני פותח אותה מחדש. רק עתה אני רואה שנוזל דם מפני. שריטה קטנה באף. איני נוגע בה.

הרגל כואבת. אני מפשיל את המכנס. שריטה ארוכה, אך לא עמוקה ביותר.

עובדיה וירוחם לא נפצעו.
„להמשיך?“ צועק עובדיה.
„להמשיך!“ משיב ירוחם.

הג'יפ מתקדם ובמרחק צעדים אחדים נתקע מחדש. הפעם נפגע גם ירוחם. הוא עף קדימה והלם בראשו במקלע שלפניו. אך כל פצע אינו נראה.

רק עתה אני רואה שהחולצה שלי קרועה. אני מסיר אותה — התך עמוק וארוך בכתף. אני קורא לעובדיה — והוא חובש את שני הפצעים. לאט לאט אני חוזר לאיתני. אני נזכר שיש לי תפקיד. היכן מכשיר האלחוט? המכשיר התפרק לחלקיו, מקצתם נשארו במכונה, ומקצתם הועפו החוצה. אני מחבר את החלקים.

„הלו נשר אחד — מברק לנשר שתיים — עבור ו”

רגע של צפיה. „הלו נשר שלוש...” המכשיר פועל.

פתאום מתקפל דוב. אנו מרימים אותו — הוא התעלף. כעבור רגע קט הוא מתאושש.

מצבו של ירוחם הולך ורע. אין הוא מדבר עוד. הוא יושב כשראשו מורכן.

איך שהוא אנו עולים חזרה על הג'יפ. איני יכול לשבת — האבר המיועד לכך נחבט קשה. כל קפיצה הורגת אותנו מחדש. אך אנו חוזרים בכל זאת לכביש.

שאר הג'יפים באים לקראתנו. הם תפסו שני נערים ערביים. אשר אשרוב חוקר אותם, ואחר כך שולחים אותם לנפשם. אחד, שנפצע קל בכדור המקלע, נחבש תחילה.

החובש שלנו פותח את התחבושות שלנו וחובש את פצעינו מחדש. ירוחם נשכב על הכביש ואינו נע. דב יושב כמנומנם. אני מטייל הלוך וחזור. כולנו עודנו סובלים מהלם.

אשר מרשה לעובדיה להחזיר אותנו למרפאה. עובדיה דוהר בכביש ויורד מפעם לפעם לשדה כדי להקיף גשר מפוצץ. בדרך עולה שלום על הג'יפ שלנו. הוא נפצע עוד לפני שעה, בשעה שהערבים המטירו עלינו אש ועובדיה היה נאלץ לסובב כמה סבובים חדים בשטח פתוח, כדי להטעות את הצלפים. המקלע חתך לו את האף, והדם הותז על הג'יפ כולו.

הנסיעה בשבילים הרעועים מכאיבה. כל קפיצה של הג'יפ היא

כמהלומת פטיש על ראשינו. מפעם לפעם מפנה עובדיה את ראשו, כדי לבדוק אם עודנו חיים.

*

במרפאה יושבים החובשים ומסתכלים בשמים. כשאנו מתקרבים הם רואים את תחבושותינו וקופצים ממקומם. אביבה, אשתו של עובדיה, רוחצת את הפצעים ומורחת עליהם משחה. פתאום אני נזכר במצלמה שלי שהיתה אתי בפעולה. היא לא נשברה. אני רוצה לצלם, אך ירוחם ודב כבר יושבים באמבולנס. אביבה מכניסה גם אותי — ואנו נוסעים לבית החולים.

*

בבית החולים מחכה לנו רופא סימפאטי, מתנדב מאחת הארצות הדוברות אנגלית, ויוכבד, האחות היפה. הם בודקים את דב וירוחם ומכניסים אותם מיד למטה. את פצעי הם רוצים לתפור אחרי ארוחת הצהרים.

אני רעב מאד. האוכל בבית החולים מצוין — תרנגולת צלילה, מרק, תפוחי אדמה, לחם לבן. רק בשביל זה היה כדאי להפצע. אני מחייך לחובש, השואל לשלומי.

מניחים אותי על שולחן הניתוחים ומזריקים לי זריקה כדי להרדים את הכתף. אינני אוהב זריקות — הן מעצבנות אותי כמקדחו של רופא השנים. אך הרופא הסימפאטי מחייך ויוכבד שומרת עלי לבל אעשה „קונצים“. היא מותחת בקורת על עבודת החובשים הגדודיים שלי. מנהג ציבילי שעבר לצבא — אין רופא אחד תמים דעה עם רעהו על שיטת הריפוי.

הרופא מכניס בי חוט. איני מרגיש דבר, ועל כורחי אני צוחק — רעיון מצחיק, שתופרים אותך כבגד בלוי.

ההתרגשות שלי עברה ואני עייף מאד. אני חוזר לבסיס, כשאני לבוש גופיה וחבוש כובעי, הכובע שלא נפרדתי ממנו בכל צרה. אני רוצה לישון, אף כי לא ברור לי כלל על איזה צד אוכל לשכב.

במחנה נפוצו שמועות שכולנו קרובים למות. כשרואים אותי מתהלך על שתיים נרגעות הרוחות. כל אחד רוצה לשמוע פרטים —

הסקרנות האופינית של החייל המשתעמם, והיודע כי רעהו אוהב לספר צ'יובאת.

אני מתחמק איך שהוא מידיהם והולך לישון. מובטחים לי יומים־שלושה של מנוחה...

ההפוגה היתה צריכה להסתיים רשמית ב־9 ביולי, בשעה 10 לפני הצהריים. ב־6 ביולי כינס אותנו אריה בחדר האוכל, בו שרדו עוד הקישוטים של חגיגת יום ההשבעה, וקרא באוזנינו את פקודת המבצע שיתחיל ב־9 ביולי בלילה.

ב־8 ביולי בשעות הבוקר המוקדמות, הוזעקנו לפתע אל הג'יפים. לא ניתן לנו לאכול ארוחת בוקר. ארזנו את ציודנו הקרבי תוך דקות ספורות ועלינו.

בבאר־טוביה נודע לנו שהמצרים הפרו בלילה את ההפוגה. 30 שעות לפני סיומה הרשמי. הם הנחיתו מהלומת־פתע אדירה על עמדות־ההגנה שלנו בבית־דאראס, שהגנתה היתה נתונה בידי פלוגתו של שמעון. בקרב־מגע שעלה לפיסגת הלחימה, נשברת מהלומת ההתקפה. אחד החיילים, מתתיהו ברוכין, שהוקף בבונקר אחרי שנשקו יצא מכלל שימוש, החזיר ארבע רימוניי־יד שנזרקו עליו. זה אחר זה, על ראשיהם של המתקיפים הסודאנים — וניצל יחד עם חברו, נועם כשר.

אולם בינתיים הטילו המצרים כחות חדשים לתוך המערכה, שהיתה צריכה לשמש פתיחה לאופנסיבה רבתי. הוטל עלינו לצאת לבית־דאראס כתגבורת למגינים, אך הדרך מבאר־טוביה למקום נותקה ע"י שרשרת של טאנקים מצריים שנעו בשטח, ושרק במאוחר נתגלה כי רבים מהם היו כליהטעיה עשויים מקארטון ובד.

לבסוף הוחלט, כי הג'יפים יתקרבו אל האויב מכוון כפר סואפיר ויתקיפוהו מן העורף. ואכן, הופעתם הפתאומית השלימה את עבודת חיל הרגלים וגרמה לנסיגת הסודאנים. מפאת ליקוי במנגנון הקשר לא הבין מפקד הג'יפים, כי ניתנה לו הודמנות בלתי־חוזרת לרדוף אחרי האויב ואולי אף להגיע עד המשלט 69.

בתום פעולה זו חזרנו לבאר־טוביה. עזרנו להוביל מבית־דאראס את השלל הרב שנפל לידיהם של מגיני המקום, וחכינו להוראות נוספות ביחס להתקפה הגדולה שנקבעה לאותו לילה.

לילה ללא מצפן.

„נחשו מה הבאתי לכם!“, שואל חיים פולטורק, רב־הסמלים, ומראה חבילה של חוטים קשורים בלוחות־פח קטנים. „אתם יודעים מה זה? כרטיסי־כניסה לגן־עדן, או לגיהנום, חינם בלי תשלום, בתוספת ברכות של פארוק.“

ובכן, דיסקיות־הזהוי המפורסמות.

„אל תקשקש בקומקום!“ אומר עובדיה, „זה בשביל בחורות, שלא יהיה צורך לעשות הכרה.“

„איזה בחורות? יש כאן בחורות? יש רק פטמה, ואותה אני מכיר גם בלי דיסקית!“

„פטמה“, הבחורה הערבית הדמיונית, מבצבצת בלבנו לפני כל פעולה. „נתקלנו“ בה לראשונה לפני ההסתערות על דיר־מוחסיין בימי נחשון. משום מה יותר נעים לחשוב על האויב כעל בחורה נחמדה, מאשר לחשוב על טאנקים ומטוסי־קרב.

בעצם, דומה המצב קצת לימי נחשון. אז באנו ממחנה האמונים. הפעם אנחנו יוצאים לפעולה אחרי הפוגה של חודש. נחנו כראוי, אמש ישנו כל הלילה, היום אכלנו לשובע. בכל זאת אין מצב הרוח דומה לערב נחשון. אז היינו „ירוקים“, מלאי צפיה, נוהרים מאד לבל הראות את הפחד שכירסם בלבנו. עתה אנחנו, כביכול, „ותיקים“, פאטאליסטים מושבעים, וקשה לנו להתרגש. גם האינטרביו הקרוב עם „פטמה“ אינו מטריד אותנו ביותר.

*

„שימו לב, בחורים!“ אומר אריה שפאק. הוא פותח כל נאום בשלוש מלים אלו.

המחזה מצחיק במקצת. אנחנו יושבים בחדר־האוכל בבאר־טוביה, על הכיסאות הקטנים של התינוקות, כשמרפקינו נשענים על שולחנות־הגמדים. גן־ילדים ממש. אריה, המ״פ, הוא הגננת. „ובכן, בשעה שהחברים יתקיפו את עיראק־סואידאן ובית־עפא“,

אומרת הגננת, „נטריד את חאטא וכארטיה. אחיה עם שני ג'יפים יפעל נגד חאטא. אלברט ושני ג'פים ימשיכו בדרך ויפעלו נגד כארטיה. הקשר יהיה במיק. 21“.

גן־הילדים מפקק. זה שבוע ימים מכירים אנחנו את התכנית בעל־פה. „אנחנו יוצאים מג'סיר. השטח מסביב לכפר ממוקש. תצטרכו לחזור בכביש. סימן־ההיכר הוא שלוש שריקות או שלושה נצנוצים בפנס“. הבחורים של המושב מצטופפים ליד החלון ומקשיבים בפה פעור. „חבל שאין כאן בחורות“, לוחש לי ישראל, „אתה יודע, קודם ראיתי בלונדינית אחת...“

*

„הלו לאה שלוש ללאה אחד! הכוכבים רומנטיים נורא! לאה שלוש, עבור!“ אני מקשקש לתוך המכשיר כדי לבדוק. „לאה אחד“, המכשיר שנשאר עם אריה בג'סיר, אינו רומנטי כל כך. הוא מייעץ לי לשים לב לדרך.

אנחנו מתקרבים לחאטא. הכפר צריך להיות קרוב, אך הלילה חשוך מאד. „הלו, לאה שלוש ללאה שנים...“ אני רוצה לבדוק את הקשר שלי עם הג'יפים שנועדו לפעולה נגד חאטא.

כדור. עוד כדור. צרור שלם. זוהי חאטא. אנחנו יורדים מן הכביש כדי לצאת מן הטווח. „לאה שלוש ללאה שנים, אור־קיי, אנחנו ממשיכים, עבור!“

„לאה שנים ללאה שלוש — אנחנו מחכים לכם — עבור!“

*

אנחנו מתקדמים באיטיות איומה. וואדי. אנחנו עוברים. וואדי שני. הדאד, הנהג שלנו, יורד מן הג'יפ ובודק את המקום. אנחנו עוברים באלכסון. המרחק לכארטיה אינו רב. אך בגלל האש ליד חאטא עקפנו עיקוף גדול מדי. איבדנו לפחות רבע שעה.

לפנינו מנצנץ אור. סוף־סוף. אנחנו מתקרבים. עוצרים באמצע השדה. „לאה שלוש ללאה שנים! אנחנו מוכנים! עבור!“ מסביב שקט גמור. אפשר לחשוב שנמצאים אנחנו בלב מדבר שומם. „תק־תק־תק — תק־תק — תק־תק־תק — תק־תק —“.

ישנו רק אדם אחד בארץ היורה צרורות מוסיקליים כאלה — חברנו חלאק. ובכן, בחאטא התחילו העניינים. זהו הסימן לנו. גם אנחנו פותחים אש.

מן הכפר עונים. אש עלובה מאד. רובים מעטים, שני מקלעים. אין שם צבא, רק ה"מקומיים". אין אנחנו משנים אפילו את עמדותינו, כפי שלמדנו. אנו ממשיכים פשוט לעמוד בשדה ולירות. אילולא שכרון-היריה היה זה משחק משעמם מאד.

"הפסק אש!" צועק אשר, סגן מפקד-הפלוגה שגלווה אלינו. השעה היא אחת-עשרה. גם בחאטא השתתקו המקלעים שלנו. "שאל אם להמשיך או לחזור".

אני מניח את סרט המקלע ונוטל את המכשיר. "הלו לאה שלוש ללאה אחד, הודע עוצמת אותותי, עבור!"
אין תשובה.

אני מנסה שוב. "הלו לאה שלוש ללאה שתיים, אתה שומע אותי? עבור!"
אני שומע מלמול בלתי ברור. גם הוא נפסק. הסוללה נגמרה.

*

אשר מתייעץ עם אלברט, מפקד המחלקה שלנו. הם מחליטים לחזור לג'סיר. כדי שלא ניכנס שנית לטווח האש של חאטא נעקוף אותה בעיקוף גדול ממערב.

"שים לב לכוכבים!" אומר לי אלברט. הוא יודע שיש לי שיגעון לכוכבים. בימי נחשון שמעתי על בחור ש"איבד" את מחלקתו ותעה לילה שלם בין הקווים. מאז התרגלתי להסתכל היטב בכוכבים בשעת פעולה.

הדרך החדשה קשה מן הקודמת. אנחנו עוברים ואדיות עמוקות. קשה לשמור על כיוון. הקאסיאופיאה נמצאת פעם משמאל ופעם מימין. הדובה הגדולה וכוכב הציר כבר נעלמו כליל.

הגענו לוואדי עמוק, הדאד ואלברט יורדים ומחפשים אפשרות של מעבר, אך הירידה תלויה מדי. אנחנו נוסעים לארכו באטיות, כרבע שעה, עד שהוא מתרדד במקצת.

אט־אט משחירים השמים. נראה שהלילה מעונן. בזה אחר זה נעלמים הכוכבים. גם מן הקאסיאופיאה איני רואה עתה אלא את שני הכוכבים העליונים. הם נמצאים מימיננו.

לפנינו, במרחק, עולה ראקיטה ירוקה של המצרים.

„מה הכיוון?“ שואל אלברט, בדרך אגב.

„מערבה“, אני עונה.

„טאיב“, ממלמל אלברט. פתאום הוא מתעורר ועוצר את הג'יפ.

„מה אמרת?“

„אנחנו נוסעים מערבה, כבר עשרים רגע בערך.“

אלברט שותק. לרגע הוא מדליק את הפנס המעומעם ומסתכל במפה.

אחר כך הוא מפנה את הג'יפ אחורה. אנו ממשיכים בדרך — כוון הפוך.

כעבור רבע שעה מתגלה לפנינו דרך־עפר. אלברט נעצר שוב,

מדליק את הפנס ומסתכל במפה.

„איפה אנחנו?“ שואל הדאד.

„השד יודע“, עונה אלברט בפשטות. „אני לא י“

השעה היא שתיים לפנות בוקר.

*

לאטנו תופשים אנחנו שתעינו בדרך. אנחנו נמצאים — שמונה בחורים ושני ג'יפים — אי־שם בדרום הארץ, או בשטח שלנו או בשטח הערבי.

„מה אתה מציע לעשות?“ שואל אשר את אלברט. „איך אפשר

לצאת מכאן בלי מצפן?“ אשר אשורב קיבל את הינוכו הצבאי בצבא

הבריטי. כוחו באדמיניסטרציה, חולשתו בהתמצאות בשטח. ואילו

אלברט מינדלר, הצעיר הרמת־גני שלנו, תכול־עינים ובלונדי, גדל

בגדנ"ע. יש לו כשרון טבעי לשדה, ומידה גדושה של שלוות־נפש. „יש

לנו כוכבים“, הוא אומר.

האמת היא שלא שרדו לנו כוכבים רבים. לפנינו שני כוכבים

הידועים לי כשייכים לקאסיאופיאה. אולם ראובן הובר, המקלען

בג'יפ השני, בחר דוקא בכוכב אחר, בדיוק בכיוון הפוך. ועם ראובן

אין כל טעם להתווכח — הוא עקשן כפרד.

אלברט סומך עלי, אשר סומך על ראובן. גם שאר החברים, שלא הסתכלו בכוכב מאז יצאו את מחנה־האמונים, מתערבים בויכוח. כל אחד בוחר לו כוכב ונשבע שזוהי הקאסיאופיאה.

הוויכוח יכול להיות מצחיק מאד. אלא שבמקרה תלויים בו חיינו. אנחנו נוסעים. כל כמה דקות עוצרים אנו ומסתכלים סביב. במישור שטוח זה אין מה לראות. שוב מופיע ואדי. ושוב אנחנו חוצים אותו. אך איש אינו יודע אם זהו ואדי חדש, או שכבר עברנו אותו הלילה עשרים פעם.

מישהו מתחיל לרטון על אלברט. אנחנו משתיקים אותו מיד. בלבנו יודעים אנחנו את המצב כמוהו. אך כן יודעים אנחנו שהרטינה רק תחמיר את המצב, ולא תעזור במאומה.

אני מסתכל בשעון. השעה שלוש לפנות בוקר. נסענו ארבע שעות. עתה מתיאש גם אלברט. הוא מגלה מימיננו שדה של דורה ומציע שנחכה עד אור הבוקר. כולנו מסכימים. אנו מעמידים את הג'יפים בין הגבעולים הגבוהים, מורידים את המקלעים הבולטים ומסווים את החצובות. אלברט ואשר נוטלים את רוביהם ונעלמים בחשכה, לסייר את הסביבה.

„בודאי כבר הגענו לסביבת חברון“, טוען ראובן, הוא עודו מאמין שהקאסיאופיאה „שלר“ היא הנכונה.
„שטויות!“ אומר ישראל, פליט מפולין בעל פרצוף של גוי, „אנחנו קרובים לבאר־שבע!“

אני בטוח שאנחנו נמצאים ליד פאלוג'ה.
„מה נעשה בבוקר?“ שואל הדאד בעצבנות.
„או ש... או ש...“ צוחק מיקי. „אם אנחנו קרובים לפארוק, ישחטו אותנו. אם לא, נסע הביתה.“

„שתוק כבר!“ אומר ראובן, „אני עייף כמו כלב.“
עתה מרגישים כולנו בעייפות. ישראל מתנדב להשאר ער. ראובן ומיקי נרדמים מיד. אני מספיק עוד לשמוע את נחרותיהם הראשונות. גם עיני נסגרות...

„קום ד' מישוהו מנער אותי.

אני מתעורר. באופק הופיע קו של אור. החברים כבר ערים כולם, הרובים בידיהם. הם הוציאו גם את הרימונים מן הג'יפים ותלו אותם בחגורותיהם.

הרגש הראשון שלי הוא סיפוק. השחר עלה בדיוק בכוון הנכון לפי הקאסיאופיאה „שלי“. אך אין נותנים לי ליהנות מן הניצחון. כולם מסתכלים בגוש כהה המתברר באור הגובר והולך. כפר ערבי הוא. במרכזו צריח מוזר של מסגד. אנו מכירים רק כפר אחד בעל צריח כזה — ג'לאדיה. הוא נמצא בידינו.

אנו מסתכלים, תחילה כמעט בחרדת־קודש, אך אט־אט חוזר אלינו חוש ההומור. פתאום צוחקים כולנו, עד כי זולגות הדמעות מעינינו. איזה מצב מגוחך! בלבנו התכוננו לקרב נואש, לרדיפה דראמאטית, לשבי או לגרוע מזה. והנה אנחנו נמצאים מאתיים מטרים מג'לאדיה, חצי ק"מ מג'סיר, בסיסנו.

„נו, עלו כבר ד' מפליט אלברט בין צחוק לצחוק. אנו מרכיבים את המקלעים. צעד קטן הוא מן הגיבורי אל המגוחך...“

*

בג'סיר מסתכלים בנו כבשדים. לעומת פנינו הקורנות נראים פני החברים כאחרי מחלה קשה. הם מצטופפים מסביבנו, קופצים על הג'יפים, מחבקים ומנשקים אותנו.

לבסוף מופיע אריה. הוא מגמגם, מעוות את פניו, רוצה לומר משהו ואינו יכול.

האלחוטאי מגלה לנו את הסוד. משאבדו עיקבותינו לפני שמונה שעות היו הכל בטוחים שהושמדנו. אריה כבר הודיע על כך למג"ד. משראו פתאום ענן של אבק, ואת הג'יפים המופיעים מתוכו, לא האמינו למראה עיניהם.

„מילא, אתם בעצמכם לא חשובים“, מסביר אחיה, „אבל שני הג'יפים היקרים...“

כולנו צוחקים. המתיחות פגה. אך בלבנו נשאר משהו חם. רגש

יפה הוא לדעת כי חבריך דואגים לך, שמחים לקראתך. אין אנחנו רגילים לשאת נאומים על רעות ואחוות. אך ברגע זה יודעים אנחנו שמשפחה אחת הננו, שנשאר משפחה אחת כל ימי חיינו.

„נו, מה עם הקאסיאופיאה שלך?“, אני מותח את ראובן. איני יכול לוותר על ההנאה. „אילו היו כל הסיירים שלנו — — — כמוך היינו נמצאים כבר בגן־עדן“.

„אני?“ שואל ראובן בתימהון שכולו תמימות, „איך הייתם יוצאים מן החור הזה בלעדי?“

אותו לילה פעלו מחלקות־המשורנים של פלוגתנו יחד עם פלוגות חיל־הרגלים לכיבוש הכפרים עיבדיס, עיראק־סואידן ובית עפא. כל המקומות האלה נכבשו בקלות יחסית, אלא שיחידות־הפלמ"ח שהוטל עליהן לכבוש את משטרת עיראק־סואידאן נכשלו בהתקפתן, וכל עוד שלט האויב בעמדת־מפתח זאת לא היה טעם להחזיק בבית־עפא ובעיראק סואידאן הכפר. הם פוגו בבוקר. אולם המשלט עיבדיס, שנכבש מידי מטה־גדוד מצרי, נשאר בידינו. לפני הצהרים יצאו המצרים למכה נגדית עצומה מכיוון משטרת עיראק־סואידאן. עוצמת המכה הוכיחה, כי כוונתם המקורית היתה לפתוח באופנסיבה בגזרה זו במגמה לפרוץ את חזיתנו ולהתאחד עם הכוח השני, שהיה צריך לפרוץ את החזית ליד בית־דאראס. אילו היתה תכנית זאת מצליחה היתה נפתחת לפניהם הדרך לתל־אביב.

שני מכשולים קטנים עמדו בדרכם — הקיבוץ נגבה ומשלט עיבדיס. נגדם הוטל הכוח המרוכז של האויב.

החל הקרב הגדול ביותר בתולדות המלחמה.

11 ביולי, 1948. שוחה בסואפיר.

המערכה על עיבדיס ונגבה.

פרדס ליד הכפר סואפיר. החברים שוכבים בשוחות שחפרון בבוקר השכם. ליד הג'יפים המוסוים. נחרתם גשמעה למרחק, סימן שעייפים הם מאוד. אתמול עזרו להדוף את ההתקפה הקשה על בית־דאראס. בלילה הטרידו באש מקלעים את האטא ואת כארטיה, הנמצאות בידי המצרים. עם חזרם, בשעות המוקדמות של הבוקר, עבדו קשה בחפירה ובהסוואה.

סקרנותי אינה מניחה לי לישון. מקרוב רועמים תותחים, שלהם
ושלנו. בחדר־המטה מרחפות שמועות סתומות על קרב גדול שהחל זה
עתה בנגבה. נזכר גם שם שני — עיבדיס.

לפתע מופיע צבי צ'רטנקו, המג"ד, בג'יפ שלו. צ'רה הוא רענן
וחייכני כתמיד, השד יודע מתי הוא מספיק לישון. דרושים לו ארבעה
ג'יפים שילווחו עד נגבה. זוהי הזדמנות בלתי־חוזרת לראות את
הנעשה בסביבה. בג'ובים מקריים כאלה זוכה כל הנחפו לחטפם. אני
ממהר ומעיר את אנשי הצוות שלי, אנחנו נוסעים.

בכביש שורר השלום. אך לפני מחנה ג'וליס עומד חפץ שאינו שייך
לנוף — מכונית־קשר הרוסה הנושאת את סמל הצבא המצרי. כיצד
הגיעה זו הנה?

המג"ד, הנוהג בג'יפ הראשון, נוסע במהירות רבה. זהו תענוג
העיקרי בחיים.

כקילומטר אחד לפני נגבה אני מרגיש לפתע שאנשי הג'יפ הראשון
מתכופפים קמעה, ג'סטטה שהיא אופינית לחייל מנוסה החש בסכנה.
מה קרה? אני צופה בשטח. איני רואה דבר. כן, אני רואה משהו.
לפני בית־עפא נעות בשדה חמש נקודות שחורות הגדלות והולכות
מרגע לרגע. טאנקים. הם נעים לקראתנו. כפיפת־הדרך המובילה אל
שער נגבה נמצאת בינם ובינינו.

למג"ד ניתנת עשירית של דקה להחלטה גורלית. בידו שלוש
אפשרויות, שכל אחת מהן היא בחזקת „אי־אפשרות“. הוא יכול
להמשיך בדהירה בכביש, לקראת תותחי הטאנקים, מתוך תקוה שנגיע
לכפיפת־הדרך לפניהם. הוא יכול לרדת מן הכביש ולנסוע ישר אל
השער דרך השדה העלול להיות זרוע מוקשים וואדיות. והוא יכול
לחזור כלעומת שבא.

צ'רה נראה כסטודנט למדעי־הרוח, צעיר כבן 27 המרכיב משקפיים
ומרבה לחייך. אך בלבו הנהו מפקד־פרשים, מהיר־החלטה, נועז
וקר־רוח. הוא ידע כי לצבא־ההגנה אין עודף גדול של מפקדי־גדודים.
כן ידע הוא שנגבה זקוקה לנו.

המג"ד יורד מן הכביש, ואנחנו אחריו, בדהירה שגעונית. הטאנקים הבחינו בתמרון ובאים לקראתנו. ברגע זה נתונים חיינו בידי עובדיה, הנהג שלנו. אנו מקטינים את עצמנו ככל האפשר. מתכופפים ומצטמקים.

בהתקרבתנו אל השער מתיאשים הטאנקים מלהשיגנו. הם עוצרים במרחק של כמאתיים מטר ויורים בנו פגזים מכוונים. הם עוברים בינינו ומעלינו. קשה לפגוע בג'יפ הנע במלוא מהירותו. החיילים ליד השער יושבים בשוחותיהם. הם חשדניים מאד. עוברות שניות יקרות עד שהשער נפתח. בינתיים ממשיכים הטאנקים להמסיר פגזים. אנו נכנסים לקבוץ. שם מגלה עובדיה כי בדרך עקצה אותו דבורה.

*

מיד עם בואנו פותח האויב בהרעשה כבדה. התצפית שעל מגדל משטרת עיראק־סואידאן הבחינה בנו. השוחות מלאות חיילים מכל המינים — אלחוטאים, חובשים, מכוונאים, רגמים. הם צועקים לנו להכנס למחפורת. אנו לועגים להם. רגילים אנחנו לשמוע את שריקת הפגזים בשבתנו גלויים על הג'יפ הנע. גם עתה נשארים אנחנו ליד הג'יפים, ונשכבים מדי שמענו את שריקתו של פגז מתקרב. זהו מעין ספורט. הפגזים נופלים בזה אחר זה. מחסן של עץ מתמוטט לעינינו. שורר מסביב הריח האופיני לשדה קרב — ריח מעורב של אבק־שרפה, גופות אדם, עצים בוערים ופגרי חיות. חייל פצוע עובר על פנינו: זרועו השמאלית שותתת דם. הוא מחזיק בה בידו הימנית. עיניו פקוחות לרווחה. הוא שותק ורץ אל תחנת האיסוף. אנחנו נכנסים לשוחה.

*

„אנשי הג'יפים, החוצה!”

דוד שני, הסמג"ד, ואריה סגל, מפקד הפלוגה המסייעת, עומדים ליד הג'יפים. עלינו להעביר מיד מכונת־יריה ותחמושת למשלט עיבדיס.

אנשי ה"מסייעת" ממלאים את הג'פים עד כי אין כמעט אפשרות להניע את האברים.

אך יוצאים אנחנו את השער והשדה מסביבנו מתמלא תמרות אבק. המשלט אינו רחוק — פחות משני קילומטרים. השדה כולו רועד מהלם הפגזים.

"יותר מהר!" אנחנו צועקים לעובדיה.

הג'פים משתוללים, קופצים על תעלות ומנסים להטעות את התותחנים בזיגוג שגעוני. אנו עולים על הגבעה הנמוכה והקרחת. הנה שוחות אחדות. דמויות אפורות רובצות בהן — הפלוגה שכבשה את המשלט מידי מטה־הגדוד מצרי עם עלות השחר, ואנשי המשוריינים של פלוגתנו.

פורקים את מכונת־היריה והתחמושת. איש אינו שם לב אלינו. כולם צופים לכוון בית־עפא. שם מתפתח מחזה הדומה לסרט קולנוע. שמונה־עשר טאנקים נוסעים אט־אט לקראתנו, בשרשרת רחבה. מאחריהם רצים בטורים מפורסים החיילים. טור אחר טור. הכל כמו בשדה האמונים.

מאי־שם מתחילים תותחינו לפעול. אנו רואים את השראפנלים מתפוצצים באויר. אך הטורים מתקדמים.

אנו מעריכים את המרחק. הנה — שש מאות מטר! שמונת מקלעינו יורים בבת־אחת. שכחנו את תורת הצרורות ובקרת־האש. המקלען גומר בסחיטה אחת את הסרט על חמשים כדוריו. שאר החברים ממלאים את הסרטים הריקים. תחמושת יש לנו בשפע על הג'פים. פגזי הטאנקים שורקים מסביבנו. עמדתנו אינה נוחה. עלינו להסיע את הג'פים אל מאחרי הרכס, כך שרק המקלעים יתגלו לאש האויב. ושוב יורקים המקלעים.

הטאנקים מתקרבים עד פחות ממאה מטרים. שם הם נעצרים. חיל הרגלים המצרי נשכב על הארץ ואינו זז.

זהו הרגע המכריע לפיאטים. שני טאנקים יוצאים מיד מכלל פעולה. מאי־שם צץ אצלנו שלמה קוכמן, בחור משכיל המרכיב משקפים מס־כף. הוא רוקד מרוב שמחה ומשפשף את ידיו. זה עתה חיסל

טאנק בפיאט. הוא מספר לנו את הסיפור בתרועת צהלה וחוזר לפיאט.
הטאנקים בסוגים.

*

שלושה גיפים חוזרים לבסיס. אנחנו נשארים עם הגיפ שלנו
במקום, למקרה הצורך, ללא תפקיד מיוחד.
כעבור זמן מה נמאס לנו לשכב ליד הגיפ ולהאזין לשריקת הפגזים
ולהתפוצצותם. אנו מצטרפים לחברים באחת השוחות. שם מספרים
לנו את מאורעות היום. יוסף סיף, שיצא אתי בשעתו להציל את
התותחים ליד בית־דאראס, נפצע הבוקר מכדור צלף. אפרים מקובסקי
רץ להוציאו ונהרג מיד. משה בן־משה זחל אליהם כדי לחבשם ונהרג
אף הוא בידי אותו צלף.

*

שני אוירונים מופיעים וחגים לאטם מעלינו. אני מבחין בשני
עגולים לבנים על כנפי אחד. בתוך העגולים סמלים שאינני מבחין
בהם. נדמה לי שמגני־דוד הם.
„חמור, שכב!“ צועק לי עובדיה רכטמן.
„הם שלנו!“ אני צועק חזרה ומתרומם.
באותו רגע צולל המטוס הראשון. אחריו השני. ארבע פצצות
משמיעות את שריקתן הנוראה ומתפוצצות.
אני שוכב. ימח שם הסמלים האלה, הם דומים גורא זה לזה.

*

עובדיה רכטמן ואנכי גילינו לנו מעין שוחה טבעית — מערה
המוגנת משלושה צדדים ופתוחה בצד הרביעי ולמעלה. במרחק צעדים
ספורים שוכבים המפקד, האלחוטאי וחברנו ירוחם בתעלת־קשר
מפוקסקת.

עובדיה רעב. אני רואה קופסת בשר ופותת אותה בפגיון.
„מענין שאין לך תיאבון לאכול בקרב...“ אני מהרהר בקול רם.
עובדיה ממלמל משהו וממשיך לזלול. „צריכים לשתות“, הוא אומר
כעבור רגע, ומתרומם. במרחק שלושה צעדים עומד כד גדול של מים.

אני חושב על אשתו. חובשת במרפאת הגדוד. "בעצם היא מסכנה, הרי היא יודעת שאתה נמצא כרגע בקרב..."

איני יודע אם הספקתי לאמר את הדברים או אם התכוונתי לאמרם. פתאום נשמעת שריקת פגז, שריקה חדה במיוחד. אני מצטמק. התפוצצות איומה. הפגז נפל כמטר וחצי מן השוחה.

אני מוציא את הראש מן השוחה ורואה שעובדיה שוכב בתעלת־הקשר של המפקד. אני פורץ בצחוק, אך הוא נפסק באמצע. משרוולו של עובדיה נוטף דם.

"מה אתה צוחק? אני פצוע", הוא קורא לי. אני קופץ מן השוחה, מוציא מכיסי את התחבושת האישית וחובש את הפצע. אין הוא קשה ביותר. הרסיס חדר אך לא פגע, כנראה, בעצם.

תאבוני עבר כליל. אני מכריח את עצמי לאכול. במצבים אלה אינך יודע מתי חספיק לאכול שנית.

*

ההפגזה הארורה החלה שוב. נראה שבינתיים הספיקו המצרים להטיף מוסר לחיל־הרגלים שלהם. שוב מתקדמים ששה־עשר הטאנקים. חשוב מתקדמים טורי חיל הרגלים, זונקים ונופלים, זונקים ונופלים. הגבעה כולה עוצרת את נשימתה. רגעי גורל הם אלה.

דוד שני מתרוצץ בין השוחות ובין עמדת הפיקוד. מישהו מרגיש שחולצתו מגואלת בדם.

"נפצעת!" צועקים לו.

"זה כלום." עונה הוא ומהדק את השיניים. חובשים לו את הפצע — רסיס פגע בכתף.

"עליך לחזור." אומר המסמם היחידי שלא נפגע עדיין.

דוד מסרב. אין זו ג'סטת של גבורה ריקה. הוא יודע שברגע זה תלוי הכל במפקד. הוא זוכר את הגבעה 69 שנפלה לפני חודש באשמת מפקדה. הוא יודע שאם המפקד ייעלם עתה עלולה רוח החיילים להתמוטט. הוא נשאר. ואתו נשאר נחמיה רוטהולץ, המסמם ולוי קולקר, הסמ"פ שלנו. שניהם פצועים.

*

שוב נהדפה ההתקפה. הפעם מקבלים אנחנו באלחוט את הפקודה לחזור לבסיס.

בסופאפיר מניחים לנו לישון בלילה, אך על אף העייפות קשה להרדם. במרחק עשרים מטר רועמת ללא הרף סוללת תותחים.

למחרת היום מסתכלים אנחנו בעבודת התותחנים. היא מקסימה אותנו. הם יושבים בנחת, כשמפקדם, הד"ר פון־וייזל, מספר להם בדיחות בעברית היקית שלו. בידו הוא מחזיק את השפופרת של טלפון־השדה.

לפתע מפסיק הזקן את בדיחתו באמצע. „אש מחלקתית — שראפנל אחד....“

התותחנים קופצים מן המקום. במהירות מפליאה מכניסים את הפגזים לקנה. ליד כל תותח עומד אחד ומכריז — „תותח מספר אחד ו!“, „תותח מספר שנים ו!“

„א־א־א־אש ו!“ צועק הזקן. התפוצצות, מעט עשן. הפגזים יצאו לדרכם.

התותחנים חוזרים לשבת בנחת. הם עשו את שלהם, בשלוח אולימפית, מבלי לראות את האויב, מבלי לדעת מה היתה מטרת פגזיהם. אנו עומדים, מסתכלים ב„נפוליאונים־צ'יקים“ הנראים כאילו השתמשו בהם לאחרונה. ימי מאה שנים, ומשתוממים. כל זה רחוק כל כך מצורות־הלחימה שאנו רגילים להן; לעייפות, לסבל, להתרגשות של החייל הרגלי, הרואה את אויבו.

בכל זאת אוהבים אנחנו את התותחנים. רחבי־לב אנחנו מאד כימים אלה. כל הנמצא עתה בין סופאפיר ונגבה בטוח באהבתנו.

*

„חבריא, עלוי“

שוב נסיעה לעיבדים. יש להביא תחמושת ולהוציא פצועים. אינך יכול להגיע למשלט הארור מבלי שתצפית האויב תגלה אותך מרחוק. אך עתה רגילים אנו לדהור בשדה מופגז. למדנו שאחרי

ככלות הכל אין לך סיכויים רבים כל כך להיפגע בנסיבות אלו. חייב אתה „לקחת שאנס" ולסמוך על המזל והמהירות.

בעיבדים רוקד השטן. האדמה כולה רועדת מהלם הפגזים. אתמול היה המצב נורא. היום הפך המקום גיהנום. אתמול חיכינו לשריקת הפגזים ונשכבנו. היום אינך מבחין עוד בשריקות — הפגזים נמטרים בזה אחר זה, ללא הפוגה, פגזי תותחים של 25 ליטראות ופגזי מרגמות כבדות. אתמול פעלו אוירונים, תותחים וטאנקים בזה אחר זה. היום פועלים כולם בבת אחת. האוירון צולל אליך בשעה שאתה יורה על הטאנקים, ופגזי התותחים מכסים אותך ברגבי אדמה בשעה שאתה מתרומם כדי לירות במטוסים.

בבואנו מגיעה הזוועה לשיאה. יצור פרוע, מלוכלך ומכוסה כתמי דם קופץ מתוך אחת השוחות. אין הוא דומה עוד לבן־אדם. דומה הוא לחית טרף פצועה, הנאבקת על חייה. הוא מחליף מלים ספורות עם אשר אשורב. הלה מחליט ששני מקלעים יורדו מן הג'יפים ויוכנסו לעמדות.

משמעות הפקודה היא שהמצב מיואש. למדנו שחוק הוא לאנשי הג'יפים לא לרדת מן המכוניות בכל מחיר. מסתכלים אנחנו איש בפני רעהו. ראובן יורד מן הג'יפ האחד. דוד ואנכי יורדים מן הג'יפ השני. הג'יפים אינם יכולים להתמהמה כאן. בהרעשה זו בטוח אבדנם. מעמיסים אליהם פצועים והרוגים, והם נעלמים בדהרה.

*

איש אינו שם לב אלינו. חייבים אנחנו להבין בעצמנו מה עלינו לעשות. התפקיד ברור. עלינו להגיע לעמדות הקדמיות. רק תעלת קשר אחת מובילה לעמדות. אין היא עמוקה די צרכנו. הבחורים שכבשו אתמול את הגבעה תפסו פשוט את העמדות שמהן גרשו את המצררים, ומאז לא היתה לאיש שהות להעמיקן ולשכללן. הנה קטע שעמקו פחות מחצי מטר. אין טעם להתכופף. כאן אפשר רק לרוץ ולהתפלל. הראשון עובר בשלום. לשני עובר כדור צלף בין רגליו. אני קופץ. הכדור אינו פוגע. התעלה מתעמקת. משני הצדדים מסתעפות חפירות עמוקות יותר.

באחת מהן יושבות שתי דמויות חבוקות. לשתיהן אין ראשים. עולה בי בחילה.

אחר כך נודע לי שהדבר קרה עוד הבוקר. אי־אפשר להוציא עתה את הגופות. כל הלוחמים בגבעה עברו את המקום פעמים אחדות במשך היום, מדי צאתם וכניסתם לעמדותיהם. הפגז נפל לתוך המחפורת. פגיעה ישירה. חבר שלישי ששכב בה הועף החוצה ע"י הדף האויר. הוא לא נפגע כלל.

*

אני בוחר לי עמדה ונכנס אליה עם דוד. ראובן נכנס לשוחה אחרת. במחפורת רובצים ששה בני־אדם. בני־אדם? הם פרוצים ומלוכלכים, עיניהם אדומות ומאובקות, הם חדלו מזמן לחשוב, לרעוב ולהיות צמאים. ארבעה מהם פצועים שנחבשו בתחבשות ארעיות. שני האחרים מחזיקים ברובים. המקלע יצא מכלל פעולה.

דוד מציב את המקלע שלנו ויורה צרור. מיד עפים מסביב הכדורים. המקלע נשמט מידיו ומתכסה עפר. הוא יצא מכלל שימוש.

אני מתכופף, מושך את המקלע לתוך השוחה ומנסה לנקותו. ידי רועדות. אני מציב אותו שנית ומנסה לירות. אינו פועל.

במשך כל אותו זמן שורקים, מצפצפים, מזמזמים וצווחים פגזים, פצצות וכדורים. האויר עצמו כאילו חי, כאילו רועד. עשן סמיך ותמרות עפר מכסות את המשלט כולו.

ובתוך ההמולה הזאת חיים ונושמים בני־אדם. עוד קיים משהו הדומה לפיקוד. כל כמה דקות שומע אני קולות חלשים הצועקים מעמדה לעמדה — „יוסף, קח את הפיקוד!" ועוד לפני שהספיק מישו לחבוש את המפקד הקודם כבר נשמעת שריקה, מתפוצץ פגז, מושלכים רגבי אדמה השמימה, וקולו של יוסף צועק — „שמואל, קח — את — הפיקוד!"

*

נטלתי לידי את רובהו של אחד הפצועים. מפעם לפעם אני מציץ לרגע קט, לוחץ על ההדק ויורה תוך פחות משניה. מיד נתקעים כדורים באדמה מסביב. אני פועל באופן אינסטינקטיבי. חדלתי לחשוב.

אחד הפצועים שם את כובע־הפלדה שלו על רובהו ומרים אותו מעט מעל לשוחה. כדור שורק וקדח בו שני חורים. הרובה והכובע נופלים לתוך השוחה. הפצוע צוחק.

אני מציץ שוב — ופתאום אני רואה דבר. לפני, במרחק עשרים מטר, עולה מסך לבן ואטום. הם מפגיזים את שטח ההפקר בפגזי־עשן. הלב מתכווץ. עתה חייבת להיערך ההתקפה המכרעת. כל המסוגל עוד ללחוץ על ההדק מתרומם עתה ויורה לתוך העשן. אין אנו רבים עוד — מקלע אחד ושלושים רובאים מגינים ברגע זה על עיבדים. הרובה מתחמם בדיננו. אנחנו יורים ללא הרף. בכל רגע עלולים להופיע מתוך מסך־העשן, עשרים מטר לפנינו, שורות של סודאנים כשבידיהם הרובים המכודנים.

אט־אט מתרומם מסך העשן. שום דבר אינו נראה בשטח. כנראה רק הצלפים החבויים בשדה החליפו את עמדותיהם. אנחנו מתכופפים מיד.

*

רק עתה אני שם לב לדוד היושב על הארץ, חיוור ובלי נוע. אין לנו מה לעשות כאן כרגע. מוטב להיסוג מעבר לרכס ולנקות את המקלע. יתכן שבינתיים באה לנו פקודה מפלוגתנו. דוד מתרומם לקריאתי כסהרורי. בקטע המסוכן של תעלת־הקשר הוא מהסס ואינו זו. אני דוחף אותו. הוא קופץ ומגיע. אני אחריו. אנו נכנסים לשוחה בה ישבתי אתמול עם עובדיה. שם אני מפרק בידיים בלתי־מנוסות את המקלע, מנקה את החלקים ומרכיב אותם מחדש. דוד אינו זו. אני מנסה לירות. המקלע מקולקל. מטוס הבחין באלחוטאי שלי־דנו. הוא צולל לקראתנו. כשמכונות־היריה שלו מטרטרות. מכל הקולות האיומים בעולם זהו הקול האיום ביותר. אנו מתכווצים. המטוס עובר, עולה מחדש וממשיך לחוג בשמים באין מפריע.

פתאום מופיע ראובן. כמעט ואיני מכירו — ראובן, סמל קור־הרוח בקרב, נראה עתה כמטורף. פניו ירוקים וקצף עומד על שפתיו. אני קורא לו. הוא מצטרף אלינו.

*

האלחוטאי מודיע למפקד שנשלחה פלוגה אחרת להחליפו.
המפקד אינו מגיב. אין הוא מסוגל עוד להרגיש ישמחה.
ראובן ואני מחליטים שהגיעה שעתנו לחזור לפלוגה. אנחנו
מעוררים את דוד מתדהמתו וקופצים אחורה, לתוך ואדי עמוק ברכס
האחורי.

בואדי שוכבים כשלושים פצועים. רובם פצועים „קל” — כדורים
או רסיסים ברגלים ובידים. את הפצועים קשה הוציאו מפעם לפעם
הגיפים שלנו במרוץ המוות שלהם.

רוב הפצועים שוכבים ומסתכלים בשמים. אהדים נאנחים. אחרים
מספרים על נסיבות היפצעם. כולם מגואלים בדם.
מישהו מבקש מים. הכד עומד ליד המפקד. ראובן מחכה לשריקת
הפגז. מיד עם קול ההתפוצצות הוא קופץ, מביא את הכד וחוזר אל
הואדי לפני השריקה הבאה.

כולם צמאים. אנו עוברים מאיש לאיש ומשקים אותם.

*

התגבורת מגיעה — פלוגה אחרת של הגדוד. מאה בחורים
בריאים. מי מהם יהיה בריא מחר באותה שעה? הם יודעים את
המצב. ובכל זאת נכנסים הם לשוחות המות.

כל אוטו בא לחוד. האנשים קופצים מיד ונכנסים לעמדות. כעבור
דקות אחדות קופצים לתוך הואדי האנשים המוחלפים. כמה נשארו
מהם? פחות משלושים. לפני שתיים עשרה שעות באו למשלט. אז
היו למעלה ממאה.

אך במשך שתיים-עשרה שעות אלו של העשרה ביולי החזיקה
עיבדים מעמד, בשעה שהיקום כולו השתולל מסביב, בשעה שרעד
האוויר ורקדה האדמה.

*

אנו מעלים פצועים אחדים על טנדר ועולים עליו בעצמנו. בין
רגלי שוכב מישהו. אני מסתכל בפניו. הוא מת.
העינים הקפואות מביטות בי — עיניו של מגן עיבדים. הוא לא

היה אלא חייל רגלי פשוט, נמלה קטנה בקן הנמלים של החזית. הישוב אינו מכיר אותו, כשם שאינו מכיר את השם עיבדיס. ובכל זאת יצר ביום הזה היסטוריה.

המכונית הכבדה שוקעת במכתשי הפגזים, קופצת ומגיעה בכל זאת אל הכביש. אנו נושמים לרווחה, כאילו נתעוררנו מחלום בלהות. בסך הכל עברו חמש שעות מאז הגענו למשלט.

שלושה ספיטפיירים טסים לקראתנו. הנהג מגביר את המהירות, ואנו מחזיקים בפצועים לבל יפלו. אך המטוסים אינם שמים לב אלינו. הם טסים אל המשלט, חגים מעליו ומטילים את פצצותיהם. תמרות אבק מתרוממות מעל לגבעה.

ארבעה ימים געש הקרב מסביב לנגבה ולמשלט עיבדיס. שותת־דם ואדום־עינים החזיק החייל הרגלי בכברת האדמה הצרה הזאת, אשר המצרים החליטו לכבשה בכל מחיר. הוא, הרובאי הפשוט של חיל הרגלים, היה הגבור האמתי של המערכה הקשה ביותר בתולדות המלחמה הזאת — עמוד עמד מול טאנקים, אוירונים, תותחים ומרגמות. עמד ולא נסוג.

בין המשלטים האלה של חיל הרגלים דהרו הג'יפים — שבעת הג'יפים של ה"פלוגה הממונעת". הם חוללו פלאות. עשרות פעמים עברו בארבעה ימים אלה דרך תמרות האבק של הפגזים, הובילו ללוחמים את התחמושת, הצילו מאות פצועים, הלמו באויב במכות־אש בלתי־צפויות.

בין ארגזי הכדורים, פגזי הפיאטים ופצצות המרגמות הובילו הג'יפים חבילות קטנות של גליונות־נייר מודפסים. הלוחמים בשוחות המופגזות ציפו להם באותו חוסר־סבלנות כלכדורים ולפגזים. הם עברו מיד ליד, הם נקראו בהפצצות, בעצם רגעי הגורל של הסתערות האויב, נקראו עד כי ידעום החיילים בעליהם.

בקרב על עיבדיס נולד, בצורתו המיוחדת והסופית, "הדף הקרבי" של מטה החטיבה. הוא היה לנו כצליפת שוס המדרבן למאמץ העליון, הוא הסביר לנו מה מקומו של מאמצנו האישי, הצנוע, במערכה הגדולה של החזית. הוא ליכד את הפלוגות והגדודים ליחידה בעלת נשמה, לב ודופק אחד — חטיבת גבעתי.

מדי יום ביומו הופיע הדף הלבן, כשבראשו שתי המלים האכזריות — סיסמת החטיבה. השפעת־גומלין מיוחדת במינה היתה בין הדף ובין החטיבה. היה זה כאילו הפך אותו אדם בעל העינים העצובות למקלט שקלט את רוח החטיבה כולה, שהאזין להלם לבה וביטא את רגשותיה הסתומים במלים

נהדרות, מעופפות ומהדהדות במרחב. ובאותה שעה עיצב הדף את החטיבה ונטע בה החלטה אכזרית — האויב עבור לא יעבור.

ביום 10.7 ציין הדף למופת את הפלוגה של לוחמי בית-דאראס. ביום 11.7 ציין את „חולדות נגבה“, ואת הפלוגה הממונעת שלנו. ביום 14.7 הוליד הדף הקרבי שם חדש — „שועלי שמשון“.

ארבעה ימים ושלושה לילות עמדו נגבה ועיבדים. ארבעה ימים ושלושה לילות עמדה חטיבת גבעתי — ארבעה גדודים דלולים וגדוד אחד של מילואים מן החי"ם — מול עוצמתו המרוכזת של הצבא הערבי הסדיר המשוכלל ביותר. עמדה ולא נסוגה.

ביום הרביעי לקרב, הוא ה-12 ביולי 1948, הסתנן כוח מצרי ממשטרת עיראק-סואיך למשלט 105, החולש על הכביש לנגבה. בפעם הראשונה היה הקבוץ מנותק לחלוטין.

הגיע הרגע הגדול ביותר — ההתמודדות הנואשת פנים אל פנים, שתכריע את גורל המערכה.

13 ביולי 1948. שוחה בסואפיר.

משלט 105.

זה חמשה ימים לא התרחצנו, לא ישנו אלא שעתיים-שלוש רצופות, אכלנו מנות חטופות ודלות. אנהנו עייפים עד מוות. רק המתיחות של הפעולה מוציאה אותנו כל כמה שעות מעייפותנו הנפשית. קרוב לחצות התרכזו הג'יפים בעמדות כוננות. במשך היום נתקבלו בשורות רעות — נגבה עמדה שוב בהתקפה איומה שנמשכה עשר שעות, וגם על עיבדים, אותו משלט סטאלינגראדי המשקיף על הקיבוץ, נערכה התקפה עזה. במשך כל היום שמענו את רעם ההפגזה וההפצצה.

שכבנו ליד הג'יפים ונסינו לחטוף שינה קלה. שאגת התותחים — שלהם ושלנו — אינה מפריעה לנו עוד. התרגלנו אליה כשם שמתרגלים אל המית הגלים.

*

„כל אנשי הג'יפים — לעלות על המכוניות!“

חבשנו את כובעי הפלדה, הכינונו לעצמנו מקום ישיבה נוח ככל האפשר, בדקנו בדיקה אחרונה את המקלעים — וקדימה.

התרדמה חלפה מאתנו. אנו ערים מאד. הג'יפ קופץ על הכביש הרעוע, המנוקב מכתשי פגזים, המוביל ממחנה ג'וליס, נקודת ההיערכות לנגבה.

הג'יפ נעצר. צ'רה, המג"ד, המשתתף בעצמו בפעולה זו, מתלחש עם דמות מסתורית המופיעה מתוך החשכה. שם מתכונן לפעולה חיל הרגלים — פלוגה א' שלנו בפיקודו של אשר דרומי. אנו גולשים שוב קדימה. מתיחותנו מגיעה לשיא. פה בסביבה צריך להיות המקום. אני מהדק את הכתף אל המקלע, דורך את הכלי ונוצר אותו.

*

ראקיטה אדומה של המצרים. המכוניות נעצרו. רגע קט של דומיה מוחלטת, כשהנוף מואר בזיו אדמדם. והנה הפקודה. בקול נמוך וצלול, קולו של אריה שפאק:

„אש!“

כל המקלעים יורקים אש בבת אחת. הלהבה האדומה הבוקעת מלועיהם נראית מרחוק. הטרטור מחריש את האזניים, על אף צמר הגפן הסותם אותן.

אני מריק מחסנית אחרי מחסנית — מאתיים, שלוש מאות, ארבע מאות כדור. המקלע פועל יפה. המצרים יורים עלינו, ועמדותיהם נראות היטב. איננו שומעים את השריקות, אך יודעים אנחנו כי הכדורים עפים מסביב. המרחק אינו עולה על חמשים מטר, לכל היותר.

„הפסק אש!“

כמעט ואיני שומע את הפקודה. הג'יפים פונים ומסתלקים בדהרה. אנחנו נושמים לרווחה, נאחזים ביד אחת במכונה וממלאים בשניה את סרטיה הכדורים שהתרוקנו.

התיעצות קצרה של המפקדים. צ'רה סבור שהמכה אינה מספיקה. חיל הרגלים נתון במיצר. ובכן — נצא שנית אל האויב.

המצרים עודם יורים. עצמת האש שלהם רבה מאד — אין ספק שחונות שם פלוגות אחדות. והפעם לא יהיה לנו יתרון האפתעה,

עיקר העיקרים בפעולת הג'יפ. אולם אין ברירה: נגבה ועיבדים נאבקות על חייהן.

*

אנו מגיעים למקום הפעולה הקודמת. לפנינו ראקיטה אדומה, במרחק עשרים מטר, על הכביש בדיוק. "קדימה!" צועק המג"ד, במכונית שלפנינו, השניה בטור. "קצת העזה ונשמיד אותם!"

ללא מחשבה, ללא היסוס, מתקדמים הג'יפים לתוך השטח המואר. אפרים רגנשטרייף, הבלונדי, הנוהג בג'יפ הראשון, מרגיש בדמויות הנעות לידו, במרחק שני צעדים. נכנסנו ישר לתוך עמדות האויב! שני הצדדים מופתעים מפגישה פתאומית זו. אפרים יורד מן הכביש, מדלג על שוחות וחפירות, מרגיש בדרכו שהגלגלים דורסים אברי אדם, לוקח "ריברס" וחוזר לכביש. אחיה השילוני, מסמם בן עשרים, יורה כל אותו זמן כשהמקלע שלו מכוון למטה, לתוך השוחות שלצדי הדרך.

כל הכוח עומד במקום. אני שוכח את העולם שמסביבי. אני יורה ויורה ויורה. הרגשה נהדרת שאין דומה לה, פורקן ליצרים שנצטברו בלב במשך חמשה ימים אלה של מאבק־שטנים בבית דאראס, עיבדים ונגבה.

מסביב רוקד הגיהנום. התפוצצויות של רימונים, אלפי כדורים, צעקות, אנחות.

*

בערבוביה מסביבנו אני מרגיש פתאום שגוש שחור זונק מן החושך ונעצר חמשה מטרים לפני הג'יפ שלנו. טאנק של האויב? אני מכוון אליו את המקלע ומתחיל לדפוק. "הפסק אש!" צועק אריה, "זוהי מכונית שלנו!" אני מפסיק מיד. האם פגעתי בחברים? (רק למחרת היום נודע, שאחרי ככלות הכל היה זה זחל של האויב שהוצא מכלל פעולה ונשאר בשדה).

אריה שפאק יורד מן הג'יפ שלנו לכביש ונתקל בשני פצועים משלנו השוכבים לצדי הדרך. אנו מעמיסים אותם על המכונית ודוהרים חזרה אל נקודת ההיערכות. איני מכיר אותם בחושך. האחד נאנח קשה. במחנה ג'וליס אנו משתדלים לחבוש אותם. אני חותך בפגיוני את בגדיהם. כדור עבר את זרועו של פסמניק. הדם נוזל מן הפצע, ממלא את תחתית המכונית ומרטיב את בגדי. אברהם בולוטין נפגע מרסיס בבטן.

*

אנו חובשים אותם באופן עראי, קופצים על המכונית ודוהרים במהירות של 100 ק"מ לשעה למרפאה בסואפיר. הנסיעה מסוכנת, אך חיי החברים עלולים להיות תלויים בכל דקה החולפת. החובשים במרפאה מוכנים. הרופא פיתח את התחבושות. איננו מחכים לתוצאות הבדיקה. חזרה לנקודת ההיערכות במחנה ג'וליס שם נמצאים כבר שאר הפצועים והג'יפים. שנים מהם ניוזקו.

בלחש נמסרים מפה לאוזן סיפורים אגדתיים. אמנון שטיינשניידר, השתקן והצנוע, קפץ מן הג'יפ, ירה לתוך שוחה מלאה מצרים, חזר לג'יפ והחל לחבוש את פרדי גליקמן, שנפצע מרסיס בירך. פתאום הרגיש כי גבו נרטב מדם. נתברר שעוד לפני כן, בשבתו על הג'יפ, נפצע מרסיסים בארבעה מקומות.

דוד קלקס, האלחוטאי של הג'יפ הראשון, מספר בפעם העשירית כיצד ירד פרדי רגנשטרייף מן הכביש, כיצד דרס אברי־אדם, כיצד נע בתוך ריכוז האויב מבלי שאיש בג'יפ נפגע.

עולה על כולם סיפורם של אנשי הג'יפ השלישי. הנהג, יצחק נויהוז, קיבל צרור בחזהו, נהרג במקום ונפל מתוך הג'יפ. אותה שעה נפגע אשר אשרוב שישב לידו. ואז פעלו שני הטוראים שישבו מאחור. ראובן הובר, שלא נהג בג'יפ מימיו, נטל את ההגה לידיו. מיקי רוזנבליט ירד מן המכונית — שלושה מטרים משוחות האויב — הרים את גופתו של יצחק, העלה אותה על הג'יפ, ורק אז נסע ראובן לאחור והצטרף אל הג'יפים האחרים שנסוגו לפניו.

קשה להכיר אדם עד שאתה נמצא אתו בסרב

*

שני ג'פים נוסעים לג'ולים, נקודת ההיערכות של פלוגה א'. יש חשש שנשארו אצלם פצועים. החיילים עייפים ורצוצים. אחד המפקדים שלהם, אותו דוב פייט ש"ברח" מיחידתו כדי להשתתף אתנו בהתקפה על אשדוד לפני ההפוגה, יושב שם. הוא נפצע בשני כדורים בזרועו, אחרי שהרג 11 ערבים בשני רימונים. אנו מחכים. משהו מופיע וטוען שפצוע אחד נשאר בשטח שלפנינו. ראובן הובר ואני יוצאים ברגל לאורך ואדי עמוק כדי לחפש אותו, מגיעים עד לרכס שמאחוריו רובצים המצרים, אך איננו מגלים דבר.

*

עם שחר אנחנו נמצאים בבסיס הקרבי שלנו. משהו חסר לנו. כעבור זמן אנו מגלים את הסיבה — חסרה ההפגזה הרגילה של האויב. הוא נדם.

מצב רוחנו עולה ויורד, כרגיל אחרי התרגשות הקרב. תחילה הוא ירוד — נהרגו ונפצעו טובי חברינו, אנשים שעוד אתמול קיללנו והתלוצצנו אתם. הם היו עם הפלוגה שלנו מאז הקמתה. היחידה בלעדיהם לא תהיה זו שהיתה.

לאט לאט מפנה מצב רוח זה את מקומו לשמחה — שמחה פשוטה ופרימיטיבית על שעודנו חיים ונושמים ורואים את השמש. יודעים אנו — המוות היה קרוב מאד, ורק במקרה נפגע זה ולא זה. למיקי רוזנבלט יום הולדת. "קיבלת מתנה יפה", אנחנו אומרים לו, "מתנה יפה מאד". "איזו מתנה?" הוא שואל בתמהון. "את חייד, חבוב..."

אנחנו יושבים ומספרים זה לזה כיצד עבר הכדור ליד אזנינו וכיצד נפצע זה וכיצד ניצל זה. לכאורה אין צורך בסיפורים אלה — יודעים אנחנו את כל הפרטים. אלא שזהו הכרח פנימי אחרי הקרב — לספר ולחזור ולספר לכל המזדמן למקום את אשר עשינו ואת אשר קרה לנו. בלעדי זה אין אנו יכולים לפרוק את המתוחות האיומה של הפעולה ולעכל את הרשמים החזקים כל כך.

כעבור שעות אחדות משתנה כל התמונה: מסתננות אלינו הידיעות הראשונות והן משכיחות מלבנו את הכל. נצחנו, נצחון עצום ומזהיר, נצחון שאיש לא פילל לו. חיסלנו כמעט גדוד מצרי שלם. כמה פאניקה במחנה האויב, שברח בבהלה, ונשארו במקום 2 תותחים, 4 זחלים, 10 פיאטים, מכונות יריה וכמות עצומה של תחמושת הראויה לשימוש. השדות זרועים הרוגים. והמשלט, המשלט החיוני להגנת נגבה, בדינו.

אנחנו מתחילים להשתולל. חמשה ימים נלחמנו נגד אויב בעל נשק עדיף בהרבה. והנה הכינו באויב זה מכה ניצחת, אנשים מעטים בלי שריון ניצחו את הכוח העצום הזה.

גרמנו למפנה בחזית הדרום. וזהו אות הגאולה לנגבה, צוק הגבורה של הדרום.

ואם חסר עוד משהו לאשרנו — הנה הוא ניתן לנו. ארבע שעות חופש מפעולה, כדי שנוכל להתרחץ ולהינפש.

להתרחץ — שיא האושר! ואכן, אנו זקוקים לכך. כשאני מופיע לארוחת הבוקר כקצב, במכנסים אדומים ובזרועות המכוסות דם קרוש עד למפרקים, מפנה אחד החברים את ראשו ורוצה להקיא...

הקרב על משלט 105 היה נצחון מכריע, נקודת המפנה של המערכה כולה. וכך מתאר אותו הדף הקרבי:

חזית הדרום

מטה חטיבת גבעתי

מות לפולשים!

דף קרבי

אור ליום ה' 14.7.48

כלבי אנגלו-פארוק תחת גלגלינו!

מכת החושך — מכת הדם

מגיני נגבה — עוד הם עומדים כחומת ברזל מלובן ונחשולי כלבים מסתערים ומנפצים ראשיהם אל כתלי המגן, פורצים ונסוגים, ויללת פצועיהם מתערבת ברעמי שרפנלים — השלך פתאום הם בשדה הקטל.

הבוקר האיר : ואין תותחי האויב פועלים. שעה 0900 — המגינים מתכוונים, כבכל יום — לחדוש התקפת האויב — ולא באה.

שעה 1200 : טנקים לא יורדים. שעה 1500 : — חיל רגלים לא עולה על הגבעות. שקט : שקט מוזר בשדות.

אך אנחנו יודעים : היום לא יבוא האויב. כי הלילה הזה היה ליל מכת הדם.

...בשעה 0030 יצאה פלוגת חיל רגלים בסיוע כוח הקומנדו הממונע של החטיבה להתקפה על ריכוז הצבא המצרי שערך את כוחותיו מחדש במשולש נגבה "ג'וליס" 113". ההתקפה נמשכה כל אותו לילה, עד שחר. תחת מחץ ההסתערות של חיל הרגלים והממונעת שלנו נפרצו קווי האויב — והריכוז המצרי נתרסק ובבהלה בלתי שכיחה נסוג לכל העברים. למעלה מ־10 פיאטים, 2 מכונות יריה, 4 זחלים ושלל רב אחר השאיר האויב בשדה.

בשעת ההסתערות רותקו יחידותינו באש חזקה של האויב — שכוחו נמדד לגדוד מלא — ובקרב ממושך ועז פנים אל פנים הכרע צבא האויב — ו"שועלי שמשון" (יחידת הקומנדו הממונעת של החטיבה) פרצו עברו קדימה! ולפתע, היתה רכה האדמה — גופות! עשרות גופות תחת גלגליהם.

נרתע הנהג : בני־אדם תחת גלגליו! רגע. זכר את נגבה, את בית־דרס — וידרוס!

אל רתיעה, בניס : כלבי רצח — דינס דס!
וככל שתטיבו לדרוס כלבי דמיס, כן תעמיקו לאהוב את היפה. את הטוב את החרות.

ולא די. שנסו מתנייס, בחורים : הנה הג'יפים שלנו יהיו מחר לאמפיביות! כי בנחל נצעד. בנחל דגס של פולשים. מבית עפה אל עירק סואידן. מאישדוד אל — — — עד יטבעו עד צואר! — עד לא ישובו כלבים לגבול מאורתם.

— דרוסו!

— מוכנים.

אבני מסורת קרבית

לציון המשימה ולאות הוקרה וכבוד תקרא מעתה הפלוגה הממונעת: שועלי שמשון.

בשעות הצהריים חזרנו מן המחנה. המקלחת השפיעה עלינו השפעת פלא. היינו מוכנים להמשך המערכה.

מיד עם חזרנו נשלחו שלושה ג'יפים להוציא את השלל ואת ההרוגים של פלוגה א', שנשארו בשדה בלילה. האויב הבחין בנו וירה כמה פגזים לעומתנו. אליעזר רייס, קצין המודיעין הגדודי, נפצע.

*

במרחב שרר שקט. זו הפעם הראשונה מאז פרוץ הקרבות שתקו המצרים. הם ערכו את כוחותיהם מחדש.

לחטיבה לא נשארה כמעט אף פלוגה אחת מתאימה לפעולה. אך שוב התגברה הרוח של תקיפות ועוז. אין להרשות למצרים להתארגן במנוחה. אסור להניח להם לערוך את כוחותיהם לחדש המערכה. יש להלום בהם מיד. ואם שרדו רק שרידים מן החטיבה — יתקיפו השרידים.

הוחלט להתקיף עוד באותו לילה את ריכוזי האויב בבית-עפא. הכפר הערבי מול נגבה ועיבדס. התפקיד הוטל שוב על פלוגה א' של גדודנו. בפיקודו של אשר דרומי. אותה פלוגה שיצאה רק אמש לכבוש את המשלט 105. על הג'יפים הוטל לבצע תמרון הסחה בחאטא ובכארטיה ולסייע לכיבוש בית-עפא ע"י מכות אש.

*

בפרדס ליד סואפיר ערכנו מחדש את כוחנו — אנו, הפלוגה שנשאה מן היום הזה את השם „שועלי שמשון“.

רק מחצית האנשים שרדו אחרי פעולת הלילה. כיצד נפעל הלילה בשלוש פעולות שונות?

במקום ארבעה ישבו עתה רק שלושה על כל ג'יפ. כן צורפו אלינו חברים שלא היו עד כה רגילים לפעולת-ג'יפים — עזריאל שפיץ ויעקב ווילישקובסקי ממחלקות-המשוריינים של הפלוגה, צבי ברוק, הרץ הפלוגתי, חיים פולטורק, רבי-הסמלים, משה ונצובר, האפסנאי, ודוד פינקל, הנשק. לא נשארו עוד בלתי-לוחמים ביחידות המצומקות.

מחצית הכוח, בפיקודו של אריה שפאק, יצאה לפעולת ההטרדה נגד חאטא וכארטיה. המחצית השניה, לה צורפתי גם אני, נשלחה לפעולה נגד בית-עפא. התכנית היתה שהג'יפים, בבואם מצפון, יפתחו במכת-אש חזקה מקרוב וירחקו אליהם את כל כוחות האויב. בה בשעה שחיל הרגלים יתפרץ מדרום ויכבוש את הכפר.

בית-עפא.

השעה עשרים-ושלוש-ארבעים וחמש, רבע שעה לפני שעת האפט. הלילה חשוך מאין כמוהו. הג'יפים גולשים באפלה. מפעם לפעם מתנשאות ראקטות צבעוניות מעל לכפר ומסמנות לנו את מטרתנו. לפנינו פרשת דרכים. אנו נוסעים ימינה. כעבור דקות מספר מתברר לנו שתעינו — זוהי הדרך המובילה לכפר עיבדיס. ובכן — חזרה. לפנינו גוש שחור. המקלעים מוכנים ביד. לא, אין זה אלא בית בודד ונטוש.

אחיה, המסמם, הנוהג בגיפ הראשון, יורד מן השביל. ללא פקודה מיוחדת מתפרסים הג'יפים. זוהי פעולה שיגרתיית לחלוטין — „מכת אש ממושכת מטווח קרוב“.

אני יושב לבדי מאחור. נוהג שאול. לידו יושב חיים, רב-הסמלים. זוהי פעולתו הראשונה על גבי גיפ. האבדות אמש היו גדולות מדי, ועתה יושבים על רוב הג'יפים חברים שטרם התרגלו לסוג-לחימה זה. הגענו לטווח של מאתיים מטר מן הכפר. מסביב שקט גמור. רק קולו החדגוני של הקשר, הדומה להמיית גלים רחוקים, מתחרה בצרצרים. לפתע נפסק גם קול זה.

מה קרה? כרגיל, אין קשר עם המטה. קרה משהו למכשיר. פתאום מתחיל החלל לחיות. מכוונת-יריה ומקלעים מטרטרים. הכפר מואר בשלל הצבעים של הראקטות. לכל הרוחות, חיל-הרגלים התקיף מבלי לחכות לנו. אחרנו מפאת תעייתנו בדרך.

שווק, היושב בגיפ של אחיה, פותח באש. מיד כנסיים כולנו לתזמורת. המקלע רועד בידים, וכתפי נלחצת אליו בכל כוחה. למדנו שזוהי הדרך היחידה למניעת מעצורים בלתי-נעימים בשעת פעולה.

שרשרת אחת. שתי שרשרות. הגיפ של אחיה מפסיק את האש ומתחיל לנוע. אנו נעים אחריו, כמאתיים מטר. כעבור שניה שורקים הפגזים בעמדתנו הקודמת. להב-הלוע של המקלעים נראה יפה בלילה.

תוך כדי נסיעה אני טוען מחדש את הסרטים. זוהי הבעיה העיקרית של מכת־האש בג'יפים — אינך מספיק לטעון באותה מהירות שאתה יורה.

„א—ש!“ צועק אחיה. המקלעים מתחילים שוב לטרטר. אך הפעם מוכן האויב. אחרי השרשרות הראשונות כבר עפים מסביבנו פגזים של שתי־ליטראות מרוחים בפוספור ירקרק. שוב חוזר ונשנה המשחק הקודם — אנו עומדים, יורים, מסתלקים, עומדים שוב, יורים וממשיכים לנוע. האויב המבולבל יורה אנה ואנה מבלי לדעת בדיוק מהיכן נפתח באש כעבור דקה.

„הפסק אש!“ שמא כבר חדר חיל־הרגלים שלנו לכפר? בלי אלחוט אי־אפשר לתאם את הפעולה. יריותינו עלולות לסכן חברים. ובכן? נחזור למטה ונקבל הוראות נוספות. הג'יפים מסתובבים במעגל גדול ודוהרים חזרה אל הבית הנטוש. שוב עולים אנחנו על דרך־העפר ודוהרים לסואפיר.

*

כעבור דקה יוצא אחיה מבית המטה הקרבי. בלוייתו נמצא אדם כפוף, בעל קלסתר־פנים מונגולי. אנו מכירים את אריה קוצר. „קדימה, חבריא!“ קורא קוצר ועולה לג'יפ שלי. חיל־הרגלים נתקל בהתנגדות עקשנית. יש צורך במכת־אש נוספת. אחרי הקרב של אישדוד, הועבר קוצר לתפקיד של קצין־הדרכה גדודי. אך קשה לו לשבת אפילו במטה הקרבי. בעצם אין זה מעניינו להתערב בפעולתנו. אולם אנו שמחים על „התערבות“ זו. יש בו כוח משונה באדם זה — כשהוא נמצא על ידך אינך מרגיש עוד בסכנה. הפעם מתנהלת הפעולה בקצב עצום. קוצר אינו נותן לנו לעמוד. אנו נעים כל הזמן בשמיניות גדולות מימין לשמאל ומשמאל לימין, ויורים תוך כדי נסיעה. האויב משתגע. הוא ממלא את החלל בפגזים ובכדורים. האויר שורק כולו. אך אנחנו משתוללים, לבנו צוחק. כשהאויב יורה ימינה נמצאים אנחנו לשמאלו, כשהוא מכוון את נשקו שמאלה עברנו כבר לימין. הרי זה ספורט ממש. „קדימה!“ צועק קוצר, אנחנו מתקרבים עד כדי מאה מטר לכפר.

„שמאלה וי“, „אחורה וי“, „יותר מהר וי“

שיכרון של מהירות אוחז בנו. המקלע שלי נעצר, תרמיל נתקע בקנה. אני מוציא אותו בפגיוני. הסרטים התרוקנו. אני טוען אותם בתנועות קדחתניות.

אט־אט שוככים הקולות בכפר. האם גמר חיל־הרגלים את תפקידו? קוצר מחליט לחזור למטה ולהודיע פרטים על מהלך הפעולה. ימח שמו של האלחוט המטונף.

*

במטה ששון ושמחה. זה עתה הודיע אשר, מפקד פלוגה א', כי כבש את מרבית הכפר. ששה נושאי־ברנים ורכב אחר נפלו לידו. מכיון שלפי הפקודה עליו לפנות את בית־עפא לפני עלות השחר הוא מבקש לשלוח את השועלים להוציא את השלל.

מצרפים אלינו מכונית־משא, נהוגה בידי צבי מלינוביצר, התינוק הארוך שלנו. הפעם נכנס לכפר בדרך־המלך מנגבה.

אני מסתכל בשעון — השעה שלוש. יהיה לנו די זמן להשלים את המלאכה. נגבה נשארת מאחורינו. אני מבסוט. הרי זו פעולה אידיאלית — מכת אש, הסתערות, כיבוש, הכל ללא תקלות מיותרות. אני מוציא את הסרט מתוך המקלע, שם את רגלי על הספסל שממול (קוצר עבר בינתיים לגיפ אחר) ונהנה מן החיים. איזה מפנה — עוד שלשום היתה סכנה להתמוטטות החזית כולה, ועתה נכנסים אנחנו לבית־עפא בכניסה הראשית, כמו לחתונה ממש. הנה כבר הבתים הראשונים...

זמזום חד. ראקיטה אדומה עולה השמימה ויורדת בינינו. מסביבנו אור יום. ובאותו רגע מתמלא החלל שריקות, זמזומים, כדורים נותבים ופגזים ירוקים.

אין זמן לחשוב. אי־אפשר להסתובב. קוצר דוהר ישר לתוך הכפר. כולנו אחריו.

לפנינו מעין רחבה מוקפת בתים. אנחנו נכנסים לתוכה. מסביב יורים עלינו. אי אפשר להבחין מאיזה כוון באים הכדורים. נדמה שהם מזמזמים מכל העברים.

אני מבולבל. מה קרה? האם שכחו להודיע לחברינו על בואנו?
האם הם חושבים אותנו למצרים?
קולו הצלול של קוצר מהדהד בחלל „שמשון דלילה“ הללו
ממשיכים לירות. שמא שכחו את הסיסמא? עתה צועקים כולנו.
„ש—מ—ש—ו—ן... ד—ל—י—ל—ה“. טרטור המקלעים גובר והולך.
אנחנו קופצים מן הגיפים ונצמדים לקירות הבתים. כולנו מהוממים
לחלוטין. יש משהו בלתי־צפוי, בלתי־מובן בכל הענין הזה. האם
השתגעו חברינו?

(אח"כ נודע לנו כי הקשר בין הרגלים, שכבשו את הכפר, ובין
המטה נפסק. הם לא ידעו על בואנו, ויצאו לפני שהספקנו להגיע).
פתאום אני רואה את קוצר מטייל במטר הכדורים. „לשכב!“ הוא
צועק לכולנו. הוא מטפס על אחד הבתים. לפתע מאיר בידו פנס.
האם השתגע גם הוא? כל האש מתרכזת עליו. אך הוא כבר ירד ושכב
על הארץ. ואז אני רואה מה היתה מטרתו. גיף אחד נתקע בחוץ,
בתעלה. תמרון־ההסחה מאפשר לו לדהור לתוך הכפר ולהצטרף
אלינו.

מכונת־יריה כבדה מתחילה לתקתק. לחברינו לא היתה מכונה. אין
ספק — קרה משהו מסתורי. חברינו פינו את המקום. אנו נמצאים
בלבו של הכפר התפוס ע"י האויב.

לבי הולם בכוח. ראשי חדל מלפעול. בפעם הראשונה, מזה חדשים
רבים, משתלט עלי הפחד, פחד פשוט, עיוור, פרימיטיבי.

מה לעשות? אם נישאר כאן עד עלות השחר נושמד. אין ספק
שנשקו של האויב מכון לכביש בו נכנסנו לכפר הארור. מנין יורה
האויב? מה המצב? איש אינו יודע. מה לעשות? איש אינו יודע.
כולנו איבדנו את העשתונות.
דרושה החלטה מהירה.

*

ופתאום נשמע קול שקט, צלול, תקיף — קולו של קוצר.
„צוות מספר אחד — לעלות על הגיף — סעו ישר לנגבה —
קדימה!“

האפשר לקום במטר הכדורים? האין זה איבוד לדעת? אך הקול מרים אותם. אחד אחרי השני הם קופצים, זונקים אל הג'יפ, עולים, והנה הם נוסעים.

פגז מרות בפוספור ירוק נורה אליהם ממרחק של עשרה מטר, עובר מעל לראשיהם ונעלם. אש תופת מצליפה עליהם. הם עוברים ונעלמים.

„צוות מספר שנים — לעלות על הג'יפ — קדימה!“ הג'יפ זונק ועובר את חגורת המוות.

„מכונית המשא — קדימה!“ היכולה המכונית הכבדה לעבור מבלי להיפגע? כולנו עוצרים את הנשימה. המכונית עוברת.

„ג'יפ מספר שלוש — קדימה!“

אני קופץ. שאלו כבר הדליק את המנוע. הג'יפ זז, נכנס למהירות, לבי חדל מלדפוק. הפגז עובר מטרים אחדים לפנינו, הכדורים מזמזמים מלפנים, מאחור — אך אנחנו כבר מחוץ לאזור הסכנה. איננו מסתכלים אחורנית. אנו מגיעים לנגבה. ליד מגדל־המים המנוקב אנחנו נעצרים ונרשמים לרווחה.

אנחנו יורדים שלוש־תנו ומסתכלים איש ברעהו. אין לנו חשק לדבר.

*

אנו מחכים לשני הג'יפים האחרים. חמש דקות, עשר דקות, רבע שעה. אין הם באים.

רגש נורא מתגבר בלבנו — האם קרה משהו?

לפתע שוֹמְעִים אנחנו טרטור מזור, מתקרב והולך. אין זה טאנק. אין זו גם מכונית. תק—תק—תק—תק. מה זה?

והנה מופיע יצור משונה מתוך החשכה. ג'יפ? לא, אין זה עוד ג'יפ. שני גלגליו האחוריים נעלמו. ושני הגלגלים הקדמיים נעים.

במכונית ההרוסה יושב אדם אחד — אברהם בנדרסקי הנהג.

אנחנו קופצים עליו, מוציאים אותו ומנסים לחקור אותו. אך הוא מגמגם רק מלים מעטות. אין הוא יודע מה קרה. אריה קוצר ומשה ונצובר ישבו מאחור. הוא הרגיש באיזה זעזוע, המעצורים לא עבדו.

לפני כן הפעיל את הציר הקדמי של הג'יפ. צלעותיו מעוכות. הוא סובל מהלם קשה.

עוד אנחנו חוקרים אותו והנה מופיע הג'יפ האחרון. יאנק נוהג בו. הג'יפ גדוש ומלא. יאנק מספר שראה כי קרה משהו לג'יפ הקודם, ירד מן הדרך ועקף את המקום. הוא לא ראה איש. בדרך לקיבוץ נתקל בכמה פצועים של פלוגה א' ואסף אותם.

אנו מסתכלים בפני הפצועים. קוצר ומשה אינם נמצאים ביניהם. קודם כל שולחים אנחנו את יאנק עם הפצועים לסואפיר. כשהוא נעלם נשאר שקט מוזר מאחוריו. כולנו יודעים מה המצב, גם מבלי שיהיה צורך לדבר על כך. השעה היא חמש ורבע. שרדה חצי שעה או פחות עד עלות השחר.

הפחד הגדול מלפני שעה שוב עולה בלבי. אך פי מדבר כאילי מעצמו: „ג'יפ אחד צריך לחזור. מי מצטרף?”

„אני!” אומר יעקב וולישקובסקי, המס־כף השחרחר.

מתחיל ויכוח. האם יצאו שני ג'יפים או אחד בלבד? מדברים על פגזים. אני מסתכל בג'יפ המרוסק ושותק. אין הדבר נראה לי כפגיעת פגז. המכונה מרוסקת מלמטה. זוהי עבודתו של מוקש. ובמקום שישנו מוקש אחד, אין כל ספק שישנם אחרים מסביב.

„דרוש נהג”, מכריז יעקב. אין תשובה. חבל שיאנק כבר יצא לסואפיר. הוא היה בודאי מצטרף.

הדקות היקרות עוברות. פתאום מתערב ציבילי בשיחה. „דרוש לכם נהג?” הוא אומר בשקט, „אני מוכן!” האם הוא ידע לנהוג בג'יפ? הוא מחייך — הוא נהג באוטובוס.

חיש מהר אנחנו קופצים על הג'יפ. אך לפתע מופיע בשער ג'יפ אחר. יושב בו אריה סגל, מפקד הפלוגה המסייעת, הממלא כרגע תפקיד של סמג"ד. במלים חטופות אנחנו מסבירים לו את המצב. „חזרו כולכם מיד לסואפיר!” פקד.

אנחנו נדהמים. לחזור לסואפיר, עכשיו? ופתאום עוקבים אנחנו אחרי מבטו: —

באופק הופיע פס דק של כסף.

שיכלנו שני חברים, שכל אחד מהם היה יחיד במינו. משה ונצובר, האפסנאי הפלוגתי, יצא אתנו כמעט לכל קרב מאז הימים הראשונים, מבלי שיהיה מחויב לכך ומבלי שביקשו איש. ואריה קוצר, האדם שרץ בראשם של עשרות גליהסתערות, האדם ששמו היה במשך חדשים לשם־דבר, לסמל ולאגדה בחזית כולה, האפשר להאמין שכדור עופרת, שרסיס של פגז או של מוקש עלול היה לשים קץ לחייו?

...והקרבות נמשכו, ללא הפוגה. גדוד אחד כבש את תל־א־סאפי, מבצר טבעי שאין דומה לו במרחב הדרום. אנחנו טהרנו בפעולת־חטף את אידניבה ומוראליס במרחב כפר־מנחם. אחרי כיבוש המשלט 105 ויתרו המצרים לאורך כל החזית על חלומות ההתקפה וכיבוש. הם נואשו גם מלכבוש את גת וגלאון, שני קיבוצים מבודדים כמעט, בהם חזרה פרשת־נגבה בועיר־אנפין, ועברו להגנה עיקשת. היומה עברה לידינו. מאישדוד ועד בית־ג'יברין וזכריה, לאורך כל הקשת המכופפת שנקראה „חזית הדרום“, הלמו היחידות המכותקות בעמדות־ההגנה המבוצרות של האויב.

*

העתונים שהתגלגלו איך שהוא לשוחותינו בסואפיר מודיעים שהאו"ם קבע שוב הפוגה ליום ה־18 ביולי. החל משעה 7 בערב. לא האמנו בכך. היתה לנו אמונה מוזרה שאם נתחיל להאמין בדבר סופנו להתאכזב, ושהאכזבה תהיה איומה. אולם בלב ניקרה המחשבה — שמא בכל זאת?

18 ביולי, 1948. שוחה בסואפיר.

איסוף פצועים.

ידענו שעומדת להיפתח אופנסיבה גדולה — לפתוח את הדרך לנגב לפני ההפוגה. לא היה דרוש איסטראטג כדי ללמד אותנו את פרטי הפעולה. אנחנו מכירים את השטח ואת יחס הכחות, ואנו יודעים שנצטרך לכבוש את האטא וכארטיה ולפחות להלום בכחות האויב בבית עפא.

לכל אחד רגש מוזר בלב. הם ראו את המוות מאות פעמים, ולא נבהלו. אך קביעת מועד להפסקת האש יוצרת אוירה מיוחדת במינה. „אם אחיה עד מחר“ — כך חושב כל אחד, „יש לי סכויים לצאת שלם מכל העסק...“

— בכל זאת אנחנו דרוכים. פתיחת הדרך לנגב — זוהי גולת

הכותרת לפעולתנו במשך עשרה ימים סוערים אלה. ומנוי וגמור אתנו לסיים את הגיב.

המפקדים חוזרים מהתעצות. שתי פלוגות רגלים — פלוגה א' שלנו ופלוגה של טירונים מחיל־הים שנשלחו כחיל מילואים, ושנקראו עתה „פלוגה ג'” — יתקיפו את בית־עפא משני עברים. הג'פים ירתקו שוב את האויב במכות־אש. אולם שנים מהם יופרשו הפעם לאיסוף־פצצעים. ביניהם הג'יפ שלי.

*

אנחנו מתייצבים אצל אשר דרומי, מפקד פלוגה א'. הוא מזמין אותנו לארוחה־שלפני־קרב, ארוחה מצוינת עם עוגות. אנשי פלוגה א' באים ומתלוצצים אתנו. לפני עשרה ימים היו טירונים. עתה הם ותיקים. הם יודעים שרכים מהם יפצעו הלילה, ושתפקידנו הוא להצילם. הם מתלוצצים...

אנו נוסעים למרפאה כדי לצייד את עצמנו בכמות מקסימלית של תחבשות ואלונקות. בדרך פוגשים אנו את פלוגת המילואים היוצאת לנקודת ההיערכות. הבחורים „ירוקים” לגמרי. קרבם הראשון הוא. שירה אדירה פורצת מפיהם — „האמיני יום יבוא...”

אנחנו עומדים ומניחים להם לעבור. רגע איום הוא לנו. יודעים אנחנו בית־עפא מהי. יודעים אנחנו שליל ירת יהיה לילה זה. יודעים אנחנו — רבים מהם לא יחזרו שלמים.

*

אנחנו יושבים בנגבה, נגבה הפצועה, השותתת דם, ומחכים בחשכה לשריקת הכדורים הראשונים, מכון בית־עפא. זה יהיה האות שעלינו לצאת למקום הקבוע ולחכות לפצועים כדי להביאם למרפאה.

השעה 11.30, והכל שקט יתר על המידה — נראה שגם המצרים מתכוונים לקרב ההכרעה בלילה האחרון לפני ההפוגה.

הלילה בהיר מאד והראות מצוינת. זהו אות מבשר רעות למתקיפים. אנחנו נזכרים בחברים שיצאו לפני שעה מן הבסיס כששירה אדירה בפיהם. הלילה בהיר מדי...

יריות. תחילה בודדות, אחרי כן צרורות. והנה מתעורר הקום

מסביב — הראקטיות הצבעוניות מתנשאות השמימה, התותחים שואגים, מכונות היריה מטרטרות.

עלינו לצאת לשטח — ארבע אנשים בג'יפ בלתי משורין. המקום שנקבע נמצא כ־500 מטרים מן הכפר המותקף. האם התביישנו קודם בג'יב הזה? טעות היתה בידנו — זהו ג'יב הראוי גם ל„שועלי שמשון“. תותחי האויב מטוחים לשביל. אנחנו יורדים ממנו וגוססים בשדה הפתוח לקראת האש. השטח מישורי, ואין בו זכר למחסה.

הנה המקום. אנחנו נשכבים על הארץ ומציבים את המקלעים. לפנינו מחזה יפה כמעט — אש התותחים, צבעי הראקטיות, כדורי מקלע מאירים. אלא שההרגשה אינה נוחה — אנחנו שוכבים ללא מחסה, ואין לנו מה לעשות אלא לחכות לכדור או לרסיס.

אין אנחנו מדברים. אנו מאזינים ומשתדלים לנחש לפי הקולות את מהלך הקרבות. לפעמים מגיעה אלינו צעקת ההסתערות של חברינו. זו הפעם הראשונה שאנחנו מסתכלים בקרב מבלי להשתתף בו, ואין זו הרגשה נעימה.

שעה. שעתיים. בנימין פרידמן נרדם. יוסף, הנהג, מגלה לי בסוד שהוא חושש שיתעלף אם יראה פצוע קשה. אני מחייך בלא משים — גם אני דברתי פעם כך, אף שמעתי לא פעם פסוק זה מפי חברים. ובכל זאת נשאנו על שכמנו פצועים, גם גוססים, ועשינו את המוטל עלינו — וחומרת הרגע השכיחה מלבנו את הרגשות העדינים. גם יוסף ינהג כך. „דוד!“

אנחנו קופצים ממקומנו. נשכחו הכדורים והפגזים. חבר פצוע — תפקידנו לדאוג שיגיע למרפאה במהירות האפשרית. „דוד — גלית!“

הוא פצוע באוזן. מקרה לא קשה ביותר. אנו מעבירים אותו בג'יפ למרפאה. „עוד מעט נגיע“, מנחם אותו בנימין. „עוד כמה דקות...“ „אל תעשה פאניקה“, משיב הפצוע ברוגז, „אני בסדר!“

אני מכיר את הקול הזה. לא פעם שמעתיו קורא שירים במסיבות שלנו במחנה „יונה“, בעבר הרחוק, לפני המבול. קולו של זלמן קמין הוא אחד תותיקים המעטים ששרדו בפלוגה א'.

תחנת־האיסוף הגדודית השתכנה באחד הבונקרים בנגבה. בן־ציון ורפאל, החובשים הגדודיים, מחכים לנו. אנו מוסרים את הפצוע לידיהם. ועתה עלינו לחזור, אל תוך הלילה, אל תוך האש. דרוש מאמץ של רצון.

שוב ההמתנה המעצבנת. אך הפעם אין היא נמשכת זמן רב. המערכה כבדה, ורבים הפצועים. יש והם באים בעצמם, צולעים ונשענים על רובה, ויש והם נישאים ע"י חברים על גבי אלונקות ושמיכות.

הגי'פ הופך אוטובוס — נוסע וחוזר, נוסע וחוזר. מענין כיצד התפקיד משכיח את הסכנה — איש מאתנו אינו חושב אפילו להרכין את הראש או להתכופף. כל רגע יכול לעלות בחיי אדם.

אחד הפצועים מסרב לנסוע בגי'פ. נשארו פצועים קשה יותר, הוא אומר בקול חלוש, קחו אותם קודם. אני אגיע ברגל... אנו משכיבים את הפצועים בשדה עד הגיע תורם לנסוע. הם משוחחים ביניהם בקול נמוך.

„מה קרה לאפרים?”

„נפצע על ידי. קיבל צרור ברגל...”

יוסף ואני מעמיסים שמונה פצועים על הגי'פ וחוזרים לנגבה. שם דורשים אנחנו תגבורת. מבטיחים לנו שהמשוריינים של הפלוגה יצטרפו אלינו בשדה.

בינתיים יצאו בנימין פרידמן ויעקב ווילישקובסקי לואדי שליד הכפר. שם שוכבים עוד עשרות פצועים. יש להעבירם אל השביל.

סוף־סוף מופיעים המשוריינים. אנו ממלאים אותם פצועים. את ההרוגים משכיבים אנחנו בתחתית המכוניות.

השעה ארבע בבוקר. האש שוככת. נראה שהפעולה עומדת להסתיים. אך אנחנו עודנו עסוקים. אסור שישאר אף פצוע אחד בשדה. אנחנו אחראים לכך. ומנוי וגמור אתנו למלא תפקיד זה בכל מחיר.

הנסיעה האחרונה. בגי'פ שני פצועים קשה. הם נאנחים עם כל קפיצה. אך בכביש רבים המכתשים — הוא הופגז במשך כל הלילה. פלא הוא שהגי'פ לא נפגע.

אנחנו שבורים ורצוצים. ראינו דם, יותר מדי דם, יותר מדי כאב,

יותר מדי סבל. קל יותר להחזיק מעמד בקו האש הראשון מאשר לעמוד בכל אלה.

ובכל זאת, יש גם מן הנעלה בעבודה זו. גבורתם של הפצועים, המעודדים את הבריאים ומתנצלים על הטרדה שהם גורמים לנו; כוח הסבל העילאי הזה, כשהם שוכבים בשדה פתוח, תחת מטר הכדורים, ומחכים למכונית שתביאם למרפאה, ושאוּלי נתרסקה בינתיים לאלף רסיסים — זוהי הגבורה האמתית של שדה הקרב, יפה יותר, נעלה יותר מגבורת החייל המסתער על מכונת יריה מטרטרת. זוהי גבורה בלי שכרון החושים, גבורה שבכאב, גבורה של סבלנות ואומץ רוח: נצחון האדם.

בחזרנו בבוקר נשכבתי, בנגוד להרגלי, בשוחה. ידעתי שאחרי התקפת הלילה יפציצו המצרים את בסיסינו עם אור היום. נרדמתי. התפוצצות אדירה עוררה אותי. לרגע לא ידעתי מה קרה. טרטור מנועים. צעקות. עשן וריח של אבק־שריפה מילאו את החלל. הנה צולל מטוס שני לקראתנו. אני קופץ מן המקום, רץ לתוך הפרדס ונצמד אל הקרקע. שתי פצצות מתפוצצות. עתה שומע אני ברור צעקות של פצועים. מיד צולל המטוס השלישי. אק הוא מטיל פצצות. הוא יורה במכונות־היריה שלו. זהו הקול האיום ביותר בעולם. בשמעך קול ההתפוצצות של פצצה יודע אתה שהסכנה עברה לרגע. אך בשמעך את טרטור מכונות־היריה יודע הנך שעלול אתה להיפגע כל רגע.

אנו רצים אל הפצועים. אלברט מינדלר נפצע בפניו, זלי בבטנו. הם שכבו במרחק שני מטרים מן השוחה בה ישנתי, האחד מימינה, השני משמאלה. האויב גילה, כנראה, את מקום ריכוז הפלוגה בפרדס. מיד עוברים כולנו לקצה השני של הכפר ומתחפרים מחדש בצלן של גדרות צברים. כולנו מהוממים במקצת. איך זה נעים להתעורר מתוך שינה ולראות מטוס הצולל עליך.

*

התכנס ההפוגה לתוספה בשעה 7 או לאו? אנו שוכבים בשוחות. מתיחות עצומה רוחפת באויר. במשך אחד־עשר יום עמדה החטיבה לבדה מול האויב, כמחצית פלוגתנו נהרגו או נפצעו. פעלנו פעמיים, שלוש או ארבע פעמים ביממה. כל אחד מאתנו ידע בברור כי אם יימשכו הקרבות, לא תהיה זאת אלא שאלה של ימים: מתי ייפגע גם הוא. חכינו לאות ההפוגה כנאשם המחכה לגור דינו — הלחיים או למות?

שוחחתי עם שלום כהן על הא ועל דא. איש מאתנו לא התרכז בשחיה. שנינו הסתכלנו בשעון. המחוגים התקדמו לאטם.

הנה — חמש דקות לשבע.

פתאום מתחילה הפגזה עצומה בדרום-מזרח, ליד כארטיה. לא אמרנו מלה. רק הקשבנו.

לולא היו מספרים לנו כי עלולה לחול הפוגה, כי אז היה קל לנו יותר לסבול. נעשינו פאטאליסטים, אדישים. חדלנו זה מכבר לחשוב על המחר. איש לא דיבר עוד על מה שיתרחש בעוד שלושה ימים — זה היה עתיד רחוק מדי.

אולם הדיבורים על ההפוגה הוציאו אותנו מן המסלול. שמא בכל זאת נחזור שלמים, ולוא רק הפעם? האכזבה היא איומה.

*

פתאום מופיע אריה שפאק. פניו קורנות. זה עתה הודיע האלחוס כי ההפוגה נכנסה לתוקפה.

18 ביולי 1948, שוחח ליד סואפיר.

הפוגה.

השעה היא שבע בערב.

ההפוגה הגדולה שהחלה לפני חמש דקות פסקה. רעם התותחים נדם בחזית הדרום.

הם יצאו משוחותיהם, והנה השמש מחייכת בשמי המערב. הם מלוכלכים, אדומי-עין מחוסר שנה וקרועי בגד, עייפים עד מוות.

הם יצאו משוחותיהם, והנה השמש מחייכת בשמי המערב. הם מצמצו בעיניהם והסתכלו בשמש זו, אשר את פניה לא ראו במשך אחד עשר יום.

אחד עשר יום! היתכן כי רק אחד עשר יום היו? והרי כל יום היה להם כחמש שנים בחיי אדם, והרי בכל יום הופיע לפניהם המוות באלף צורותיו.

הם יצאו משוחותיהם, והנה מעטים הם, מעטים מאד. הם נשאו על שכמם חברים הרוגים, חברים גוססים, חברים פצועים, חברים אשר

אף לאחד מהם אין תחליף, אשר כל אחד מהם גדל עם היחידה והפך חלק ממנה והשאיר אחריו חלל ריק.

הם יצאו משוחותיהם — חיילי חזית הדרום שהלמו באויב החזק ביותר, אויב עדיף בזיונו, — שעצרו בידיהם ממש טאנקים ומשוריינים, שסבלו הפגזות והפצצות בלתי ספורות ולא נסוגו.

„שועלי שמשון“ — אנשי הקומנדו בג'יפים המנוקבים מכדורים ומרסיסים, האנשים שדהרו בכבישים מופגזים, שעלו על עמדות האויב, התפרצו לכפרים מבוצרים, הצילו פצועים והחישו תחמושת לעמדות מנותקות. כמה מיוצרי היחידה נשארו בחיים, בריאים ושלמים?

מגיני נגבה — זו סטאלינגרד העברית, אנש — שחיו בבונקרים מחניקים, שהדפו עשרות התקפות של טאנקים ורגלים, שהופגזו והורעשו עשרים וארבע שעות ביממה, חיילים ו„ציביליים“, צעירים ההולכים כפופים בין בתים הרוסים וצריפים עשנים.

אנשי משלט עיבדו — אלה אשר החזיקו מעמד בגיהנום שאינו ניתן לתאור במלים, שנאחזו בצפרניהם באדמה הרועדת מהלם ההתפוצצויות.

הם יצאו משוחותיהם, בג'וליס וכארטיה, בבית־דאראס וחאטא, המעטים שעמדו כנגד הרבים, דוידים שמגרו את גלית.

הם יצאו משוחותיהם — והנה העולם עודני קיים, והפרחים עודם פורחים, והצפרים עודן מצפצפות.

הם יצאו משוחותיהם — והם רוצים לחיות, לחיות בלב שלם ובנשמה שוקקה. כל אחד מהם היה מוכן למות, כל אחד מהם נשאר בחיים במקרה, כל אחד מהם ניצל בנס עשרות. מאות פעמים, ממוות כמעט בטוח.

הם יצאו משוחותיהם — המעטים שהאומה חייבת להם חוב שאי אפשר לפרעו.

גם אחרי היכנס ההפוגה לחקפה נמשכו הפעולות במשך שעות אחדות בקטע החזית של כארטיה. האויב התקיף בחימה שפוכה את הכפר שנכבש אתמול. כבוש הכפר על ידינו היה צריך לפתוח את הדרך לנגב ולנתק את כוחות האויב במגדל ועיראק־סואידאן מכוחותיו בפאלוג'ה ועיראק־אל־מנשיה.

כבימי עיבדים התקיפו המצרים בתותחים, בטאנקים ובהסתערות של חיל הרגלים. ההתקפה נכשלה. בערב נשלחנו לאסוף את השלל, לבדוק את עמדות האויב ולפרוק את הנשק מהרוגיו שנשארו בשדה. אולם במהרה נתאכזבה התקוה לפתיחת הדרך לגב. בהתיאש המצרים מלכבוש את כארטיה עצמה תפסו — בנגוד לצו ההפוגה — את המשלטים שמדרום לכפר. כארטיה נשארה בידינו. אולם הדרך לגב נשארה חסומה. נשארו ימים אחדים בסואפיר, מוכנים להפרת ההפוגה מצד האויב. אולם האויב, שאבדותיו היו עצומות, התבסס בעמדותיו ושתק. בפעם הראשונה תרה מחשבתנו — הביתה. במשך אחד עשר יום היה עולם זה רחוק ונשכח. והנה זכרנו — יש לנו בית, יש לנו משפחה, יש לנו הורים.

19 ביולי, 1948. סואפיר.

להורים.

הנה נדמו קולות הקרב ויצאו החיילים משוחותיהם, וגובר הרצון לאמר מלים אחדות להורים — להורים שלי ושל חברי, של כל אותם אלפי חיילי־קרב שעמדו בסערת הקרב בצפון ובדרום.

בנכם חוזר לחופשה חטופה, והוא עייף ושתקן, ומרגישים אתם כי קם משהו ביניכם ובינו, חוויה גדולה שאינכם שותפים לה.

ואתם הייתם רוצים להבין חוויה זו, לקחת חלק באותם הדברים הבלתי־מובנים המעיקים עליו, ואתם שואלים אותו שאלות לרוב, אך הוא מתחמק מתשובה, שותק ונחבא אל הכלים, או דוחק את הכל הצדה בחיוך מעושה.

ואת, האם, מספרת לו, לבנך, על התלאות שעברו עליך, על ההפצצות ועל לילות ללא־שינה במקלטים מחניקים. על המחירים שעלו, על התפריט שנתדלדל — והוא אינו מטה אוזן, כאילו רחוקים כל הדברים הללו ממנו, כאילו זר לו עולמך.

יש שאתם שואלים את עצמכם — האם התרחק מכם הבן, האם נעשה זר לכם, האם יצרה המלחמה תהום בין אבות ובנים, אשר אין לה גשר?

כן, הורים, קרה משהו לבנכם, ושוב אין הוא אותו צעיר מחייך

שלבש את המדים והתלוצץ על זוהוי של מחנה האמונים. הוא היה בקרב, הוא ראה חברים הרוגים ופצועים, הוא ידע את הפחד ואת הנצחון עליו, והוא הכיר אותה בדידות שהאדם מוצא בשדה שטוף כדורים ובחפירה מופגזת.

על כל זאת אין בנכם יכול לספר לכם, גם אילו היה רוצה בכך, גם אילו היה רוצה להתנכר לחמלת־הבן, החס על רגשותיכם והיה רוצה לספר לכם את האמת. אין הוא יכול לספר לכם על אותו עולם של חיים תוססים ומוות אכזרי — כי אתם שייכים לעולם אחר, וברגע שבנכם עובר את סף ביתכם נעלם מאחוריו הווי הקרב.

אולם, הורים, באותם הימים ש, קרב, קרוב היה בנכם, קרוב מאד אליכם. בצאתו למבצע בחשכת־לילה, ידוע ידע כי שוכבים אתם במיטתכם ושנתכם נודדת מעיניכם, כי נוקרת החרדה בלבכם. הוא חדל לפחד מפני המוות, כי התקרב אליו מאד — אך דאגתו היתה נתונה לכם, הורים.

הנה מתלוננים אתם כי המעיט בכתיבת מכתבים. האם לא היתה זאת אכזריות? אולם, הורים, קשתה עליו הכתיבה בימים אלה. וכי מה יכול לכתוב לכם, מלבד אותו נוסח שדוף — „שלומי טוב, מקוה אנכי לראותכם בקרוב...“, מלים עלובות, ריקות, שנראו לכם כלעג באותו מקום ובאותו מצב.

יש ועשה נסיון דל לרמות אתכם, סיפר לכם שאינו כלל בחזית, שהוא נשאר במחנה, שיחידתו נשארה ברזרבה — והרי ידע שאינכם מאמינים אף למלה אחת מדבריו.

ואם קרה הדבר, וחבר נהרג לצדו, מה נורא היה הרעיון כי באותו רגע יושבים הורי חברו בביתם ועוד אינם יודעים כי בנם כבר איננו. מה נוראה היתה המחשבה כי הנה אולי עוד הלילה, או מחר, יקרה כדבר הזה גם להוריו?

והנה כי כן, הורים, בבוא בנכם לחופשה, אל נא תכבידו עליו. אל נא תשאלוהו שאלות, ואל תבקשו ממנו וידויים. דעו שישנם דברים בנבכי לבו, דברים אילמים שאין לבטאם, והסתפקו בעובדה הפשוטה, הגדולה, העצומה — בנכם חזר.

החייל המשתתף במערכה אינו רואה אלא את הגזרה בה הוא פועל. אף כי אנחנו, אנשי הג'יפים, פעלנו לעתים קרובות לכל אורך החזית, ואף כי הרף הקרבי של אבא קובנר נתן לנו מושג מה על המערכה הכללית, הרי לא היתה לנו למעשה כל אפשרות להעריך את משמעותם העמוקה יותר של המאורעות שעברו לנגד עינינו.

רק כעבור חדשים רבים ניתנה לי האפשרות לשוחח עם ראשי המטה הקרבי של החטיבה ולראות את המערכה הגורלית של החדשים יוני — יולי 1948 „ממעוף הציפור“. ואז, במאוחר, נודעו עתי בהביני את הסכנות האיומות שארבו לתל-אביב ולמדינת ישראל כולה, ואשר רק „הנס“ הגדול של רוח חיילי החטיבה ומפקדיה הדפן אחור.

בסוגרים :

וזה אשר קרה.

„האלו — הגר — בועז — שמיר — אחד — חמש ; האלו — הגר — בועז — שמיר — אחד — חמש...“ מתוך האלחוט מזמזם קול חדגוני. האלחוטאית במטה החטיבה רושמת את הטלגרמה באופן מיכני. „מברק בהול — התצפית מודיעה...“ קשר צעיר נושא אותו לחדר המפקד. טלגרמה אחת מרבות.

בחדר המפקד, ליד שולחן מכוסה מפות, יושב אדם. שערו בלונדיני, עיניו תכולות-אפורות, אף כמקור נשר — חזות של לוחם. פניו עייפות מאד ברגע זה, בקראו את הטלגרמה. „התצפית בניצנים מודיעה — מאתים מכוניות מצריות עברו בכביש צפונה...“

בזה אחר זה באות הטלגרמות. התצפית בניצנים מודיעה : ארבע מאות מכוניות עברו. שש מאות. שמונה מאות. אלף. אלף ומאתיים. אלף וחמש מאות מכוניות מצריות עברו בכביש צפונה. התצפית בגן-יבנה מודיעה : שלוש מאות מכוניות נראו בכביש בדרךן מאישדוד צפונה. חמש מאות. שמונה מאות. טאנקים, נושאי בראנים. משורינים כבדים. המפקד עוצם את עיניו כשידיו מכסות את מצחו. אין הוא זקוק למפה. הוא יודע — המרחק בין אישדוד לתל-אביב הוא 32 ק"מ בקו האוויר.

הדלת נפתחת. נכנס אדם נמוך-קומה, עגלגל, שאטאני, קצין המיבצעים החטיבתי.

„ובכן? — שואל המפקד ונושא את עיניו.

„ראיתי אותם” — משיב השני, „למעלה מאלף מכוניות מצפון לאישדוד”. הוא אומר את המלים בשלוות־נפש גמורה, כאילו סיפר, שקיבל קופסת־סיגאריות מאת האפסנאי. אין הוא אדם המתרגש בנקל. בבוקר נסע בלוית השליש הקרבי, כדי לבדוק בעצמו את אמיתות ההודעות. והנה חזר ואישר — ההודעות נכונות. כוח מצרי עצים עולה על תל־אביב.

*

לרגע קט מסתכלים השנים זה בפני זה. טיפוסים שונים מאד, כמעט הפוכים — שמעון אבידן מפקד החטיבה הוא טיפוס רגיש, עצבני, מסוגר, לוחם מטבעו, בעל עבר סוער של מהפכן, ראש מחתו אנטי־נאצית, מפקד קומאנדו, איש פלמ”ח. סגנו, „מאירקה” דוידסון, הוא קבוצניק ואיש־הג’מאעה, קר־רוח, חסון ושופע מרץ. אין להם צורך להחליף דיבורים. העובדות ידועות לשניהם. גם משמעותן ברורה. המצרי עולה על תל־אביב. הוא מצויד בכל הנשק הכבד. בינו ובין העיר יש... יש מה?

אין כלום. כוח של שתי פלוגות, שורה דקה של צעירים מצוידים ברובים, מקלעים ובקבוקי מולוטוב. מה עוד? גשר מצפון לאישדוד, שפוצצוהו שלשום בלילה. מה עוד? 4 אוירונים, שאינם ראויים לשימוש בתנאי הארץ, ושעדיין לא טסו את טיסת־המיבחן שלהם. בכוח זה צריכים השנים להגן על הדרום, להציל את תל־אביב.

*

ארבעת הטייסים עומדים בשדה־התעופה ומסתכלים במטוסים. זה עתה גמרו להרכיב את החלקים. יש צורך לנסות את המכוניות. פתאום מופיע ביניהם זר — מפקד ממפקדי חיל הרגלים. אין הם מכירים את הפנים, אף כי שמעו את שמו. „חברים”, אומר המפקד, „אתם חייבים לעלות ולהמריא”. הארבעה מסתכלים בו בתימהון. אין הוא מפקדם. והם יודעים שאין לצאת לפעולה במטוס שלא נבחן כראוי. „רק המטוסים שלכם יכולים עוד להציל את תל־אביב, את ארץ־

ישראל. האויב עולה על העיר. חוץ ממטוסיכם אין כוח שיעצרים".
 אלה הם דברים פשוטים, הנאמרים בפשטות. אין בהם דראמה,
 אין בהם פאתוס. אך הם מבינים, לא רק את שפת המלים, אלא גם
 את שפת העינים — עינים תכולות־אפורות, נוקבות ואנושיות כאחד,
 האומרות: אין לכם ברירה.
 הארבעה נכנסים למטוס, מנפנפים בידיהם וממריאים.
 שלושה מהם חזרו.

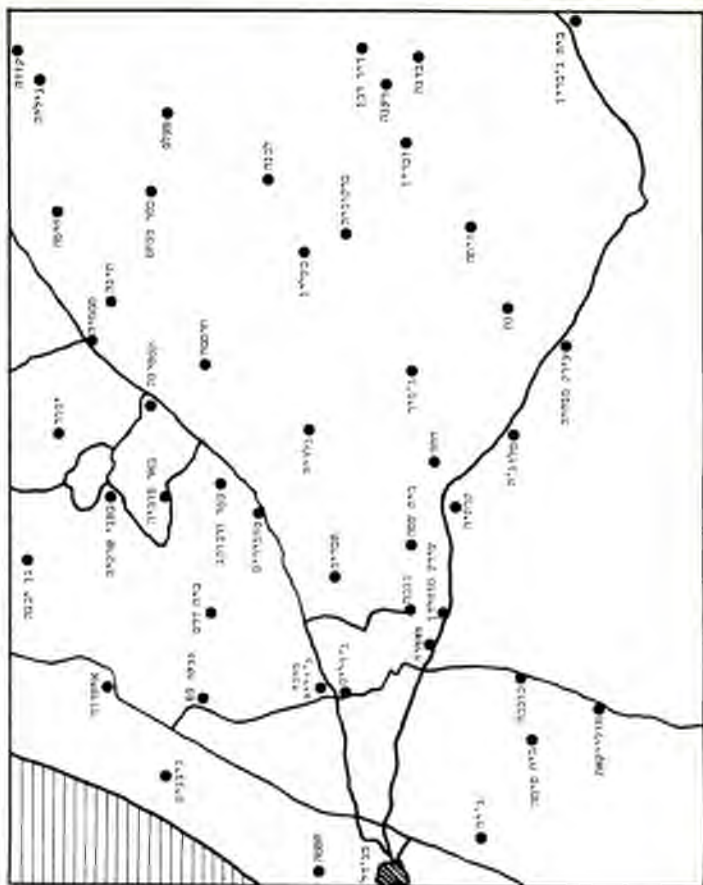
*

מצפון לאישודוד מצטופפות המכוניות המצריות. גשר הרוס עצר
 אותן. המפקדים מגדפים. אך אין ברירה — יש לחכות עד שהגשר יתוקן.
 ופתאום מופיעים האוירונים. האנשים מתפזרים בבהלה. הפצצות
 נופלות ופוגעות. הנזק מועט.

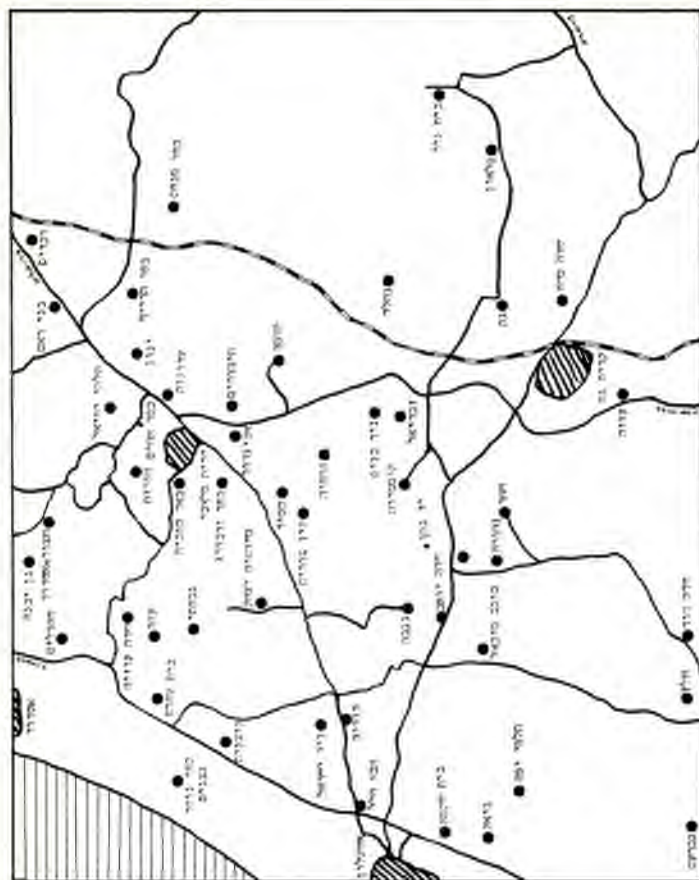
מהיכן יש ליהודים אוירונים? זהו גורם חדש, שלא הובא בחשבון.
 המצרי הוא אדם זהיר. את תורת־הצבא שלו למד באקדמיה בריטית,
 שחינכה אותו לחשוב במושגים אורתודוכסיים. אין לסכן את השריון
 היקר במעשים פזיזים. יש לחכות, לאסוף כוח גדול יותר, להביא
 תותחים אנטי־אויריים. יש להתכונן בשקט, לתכנן תכניות חדשות,
 להכין מהלומה גדולה, שתדרוס את הציונים ותשמידם.
 ניתנת הפקודה: להעצר, להתחפר, להיערך בהגנה היקפית.

•

להתכונן בשקט? לא, אסור לתת להם להתכונן בשקט. יש להטרידם,
 יש לאיים מכל הצדדים, אין לתת להם מנוח אף דקה אחת.
 מטה־החטיבה ליד רחובות עובד בקדחתנות. המפקד וסגנו מתכופפים
 מעל תכניות המיבצעים, מפקדי־הגדודים נכנסים ויוצאים, האלחוט
 והטלפון עובדים ללא הרף.
 לילה־לילה יוצאים הבחורים ומתקיפים. ההתקפות הן קטנות,
 הטרדות בלבד — מכה פה, מכה שם, אך האויב מתעצבן. הוא מבזבז
 כמויות עצומות של תחמושת. השמים מעל לריכוזיו מוארים בראקאטות
 אדומות וירוקות. כל כלי־הנשק שלו יורים בהישמע הרשרוש הקל
 ביותר בשדה. לא, אין למצרי שהות להתכונן בשקט.

מפת חזית הדרום, 1948.

איזור "חזית הדרום", כפי שהוא נראה היום.

*

4 ביוני 1948. מכל עבריו של מרחב הדרום באות יחידות-לוחמים ומתרכזות בגן-יבנה ובביצרון, מול הריכוז המצרי. הלילה יהלמו מהלומה גדולה בריכוזי המצרים באישדוד.

המפקד אינו נח בלילה זה. הוא יודע, שעשה מעשה נועז. הוא הפקיר שטחים גדולים ללא הגנה מספקת, כדי לאפשר ריכוז זה של לוחמים. הוא יודע, שהמצרים ירכזו שלוש או חמש מכונות יריה כבדות נגד כל מיקלע קל שבידי אנשיו. הוא יודע גם זה, שמנגנון הקשר עדיין אינו מתאים לפעולה כה גדולה של חמשה גדודים, שלמעשה לא יהיה כל קשר בין היחידות, ושלא תהא אפשרות לתאם את פעולותיהן מן הרגע שיכנסו לקרב.

אך הוא יודע גם זה, שאין ברירה. שיש להתקיף, דוקא מפני שאין כוח להגן. כלל הסותר את כל חוקיה של תורת המלחמה, ושהוא נכון בכל זאת — אם אין לך כוח לעמוד בפני התקפת האויב — התקף אתה, הלום בו, הטרד אותו, הטעה אותו, אל תתן לו אפשרות לערוך את כוחותיו ולהכין התקפה מצדו. זהו כלל העולה ביוקר. אך רק הוא בלבד מסוגל להציל את הדרום, את תל-אביב.

אט-אט מגיעות הידיעות הראשונות. הפעולה נכשלה. ההתקפה נהדפה בכל המקומות. האבדות רבות, רבות מאד, אך דבר אחד ברור: האויב נתרשם מעצמת המכה. הוא לא יזוז ממקומו בנקל.

*

עתה מתחילה ההיאבקות, התגוששות רוחנית בין שני המפקדים. הזירה — שיפלת החוף. במטה שליד רחובות נינעצות במפה עינים תכולות-אפורות, מחשבות, מתכננות. באחד הבתים במגדל ננעצות באותה מפה עינים אחרות, חומות — עיניו של מפקד הדיוויזיה המצרית.

כיצד מונעים מהאויב פריצה צפונה, לעבר תל-אביב, כשאין כוח לעמוד בפני שריוניו, מטוסיו ותותחיו? יש לערער את שווי-המשקל הנפשי שלו. כיצד עושים זאת? יש לאיים על העורף, על דרך-האספקה שלו.

כשלושה ק"מ מדרום לאישדוד, בין באר-טוביה וניצנים, ישנה גבעה המסומנת במפה במספר 69. היא נמוכה, קרחה, ועליה שלשה מגדלי-מים מימי האנגלים. היא חולשת על הכביש בין אישדוד, מקום ריכוז הגייס המצרי העיקרי, ובין מג'דל, בסיסו.

ב־7 ביוני, יומיים אחרי הקרב על אישדוד, עולה כוח עברי קטן בחשכת לילה על הגבעה, ומתחפר בה. עם עלות השהר הוא חוסם את הכביש באש. העברי ניצח בסיבוב הראשון.

המצרי חש במכה ומתכוון למהלומה נגדית. כעבור יומיים נוספים, עם עלות השחר, הוא מטיל את כוחו המרוכז על הגבעה. זו הפעם הראשונה יורדת על מישלט עברי מהלומה מרוכזת של כל כלי הנשק המודאָרניים: הפגזות-תופת, הפצצה אווירית אימה, הסתערות השריון הכבד. המותקפים נאחזים באדמה. והנה, ברגע המשבר הגורלי, נשברת החוליה החלשה ביותר בשרשרת — נופלת רוחו של אדם אחד בתפקיד אחראי. הגנת המקום מתמוטטת. גבעה 69 נופלת בידי האויב. המצרי ניצח בסיבוב השני.

*

במטה החטיבה הולמת הידיעה כברק ביום קיץ. לרגע קט שוררת אווירה של תדהמה גמורה. הכל בטחה, שהגבעה תחזיק מעמד. לפי כל החישובים הצבאיים היה עליה להחזיק מעמד. בכל זאת נפלה. הכל רואים רק עובדה אחת — בהתמודדות הראשונה בין האדם העברי ובין הפלדה המצרית ניצחה הפלדה את האדם. האומנם אין הרוח יכולה לעמוד בפני החומר? האם טעו כל אלה שקיוו, שהאדם הלוחם יגבר את המכונה הלוחמת?

אך בחדרם הקטן עומדים המפקד וסגנו, הם יודעים עובדה שניה — ברגע זה מוכרע גורלה של מדינת ישראל הצעירה. אם המצרים ימשיכו בהתקדמותם לעבר באר-טוביה — יבקיעו את החזית. אין כוח מילואים שיעצרו. אם יגיעו המצרים לבאר-טוביה, תתמוטט החזית כולה התמוטטות גמורה. הדרום יפול. ותל-אביב אחריו.

מרחב-החטיבה נחשף כמעט מחיילים. כוחות של הלגיון הערבי והמונים מקומיים כבשו את גזר במזרח. הסיבוצים גת וגלאון מחזיקים

מעמד בנס — כמעט ואין שם אף חייל אחד. כל הכוח מרוכז נגד המצרי בקטע אישדוד — גבעה 69. אין ראזרבה.
מחר צריכה ההפוגה להיכנס לתוקפה. אך האם יכבד המצרי את צו ההפוגה, אם יבין שמהלומה אחת נוספת תספיק כדי להכריע את גורלה של ישראל?

*

אט־אט עובר היום הנורא, שכל דקה מדקותיו כנצח נצחים. המפקד עצמו יצא לבאר־טוביה. הסיבוב השלישי, המכריע, התחיל.
בבית־דאראס, בין באר־טוביה והגבעה 69, נמצאות שתי פלוגות עבריות. אחת מהן יצאה לעבר הגבעה, כדי לחפות על נסיגת הפלוגה, שהחזיקה בה. היא מגיעה עד לקצהו של פרדס, כמאתים מטר מן הגבעה.

פיאט אחד, שלושה מיקלעים ושמונים בחורים עבריים מגינים ברגע זה על ארץ־ישראל.

המצרים תפסו את הגבעה. כוח־החלוץ, הטאנקים, ממשיכים בדרך, לעבר בית דאראס. ופתאום הב נתקלים בהתנגדות לא צפויה. מתוך צל הפרדס הסמוך נפתחת עליהם אש. 3 פגזים עקרים של הפיאט פוגעים בטאנק. כדורי המקלעים מגרדים את השריון.

רגע גדול של חיים ומות. הטאנקים נעצרים. האלחוט פועל. המפקד המצרי מהרהר שעה קלה, ופיקד: חזרו לגבעה 69 והתבצרו בה.
מיד נאחו המפקד העברי בנס, והולם מהלומה שניה — כוח קטן של ג'יפים וחלילים, מגדוד הפשיטה הפלמ"חי בנגב, עולה על הגבעה, הולם מהלומת אש וחוזר.

שוב נעצר המצרי. התוקפנות של דוד החלש ניצחה את גלית הזהיר והחמוש. בסיבוב השלישי ניצח העברי.
ההפוגה נכנסת לתקפה.

*

ההפוגה אינה הפסקת נופש. שני הצדדים מתכננים בקדחתנות לקראת המערכה המכרעת השניה. שניהם מנתחים את לקח המערכה הראשונה, מסיקים מסקנות, מתקנים את ליקוייהם.

המצרי מגביר את כוחו עוד יותר. הוא מתייash מלהבקיע את החזית בקטע אישדוד, ומוריד את כוחו העיקרי דרומה. שם הוא מתכוון להתקפה מכרעת.

המפקד העברי סוקר את כוחותיו. הוא יודע, שצפויה לו התמודדות שתעמיד בצל את כל קרבות האתמול. הוא יודע, ששוב לא תהיה לו ראזרבה, ששוב לא יוכל להטיל על כף המאזנים אלא אותם הגדודים המבוטקים של חיל הרגלים, בתוספת תותחים מעטים ומיושנים. לא יהיו לו מטוסים. לא יהיו לו טאנקים.

הוא מסיק את המסקנה מיום אישדוד, ומכונן „מטה קרבי“, שיכול להשפיע על תנועת היחידות גם בשדה־הקרב, לתאם את הפעולות, לפקד בכל השלבים.

הפלוגות מתאמנות. העמדות מתבצרות. הכל מצפים לקול היריה הראשונה.

*

והנה באה מכה מצד לא צפוי. מגיעות ידיעות, שאחדים מן האזרחים במרחב הדרום מתכוונים לנטוש את כפריהם.

במרחב אין אשליות. אנשי גן־יבנה, באר־טוביה ונגבה יודעים את המצב לאמתו. הם יודעים, שבקרב על גבעה 69 ניצח הטאנק את האדם. הם יודעים, שהכוח שהופקד על בתיהם קטן מאד. הם יודעים גם זה, שאין ראזרבה לכוח זה. הלוחמים המעטים בעמדות יצטרכו להחזיק מעמד — לבדם.

האזרחים עייפים. מאז הפלישה המצרית עבדו עבודת פרך בביצורים. יחד עם זה השתדלו לקיים את משקיהם התקלאיים. הצבא לא האכילם ואף החרים חלק ממוזנם שלהם. בגן־יבנה נפגעו כמעט כל הבתים מהפצצת התותחים המצריים ממרחק שני קילומטר.

עתה הם יודעים, שמולם עומד אויב עצום, מצויד בכל סוגי הנשק המודא־רניים.

מפקדי־הישובים המקומיים מבקשים מאת מפקד־החטיבה לברא ולהשפיע על האוכלוסיה, והוא בא. הוא לא למד את תורת־הצבא מתוך ספרים יבשים. הוא מאמין באדם — בחייל ובאזרח. הוא יודע,

שהמלחמה היא קודם כל, ומעל לכל, התנגשות של רצונות; והרצון החזק ביותר, המחושל ביותר, סופו לנצח. הוא מאמין, שהצבא לא יוכל להחזיק מעמד אף במקום אחד בלי קשר הדוק ביותר עם האוכלוסיה. והוא יודע, שהאוכלוסיה חייבת להשאר בביתה מרצונה, ולא בתוקף כפייה.

המפקד נודד ממקום למקום — ומדבר. אזרחים עייפים, הדואגים לשלום משפחותיהם, לשלום ביתם ולחייהם שלהם, מקשיבים לדבריו. אין הוא מבטיח להם הבטחות. אין הוא מבטיח להם תגבורת. אין הוא מבטיח להם את הנשק הכבד שאיננו. הוא רק מבטיח דבר אחד — שלוחמיו ומפקדיו יחזיקו מעמד עד הרגע האחרון, עד הנשימה האחרונה, עד הכדור האחרון.

האזרחים מקשיבים למלים. הם מסתכלים גם בעינים האפורות־התכולות, עיני־הפלדה שהן כה אנושיות. אין הם בטוחים, שצבאו ינצח. הם בטוחים, שצבאו ילחם עד הסוף. והם מחליטים — נישאר כאן יחד עם החיילים.

אפשר שברגעים אלה נפלה ההכרעה האמתית, אפשר שברגעים אלה ניצח שמעון אבירן את נצחוננו הגדול ביותר, לא בשדה הקרב, אלא דוקא בשיחות אלה עם אזרחי הדרום. כל הגברים נשארים בישובים מרצונם.

*

8 ביולי, עם עלות השחר, שלושים שעה לפני גמר ההפוגה, מתקיף המצרי את בית־דאראס. פלוגה מובחרת של סדאנים מסתערת על המקום. פורצת אל תוך העמדות, נכנסת לקרב מגע פנים אל פנים — ונעצרת. עשרות נהרגים ונפצעים בטווח מגע. במאמץ נואש הודפים מגיני המקום את ההתקפה. האויב נסוג.

המפקד וסגנו הם במטה הקרבי החדש ליד כפר ווארבורג. הם מחליטים: להתקיף מיד, להקדים את המצרי הנערך להתקפה ולערער את שיווי־משקלו. החטיבה מוכנה. הפקודות ניתנו מראש. דרושה רק פקודת היציאה. היא ניתנת.

בליל ה־8 ביולי יוצאים כוחות החטיבה ומטרידים את המישלט

113, את כארטיה ואת חאטא. אותה שעה כובשים כוחות אחרים את הכפרים עיראק־סואידן, בית עפא ועיבדיס במרחב נגבה. כוח פלמ"חי מתקיף את משטרת עיראק־סואידן, מבצר־האימים החולש על הדרום כולו.

ההתקפה על המבצר נכשלת. עם בוקר מפנים הכוחות את הכפרים עיראק־סואידן ובית־עפא, שאין סיכויים להגן עליהם כל עוד המבצר בידי האויב. אך מישלט עיבדיס, ליד נגבה, נשאר בידי החטיבה. הגיע תורו של האויב. בכוח עצום הוא עולה ממבצר עיראק־סואידן ותוקף את נגבה ועיבדיס.

בעיבדיס לא הספיקו הלוחמים לערוך את כוחותיהם ולהתבצר כראוי. רק בשעה 11 לפני הצהרים הושלם כיבוש המקום מידי המצרים. והנה כבר נראו מרחוק ההכנות האחרונות של המצרים העולים על המקום.

כוונת המצרים ברורה, גם בלי פקודת־המייבצע המצרית, שנפלה בעיבדיס לידי הכובשים העבריים. היא בנוייה על תנועת מלחציים. טור מצרי אחד צריך להבקיע את החזית ליד בית־דאראס. ולהתאחד בשפלה עם טור מצרי שני, שעליו לפרוץ באותה שעה את החזית בקטע נגבה־עיבדיס. הצלחת תנועה כפולה זו היתה ממוטטת את החזית העברית לחלוטין וחושפת את השפלה כולה — עד תל־אביב. כשלון ההתקפה על בית־דאראס וההתקפה העברית במרחב נגבה ערערו את התכנית. אך המצרים בטחו ביתרונם העצום בנשק. הם יכבשו במהלומה שניה ושלישית את אשר לא השיגו במהלומה הראשונה. הם יתקיפו שלוש, חמש, אף עשר פעמים. יש להם רגז־ארבות בשפע.

ארבעה ימים וארבעה לילות נטוש הקרב על עיבדיס—נגבה, קרב שאין דוגמתו בתולדות המלחמה כולה, ושהכריע את גורלה של תל־אביב. ביום השני מגיע הקרב לשיא שטני, החזית כולה נתונה להפגזה מצרית איומה. כדי להסיח את הכוח העברי מתקיפים המצרים את הכפר ג'וליס, המבטיח את הקטע המערבי של החזית. ובחסות תימרונים אלה נערכת ההתקפה המכרעת על עיבדיס.

התקפה אחת? לא, שמונה התקפות באותו יום. בזו אחר זו. תותחים, מרגמות ומטוסים מרעישים את המקום. והנה באים הטאנקים, ואחריהם שורות שורות של חיל רגלים מסתער. פעם. פעמיים. שלוש פעמים. חמש פעמים. שמונה פעמים.

החל משעות הצהריים יורד מן המישלט זרם בלתי פוסק של פצועים. גם מפקד הפלוגה נפצע. נשלח במקומו-מפקד פלוגה אחר. אך האלחוט מדיע בין התפוצצויות הפגזים: הטוראים ומפקדי-הכיתות מדיעים, שיוכלו להסתדר גם בלעדיו ומבקשים לסמוך עליהם.

לפנות ערב לא נשאר מן הפלוגה שהגנה על עיבדים במשך יום זה אלא כוח של פחות ממחלקה אחת. נשלחת פלוגה להחלפה. גם לזו צפוי אותו גורל. היא עולה על המישלט בלי להשמיע מלה. אך המטה מודאג מאד: אין לו רעזרבות כדי למלא אבדות כאלה.

*

החזית ברגע זה אינה קו על המפה, גם אין היא שורה של סיכות צבעוניות. החזית היא מערכה של שוחות מופגזות, אדמה חרושת פצצות, אויר שממנו נודף ריח אבק שריפה.

בלילה מופיעים בעיבדים אזרחים. בתוך ההפגזה הבלתי פוסקת, בעמדות הקדמיות ביותר של החזית, הם חופרים שוחות לחיילים. האזרח רואה את החייל, החייל רואה את האזרח, שניהם עייפים עד מוות, ושניהם יודעים — גם מחר גילחם ומחרתיים, וביום שאחריו.

*

קילומטרים אחדים מאחרי החזית הזאת שוכן המטה הקרבי. אין זה משרד שקט, שבו מתנהלת עבודה סדירה. זהו מרכז העצבים של חזית, מרכז של תנועות קדחתניות. כאן מתקבלות תוך שניות מעטות החלטות הקובעות את גורלה של המדינה, כאן נקלטת בגלי האלחוט הלמות-לבה של החזית השותתת דם, וכאן נוצר, ונשלח בגלי האלחוט, החשמל הממריץ את היחידות המצומקות.

בשעה 10.00 בבוקר מתאספים מפקדי-הגדודים וסגניהם. בחורים פשוטים הם המתכופפים כאן על מפות ותרשימים. האחד דומה לאחר,

השני לסטודנט לפילוסופיה. אך הם המפקדים על בני-אדם בגיהנום זה. הם חושלו בקרב, הם ראו לפניהם את הדוגמה האישית של שמעון אבידן ו"מאירקה", סגנו. עתה הם דנים בטיוטה של פעולות 24 השעות הבאית, ומקבלים את ההחלטה.

המג"דים חוזרים ליחידותיהם, מסיירים את המקומות בהם צריכות יחידות אלו לפעול ביממה הבאה, נותנים את הפקודות, משלימים את ההכנות. אותה שעה דן מטה החטיבה עם ראשי השירותים — אנשי המינהלה, הקשר, ההנדסה והשרות הרפואי — בבעיות יד-יכוחת בפעולות היממה: סידור האספקה, הבאת התחמושת ליחידות, בירור הידיעות הדרושות.

בחמש לפנות ערב חוזרים המג"דים להתייעצות שניה ואחרונה. הם מגישים דו"ח על המצב, נעשים הסידורים האחרונים בין היחידות ובין השירותים. הכל נערך לפעולת הלילה. בשש יוצאים האנשים לפעולה. נערכת בקורת אחרונה. מסבירים לאנשים את המוטל עליהם.

שעת האפס. היריות הראשונות, ההסתערות, הרגעים הגדולים בין חיים למות, האבדות, הובלת הפצועים, החשת התגבורת, הקרב. את כל אלה רואה המטה הקרבי — באמצעות האלחוט המחובר לרשת של היחידות הפועלות. מפקד החטיבה וקצין המיבצעים מאזינים, חשים את הסבל, את האש, את הדם כלוחמים עצמם, מתערבים במהלך הקרב, מתאמים את הפעולות, אף משנים את התכנית באמצע הקרב.

בשעות המוקדמות של הבוקר מוכרע גורל הלילה. נרגשים ונרעשים, כאילו השתתפו בעצמם בהסתערות, יוצאים שני המפקדים מן המטה הקרבי, לחטוף שעות מעטות של שינה, לפני שיצטרכו להתעורר ליום חדש של קרב, של אחריות, של החלטות גורליות.

*

ארבעה ימים וארבעה לילות נטוש הקרב. נגבה ועיבדים החזיקו מעמד.

ביום הרביעי מרגיש המצרי, שהוא מתקרב לאפיסת כוחות. הוא הולם מהלומה גדולה, אחרונה.

דרך אחת מוליכה לנגבה. בה תלויים חיי החזית. על קטע אחד של כביש זה חולשת מרחוק משטרת עיראק־סוּאִידִין. במקום זה עובר הכביש לרגלי גבעונת קטנה, הרשומה במפה במספר 105. ביום הרביעי תופסים המצרים גבעה זו ומתחפרים בה. נגבה מנותקת.

חוזרת פרשת הגבעה 69, אך הפעם בתפקידים הפוכים. מפקד החטיבה מבין שאין לו ברירה. הוא צריך להתקיף, התקפת מצח ישירה. שום תימרון לא יעזור כאן. יש להלום באויב באותו מקום, שבו הוא מחכה למהלומה.

מה הכוח העומד לרשותו להתקפה גורלית זו, שסיכוייה כה מעטים? פלוגה אחת של רגלים, ושתי מחלקות של ג'יפים־לוחמים. הם מקבלים את הפקודה. לפקודה מצורפות שתי מלים, שמשמעותן כה איומה בחזית — „בכל מחיר“. „מחיר“ — פירושו דם, הרוגים.

בחשכת הלילה, ב־12 ביולי, עולים הלוחמים על המישלט 105. חיל הרגלים נאבק באפלה. והנה באים הג'יפים, גושים שחורים ומיסתוריים, היורקים אש, עולים על השוחות, דורסים אברי אדם. בהלה איומה משתררת במחנה המצרי. הם בורחים על נפשם, בהשאים מאחריהם תותחים, נושאי־בראָן, פיאטים, מיקלעים, תחמושת ו... הרוגים.

*

למחרת היום שותקים תותחי האויב לאורך כל החזית. בלי להבין מה קרה, מרגיש כל אדם בין גלאון לג'וליס — שחל מיפנה. קרה משהו גדול.

אפשר היה לנח. היחידות היו זקוקות למנוחה. לא נשארה פלוגה הראויה לפעולה. גם האנשים, אלה שנשארו בחיים, היו זקוקים למנוחה. אך המפקד, העייף יותר מכולם, מרגיש — ברגע זה אסור לנח. ברגע זה יש לתקוף, לתקוף, לתקוף. למנוע מן האויב נופש, היערכות מחדש, החלמה מן המכת. הוא שואל את מפקדי הגדודים. והללו, העייפים עד מוות, שרובם כוחותיהם אבדו, משיבים: כן.

שוב מתכופפים המפקדים מעל המפות, משרטטים, מחשבים. אצבעות נעות מעל הקוים והנקודות וננעצות לבסוף בנקודה אחת — בית עפא.

ההתייעצות נגמרה. לבסוף מספר המפקד פרט קטן: אתמול, ביום השלישי לקרב על עיבדים, ביקרו בחזית נציגי הפיקוד העליון, האלוף יגאל ידין, קצין המיבצעים הארצי וישראל גלילי, סגנו של שר הבטחון. הם ראו את המטה הקרבי בכפר סואפיר, את ההפגזה על עיבדים, את תצפית התותחים ואת מטה אחד הגדודים. ברגעיהם אלה נולד יחס חדש לחזית הדרום. לא נשארו עוד אשליות ביחס לחומרת המצב. ובשעת הפרידה אמר ישראל גלילי, האדם ששמו נהפך במרוצת השנים שם נרדף ל"הגנה", את המשפט שיכנס להיסטוריה: "השורות אצלכם דלילות מאד, אך הרוח ממלאה את הפרצות".

*

13 ביולי, שעה 6 בערב. פלוגה של חיל רגלים, פלוגה שפעלה במשך 5 לילות רצופים, הפלוגה שעוד אתמול התקיפה את המישלט 105, נערכת להתקפה על בית עפא. החיילים מסיימים את ההכנות האחרונות. הם מרגישים את אשר מרגיש כל חייל לפני התקפה. כל אחד יודע את הסכנות הכרוכות בפעולה. הם יודעים: אפשר שיחזרו ואפשר שלא. באותה שעה יושבות האמהות בתל-אביב. הן חושבות על בניהן. הן קראו שקרב עצום נטוש בדרום. הן יודעות, שבניהן הם אי-שם בדרום. לבן רועד ומתפלל ופוחד.

ובאותה שעה, במטה הקרבי שבקרבת החזית, עומדים שני האנשים, שאחריות עצומה זו מוטלת על שכמם — האחד בלונדיני, בעל אף כמקור נשר ועינים תכולות-אפורות, והשני סגנו, שאטאני, חסון ובעל עינים ערניות. הם יודעים את האחריות — האחריות למדינה, שהפקידה אותם במקום זה, והאחריות לאמהות. הם יודעים, כי אנשים חיים הם אשר יבצעו את ההתקפה, שמהם יהרגו ומהם יפצעו. הם מכירים רבים מן האנשים האלה, את פניהם, את שמותיהם.

רגע קל תלוי הכל בפקודתם. הם נותנים את הפקודה — להתקיף. פקודה היסטורית היא, אף כי הפעולה עצמה אינה חשובה ביותר. כי בלילה זה עברה היזמה בחזית הדרום לידיים עבריות. עברה ונשארה. חלפה הסכנה למדינת ישראל מצד הצבא הערבי החזק ביותר. חלפה הסכנה לתל-אביב.

ס ר ק ח מ י ש י

ד ם ו ד ו מ ן

שני משברים עברנו עד כה בצבא — משבר ראשון בימים הראשונים של מחנה האמונים, ומשבר שני עם צאתנו לקרב הראשון. עתה, בבואנו לחופשה קצרה לתל-אביב אחרי אחד-עשר ימי-קרב איומים, חיכה לנו המשבר השלישי, והקשה ביותר.

נסענו העירה כשלבנו הומה וצוהל נוכח העובדה הבלתי-ניתפסת, כי אכן נשארנו בחיים, כי אכן עודנו נושמים וצועדים ברגלינו. עוד היינו תחת רושם מחזות-האימים של עיבדים ובית-ע-פא, היחידות המבותקות שאיבדו למעלת ממצית מספרן, החזית המדולדלת, הרעבה לכוחות-מילואים.

והנה בבואנו העירה ראינו מאות ואלפים צעירים בריאים, שופעים מרץ וכוח, שאינם חולמים כלל לבוא בעקבותינו. ראינו בחורים מבריקים ומצוחצחים, בעלי דרגות לרוב, הממלאים תפקידים „חשובים“ במשרדים.

במשך חדשים רבים היינו, לכאורה, מנותקים מחיי העורף. באנו לחופשות קצרות, „חטפנו“ ערב בעיר, וחזרנו להזית. הוגד לנו כי „כל העם צבא“, כי האומה כולה לוחמת, כי המחסור האיום בכוח אדם בחזית נובע ממחסור כללי.

והנה ראינו שזאת היתה בדוטה. רק חלק של האומה, רק חלק של הנוער, יצא לקרב. ומאחרי גבם של אלה קם ושגשג „עורף“, מנגנון עצום, צבאי וציבילי, שפיתח לעצמו סגנון משלו ודפוסי-חיים משלו. זכרנו כי יצאנו מדי לילה לפעולה, מפני שלא היו רזרבות ליטול מעלינו חלק מן המעמסה. זכרנו את גורלה של פלוגה א' שלנו, שחוסלה פעמיים מאותה סיבה.

והנה, בעיר, הסבירו לנו אריסטוקרטים במדים רבי-רושם כי בכל אומה בעולם נמצאים 7 או 17 או 27 אנשים בעורף על כל חייל בחזית...

רבים מאתנו החלו לשאול את עצמם — מדוע יהיה דוקא הוא האחד כנגד אותם שבעה עשר? מדוע לא יחליפוהו באחד מבין שבעה עשר אלה? יש שלא עמדו במבחן זה. הם עברו לשרותי העורף, או לחיל-הים, או אף

לחיל-האוויר. הם המציאו הלצה אכזרית על חסיבתנו, שנקראה בפיהם חטיבת „מירה“ — „מגבעתי ישחרר רק המות“.

הרוב החזיק מעמד גם במשבר איום זה. הם חזרו לחזית. אולם בלבם כרסמה מרירות שהחלה להאפיל ברבות הימים על ההומור של החזית. הם שנו את העורף, והם פנו לו עורף

22 ביולי, 1948. מחנה הגדוד

חזית ועורף.

הם נוסעים לתל-אביב, לחופש אשר התגעגעו עליו במשך חדשים, אשר חלמו עליו בעמדות ובקרבות — ושרים.
הם חוזרים מתל-אביב דוממים, כשלבם מדוכא וראשם מלא מחשבות נוגות.

*

הלכתי לקנות כרטיסים לקולנוע, והנה תור החיילים ארוך כפלים מתור ה„ציבילים“. חיילים בעלי מדים מצוחצחים, בעלי כרטיסי-מגויסים, בעלי אקדחים וסכינים.

אולם משהסתכלתי בפניהם ראיתי שחסר בהם משהו — אותה הבעה מיוחדת, אותו משהו בלתי-מוגדר, לפיו מכיר חייל קרבי אחד את רעהו.

אתה רואה הרבה פנים מוכרים. אתה שואל את בעליהם למקום הימצאם. והם עונים לך בגאחה — במשרד חשוב זה, במוסד חשוב אחר, באלפי תפקידים מצלצלים ורבי כבוד ורושם. אשר רק תכונה אחת משותפת להם — שרחוקים הם מאד מן המקום בו שורקים הכדורים ומתפוצצים הפגזים.

האם האדם בעורף יכול לתאר לעצמו את רגשותיו של חייל קרבי החוזר לחופשה?

הוא נענה לקריאת הגיוס, יצא לאמונים ולקרוב ושכב שלושה, ארבעה וחמשה חדשים בכפרים ערביים מרופשים, השתתף בשמונה, עשרה או שנים-עשר קרבות, ראה חברים נהרגים ונפצעים לצדו. הוא לא תאר לעצמו שאפשר היה „להסתדר“. אולי היו גם לו „פרוטקציות“,

אולי היו גם לו זכויות כבעל מקצוע או כשרון מיוחד. אולם הוא הלך, ובתמימותו חשב שהכל הולכים.

והנה בשובו לחופשה, הוא רואה שלא הכל הלכו. יש שהמתינו לרגע הנכון, שביקשו ארכא ושחרור זמני. וכשקם המנגנון הצבאי המסועף, וצצו אלפי תפקידים, היו אלה הקופצים הראשונים. להם היו זמן ויכולת לרוץ ממשדד למשרד, לחפש את הקשרים הנכונים, לאמר לאדם הנכון את המלה הנכונה. ומי זכר באותה שעה את אותם ששכבו בחזית, באש מרגמות ותותחים, שלא היתה להם אפילו שהות לחשוב על הנעשה אי-שם בעורף הרחוק והדמיוני?

ועתה, כשניתן להם בפעם הראשונה לנשום לרווחה, כשיש להם השהות לחשוב ולהתווכח, מצטברת בלבם מרירות שתשפיע בהכרח על כושרם כחיילים קרביים. הם רואים שחברים מוכשרים פחות עלו מעלה-מעלה, בשעה שהם נשארו טוראים. הם רואים שגם דרך העליה בסולם הפיקוד חסומה למעשה, בגלל תנאי המלחמה אשר צמצמו את אפשרויות ההדרכה. ונפגעים ביותר אלה שהצטיינו בקרב, שהתנדבו לתפקידים מסוכנים מיוחדים, היודעים כי חיילים טובים הם, בלי שהדבר יעזור להתקדמותם.

*

פעם, כשחזרנו לחופשה, היינו רואים חברים רבים בתלבושת ציבילית. לאלה היה מין מבט של הרגשת אשמה, וגם בלי שנשאלו מיהרו להצדיק את עצמם ולהסביר שהנה עוד מעט יצאו לשרות. ואף כי חייהם היו נוחים יותר, לא קנא בהם החייל הקרבי.

אולם כיום שונה המצב לחלוטין. כל אותם חברים לבשו מדים והנם חיילים — מצוחצחים יותר, מבריקים יותר, „צבאיים“ יותר מאשר החייל הקרבי עצמו. התגבשה מעין אריסטוקרטיה של העורף. והיום, בבואך לחופשה, נאלץ אתה להסביר על שום מה נמצא אתה בחזית ולא הסתדרת במשרה חשובה בעורף, ומרגיש אתה שאותם צעירים וצעירות חושבים בלבם: „מילא, בחור לא מוכשר, אינו יודע להסתדר...“

בספרו „במערב אין כל חדש“ מתאר רמארק כיצד נפגש חייל קרבי וותיק בחופשתו במייג'ור צעיר ומגונדר, שאמנם לא היה מעודו בחזית אך הקפיד מאד על כללי ההצדעה.

נראה שחוויה זו, הפגישה בין עכברי החזית ואריות העורף, משותפת היא למלחמות כל העמים. ובכל זאת אינך יכול להימנע ממחשבות נוגות על התגלותה אצלנו ועל תוצאותיה.

משהו גדול, משהו חדש ועמוק נרקם כאן בחזית, חוויה אשר רק חלק של הנוער העברי שותף לה. ואילו שם, בעורף, נרקמת „חוויה“ אחרת לגמרי, סגנון שונה לחלוטין של חיים והתנהגות. מתהווים כאן שני עולמות, החותרים למטרות שונות, ומפתחים בקרבם סגנונות שונים. וקרוב היום שלא יבינו עוד זה את זה.

תופעה מעציבה היא שדוקא השכבות המשכילות של הנוער, איתם שכבות וחוגים שהתימרו פעם להיות דברי הנוער הזה ומנהיגיו, מהווים אחוז כה גדול בקרב הבלתי־לוחמים ואחוז כה קטן בקרב הלוחמים — מחוץ לסטודנטים שעשו את שלהם בחיפה ובירושלים. המלחמה גורמת להערכה חדשה של תכונות אנושיות, להערכה חדשה של מושגים ואנשים. ערכים חדשים מתגלים לאדם, „אשר המוות בו, אשר פרפר בצפרניו ולא אוכל“.

האם יידחק לפינה עלידי טיפוס אחר?

העורף יצר לו סגנון משלו. קציניו, שלא יכלו להתפאר במעשי־גבורה קרביים, החלו להתפאר בדרגות ובסמלים. לעיניהם עמד האידיאל הגדול של הצבא הבריטי, זה הגרוע מכל הצבאות הסדירים בעולם. לפי המתכונת הבריטית ניסו אף הם לאלף „חייל“ חסר כבוד־עצמי, מחניף לממונים עליו ודורס את פיקודיו.

החזית ניסתה לבטא את מחאתה האילמת בסימנים חיצוניים. אנשי־הקרב החלו נראים בחופשתם הקצרה במדיהם הקרועים והמגואלים, פרועי־שער ומגודלי־זקן. אם סרבה הממשלה להעניק להם סמלי־חזית מיוחדים, היה מנאי וגמור אתם להעניק סמל כזה לעצמם. כשם שכובעי־הגרם היה סמלו של צבא־העם בימים הראשונים, כן היה עתה הוקן לסמל החזית, המואסת בסגנון העורף.

החלה האבקות מוסתרת בין דפסי החזית ודפוסי העורף. ובמקום שהעורף יחקה את החזית החלו אחדים ממפקדי החזית לחקות את העורף. מרדנותו של החייל הקרבי במחנה לא מצאה חן בעיניהם. הם לא הסיקו מסקנה מן העובדה שה"מרדנים" היו לרוב החיילים שהצטיינו בקרב. הם החליטו להנהיג גם ביחידות הקרביות את משטר ה"משמעת" המדומה של העורף. וקרבתם הראשון היה — הזקן.

24 ביולי, 1948. מחנה הגדוד.

תולדותיו של זקן.

הפעם רצוני לכתוב אזכרה. אזכרה לזקן שלי, כי איננו זקן זה לא היה סתם זקן, אלא זקן בעל היסטוריה של חצי שנה, אף כי הוא עצמו נולד רק לפני 13 יום.

מזה כבר רציתי לגדל זקן. איני יודע מתי זה התחיל. קרוב לודאי שזה היה בשעה שנערה חמודה וקלת דעת לחשה באוזני שפני צרים מדי, ושזקן יתאים לי להפליא. אותה נערה לא ידעה מן הסתם מה עוללה. כי מן היום ההוא ניקר הרעיון בלבי ולא נתן לי מנוח. ההזדמנות הראשונה היתה בימי "נחשון". שכבנו קרוב לשלשה שבועות בדיר מוחיסין ובמשלטים בדרך לירושלים, והזקן גדל לו פרא. אלא שאז לא עמדה בי העזתי. השתעשעתי אמנם ברעיון, אך מדי פעם בפעם, כשחזרתי לשעה קלה "הביתה" לחולדה העברית, נטלתי את מכשירי הגלוח וגילחתי את הזקן.

עברו ימים, עברו קרבות. ראיתי זקנים לרוב — זקני תיש המסתירים בקושי את הסנטר, זקנים המקיפים את הפנים כרצועות דקות, זקני פלמ"חניקים של "חיות הנגב", וסתם זקנים בלי מסורת, של חיילים פשוטים. ולא טלאט גברה בי ההחלטה לגדל זקן גדול והגון בהזדמנות הראשונה. וברור שהזדמנות מעין זו פירושה שהיה ממושכת בבסיס קרבי.

זמן מה לפני הפוגה א' היה נדמה לי שבאה ההזדמנות הגדולה. שכבנו אותה שעה בבית דאראס, כפר שאין דומה לו במרחב הדרום לריבוי פרעושים. לא היו לנו מים, לא התרחצנו, וממילא גם לא התגלחנו. בילינו במקום חמשה ימים רצופים, והנה באה ההפוגה.

מחר, אמרו לנו, תסעו לחופשה לתל-אביב.

עמדתי לפני הראי במחנה, ושקלתי בכובד ראש את הדבר. צר היה לי להפרד מן הזקן, אך מאחר שלא רציתי להופיע בתל-אביב ענוד זקן „גמור למחצה“, לא היתה לי ברירה. התגלחתי. בשעה טובה ומוצלחת נסתימה הפוגה א' והחלה מלחמת-אחד-עשר-הימים. כל קרבות העבר שקעו ונשכחו מול קרבות איתנים אלה — נגבה, עיבדיס, בית דאראס, משלט 105, בית עפא. עתה היינו אנשי קומנדו, אנשי ג'יפים-נעים-ונודים. הימים עברו בסערה. שלוש, ארבע פעולות ביממה, ואחרי כל פעולה היית מסתכל בעצמך בתמהון ושואל: — מה, עודך חי? איש לא חשב על גלוח, איש לא חשב אפילו על רחיצה.

כשנסתימו הקרבות ושוב חלה הפוגה התעוררנו כאחרי חלום — והנה מצאתי שפני מקושטים בזקן שאין להתביש בו. הסתכלתי בו, והוא מצא חן בעיני. החלטתי בלבי שאותה נערה צדקה, וכי אמנם זקוק אנכי לזקן.

בינתיים ניתן לנו התואר „שועלי שמשון“, והבריות החלו להסתכל בנו כשם שאנחנו, עת היינו טירונים, היינו רגילים להסתכל באנשי הפלמ"ח. זקן זה, אמרתי לעצמי, הנהו במקומו. הוא מתאים לסגנון הקומנדו.

באתי לתל-אביב, ולקחתי את זקני עמי. הורי נבהלו בראותם את היצור המשונה, המכרים שאלו אם אני באבל, ובחורה שחורת-שער, שאת דעתה אני מחשיב מאד, השביעתני להורידו. ברגע של חולשה הבטחתי לה את הדבר. אולם כשחזרתי למחנה התחרטתי על ההבטחה הנמהרת. לכל הרוחות, אמרתי לעצמי, האם עבד-נשים אתה או חייל-קרבי? בקיצור, הפרתי את ההבטחה והשארתי את הזקן, שהלך בינתיים מחיל אל חיל.

אלא שלא לקחתי בחשבון את ההפוגה. זו הביאה עמה דברים רבים שאינם אהודים עלינו כלל. השכמה, מפקד-בקר, אלף טקסים קטנים מימים עברו, ששכחנו אותם בימי-הקרב ושקוינו בסתר-לבנו שלא להתראות אתם שנית.

בקיצור, מפקדי, יברכם האל, החליטו שהגיעה השעה לשים קץ ל"תנאים פרטיזניים" ולהשליט שוב את אשר נקרא, משום מה, "סדר צבאי". סדר צבאי זה אהוב מאד על המפקדים, ואלמלא היה הצבא נאלץ, מפעם לפעם, לצאת לחזית ולערוך קרבות המפריעים לשיגרא, בודאי היו משליטים אותו לכל אורך החזית.

הקרבת הראשון של הסדר הצבאי החדש היה הזקן שלי. תחילה בא אלי המ"מ, אחר כך הרס"פ והרס"ג, לבסוף נתקבלה פקודה רשמית של המ"פ; וגם המג"ד, בבקרו בשטח הפלוגה, העיר את אשר העיר. כולם החליטו, כנראה, שהזקן שלי הוא סמל הרוח "הפרטיזנית" הארורה שנכנסה בנו בימי הקרב, ואחת היתה החלטתם להשמידו.

ואני, ידידי היקרים, חייל הנני, ופקודה היא פקודה, תחשוב עליה כאשר תחשוב. וכך עמדתי בבוקר-עצוב אחד בחדר הרחצה שבמחנה וגילחתי בתנועות הססניות את הזקן. החברים עמדו מסביב, חלקם משתתפים בצערי וחלקם שמחים לאידי, הסנסאציה עשתה כנפים במחנה, והפנים חסרי הזקן שמשו נושא להלצות ולהערות עוקצניות. זקן מסכן, בלב דואב אני כותב לך אזכרה זו. היית לי ידיד נאמן, מקור לעדר ולשמחה בימים הקשים של הקרב. והנה נפלת חלל על מזבח...

מה קדו פתאום פני חברי? המצרים הפרו את ההפוגה? יש סכויים להתחדשות הקרבות?
...שמא בכל זאת יגדל הזקן שנית?

המשבר הנפשי חיזק את קשרי-הרעות בין אלה אשר נשארו ביחידות הקרביות. איחדה אותם יותר מתמיד השנאה המשותפת לגבורי-העורף והגאווה המשותפת בחזית. בלבנו דהדו מלות השיר הרוסי אשר שלח לנו, לשוחות, אבא קובנר ב־11 ימי הקרב: "רק בחזית תבחונה מי לך אח וידיד, רק בחזית תבינה — יש אהבה חיילית..."

הרעות של החזית האפילה על כל סנטימנט אחר. היא היתה לנו צורך חיוני — כי בלעדיה לא היו לנו תקוות רבות להאריך ימים בקרב. ניסיתי לתאר חויה זו בסיפור קטן.

אהבה חיילית.

מלבד אהבתם את זיוה היתה להם רק תכונה אחת משותפת: שניהם היו לוחמים טובים. ואפילו בתכונתם זאת התבלט איפיו השונה. איסר היה טיפוס של חייל הרפתקן, נועז עד כדי קלות דעת ומספר ציזבאת. ואילו מיכאל היה חייל צנוע, חבר שאפשר לסמוך עליו בכל מצב.

במרוצת הזמן למדו שניהם להשלים עם המצב. איסר התרגל לרעיון שבאחד הימים תינשא זיוה מן הסתם למיכאל, ומיכאל הכיר בכוונותיו של איסר.

כשפרצה המלחמה התגייסו שניהם. בשעה שחבריהם המתינו להודמנות נוחה כדי „להסתדר“ במשרה נאה בעורף, כבר היו שניהם כחזית וכדרכם, שרתו ביחידות שונות — מיכאל היה חייל באחד מגדדי חיל הרגלים העושים את מלאכתם החיונית בצנע, בלי לזכות לתהילה, ואיסר התגלגל ברבות הימים ליחידת קומנדו אשר מבצעה הנועזים הרעישו את עולמנו.

רצה גורל המלחמה, שאיסר ומיכאל לא יפגשו בקרב, אף כי פעלו בגזרות שכנות של החזית. ומאחר שבחזית זו אין החופשות ניתנות ביד רחבה, הרי שלא נפגשו גם בעיר, ואיש מהם לא הפריע, איפוא, לרעהו להפגש עם זיוה ולהזמין לקולנוע.

גם בערב שהוא לא נפגשו לפני הפעולה. הגיפים היו צריכים לרתק את האויב מצפון כדי שלא יוכל לרכז את כוחו במערב, שם היה על יחידתו של מיכאל לתקוף ולפרוץ אל מרכז הכפר. שני הכוחות פעלו מבסיסים שונים, ואיסר לא ידע אפילו איזו יחידה של חיל הרגלים תיכנס לפעולה.

הפעולה עמדה מראשיתה בסימן של מזל רע. אור הירח היה בהיר מדי, והאויב היה מבוצר היטב.

הגיפים מילאו את שליחותם באמונה. הם התקרבו אל הכפר עד מאה מטרים והמטירו עליו אש. תותחי האויב, שהיו מטווחים מראש,

נכנסו מיד לפעולה. הפגזים התפוצצו מסביב לג'יפים, שהחליפו את עמדתם תכופות, ירו פעם מכיוון אחד וכעבור דקות מספר מכיוון אחר. היה צורך לתת לחיל הרגלים תמיכה נוספת. הפקודה באה באלחוט, והג'יפים הפנו שוב את פניהם אל האויב ודהרו לקראת השדות המופגזים.

הג'יפ של איסר נפגע בשעה שחיפה על נסיגת הג'יפים האחרים. פגז של 2 ליטראות ריסק אותו. הנהג והמקלען הראשון, שישבו לפניו, נהרגו. איסר הועף למרחק של עשרה מטרים והתעלף. כשחזרה אליו הכרתו נדם כמעט קול הקרב. בכפר עלו מפעם לפעם ראקטות אדומות — סימן שלא נכבש.

איסר קם על רגליו, כשכור, ונשען אל עץ. אבריו כאבו, אך נראה שאף אבר לא נשבר. השעה היתה ארבע בבוקר, נותרה עוד שעה אחת עד עלות השחר. עד אז יצטרך להיעלם מתחום הראיה של האויב. הוא ניגש אל הג'יפ המרוסק. אין ספק, החברים נהרגו מפגיעת הפגז. הוא העמיס את המקלע על שכמו ופנה עורף לכפר. בקרבת המקום נתקל בואדי. הוא הלך לארכו, כדי להימלט מאור הריקטות של האויב.

פתאום נרתע והצמיד את עצמו לאדמה. לפניו ראה תנועה. עתה שמע גם קריאה חלושה. „יחיעם... יחיעם...” „יחיעם” היתה סיסמת הלילה. איסר התקרב אל הדמות שרבעה על הארץ, והתפתלה בכאבים. עוד לפני שראה את הפנים, עוד לפני שיכול היה להבחין בקול, ידע מי הפצוע.

מיכאל לא הכירו תחילה. „אל תגע בי...” מלמל, „אני מת...” איסר גזר בסכיניו את מכנסיו של מיכאל המגואלים בדם. הרסיס חדר לשוק השמאלית. אין ספק שהעורק נפגע.

הוא למד מה לעשות במקרה כזה. גם היה אתו חוסם עורקים. איסר חישב במהרה את כל האפשרויות. מיכאל לא יוכל ללכת לברו והוא, איסר, לא יספיק לשאתו על גבי ולהתרחק מתחום הפגיעה של האויב לפני עלות השחר. האם לעזבו לנפשו? יצר הקיום העצמי לחש עצה זו לאזנו. אך הוא ידע שאם חוסם העורקים לא יפתח

לעתים מזומנות לא יגיע מיכאל למרפאה בעודו חי. היתה רק ברירה אחת — להשאר לידו ולהסתתר עד הערב. מיכאל ידע את מחשבותיו. הכרתו היתה עתה צלולה. „אל תשאר“, לחש. „הצל את עצמך. אותי לא תציל ממילא...“ אולם החלטתו של איסר היתה נחושה. הוא נשאר.

היום עבר לאטו, כחלום בלהות אינסופי. מפחד שהאויב יתקרב אל הוואדי נשא איסר את מיכאל מרחק שלושים צעד לתוך שדה תירס. שם היו חבויים מעיני הערבים.

השמש צלתה אותם ללא רחמים. אוכל ומים לא היו להם. הכרתו של מיכאל שוב השתבשה מרוב חולשה. וכשהיתה הכרתו צלולה, אמר: „איסר, לא אשכח לך זאת...“

קרוב לשעת הצהריים חלה הרעה במצבו. איסר חשב ששוב איבד את הכרתו, אך פתאום לחש: „אני יודע שאתה אוהב אותה... איסר, אם יקרה לי משהו...“ הוא לא המשיך, אך איסר הבין.

איסר ידע שהרצון לחיות קובע לעתים קרובות את סיכויו של הפצוע. הוא חיפש משהו כדי לעודד אותו. פתאום עלה רעיון על לבו. הוא הוציא מכיסו תמונה — תמונתה של זיוה. — „לאיסר, בידידות, מזיוה“ — היה כתוב על התמונה.

מיכאל הביט בתמונה. משהו קרה לו. הוא לא דיבר עוד. אך הכרתו לא נשתבשה שנית.

וכך שכבו שניהם בכאביהם רעבים וצמאים, בלי לאמר מלה, כשתמונתה של זיוה מונחת ביניהם והרוח הקלה מקשקשת בגבעולי התירס שהסתירו אותם מעיני האויב.

עם שקיעת החמה התכונן איסר לדרך. תחילה זחל, וגרר את מיכאל אחריו, אח"כ קם ונשא אותו על כתפיו.

הדרך היתה ארוכה, לפחות שני קילומטרים. איסר לא הכירה היטב, ולעתים קרובות עמד כדי לבדוק את מצב הכוכבים והגבעות. לעתים קרובות עצר כדי לשאוף אויר. קשה היה לשאת את מיכאל על כתפיו שנחבטו בשעה שהועף מתוך הג'יפ.

„אסור לי להתעלף“, אמר לעצמו, והרגיש שכחותיו כלים. „עלי להחזיק מעמד... להחזיק מעמד... להחזיק מעמד...“

מיכאל איבד את הכרתו עוד בראשית הדרך. הוא לא הרגיש שאיסר הניחו מדי פעם בפעם על הארץ. פתח את חוסם העורקים וחסמו שנית. הוא אף לא הרגיש כיצד נתקל איסר בכיתת סיירים, כיצד התעלף אחרי שהשביע אותם להזעיק אמבולנס, כיצד הועזסו שניהם על ג'יפ והושכבו, זה ליד זה, במיטות לבנות בבית החולים.

כשחזרה אליו הכרתו ראה את איסר שוכב במיטה השניה, וישן. אחות צעירה הסתכלה בו וחייכה. לרגע קט היה נדמה לו שזוהי זיוה. אחר־כך נרדם.

תולדותיו של סיפור זה „מוזרות“ במקצת. כרגיל, תארתי בו טיפוסים שראיתים מסביבי. רציתי להבליט שני טיפוסים שונים מאד של חיילים מצטיינים — הרפתקן „שויצר“, שקראתי לו „איסר“, וחיל שקט וצנוע, הוא „מיכאל“ בסיפור. כדוגמה לטיפוס הראשון שימשו לי רבים מבני פלוגתי. כדוגמה לטיפוס השני שימש לי חברי יוחנן זילברמן. טוראי בפלוגה שהגנה על בית־דאראס בשעת ההתקפה הגדולה.

יוחנן נשלח באותו יום לתלאביב כדי להשתתף במצעד הצבא לכבוד יום המדינה. יחד עם חבריו הוצא מן התהלוכה והוזעק חזרה לגדודו, שחנה אותה שעה במחנה שלנו. וכך צץ פתאום על ידי ברגע שסיימתי את כתיבת הסיפור. ישבתי כבר על הג'יפ, שהיה צריך להסיענו לבסיס קרבי. שוחחנו על הא ועל דא עד שניתנה פקודת היציאה.

אותו לילה נפתחה ההתקפה הגדולה על עיראק־אל־מנשיה. המטרה היתח לפתוח סוף־סוף את הדרך לנגב. פלוגתו של יוחנן נמנתה עם הפורצים. אחדים מן הג'יפים שלנו עבדו באיסוף פצועים.

למחרת היום נודע לי שיוחנן נהרג

28 ביולי, 1948. ג'אלדית.

פורטרט של גיבור לאומי.

אתם שואלים — מי נתן לנו את המדינה הזאת, את החיים החפשיים בעורף בטוח?

אתם שואלים — מי החזיק מעמד במשלטים מופגזים, במטר כדורים ופצצות, נגד טאנקים ואוירונים ותותחים?

אתם שואלים — מי פרץ את הדרך לירושלים ולנגב, מי הדף את התקפותיו של אויב בעל עדיפות עצומה בנשק?

לא נשק עדיף, לא יתרון מספרי, לא מומחיות מקצועית מעולה הביאו לנו את אלה. השיגו זאת טוראים פשוטים, צעירים אפורים, לוחמים שלא חונכו לחיי צבא ואשר עלו בעמידתם בקרב על מיטב חיילי העולם.

הבה ואספר לכם על אחד מהם, אחד החיילים האלמונים האלה, על חברי יוחנן.

ככל חיילי הקרב הותיקים בחזית הדרום, היה יוחנן זילברמן אחד מאותם שנשארו בחיים במקרה. כשבאה ההפוגה השניה חשב שהנה בא תורו להנפש, לנסוע לחופשה, לבלות ימים אחדים בחברת הבחורה שאהב.

ובכל זאת, כשנתקבלה הידיעה שהמצרים חסמו את הדרך לנגב ובאה הפקודה להתקיים — לא התלונן. הוא ניקה את הנשק ולבש שוב את מדי הקרב המלוכלכים ויצא לקרב.

בפלוגה היו „ירוקים“ רבים, שבאו לסתום את הפרצות שנוצרו בימי הקרב. כשהומטרה עליהם אש תופת מעמדות האויב שהתבצר בעיראק-אל-מנשייה, תקפם לרגע הפחד. ואז קם הטוראי יוחנן במלוא קומתו כדי להראות להם מופת ולעזור להם להתגבר על הפחד. צרור של מכונת יריה פלח את חזהו, והוא מת במקום.

*

הוא לא היה אחד מאותם מרבי-להג היושבים בבתי הקפה בתל-אביב ומתפארים בגבורת חבריהם. חיוך ביישני היה מרחף על שפתיו, חיוכו של אדם אשר הענוותנות היא יסוד נפשו.

הוא יצא לשרות זמן מה אחרי, ובסתר לבי הייתי מרחם עליו. „הוא טוב-לב מדי ולא יוכל להחזיק מעמד בצבא“, אמרתי לעצמי, „מפקדיו וחבריו ירכבו עליו“.

אחרי כחודש ימים נתקלתי במקרה באחד מחבריו לפלוגה ושאלתי לשלומו. „יוחנן?“ שאל, „הרי זה החייל שלנו, בחור נהדר“. הוא

הספיק במשך חודש זה לרכוש את לב חבריו ומפקדיו, ובמקום „לרכב“ עליו, קנאו באומץ־לבו השתקני.

הוא לא אהב את חיי הצבא, ובכל זאת היה חייל לדוגמא. אם הספקתי להיות בעיר פעמיים־שלוש בחודש, ברשות ושלא ברשות, הרי הוא בא אחת לחדשיים־שלושה, וחזר בדיוק בשעה הרשומה בתעודת־החופש.

*

תוכן חייו היתה המוסיקה. ליד הפסנתר היה שוכח את עצמו, ואף בצבא, בשבועות הארוכים שבילה בגת המנותקת, היה משכיח בצליליו הנהדרים את סבלות המלחמה מלב החברים.

זמן מה לפני המלחמה החל להופיע בצבור, ניבאו לו עליה מזהירה. קיוו ממנו לגדולות בתורת קומפוזיטור.

והנה החלו אצבעותיו הארוכות לנגן על הדק המקלע. קשה לתאר טיפוס זר יותר למלאכת ההשמדה, ובכל זאת הצטיין בקרב.

מי הנותן כוח לאנשים אלה להחזיק מעמד בקרב? מי הופך אותם חיילים לדוגמא?

לא הלהט האידיאולוגי. יוחנן לא הבין פוליטיקה ולא התעניין בה. הכוח הדוחף אותו היה כוח ההגינות האישית. גם הוא היה יכול „להסתדר“ באחד המשרדים של שרות התרבות. אולם הוא יצא לקרב, כאילו היה זה דבר מובן מאליו: אחיו היה באחד הקבוצים בנגב, והכרח טבעי היה לו למלא את חובתו.

ההגינות האישית הכריחה אותו לצאת לשירות מלא, כשלא היתה חובה לכך, לצאת לקרב במקום להשתמט, ולהיות חייל טוב.

*

אלמלי פרצה המלחמה היינו שומעים באחד הימים על הקומפוזיטור יוחנן זילברמן העורך קונצרטים ויוצא לסיורים בעולם הרחב.

והנה הוא שוכב אי־שם במרחב הדרום, פניו השקטים והיפים מול כוכבי השמים, וחזהו מנוקב כדורים.

חייל אחד מני רבים, שנשארו בשדה.

מחיר יקר, יקר מאד, את משלמת, מולדת, בעד חרותך.

ההתקפה על עיראק-אל-מאנשיה נכשלה. אך הפעולה לפתיחת הדרך לנגב נמשכה. ישבנו בג'אלדיה, עסקנו בסיוורים שונים, וחכינו לפעולה המכרעת.

מותו של יוחנן עורר אותי לתאר את טיפוסו של החייל השנא את המלחמה, שהוא פאציפיסט בסתר לבו, והמצטיין בכל זאת בקרב. בחזית למדנו כולנו להעמיד פני ציניקנים וללעוג לאידיאליים. אולם היתה זאת העמדת פנים בלבד. החוויה הגדולה של החזית זיקקה את החייל הקרבי, חינכה אותו לאידיאליזם מעשי וזרעה בלבו את מוסר הגרגאריות

29 ביולי, 1948. ג'אלדיה.

פטמה בת הג'יפ.

היא יושבה על הג'יפ, נדנדה בראשה המסולסל והסתכלה בעינייה העליונות. היו לה פני לץ, והתחבשות על רגליה וצווארה עוד הגבירו רושם זה.

פרצנו בצחוק גדול. וכי מי ראה פעם כלבה חבושה כחייל החוזר פצוע מקרב?

אולם עינינו נתקלו בעיני החייל שישב על ידה. נשארנו עומדים בפיות פעורים. היה בהן משהו, בעינים אלה, שהפסיק את צחקונו באמצעו, הבעה של שנאה ובוז שרדפה אחרינו כשנמלטנו לתוך בית הקפה.

„איזה פרצוף משונה“, אמרתי למנשקה, „מי זה?“

מנשקה היה הולך הרכיל הגדול ביותר בין נגבה ובית-דגן. הוא הכיר את הכל. איש לא ידע בדיוק מה היה מקצועו בצבא, אך אם רצינו להיוודע מה קרה ולמי, והיכן נפצע -- או מי הולך עם מי, ידענו שעלינו לפנות רק אליו. הוא היה ג'יין שרות ידיעות משוכלל למדי.

„מה, אתה לא מכיר את אלי?“ ענה לי מנשקה בתמהון ושמחה. „הרי לך סיפור נהדר...“

*

טיפוס משונה היה אלי זה. ענק, שגבהו כשני מטרים, רחב כתפיים ומגחיל שפם. הוא נראה כאחד מאלה הירשבים בימי חופשתם בקפה

שעל שפת ימה של תל־אביב ומספרים לך בקול הנשמע למרחוק, כיצד הרגו במו ידיהם תריסר ערבים ולכדו תותת. ואילו אלי היה ההיפך מזה. שתקן, נחבא אל הכלים, מתבודד.

הוא היה מקלען — מקלען ממש, לא רובאי היורה במקלע. המגל"ד היה בידיו כמכחול בידי האמן. אמרו עליו שגם אילו היה רוצה בכך, לא היה מסוגל להחטיא את מטרתו.

אולם אלי לא נהנה, משום מה, ממלאכתו. חבריו קנאו בו. אך בשעה שישבו על מיטותיהם ופיתחו את שיטותיהם כיצד להרוג באויב, הפנה להם אלי את גבו, ויצא להתקלת. בקיצור, פרצוף משונה...

*

הרומן שלו עם פטמה התחיל ביום ההתקפה על דיר־מוסה. אלי היה בגל הראשון של ההסתערות. בקומה כפופה רץ לפני השורה כשהמגל"ד בידו. שכיבה — זינוק — שכיבה — זינוק — עד שהגיע לבתים הראשונים.

ההתנגדות בכפר רפתה והלכה. נראה היה שהלוחמים הערביים האחרונים מתכוננים אף הם לברוח. רוח האנשים היתה מרוממת. עוד מעט ויפרצו...

פתאום טרטר מקלע מימין. שם עמד בית בודד ועלוב מתחת לעץ ענף. אלי הפנה את המגל"ד, דרך את הידית — צרור קטן וקצוב — והשקט השתרר בחזית דיר־מוסה.

איש לא שם לב למקרה. החבריא פרצו לכפר ובדקו את הבתים. פה ושם מצאו מזכרות. איש לא שאל למקום המצאו של אלי. אלי הלך אל אותו בית עלוב. משהו משך אותו לשם. הוא עמד והביט בדומיה בערבי הצעיר ששכב על פניו. היה להם דו־שיח אילם, לאלי המקלען ולאדם אשר אותו הרג.

אך לפתע התעורר אלי מתרדמתו. כלבה ערביה עלובה זנקה מן הבית ורצה אל ההרוג. ביללה מיואשת לקקה ראשו ולטפה אותו ברגליה הקדמיות. כאילו רצתה לעוררו לחיים.

אלי עמד שם זמן רב, עמד מבלי לנוע. אחר כך לקח את הכלבה וחזר לפלוגתו.

*

עברו ימים. המלחמה נמשכה. במקום פלחים ערביים לחמה הפלוגה בלגיון הערבי ובצבא מצרים. אלי לא סחב עוד את המגל"ד על גבו, אלא ישב בג'יפ מאחרי המקלע המותקן בחצובה.

הג'יפ של אלי, כך הוא נקרא, אף כי פקד עליו שמואל המס־כף, נהפך להיות במרוצת הזמן לשם דבר. שמו נפוץ בכל רחבי החטיבה — המקלע ירק את כדוריו בעמידה ובנסיעה, ומעולם לא החטיא את מטרתו. וככל שגדלה תהילתו של אלי, כן נפלה רוחו.

החבריה רצו ללעוג לרכרוכיותו, ללבו החלש של אלי. אך איש לא העז לפצות פה. כי לא היה חייל כמוהו בקרב. וכך השלימו עם העובדה שאלי זה שונה מהם ואין טעם להרחיב את הדיבור על כך. אולם אלי לא היה עוד בודד. היתה לו חברה קטנה. פטמה, הכלבה מדיר־מוסה. מעולם לא יצא בלעדיה לפעולה. היא ישנה על ידו, ועם כל אויב שהרג במקלעו נקשר כאילו חוט מסתורי נוסף בינו לבניה. לא פעם הפתיע אותו חבר כשהוא יושב לצידה ומשוחח אתה בקול נמוך בשפה בלתי מובנת לאוזן האדם.

*

באחד הימים יצא הג'יפ של אלי לפטרול אלים בכביש העובר את דיר־מוסה. המשימה היתה להכנס בקרב עם האויב, כדי לעמוד על כוחו, ולהסתלק.

כאשר התקרב הג'יפ בדהרה אל הכפר, ניתכה עליו אש בעצמה בלתי משוערת. הכדור הראשון פגע בגלגל — אפרים הנהג עצר מיד את הג'יפ בקושי, ושמואל פקד לתפוס עמדה. אלי תפס את המגל"ד, קפץ למטה ובלי להטריח את עצמו להרכיב את הדררגל, הרביץ צרור אחרי צרור לעבר בתי הכפר. פטמה קפצה אחריו ונעלמה.

בחיפוי שני המקלעים טיפל אפרים במכונית. הכדורים שרקו מסביבו, אך הוא ידע את המוטל עליו. הוא חלץ את הגלגל הרורבי שהיה מותקן מאחור, והחליף את הגלגלים.

„היכון לנסיגה“, צעק שמואל, „עלו על המכונה!“ אלי קפץ אחורה.

אך פתאום נעצר. פטמה נעלמה. רגע קט שכב במקומו, אחר כך קם ממקומו ורץ לעבר הבית הקטן שמימין לכפר.

„השתגעת? צעק שמואל, „חזור מיד!“

אך אלי לא שמע אותו. הוא רץ אל הבית בלי להתכופף, כאילו לא הרגיש כלל במטר הכדורים, שם מצא את פטמה, שוכבת על גבה ומכוסה דם — פצועה מכדורי מגל"ד.

שמואל חיכה לו. וכי היתה לו ברירה? הן אי אפשר להפקיר חבר, אף כי נטרפה עליו דעתו. וכך קפץ אלי על הג'יפ, כשהוא מחבק את פטמה, ודמה נוזל על קת המקלע.

*

זהו הסיפור שסיפר לי מנשקה. בדרך כלל איני מתיחס באמון יתר לדבריו — הנסיון לימד אותנו שיש לנכות מהם חמשים אחוז לפני כל בדיקה נוספת.

אך בסיפור היתה נימה משכנעת. האם לא ראיתי את הכלבה הפצועה במו עיני? ואותן העינים המוזרות של המקלען, זה הענק, בעל הבעה מזוהה, עצובה ותקיפה. הבעתו של אדם בודד...

במשך פעולת „גי"ס" גרנו בחוילה ערבית בקרבת ג'אלדיה. שכבנו בשוחות, בלינו את שעות הפנאי באוטיבוס שהועמד לרשותנו, ומהרה השתרשנו במקום. התעורר בנו שוב אותו אינסטינקט ביתי שהוא אחת התכונות המופלאות ביותר של החייל הלוחם.

31 ביולי, 1948. ג'אלדיה.

ביתו של החייל.

כשחייל קרבי אומר „הייתי רוצה כבר להיות בבית“, אין לדעת בדיוק מה כוונותיו.

אם הוא נמצא בקרב — הרי הוא מתכוון לבסיסו הקרבי, שוחה של שני מטרים על חצי מטר, חפורה באי־רצון אי שם מתחת לעץ, בתקוות שוא לצל מרענן. אם הוא נמצא בבסיס הקרבי, הריהו מתכוון למחנהו הקבוע. ואם הוא נמצא במחנה, כוונתו לביתו ממש — להוריו, לאשתו, ולמשפחתו.

חוש הביתיות מעורה עמוק בלבו של האדם, והוא צץ לך בנסיבות המוזרות ביותר.

הנה מגיעה יחידה לנקודת היערכות — שדה גדול ונרחב, זרוע עצים. המפקד מקציב מקום לכל כיתה: — מעץ זה ועד העץ ההוא — כיתה מס' 2, וכן הלאה. החייל מניח את חפציו, מסייר בשטח, מבקר את חבריו — וכבר הוא נמשך „הביתה“, אל אותו עץ שאינו נבדל במאומה ממאה עצים אחרים. זהו טבעו של האדם.

חיינו של החייל הם מאבק בלתי פוסק על משהו הדומה לאוירה ביתית, בתנאים שאינם מאפשרים זאת. האויב הגדול ביותר של האדם הוא אי־הקביעות, שהיא אחד היסודות של חיי הצבא. אתה מקשט את אהלך, מכניס בו את הדברים הקטנים היוצרים אוירה ביתית — והנה מתקבלת פקדת התזונה, אתה מקפל את האהל והחלום נמוג.

יש הנכנעים לגורלם. הם מסתפקים בזה שיש להם מטה משלהם, חפציהם ארוזים בילקוטים לידה, והם מוכנים בכל עת לזוז. אולם יש גם המקדשים מלחמה — מכינים להם חדר נאה, תולים תמונות, „מארגנים“ מחצלת וכסא, עוברים למקום חדש, ומתחילים בכל המערכה מחדש.

במחנה האמונים לא היה מקום לגילויים אינדיבידואליים. המיטות עמדו בשורות ארוכות, החפצים היו מסודרים לפי שיטה קפדנית על המזרן — וזה היה ביתך. בכל בוקר היה נערך מיפקד בצריף כדי לברר אם לא הפר מישהו, חס ושלום, את הסדר החדגוני. לאוירה ביתית לא היה זכר.

לפני הקרב הראשון הובאנו למחנה היערכות. שכבנו 16 איש ומ.כ. באוהל, והתגעגענו למחנה האמונים. אולם גם זה היה גן־עדן לעומת „ביתנו“ בקרבות הראשונים של „נחשון“ ו„מכבי“ — אותם „ביבים“ ארוזים שהם רטובים בגשם ומחניקים בשמש, נמוכים מכדי שתוכל לשבת בהם וחמים מכדי שתוכל לשכב. כמה קללנו אותם, את האהלים הקטנים האלה!

אחרי פעולת „מכבי“ חל שנוי גדול בחיינו — הוקצה לנו בסיס קבוע, שממנו יצאנו לקרב ואליו חזרנו עם סיומו. את החפצים אנחנו

משאירים בבית, ולקרב אנחנו לוקחים רק את המינימום הדרוש ואף פחות מזה.

האיר לנו המזל, ועלה בידנו לתפוס צריפי מגורים, שהיו מיועדים לפנים לקצינים. גרנו ששה בחדר, ומיד התפתח בנו האינסטינקט הביתי במלוא התנופה. מעתון אמריקאי גזרנו תמונה צבעונית של רקדנית יפה ותלינוה על הקיר מכפר ערבי סחבנו שתי מפות גדולות של הארץ, ולפיהן היינו מתכננים את תכניותינו האיסטראטגיות הגאוניות. פשטנו במחנה וחזרנו בחשכת לילה מצוידים בשלחן גדול, בכורסה נוחה ובשני ספסלים. שמיכה אפורה שמשה כמפה. בקבוקי קוניאק ישנים וערופי ראש שימשו לנו כעציצים. כל בוקר היה מתמנה תורן שתפקידו היה לשטוף את הרצפה ולהביא פרחים.

כשהיינו באותם הימים פושטים באזור והיינו אומרים — עוד מעט ונחזור הביתה, לא היו אלו מלים ריקות. ידענו שמחכה לנו בית ממש, מקום בו נוכל לנח ולהרגיש את עצמנו בני־אדם.

כשהוקם הקומנדו וחולקנו ליחידות חדשות, התפרקה היחידה שגרה באותו חדר נאה. כל אחד לקח עמו חלק מן הרכוש הקיבוצי. נאמר לנו שזוֹסידור החדש הוא זמני, ומשום כך לא דאגנו לקישוט מקום מגורינו החדש.

באחד הימים הועברנו לבתים חדשים. המקום לא מצא חן בעינינו. אולם אנחנו כבר לא היינו טירונים ירוקים, אלא עכבר־חזית ותיקים־ותיקים. וכך פלשנו שנינו — חברי שלום כהן ואנכי — לחדר קטן. "ארגנו" שלוש כורסאות ושולחן, לקחנו שתי מחצלות מכפר ערבי כבוש, תלינו שלוש מפות על הקיר, סידרנו לנו כוננית נאה לספרים הרבים שנצטברו אצלנו במרוצת הזמן, ועתה אנחנו שוכבים במיטות מתחת לכילות ומצפצים על העולם. השעשוע העיקרי שלנו הוא לחכות לחבר "ירוק", הנכנס לתומו לחדרנו, רואה את הלוקסוס ואת המפות, נדהם, נבהל ונבוך, מבקש סליחה ונעלם, בהיותו בטוח שכאן גר מפקד החטיבה לפחות.

יש גורסים שמן ההכרח הוא לדכא את האינדיוידואליות של החייל, שיש להפכו לבורג במכונה. לי נדמה שזוהי דעה מיושנת בכלל,

ועל אחת כמה וכמה שאינה הולמת את החייל העברי. חייל הגר בחדר נאה הוא מרוצה יותר, ועל ידי כך הוא גם חייל טוב יותר בקרב.

באחד הערבים החשוכים הופיע ב„חווילה“ שליד ג'אלדיה הקומפוזיטור מ. זעירא. התקבצנו מסביב לנר קטן והאזנו לצלילים הרכים הבוקעים מתוך המפוחית. אוירה מיוחדת במינה השתררה במקום — האפלה, הצלילים, דמויות החברים. הרעות הגדולה שעטפה את הכל. ופתאום החלו מלים להצטרף בלבי לחרוזים, והחרוזים לבתים. נולד שירם של „שועלי שמשון“.

רשמתי את המלים בעפרון על פיסת נייר לאור פנסיו של אחד הג'יפים שהדלקתי מפעם לפעם. כשסיימתי את השיר מסרתי את הפתק לידי של זעירא. חווית־המקום נחרתה גם בלבו. וכך נולדה לשיר המנגינה — מנגינה של סרטור הג'יפים, יללת השועלים וצלילי הלילה הגדול במרחב הדרום.

1 באוגוסט, 1948. ג'אלדיה.

שיר השועלים.

אַרְבָּעָה-אַרְבָּעָה עַל הַגִּיפ הַדוֹחֵר

וּבֹקֵעַ הַשִּיר מִן הַלֵב.

וְהַשְׁבִּיל בְּדֶרֶכְכֶם מְבַקֵּד וּמוֹמֵר.

זֶה הַשְׁבִּיל הַמּוֹבִיל אֶל אוֹיֵב.

שׁוֹפְצֵיוֹ שֶׁל שֶׁמֶשׁוֹן שׁוֹב פָּשְׁטוֹ בְּמֶרְחָב

וְנוֹשָׂאִים הַשְׁלֵהֶבֶת בְּלִיל.

מַעֲזָה וְעַד זֹאת שׁוֹב נָטוּשׁ זֶה הַקָּרֵב,

לְחֵרוֹת יִשְׂרָאֵל.

הָאֲזִינוּ, מִצָּרִים, לְשִׁירוֹ שֶׁל שֶׁמֶשׁוֹן!

הוא בִּשְׂרֵאֵת הַקֶּץ לְפִלְשְׁתִּים.

הָאֲזִינוּ הַיָּטֵב לְמִקְלָע, לְרֵמוֹן,

שִׁיר הַמָּוֶת לְחֵיל הַפּוֹלָשִׁים.

אַרְבָּע־אַרְבָּעָה אֶל הַקָּרֵב הַגּוֹעֵשׁ.

מִזְמֹנֶת בִּלְאֵט הַמְּכֹנָה.

חֶדֶשׁ הַמִּקְלָע הַיּוֹרֵק אֶת הָאֵשׁ.

אֶךְ הָאֵשׁ יִשְׁנָה נוֹשָׁנָה.

דרך אגב, זמן רב אחרי כתיבת השיר עלה בי הרהור. הנתן משהו את דעתו מה חשו אותם שועלים שלפיד היה קשור לזנבם? ומה היה סופם? ואנחנו נקראנו „שועלי שמשון“...
פעולת „גי“ס“ התקרבה לסימוה. הנגב נשאר מנותק. מאות מעטות מאד של לוחמים הגנו עליו. היה צורך חיוני להעביר להם אספקה ותחמושת. מטה החטיבה החליט להטיל משימה מיוחדת זו על הג'יפים של השועלים. בפעם הראשונה הגענו אל הנגב אשר למענו לחמנו חדשים כה רבים.

4 באוגוסט, 1948. מחנה הגדוד.

שיירה לנגב.

„הוי, כמה שזה נמאס...“ אמר פרדי רגנשטרייך בעצבנות, והניח את קלפיו על הארץ.

הפלוגה חנתה בבית ערבי גדול ובודד, בדרך בואכה ג'לאדיה, קרוב לכביש קסטינה. עסקנו בסיורים פחות־ערך ועקבנו אחרי פעולות חיל־הרגלים, אשר ניסה, ללא הצלחה, לנתק חוליה בשרשרת העמדות המצריות בין עיראק־סוידאן ועיראק אל־מנשיה.

הימים היו ארוכים וחשרי מעשה. פעמים אחדות ביום עברו מעלינו אוירוני האויב מבלי לגלותנו. רוב אנשי הג'יפים היו מסתתרים מאחורי הגפנים, ומשחקים „פוקר“ על סכומים גדולים, והמפקדים העלימו עין מהפרה זו של פקודות הקבע. קשה להחזיק את אנשי הג'יפים בבסיס קרבי ללא מעשה.

היתה לו, לפרדי, סיבה מיוחדת לקלל את החיים — זה עתה הפסיד סכום הגון בקלפים. אך למעשה נמאסו החיים על כולנו. התגעגענו לפעולה גדולה שתסיים את תפקידנו, כך שנוכל לצאת לחופשה הגונה של יום־יומיים, אשר לא הספקנו לקבלה בשבועיים מאז

נכנסה ההפוגה השניה לתקפה. ועלי העיקה החובה העגומה להודיע לקרוביו של יוחנן זילברמן על מותו.
„אילו לפחות היו נותנים לנו משהו לעשות“, המשיך פרדי את קו מחשבתו, אך בינתיים חילק ראובן קלפים חדשים, ופרדי שקע שוב במשחק.

נכנסתי לחדר ה„מטה“, ששימש פעם חדר־דוודים. אריה שפאק, המ.פ., חיים פולטורק, רב הסמלים, ואחדים מן המס־כפ״ים רבצו על הארץ בפוזות שונות של שעמום, וניסו, לשוא, למצוא ענין בעתוננים ישנים. שתי המירות, מרים פיינשטיין ומרים מילשטיין, מזכירות הפלוגה, שהיו מכניסות כרגיל קצת חיים לאוירת המטה, תפסו „טרמפ“ למחנה כדי להתרחץ. ואילו אנו כבר עברנו את השלב בו מרגיש האדם בלכלוך.

נטלתי את העתון מידי רב־הסמלים שנרדם וניסיתי לקרוא. בעתון אין מלחמה. שתי מפלגות רבו על משהו ולא ירדתי לסוף דעתן. משחק הכדורגל עורר התרגשות. תיאטרון אחד הציג מחזה חדש על הרי החברה האמריקאית. בחזיתות ישנה — כך אומר העתון — הפוגה. הטלפון מצלצל. אני קרוב לו ביותר ומרים את השפופרת. אף כי אין זה מעניני.

„שועלי שמשך“.

„מטה הגדוד. אריה ישנו?“

„כן“.

„תן אותו“.

„זה חשוב?“ אני שואל. הגדוד היה רגיל לבלבל את מוחנו מדי פעם.

„יש לך עוד שאלות?“ משיב הקול בקרירות עוקצנית. אני מוסר את השפופרת לאריה.

„אריה מדבר“ מתחיל המ.פ. בקול רדום. אך פתאום הוא מתעורר. כעבור דקה הוא מניח את השפופרת.

„קרא לאליעזר“ הוא פוקד. אליעזר לסקי מפקד על מחלקות הג'יפים מאז הקרב על בית־עפא. „הוא נוסע אתי למטה הגדוד... ושהג'יפים יתכוננו לפעולה הלילה“.

*

„ובכן, שימו לב!“ פותח אליעזר. הוא חוזר ממטה הגדוד, כשפניו הביישניות במקצת קורנות. ידענו שמשוהו עומד להתרחש, והצטופפנו מסביב לג'יפ שלו.

הלילה אנחנו מעבירים שיירת־אספקה לנגב. בשבילם זה ענין של חיים ו...“ הוא היסס רגע, כי לא אהב פראזות, „נו, ענין חשוב מאד. אין להם מה לאכול וללבוש. השיירה תכלול כעשרים מכוניות משא. נשתמש בדרך חדשה ונפרוץ דרך קוי המצרים בין עיראק־אל־מנשיה וקוביבא. הג'יפים מתחלקים לשני חלקים — ארבעה בראש השיירה ושלשה בסופה. הקשר בינינו יהיה במכשירים קטנים, ולבסיס בשני מכשירים גדולים. מפקד על השיירה איש מן הפלמ"ח. אני מפקד על הג'יפים“.

אליעזר מפסיק ומחייך. הוא יודע שעכשיו בא העיקר. „אנו מוסרים את המכוניות לידי חיות־הנגב בנקודת־מפגש מצפון לרוחמה. אם הכל יעבור בסדר נחזור מיד באותה דרך. נקח את התפצים שלנו מכאן ונעזוב את המקום המ... הזה. אנחנו חוזרים למחנה“.

*

הג'יפים גולשים באפלה. אין אנו מדברים. אנו מרבים לחשוב על הפעולה. זה חדשים רבים אנו לוחמים על הנגב, ואילו לנגב עצמו לא הגענו. הקו המצרי הדק מפריד בינו ובין „חזית הדרום“. אותו עומדים אנחנו לפרוץ הלילה.

אנו יודעים מן הנסיון, שלא קשה, באופן יחסי, לעבור בחשכת לילה בין שני משלטים אויבים, אם יש בכך די העזה. אך שונה הדבר לגבי שיירה כבדה של עשרות מכוניות. והיתכן כי המצרים אינם שומרים על הכביש שלהם, אותו כביש שהוא עורק החיים המחובר את עמדותיהם ממגדל ועד בית־גוברין?

הג'יפ הוא נשק מיוחד במינו. קל מאד לפגוע בו. הגנתו

במהירות ובקלות התנועה. אך הפעם נהיה מרותקים למכונות־משא כבדות־תנועה...

בכל זאת מרוממת הפעולה את רוחנו. מעטים יודעים מה דל כחצנו ברגע זה בנגב. בימים הקשים הבאנו את המזון לירושלים הנצורה והרעבה. הפעם נביא את האספקה החיונית לחברים־לוחמים. משום מה אני נזכר בשיר ישן של אלתרמן, על צעירה בעלת־צמות בצריף, אי שם בנגב, שהיא המכריעה את עתיד הארץ. אם נכנס הלילה לקרב ולא נוכל לחזור באותה דרך נישאר זמן מה בנגב. יתכן ונראה את הצעירה בעלת הצמות השחורות.

ג'סיר וגת נשארות מאחורינו. אחיה, מפקד המחלקה שלנו, צבר חמוד מחולון, נוהג בעצמו. אני יושב לידו, כמקלען קדמי. מאחורינו יושב משה קימפינסקי, האלחוטאי שלנו, כשידו האחת במקלע והשניה בפיית האלחוט. בתחתית הג'יפ מתגוללים זבילים, ארגוני תחמושת, כובעי פלדה ומפות, באותו אי־סדר מיוחד ויעיל שהתרגלנו אליו.

*

דמות שחורה מופיעה מתוך החשכה ומאותתת בפנס. שוטר גדודי. יש משהו מן המצחק במציאותו של שוטר צבאי כה קרוב לחזית. אני מעיף מבט בסביבה ובשמים. אנו נמצאים מדרום לזייטא, מרחק של כ־2 ק"מ מן הכביש המצרי. כאן עלינו לחכות למפגש עם מכונות־המשא. הג'יפים יורדים מן הדרך ומסתדרים בשורה בשטח, לפי מקומם בשיירה.

אנחנו יורדים מן המכונות. כאילו מעצמו מסתדר כעין מעגל ליד אחד הג'יפים. תחילה אנחנו לוחשים, אח"כ אנחנו מדברים, ופתאום פורצת השירה — שירה צעקנית במקצת, שירה ללא הרמוניה. לראשונה השירים הישנים מראשית המלחמה, אך לאט לאט הם מפנים מקום לשירים חדשים — רומבה מקסיקנית, טאנגו צרפתי, פומוק־חיילים גרמני, שצליליו מוזרים בפי הצברים האלה.

אני מסתכל בפנים, הנראים במטושטש מבעד לחשכה. הם דומים לתבורה של שודדי־ים, פרועים, חבושים כובעים משונים ומעוכים

או מטפחות צבעוניות. הם יודעים שבעוד דקות מספר יצאו לפעולה אשר יש לה כל הסכויים להיכשל, וכי אם תיכשל לא תהיה אפשרות של נסיגה מהירה. אך הם בוטחים בעצמם, בטחון יהיר במקצת של יחידה שוכתה לשם ולפרסומת, והם בוטחים איש ברעהו. הם יודעים, גם בלי שיהיה צורך לדבר על כך, שכל אחד ימלא את תפקידו בשלמותו, שאיש לא יאבד את השליטה על עצמו בשעת הדחק, שלעולם לא ישאר בפלוגה הזאת חבר פצוע בשדה. הם יודעים זאת מתוך הנסיון הקרבי בו נוסה כל אחד ואחד מהם.

רגעים יפים הם אלה, מן הרגעים היפים בחיים אשר אינם נשכחים, אף כי אין בהם כל פעולה או מעשה, אלא אך מצב־רוח חולף הנחרת בלב. מרחפים באויר גלים מסתוריים של אהבה, של רעות; הצנעה עצמית של אנשים שהם גאוותנים מטבעם, והנצמדים זה אל זה בצל הקרב; קומץ של אנשים במרחב הגדול, השקט, החשוך.

*

במרחק מה, מסביב לפנס־שדה עמום, עומדים, יושבים וכורעים המפקדים, קצין המודיעין והסיירים. על הארץ מונחים מפות תצלומי־אוויר ותרשימים. מתווכחים בלחש.

„המשלטים האלה נתפסו בשעה 10 בערב...”

„יתכן ותמצאו כאן מוקשים ישנים...”

„...והסיירים גילו כאן עקבות...”

„מה נעשה אם החדר ייתקל כאן באש...”

„...ותעזבו במקום כל מכונית שתיעצר...”

התצלומים עוברים מיד ליד. קבוצה של נקודות בהירות מעוררת שאלות. הסיירים, שביקרו במקום, מסבירים, מתווכחים ביניהם, ומנסים לשכנע איש את רעהו. מפקדי החדר והמאסף מטכסים עצה, ומנסים להידבר על קומבינציות טאקטיות שונות.

כל אחד רוצה לתפוס ברגע האחרון מקסימום של ידיעות, מקסימום של ביטחון. אך בלבו יודע כל אחד שתהיה זאת נסיעה לתוך הלא־נודע, וכי יכריעו המזל והמקרה.

מאי"שם צץ דוד שני, הסמג"ד. הוא מכיר אותי בחושך ומספר כי הביא עמו חבילה של דואר, ובה מכתב עבורי. אבוא לקחת אותו אחרי הפעולה.

אין לי סבלנות. אני ניגש לג'יפ שלו, מחטט בניירות ומוצא את המכתב. היכן יש אור ? בג'יפ שלי דולקת מנורה אדומה זעירה של מכשיר האלחוט. מסביבו מצטופפים האלחוטאים. אני פותח את המכתב ומנסה לקרוא — אות אחרי אות, מילה אחרי מילה. המכתבים כתובים בעפרון. דרישת-שלום מן הבית. דרישת שלום מידידה, שלא ראיתה לפחות חצי שנה, והמומינה אותי לבקרה. אני מחייך. אילו ידעה באיזו תנאים אני קורא את מכתבה היתה בודאי נהנית.

האלחוטאים, מיסדר סגור בפני עצמו, מפטטים ללא הרף. טבעו של גזע קרבי זה הוא שאינו יודע שתיקה מהי. הם מנסים את המכשיר, מנסים אותו שנית, מקשקשים עם הבחורה בבסיס, בודקים את הסוללות הרזרביות. אך גם הם יודעים, שבשעת הדחק עלול המכשיר לעבוד או לא לעבוד, בהתאם למצב־רוחו.

לבסוף משתתקים גם הם. מסביב משתרר שקט. גם המפקדים סיימו את וויכוחיהם. מצב הרוח המתוח פינה את מקומו לעייפות. מכוניות האספקה איחרו משום מה. יקחם השד ! כל אחד משתדל לחטוף רגעים אחדים של שינה לפני הפעולה. האלחוטאים תפסו את מקומות הישיבה בג'יפ. אני נשכב על כיפת המנוע ונרדם.

משהו מעורר אותי. לרגע קט אני תוהה. ואז אני מבחין ברשרוש עמום במרחק, טרטור מנועים רבים. שיירת האספקה הגיעה.

מיד מתעוררים כולם. המנועים נדלקים. בתנועות מהירות מסתדרת השיירה. עתה חשוב כל רגע — אחרנו לפחות שעתיים. אליעזר לוקח ארבעה ג'יפים לראש השיירה, הג'יפ שלי ושנים אחרים מצטרפים לסוף. הנהגים פסימיים. מכוניות המשא ישנות. הנהגים עצמם גוייסו זה

עתה, והטירל הלילי הזה אינו מוצא, כנראה, חן בעיניהם. ברור שתהיינה לנו צרות.

החברים הנשארים מאחור מנפנפים בידיהם. „בהצלחה!“
אנחנו נוסעים.

*

עתה ערים כולנו. השיירה מתקרבת לכביש המצרי. הסרנו את מכסי המקלעים וטענו את הסרטים.

המצרים יורים מפעם לפעם ראקטות צבעוניות. האדום מימין הוא עיראק-אל-מנשיה. הירוק משמאל הוא קובייבא. כל עוד הם יורים אי אפשר לטעות בדרך. הלואי וימשיכו.

לצידי הדרך נראות דמויות אפלות, המנפנפות בידיים. אנשי הפלמ"ח תפסו משלטים לאורך הדרך עד לכביש המצרי. הבדיחה אומרת שלא מצאו את המשלטים — הם רגילים ללחימה באזור הררי, ולא לשפלה השטוחה.

השיירה נעצרת. התחילו הצרות עם הנהגים. שתי מכוניות נתקעו בואדי תלול. עתה כולנו מגדפים. כל רגע מקטין את הסיכויים לחזור עוד להילה. ואם לא נחזור — מי יודע מתי נצליח לפרוץ חזרה צפונה. והחופש רומז באופק.

הדאד, מטובי הנהגים שלנו, ניגש למכונית, מגרש את הנהג ומנסה להפעילה. לשוא. היא מסרבת לזוז.

האלחוט פועל. אחיה שואל את מפקד השיירה. אנו שומעים שהלה מתייעץ עם הבסיס. אנו מכירים את הקול — מפקד החטיבה עצמו נמצא ליד המכשיר. רק עתה אנו מרגישים מה רבה חשיבותה של פעולה זו.

הפקודה היא להפקיר את המכוניות ולהתקדם מיד. באטיות מרגיזה מתקדמת השיירה. איש הג'יפ רגיל לפעולות בוק, פעולות של שניות מכריעות. הריתוק ליצורים טרום-היסטוריים כבדי-תנועה אלה מרגיז.

פס בהיר חוצה את הדרך. היתכן כי זהו הכביש המצרי? כן. שני

פלמ"חניקים רומזים לנו לעבור. משני הצדדים ישנה חסימה. זוהי דרישת השלום האחרונה. מכאן אנו עומדים ברשות עצמנו.

*

המתיחות גוברת. אם יקרה משהו הריהו יקרה כאן. זוהי ארץ אויבת.

שום דבר אינו קורה. בעיראק־אל־מנשיה, מרחק של פחות מק"מ, משתעשעים עדיין המצרים בראקטות האדומות שלהם.

לפתע, בלי אזהרה מוקדמת, התפוצצות אדירה לפנינו. המחשבה הראשונה — פגז. באופן אינסטינקטיבי אני זורק את כובעי וחובש את כובע הפלדה. המקלע מוכן. היכן האויב?

מסביב שקט. אך השיירה עומדת.

כעבור כמה דקות פגז סבלנותנו. חייבים אנחנו לראות מה קרה. אחיה יורד מן הדרך ונע קדימה לאורך השיירה. ליד אחת המכוניות מצטופפים אנשים. אנחנו מתקרבים אליה.

„עמוד! אל תזוז! אל תתנועע!“ צועק לו מישוהו. „אתה נמצא באמצע שדה־מוקשים!“

הגיפ עומד. איננו זזים. כמה בחורים מחיל־ההנדסה, שצורפו לשיירה, מנקים את השטח.

ובכן, מוקש. מה משונים החיים. לפחות ארבעה גיפים ועשר מכוניות משא כבדות עברו באותו מקום. ודוקא מכונית זו עלתה ונפגעה. זוהי המלחמה.

„מישהו נפגע?“

„שנים נהרגו.“

השטח נוקה. אחיה יורד להתיעץ עם המפקד. אני יורד וניגש למכונית. השנים מועברים לאמבולנס הנמצא באמצע השיירה. אחד מהם יושב על הכנף כדי להורות לנהג את הדרך. הוא רוסק.

„הי, חבר! אתה יכול לעזור רגע?“ מפקד אנשי ההנדסה מתקרב אלי.

„תפאדל וי“

„עלה על המכונה ותראה אם יש למעלה משהו חשוב שכדאי להעביר“.

במכונת חבילות גדולות של בגדים, מעט מזון וארבעה מנועים קטנים. אני קורא לאנשים שמסביב ומעביר את המנועים. את הבגדים לא כדאי להעביר.

אחיה חוזר עם המפקד הפלמ"חאי. המפקד רוצה לשרוף את המכונת. לרגע אני תופס את כוונתו. הרעיון מדהים אותי. „לשרוף? הלא עלינו לחזור באותה דרך עוד הלילה! אתה רוצה לתת למצרים סימן שיבואו וישימו מארב?“

הוא מהרהר לרגע קט. נראה שלא חשב על כך, שהרי הוא עצמו ישאר בנגב עם מכונות האספקה. מאחר שהוא פלמ"חניק אין זה למטה מכבודו לשמוע עצה מפי טוראי. הוא מחליט להשאיר את המכונת מבלי להעלותה באש.

בינתיים מתעצבנים בבסיס. קולו של קצין המבצעים החטיבתי פוקד להתקדם מיד. בוו אחר זו יורדות המכונות הכבדות מן הדרך ועוקפות את שדה המוקשים בסיבוב גדול. אנחנו חוזרים למקומנו. והשיירה מתקדמת.

*

בינתיים מתחילים גם אנחנו להתעצבן. הזמן היקר חולף. השיירה נעצרת כל כמה פסיעות. לבסוף מגיע תורנו. הג'יפ נעצר.

אני מסתכל באחיה, כשמח לאידו. יודע אני מה קרה. אחיה נטל פח מעל למכונת הממוקשת, הריח בו ריח של בנזין ומילא בו את הסנק של הג'יפ שלנו. נראה שהיו בפח זה מים לראדיאטור, ומן הפח עצמו נדף ריח מה של בנזין ישן.

תוך גידופים ומתמאות הדדיות בשפות שונות אנו מחברים בשרשרת את הג'יפ שלנו לג'יפ שבו נוהג ראובן הובר. ראובן אינו נהג מקצועי, זו הפעם הראשונה שנתנו לו לנהוג. מדי התחילו לנסוע מזדעזע הג'יפ שלנו בכל חלקיו, וקופץ קפיצה מטורפת. אם עכשיו יתפתח קרב... איני מספיק לחשוב את המחשבה עד הסוף, והנה עפים הכדורים

הראשונים. לפי התרשים נמצא כאן משמאלנו, על גבעה קטנה, מחנה של בדואים ופליטים.

לפי הקולות אנו מבינים את אשר קורה לפנינו. מחלקת החוד של הג'יפ מתפרצת, יורדת מן הדרך ושוטפת את האויב באש מקלעים. כל שמונת הכלים עובדים. האויב שותק. משמע שהיו רק רובאים בודדים.

לא נכנסנו לקרב האש, אך נראה שנהגי מכוניות־המשא התעצבנו. עתה הם נוסעים במהירות גדולה מבלי להיעצר. לפי סימני הראקטות נמצאים אנחנו עכשיו מדרום לעיראק־אל־מנשיה. אנחנו נוסעים עוד שעה. הקצב אטי, נראה שעוד מכוניות יצאו מכלל שימוש.

לפי חילופי הדברים באלחוט קרובים אנחנו למטרה. האלחוט של חטיבת־הנגב נכנס לרשת. מן הבסיס שואלים למקום המצאנו. הפלמ"ח שבמשלטים, מצפוף לכביש, שואל אם יכול הוא לעזוב את עמדותיו ולסגת.

*

האלחוט של מחלקת החוד מודיע שנפגש עם אנשי הנגב. השיירה נעצרת. גם אנחנו נוסעים קדימה, אל ראש השיירה. שם מחכים זחלילים אחדים. המפקדים מתייעצים. בינתיים יורדים הטוראים שלהם ושלנו.

„שלום, חיה!“

„שלום, שועל!“

פגישה יפה, בלב המדבר. חיל־הפשיטה של הנגב ושועל־שמשון, שתי יחידות מפורסמות. רבות שמעו אלה על אלה, אך זו הפעם הראשונה נפגשו ממש, בפעולה משותפת.

„מה נשמע בארץ־ישראל?“ שואל נגבי מגדול זקן.

„איך הבחורות שלכם?“ עונה שועל פרוע.

פעם נפגשנו, בימי נחשון, עם כובשי הקסטל, אנשי הראל שבאו מירושלים — ושתי זרועות של פעולה גדולה התאחדו. פגישתנו עתה

דומה, אך לא תאריך ימים. אנחנו נחזור, והנגב ישאר מנותק. מתי
ניפגש פגישת־אמת?

*

בינתיים פרץ אצלנו וויכוח. ההחלטה קשה — הלחזור מיד או לאו?
שנים מתוך שמונת הג'יפים יצאו מכלל שימוש, ונגררים בשרשרת.
השעה ארבע בבוקר, ונותרו רק שעה וחצי עד לעלות השחר. יתכן
שהאויב גילה את המכונית הממוקשת, או קיבל ידיעה ממחנה הברואים,
ושם לנו מארב.

אולם מאידך, אם לא נחזור מיד, לא נוכל לחזור בכלל באותה
דרך. נצטרך לבקש דרך אחרת מבעד לקווי המצרים. מי יודע כמה זמן
נצטרך לרבוץ בנגב? ובינתיים ייעלם החופש שלנו.

שואלים את הבסיס. שם מוסרים את ההחלטה לאליעזר. אליעזר
הוא איש־הגנה, ובמקרים כאלה הוא מתיעץ עם כולנו. נוצרים שני
פלגים. אני טוען בתוקף לחזרה מידית. יהיה זה מעשה נועז, אך דוקא
משום כך יש לו כל הסיכויים להצליח. דעה זו מנצחת.

אנו מודיעים על כך לבסיס. שם מוסרים לנו שאנשי הפלמ"ח מצפון
לכביש כבר קיבלו רשות לפנות את משלטיהם.
איננו מהססים עוד. עתה כל שניה עלולה להכריע. אנו נוסעים.

*

הפעם אנו נהנים מן הנסיעה. השתחררנו ממכניזם־המשא
הזחלניות, ואנו מתקדמים במלוא הקיטור. מדי פעם, כשראובן מאיט
את מהירותנו, הוא מקפיץ את הג'יפ שלנו. אברי גופנו נהפכו כבר
לדיסה. אנו צוחקים ומגדפים.

פתאום נעצר אליעזר. טעינו בדרך. לעזאזל. אנחנו חוזרים על
עקבותינו ומוצאים את סימני הגלגלים מקודם. במדבר שומם זה
אפשר לטעות בנקל. אני מסתכל בשעון — 50 דקות לפני עלות השחר.
„מאירקה“ דוידסון, קצין המבצעים החטיבתי עודו יושב ליד
האלחוט. נראה שמטה החטיבה לא ישן הלילה. הוא מאיץ בנו. רק
אח"כ נודע לנו שהמ. פ., המג"ד, מפקד החטיבה ומטהו לא זזו מן
המכשיר עד לרגע האחרון.

מכתב אחרון.

קבר השחר עזלה, חברה, עוד מעט וירעם התחת.
לא נותר לי זמן רב עוד לרשום לך מלים עלי פתק.
קבר בוקע האור, ועמו מתקרב האורח.
זה דיר לא-רצוי שקבע משכנו במשקל —
ה מ נ ת — — —

— — — יצור משנה, המות, תחלה הבהילנו,
אך בינתיים הרגלנו לראות פרצופו, והנה הוא טבעי —
לא אשיש לקראתו, חברה; מיטיבה לנשק את מכני.
אך נכון אנכי בקל צת לפגשו במקרה.

בקשה לי אלף אחת, רק אחת — אם אמות
אל תבכיו

ממי לא אהבתי דמעות, דמעות צין אשה.
וקרי כי אהבתי לחיות,
לחיות בקל-לב, ומאד!
וקרי —

החיים יפכו עוד בכל,
גם העשב יצמח על קברי, והוא מי וילק.
והחיים לחיים נתנו.

וְלָכֵן, חַי־נָא, חַיִּי.
 חַי אֶת חַיִּיךָ בְּשֹׁפֶע.
 בַּק אִי-פָעַם, בְּאוֹתָן הַשְׁעוֹת.
 עַת יִתְנַגְּנוּ זְכוֹנוֹת מִיָּמִים שֶׁהָיוּ
 זְכָרִי: —
 כִּי הָיִיתִי,
 כִּי רָצִיתִי מָאֵד, מָאֵד הֵן רָצִיתִי
 לְהִיּוֹת בְּסֹדֶר
 בְּחַיִּי
 וּבְאָדָם.

וְאִם בְּכֹל זֹאת רוֹצֶה אֶת דְּבָר אַחֲרוֹן.
 מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁאִפְשָׁר לְהִרְהָר בָּהֶם לְפָעֲמִים:
 נָסִי, חִבְרָה, לְחַנּוּךְ בְּנֵי-אָדָם שְׁלָמִים,
 יָפִים, אֲצִילִים וְחֻפְשִׁים מִכָּפִי שֶׁהָיִינוּ.
 נָסִי-נָא לְפַעֵל, בְּכֹל שֶׁתּוֹכְלִי, לְמַעַן
 עוֹלָם שִׁיקוֹם,
 עוֹלָם בּוֹ יָדָם קוֹל הַקָּרֵב,
 בּוֹ הַחֶפֶשׁ יוֹלִיד אֶת הַיָּפִי,
 עוֹלָם שֶׁצִּירוֹ הָאָדָם.

פלוגת השועלים לא רבצה במשלטים הקדומניים, אלא פעלה בהתאם לתכונתה המיוחדת. ישבנו ליד מטה הגדוד, יצאנו מדי יום ביומו לסיורים ארוכים לאורך החזית, טהרנו את שטח ההפקר הנרחב מצפון לבית-גוברין, ועסקנו בפעולות חדירה מיוחדות. השבועיים שבילינו כך היו תקופתנו המאושרת ביותר בצבא. חיינו חיי-חופש מוחלטים, אכלנו לשובע, תפקידינו הקרביים היו קלים. יחד עם שני חברים — שלום כהן וישראל לברטוב — חייתי חיי-קומונה בבית ערבי עלוב שנוקה וסודר על ידינו ושקראנו לו „הארמון“.

צחוק בחזית.

אנו נמצאים במסגד של ג'אלדיה, ארבעה אנשים באפס מעשה. לידנו הטלפון המחבר את הבסיסים הקרביים.

בחזית הפוגה. הודעות קרביות אין. אך ליד כל מכשיר יושב בחור או בחורה — בעיקר בחורה — שאין להם מה לעשות.

אני מרים את השפופרת.

„האמנם יש לך עינים ירוקות?“ שואל קול גברי עוגב.

„תסתכל בטלפון“, עונה קול מהתל של בחורה.

„ומה עם השערות?“

„שחורות כמו פית?“

„אגב, מה שמך?“

„שמי“, עונה הקול המהתל, „יוכבד?“

„אל תאמין לה“. נכנס קול שלישי לרשת, „שמה יהודית“.

„הלו, מטה קרבי?“ נשמע קול אחר, „מברק דחוף עבורך... את

מוכנה?“

„יא שייך“, מפציר הקול העוגב, „אין לך מה לעשות? אינך רואה

שאנחנו עסוקים? שלח את המברק בפעם אחרת!“

„שפנדאו, המתן, המתן?“ נזפת בו יוכבדי־יהודית, „משלט x —

תן את המברק!“

בקצב משעמם מטרטר הקול שמות חסרי תוכן. „ברעז, וו, יונה,

שמיר, אלף, עין...“

מברק ב„קוד“. אין טעם להאזין. אני מחכה עד ל„היישר“.

„הלו מטה קרבי מס' א“, אני אומר בקול רשמי שכולו אומר

אבטוריטה. „תן לי את ישראל“.

„האם זה דחוף מאד?“ שואל קול מבוהל של צעירות.

„מברק בהול“, אני אומר.

„מיד אקרא לו — המתן?“

קולו של ישראל. „הלו — מי שם?“

„כאן אורי. תראה, אני חושב היום להסתלק לתל־אביב. יש לך מה להודיע?“

„כן“, הוא קופץ על המציאה. „תיכנס להורי ותגיד להם שאני בסדר. ואם אתה רוצה למסור דרישת שלום לשרה...“
„אגב, מי היתה הבחורה שענתה בטלפון?“
„מה, אתה לא מכיר את חוה? חמודה נורא, בחיי, תיכף אתן לך אותה...“

שיחה שיגרתית של פלירט באלחוט, מנחשים את הטיפוס, את הפנים, את השם. זהו הבילוי העיקרי של הקשרים בבסיס קרבי, — בשעה שאין קרב.

רבע שעה של מנוחה. התפקיד מייגע.

צלצול. אני מרים את השפופרת.

„הלו, מי שם?“ שואל קולו של גבר.

„כאן מא“ז ג'אלדיה. אתה רוצה אותי או את המוכתר?“

„מי נמצא שם עוד?“

„לידי כאן מפקד המחנה ומפקד הגדוד. אין לו מה לעשות מפני שהגדוד שלו בחופש“.

חיוך טלפוני. „האם ידע אתה לשיר?“ „בודאי. אתה רוצה תקליט של עבדול ואהאב?“
„תפאדאל“.

אני מוסר את המכשיר לשלום כהן. הוא שר שיר ערבי, ואני מחקה את ההפרעות והטרטור של הפטיפון.

„מי שר שם כל כך יפה?“ נכנס קול של בחורה.

„מא“ז ג'אלדיה“, אני עונה לה.

„אתה בחור יפה?“

„נורא. ואת?“

„עוד יותר נורא“.

הזמן חולף. בא ג'יפ שני כדי להחליפנו.

*

זוהי הזדמנות בלתי־חוזרת להיעלם לשעות ספורות ו„לקפוץ“

לתל-אביב. דהרנו העירה, החלפנו בגדים, אכלנו ארוחה „עירונית“ — וחזרנו.

ברחובות עצר אותנו טרמפיסט. היה זה מושבניק שחזר לבאר-טוביה. פינינו לו מקום והוא התרשם מאדיבותנו הרבה. נראה שגם ידע להעריך את הכבוד לגסוע בג'יפ קרבי של השועלים. היינו ארבעה בצוות הג'יפ — פרדי רגנשטרייף, הנהג, שלמה אפלבוים, המס-כף, בחור בלונדיני ושקט; שלום כהן, שמנמן ומבסוט מעצמו, מקושט בשפם עצום; ואנכי.

הגענו לגדרה. שם עצרנו את הג'יפ, ירדנו ואכלנו אסקימו בקיוסק. גדרה היתה גבול העולם המיושב. מכאן ואילך היה „הדרום הפצוע“. חזרנו אל הג'יפ. אך לפני שהמשכנו בדרך עסקנו בהכנות מסוימות. פרדי הוציא מתחת לכסאו מטפחת-ראש אדומה ומטונפת וחבש בה את ראשו. שלמה קיפל את שרווליו. שלום פשט את חולצתו וישב ערום עד לחגורה. כולנו הרכבנו את משקפי הנהיגה הירוקים שלנו. המושב'ניק הסתכל בנו בתמיהה אך לא אמר דבר.

פרדי הדליק את המנוע ונכנס למהירות הגונה. אחרי גדרה היו מחסומים אנטי-טאנקיים גדולים, חורים עמוקים שנחפרו בכביש. מישוהו אמר עליהם שדרושות מאה דקות ואחת כדי לעבור אותם — מאה דקות של צחוק ודקה אחת של נסיעה. אלא שלמעשה אי-אפשר היה לעבור אותם אלא בזחילה. אי-אפשר? אי אפשר לאדם פשוט. אך לפרדי שלנו זה היה אפשרי בהחלט. הוא לא האיט את המהירות. הג'יפ עף שמאלה, אחר-כך ימינה, ושוב שמאלה. אנחנו, שהכרנו את פרדי ואת המחסומים, אחזנו היטב בידינו וברגלינו. המושב'ניק, שלא הכיר את פרדי, נפל תחילה על המקלע ואחר כך רצה להתגלגל בכלל מן הג'יפ. ברגע האחרון תפסתיו בצווארון והחזרתיו למקומו.

אחרי הסיבוב לחצור התחיל התענוג האמתי. פרדי נכנס ל„ספיד“. דרוש אמון כדי לשבת בג'יפ קרבי החסר מושבים אחוריים, כשהוא טס במהירות של חמשים מיל לשעה. אסור לך, למשל, להחזיק במקלע מפני שהמקלע עלול לעוף הצידה. אסור גם להחזיק בראש החצובה, כי המקלע עלול לדפוק לך על אצבעותיך במקום הרגיש ביותר. מאותה

אולם מאחורי הצחק של החזית עמדה מציאות בלתי־הומוריסטית. ידענו שהנב נשאר מנותק, וכי הקרבות עלולים להתחדש במלוא זעמם בכל רגע, כי פעולותינו היו אך הכנות לקרבות גדולים אלה. בלילות יצאנו — ארבעה או ששה אנשים כדי לבדוק את קוי האויב, חדרנו בין משלטיהם, גלינו את חוטי הטלפון שלהם וחברנו אליהם את הטלפון שלנו. במרחק של חמש מאות מטר ממשלט מצרי מבוצר מול כארטיה גלגלנו את סלילי החוטים שלנו ועוררנו המולה שהיתה מסוגלת לעורר את המתים. אך כולנו חזרנו בשלום.

בין הפעולות היתה לנו שהות מספקת „לעבר” את הרשמים של הקרבות האחרונים. ישבנו על מרפסת ה„ארמון” שלנו. המשקיפה על הרחוב הראשי של ב'סיר, ודיברנו, זו הפעם הראשונה, על בעיות רציניות — על יחסינו לעורף, על מהות המלחמה ועל מעשינו אחרי השחרור.

11 באוגוסט, 1948, ג'סיר.

„אחרי המלחמה...”

„אם אהיה בחיים בסוף המלחמה...” אומר יעקב מלישקביץ, כשהחיד התרישי של החולם בהקיץ מתפשט בפניו. השיחה הנצחית של החייל הקרבי.

כך ישבו פעם חיילי חזית המערב של רימארק בחפירותיהם. כך ישבו עכברי המדבר של מלחמת העולם השנייה. כך אנחנו יושבים היום בבית ערבי מפורעש, באחד הכפרים הנדחים של חזית הדרום. „אם אהיה בחיים...” יעקב מדגיש מאד את ה„אם”. ככל חייל קרבי הוא בטוח, בסתר לבו, שלו, דוקא לו, לא יקרה דבר. אולם מוחו אומר לו שהקרבות יתחדשו וסיכוייו להשאר בחיים עם תום המלחמה הם קלושים במקצת.

עכשיו חולמים כולנו. אחרי המלחמה, שלום. „מי שראה מלחמה בעיניו ואינו הופך פאציפיסט הוא מטורף.” אומר שלום.

„או סאדיסט”, מוסיף יעקב.

קודם כל עלינו לחזור לחיים האזרחיים, אני אומר. שתיקה עמוקה. כל אחד מתאר לעצמו את הדבר — לשבת במשרד

מחניק, לעבוד בבית חרושת שמונה שעות ביום, עבודה חרגונית יום אחרי יום.

„אתה יודע“, מהסס יעקב, „יהיה לי קשה לחזור ככה סתם“.
אנו יודעים למה הוא מתכוון. כולנו מרגישים אותו הדבר. התרגלנו לחיים של מתיחות, חיים של חופש מוזר בבסיסים קרביים, חיים הבנויים על כמה יסודות פשוטים ובלתי־מעוררים — רעות עד המוות, רעות אילמת החבויה מאחורי קטטות קטנוניות; יחס הכבוד ההדדי של חיילים שבחנו זה את זה בעשרות קרבות; ההגינות האישית של אנשים, המוכנים תמיד להתנדב לג'וב מסוכן, שאינם רוצים למות אך מוכנים למות בכל עת. כיצד נעבור לפתע לאורח חיים שונה מזה בתכלית?

„הייתי יומיים בתל־אביב והחיים בעורף מעוררים בי גועל נפש. רקבון, אינטריגות, פרוטקציות... אינני יודע, יש לי הרגשה שלא אוכל להסתדר בחיים כאלה. כשאני מספר להם היום שאני בחזית, לועגים לי וחושבים אותי לאידיוט. אם אחזור מחר, יסדרו אותי במקום העבודה ובכל מקום...“

„כן, אילו היתה דרך לשמור אחר כך על החברות שנוצרה כאן...“
אני חולם.

„אינני מאמין“, אומר שלום. „היא נוצרה בחזית, והיא תישבר כעבור חצי שנה בימי שלום“.

„הייתי רוצה לטייל קצת בעולם, לראות את הכל...“
„אי־אפשר סתם לברוח“, אני מסיף, „צריכים לדאוג שהדברים שלחמנו למענם יהיו בסדר“.

אך הרעיון חודר ללב ומפתה. לטייל, להסתובב בלי אחריות למשהו. „אין לי כסף לכך“, אומר יעקב. „מאבי לא אקח“.

„מי צריך כסף“, אומר שלום. הוא היה פעם בצי הבריטי והסתובב קצת בעולם. „עובדים על אניה, באים לאיזה נמל, למשל רומא, נשארים עד שאין כסף, עולים על אניה אחרת ומסתובבים ככה חצי שנה או שנה...“

חולמים כולנו. אנחנו יושבים על סיפון אניה, מסתכלים בשקיעת

החמה, מעשנים מקטרת ומקשיבים להמית הגלים. אין תותחים, אין טאנקים, אין אוירונים. אנחנו בטוחים בחיינו, הכל מסודר.

„היינו יכולים לצאת קבוצה שלמה של חברים“, מוסיף שלום. „לא דרוש לנו דבר, אם אין אוכל, לא נאכל כמה ימים...“ מילא, כדבר הזה כבר קרה לנו. „ולא נחליף בגדים, ונישן איפה שנישן“.

„אז הרי נהיה כולנו הרפתקנים“, מזהיר יעקב. „והדרך בחזרה תהיה קשה עוד יותר“.

„לעזאזל הדרך בחזרה“, אומר שלום. „אם לא יתנו את המגיע לנו, נקח. סמוך עלינו“.

„רק אם נהיה כולנו מאוחדים“, אומר יעקב.

„וכי ממי נפחד? מאלה המסתובבים היום בעורף? נחכה שיטיפו לנו ציונות?“

יעקב עוקב אחרי זבוב. לפתע מצליפה ידו והזבוב נמער. התמחינו במקצוע זה.

„יש לנו אחריות“, אומר מישתו. „ננוח קצת, אולי נטייל, ואחר כך נדאג לעניינים...“

„מה יש לדבר“, אומר שלום. „המלחמה לא נגמרה“.

כולנו מתעוררים. איש מאתנו אינו מאמין שהמלחמה נגמרה. החזית קרובה מדי אלינו. ומרחוק אנחנו שומעים מפעם לפעם את יריות המצרים.

„אם נהיה בחיים בסוף המלחמה...“ מסיים יעקב. וכולנו יודעים שה„אם“ הזה מרחף על ראשינו.

דוקא בימי ג'סיר „המאושרים“ הרגשנו יותר מאשר בכל תקופה אחרת את זוועות המלחמה. תפקידנו העיקרי היה למנוע את הסתננותם של האזרחים הערבים לתוך השטח שנכבש על ידינו. ערבים רעבים היו עוברים מדי יום ביומו את שטח ההפקר הנרחב מכיוון בית-גוברין, עג'ור וזכריה לעבר קוינו בקדמה, תל-א-צפי וכפר-מנחם. הוטל עלינו לשים קץ לתנועה זו...

באחד מסיוורינו נתעכבנו במשלט תל-א-צפי, והנה ראינו שני נערים ערביים מהלכים בין אנשי הפלוגה שבמקום ומשרתים אותם. חזיון כהר נפרץ זה נחרת עמוק בלבי שעיף מזוועות. רקמתי מסביבו עלילה וכתבתי את סיפורי הפאציפיסטי ביותר.

שבוי קטן.

התנגדות האויב נשברה, כוחותיו נסוגו מן הכפר וירו עתה אש צלפים בלתי יעילה מרכס ההרים שממול. מפעם לפעם היית שומע כדור בודד מזמזם כדבורה עצלנית בגובה רב מעל לראשך. הם ירו סתם, ללא חישוב המרחק, מבלי להעלות את הגררות. לא היה עוד חשש להתקפה נגדית.

האנשים התפזרו תבורות-תבורות בסמטאות הצרות בחפשם אחרי שבויים, תחמושת ומזכרות. בעיקר אחרי מזכרות. הם לא היו מבקשים דברי-ערך והסתפקו בכפיה, תרבוש, חרוזים מעטים. אותו חבלן שהופיע פעם כשבדידיו נרגילה מהודרת היה בשעתו שסדבר.

בקרן הסמטה האפלה פרש רפי מכיתתו. הוא רצה להתבודד. לעצמו תרץ זאת בצורך לבדוק גם את הסמטאות האפלולות, שהחברים היו פוסחים עליהן. הרי דוקא בסימטאות כאלו יכלו צלפים בודדים להסתתר בקלות. אך בלבו ידע שהיה זה תרוץ בלבד וכי למעשה דחפה אותו גם הפעם, כתמיד, אותה תערובת ארורה של הרפתקנות וסקרנות, שלדעת החברים תהיה לבסוף בעוכריו.

„בחזית אסור שתהיה הרפתקן“, הטיפו לו כשהתנדב בפעם האחרונה לגיב מיוחד, „בחזית חייב אתה להיות כורדי. סתם כורדי. אתה מבין? אתה מקבל פקודה — לך. אינך מקבל פקודה — אל תתחוב את האף“. ויוסקה הליצן אף הוסיף: „אם אמות בגיב שלא הייתי צריך להתעסק בו, אתחרט על כך עד סוף ימי“.

אלא שלכולם היתה מידה גדושה של הרפתקנות מוסווית. לולא אהבו בסתר לבם חיים אלה של סכנה מתמדת, רעות פראית וחוויות חדשות, לא היו עומדים במבחן.

אלא שבכל זאת, חשב רפי, לא כדאי ליהרג מתוך קלות דעת. איך היה יוסקה אומר? „בימינו יש לך כל כך הרבה הזדמנויות למות מות גבורים, שאין עוד כל טעם למות מות-טפשים“. אמת ויציב.

הוא דרך את הסטן. יתכן מאד שמאחורי אחת מדלתות-עץ אלו מתחבא צלף ערבי, או סתם פלח שחרה לו לעזוב את בית אבותיו בלי להרוג בכובשים. מוזר שהיו כה מעטים שבחרו בדרך זו. זוהי ירושת העבדות. מעולם לא היו בני-חורין. דורות רבים מדי היו טרף לכובשים זרים.

לכל הרוחות, רטן רפי לעצמו, תמיד היו תוקפים אותו הרהורים פילוסופיים אלה כשהיה משוטט לבדו בכפרים ערביים. היתה זאת קללה ממש. הנה החברים — הם לא היו מקוללים במחשבות רבות מדי. אסור שתהא חושב יותר מדי על הצד האפל של המלחמה, זה רק מקשה עליך. או שמא הרהרו גם החברים הרהורים מעין אלה בסתר לבם, ולא העזו לדבר על כך מחשש שיחשבו לרכי-ללב? פחד מוצדק לאור שאיפתם להראות פראי-אדם ככל האפשר...

נקישת-דלת מאחוריו. כעבור שניה עמד ליד גופה עטופה שחורים. כדקה היה כחית-בר מאולפת, הפועלת לפי אינסטינקט עיוור של קיום עצמי: קפץ הצדה, הסתובב, וירה בתנועה אחת בלבד. והנה הגופה. הדם שנעצר בלב החל שוב לזרום. ההרגשה הראשונה היתה של סיפוק ושמחה. ההגבות הטבעיות פעלו. אפשר היה לסמוך עליהן — בשעת הצורך יצילו אותו תמיד. זהו שכרו של אדם המסכן את עצמו — ההרגשה שנחלץ מסכנה. הרגשה משכרת, כיין עתיק.

סכנה? איזו סכנה? הוא הסתכל בגופה, ורוחו נפלה. ערביה זקנה, מדולדלת. ודאי נשארה כאן מפני שלא עמד בה הכוח להמלט עם האחרים.

כיצד יכולתי לדעת שאין זה זקיף מזוין? מעשה של הגנה עצמית, ותו לא.

הזקנה הסתכלה בו בעינים פתוחות למחצה. פיה היה מעוות, כאילו לעגה לו ולהצטדקויותיו העלובות. הוא רצה להמלט מן המקום, אך לא יכול. משהו משך אותו, הכריח אותו להכנס לחדר הנמוך והמרופש. הוא הסתכל בו כאילו היה זה החדר הערבי הראשון שראה מימיו. חדר ריק כמעט. מגל שבור, ערמה של תבן בפניה, מזרן קרוע ומזוהם, צלחת מלוכלכת, ראי ענקי. הראי הרגיז אותו. למה אתה מוצא כמותם

נכל חדר ערבי? רפי לא רצה לראות את עצמו ברגע זה. התת היה עוד דרוך. ירה וניפץ את הזכוכית.
על הארץ התגוללה מחרוזת אדומה. עתה נזכר שהיתה זאת אחת הסיבות לפרישתו מן החבריא. הוא רצה מחרוזת בשביל רינה. בגאיה ילדותית הראתה לו את הכפיה שקיבלה ממשה, וביקשה ממנו מחרוזת. הוא, גבור-הקרב הנערץ, לא אמר לה שמן הסתם לקח משה את הכפיה מאצל הרוג או פלח מרוד שברת, הוא שתק והבטית.
הוא הסתכל במחרתת — עזבונה היחידי של ההרוגה. היא עוררה בו גועל. בבעיטת רגל העלימה בערמת התבן.

*

קולות המולה נשמעו בחוץ. רפי יצא בקפיצה. בקרן הסימטה החזיקו כמה חברים בנער ערבי שנאבק עמהם בכל כוחו, כשעיניו פקוחות לרווחה מרוב פחד. היה זה נער בן 12 בערך, שחור-שער ושחור-עינים. אפילו ברגע זה של פחד היו פניו המלוכלכות יפות. היתה בהן גאווה כלשהי, שסתרה סתירה משונה את ההבעה המבוהלת של עיניו.

„מה אתם רוצים ממנו?“ שאל רפי.

„הוא מרגל, אני אומר לכם, סתם מרגל מטונף, התחבא בפינה אפלה בחדר ובליילה היה בוודאי מסתלק לקוים המצריים ומגלה להם את עמדותינו!“

„אינך יכול לעשות לו מאומה“, אמר רפי בשקט מעושה. „שמעת מה שישראל אמר בפעם שעברה — הוא יעשה את המות למי שיגע בשבויים. צריכים להביא אותו אליו.“

בחקירה לא אמר הנער ולא כלום. הוא לא עזב את הכפר, מפני שזה הכפר שלו. סתם כך — שלו. ישראל, שחקר אותו בערבית הרצוצה שלו, הסתכל בו בתמיהה. טענה פשוטה ומפליאה זו לא שמע מימיו מפי שבוי ערבי.

„מה לעשות בו?“ שאל. היתה זאת אחת התכונות החביבות של ישראל, שהיה מתעץ עם אנשיו, כאילו היה זה עוד בתקופת ה„הגנה“. לדעתי צריכים לשלח אותו שיצטרף אל שאר הפליטים. אפילו אם

נשאר כדי לרגל, לא יוכל כרגע לגלות למצרים שום דבר שאין הם יודעים".

הנער, שלא הבין דבר מן הנעשה, הסתכל בעיניו המבוהלות בחבורת החיילים הפרועים ומגודלי הזקן. "זה הכפר שלי!" מלמל בערבית, "שלי! שלי!".

רפי הסתכל בו. בפיו עוד נשאר טעם־הלואי הטפל מקודם. הנער מצא חן בעיניו. יתכן שהוא יתום. אם יצטרף אל שאר הפליטים ירעב כמותם. נצנץ בו רעיון.

"אולי נשאיר אותו אצלנו?" הציע.

החברים הסתכלו בו כאילו נטרפה דעתו, דבר המתקבל בהחלט על הדעת אחרי קרב. "מה פירוש, להשאירו כאן? מה נעשה בו? שבכל רגע יוכל לברוח אל האויב ולמסור להם ידיעות?"

רפי ניסה לשכנע. "כל ענין הריגול — שטות. סתם רעיון משוגע שבצבץ לכם בראש. ואם הילד ישאר כאן", סוף סוף מצא את הנימוק המפתה, "הרי יוכל לשרת אותנו, להביא אוכל, לנקות את הכלים ובכלל להקל עלינו את החיים. למה נשלח אותו לשרת את המצרים?"

"דוקא רעיון!" אמר שמוליק, ובזה נפתח הויכוח הכללי. חיש מהר, נוצרה מפלגה אנטי־חסנית ומפלגה פרו־חסנית (חסן היה שם הנער, אם לא שיקר בחקירה). והמפליא היה, שדוקא הפראים שבפלוגה הצטרפו למפלגת הבעד. ובזאת הוכרע, בעצם, הוויכוח. חסן נשאר.

*

הכפר שכן על תל בעל מבנה מוזר, אחד התלים המקשטים את דרום הארץ, שמתחתם קבורות ערי ישראל ופלשט העתיקות. מרבית הבתים נבנו בשפוע התל. על פסגתו, מקום המאפשר תצפית נהדרת על כל הסביבה, היו כמה בנינים הרוסים מתקופות קדומות יותר. למרגלותיו, ליד המעין והחורשה, נבנו לאהרונה בתים חדשים אחדים שהיו שייכים, כנראה, לאכרים אמידים יותר.

מטה הפלוגה השתכן, כדרכו, בבתים היפים יותר ליד המעין. לידו נשארו המטבח, המקלחת הניידת, הקנטינה והמחלקה הראשונה. שתי

המחלקות הִיִּחָדוּת קבעו את משכנן בראש התל ואנשיהן התחלפו בתצפית.

תפקידו העיקרי של חסן היה להביא את הארוחות מן המטבח למעלה. את התפקיד הזה מילא לשביעת רצון כללית. הוא היה מופיע שלוש פעמים ביום למעלה, רכוב על חמורו הלבן, הנושא את הכלים. בין הארוחות היה מנקה את הכלים, שוטף את המקלחת (אף כי הוא עצמו השתמש בה רק לעתים נדירות ביותר), מצחצח נעלים ועוסק בשרותים מעין אלה.

אף כי שרת את הכל, היתה בו יהירות טבעית ששעשה את הכל. מעולם לא סרב לעשות כמבוקש, אלא שהיה עושה זאת בגאווה מוזרה, כבן־בית העושה טובה אישית לאורחיו, כדי לקיים מצוות הכנסת־אורחים.

עם הימים החלו הכל לפנק אותו. ביחוד הצטיינו בכך ה"פראים". הללו קנו לו חפיסות שוקולד בקנטינה הקטנה שבמקום ואף לימדוהו לעשן סיגריות. ה"מתונים" טענו שהוא היה מעין "כופר־נפש" לפראים, מעין תרופה למצפונם. אך גם הם פינקוהו לא מעט.

חסן לקח מדיהם את חפיסות השוקולד באותה יהירות של בן־מלך המשפיל את עצמו, כפי שהיה משרת אותם. לא התידד עם איש מהם, חוץ מרפי. את רפי היה מעריץ כעבד את אדוניו. הוא צחצח את נעליו וכיבס את מדיו בלי שנתבקש לכך, כאילו היתה לו הנאה פרטית מכך, ש"אדוניו" יהיה נקי ומצוחצח. העובדה שרפי לא היה אלא טוראי לא גרעה מהערצתו כלל. ואף כי החברים צחקו על חשבון רפי ועבדו, התרגלו במרוצת הימים לרעיון שחסן שייך לרפי, כשם שנרו הכלבלב שייך למשה.

*

בשלהי הקיץ הופרעה האידיליה השקטה במקום. לראשונה הופיעו הג'יפים. כמעט מדי יום ביומו נראו משוטטים בסביבה, מטרידים את הכפרים שבשטח ההפקר ובודקים את כוח האויב. אחריהם באו סיררים, קצינים ממטה החטיבה ושאר אנשים, שבואם מבשר כרגיל, שמשהו עומד להתרחש בגזרה מסוימת של החזית.

לבסוף נודעו פרטי פקודת־המבצע. כעבור יומים יתקפו שני גדודים וינקו את השטח עד לרכסי ההרים.

בבוקר באו הג'יפים, וליד הקנטינה התפתח ויכוח כללי על פרטי הפעולה הקרובה. ככל אנשי חיל הרגלים התיחסו אנשי הפלוגה אל רוכבי הג'יפים בקנאה מהולה בחיבה. דרך־לחימה זו, מעל גבי מכוניות דוהרות אלו, בלא צורך לשאת מעמסה על הגב ולהטריח את הרגלים, קסמה לרבים.

„המצרים אינם יודעים עדיין כלום“, אמר רובקה, נהג־ג'יפ שחבש מטפחת־ראש אדומה במקום כובע. „היינו עכשיו באג'יה והפליחים ברחו אחרי זוג־ירות הראשונים. לא היה אפילו חיל־משמר מצרי במקום. אני אומר לכם, הפעם זה ילך כמו חמאה“. וכדי לבטא את שביעת־רצונו המוחלטת בהדגשה יתרה, נתן לחסן חלק נכבד מחפיסת השוקולדה שלו.

„אם לא תפסיקו לשוטט בשדה ההפקר, יתחילו להריח משהר“ — רטן משה. בטחונם העצמי של אנשי הג'יפים הרגיו אותו.
„סמוך עלינו“, צחק רובקה, „הם חושבים שזוהי הטרדה סתם...“

*

„מה העיניים? היכן האוכל?“ היה זה קולו הצרוד במקצת של יאנק, מפקד המחלקה השניה בראש התל.
„אל תנדנד! תקבל!“ הפליט ישראל בהסח הדעת והנחת את השפופרת במקומה. הוא היה עטוף בעיכול פקודת המבצע. „הי דודיק“, צעק החוצה, „תגיד לחסן שימהר להביא את האוכל למעלה.“
כעבור דקות אחדות תחב דודיק את ראשו מבעד לדלת.
„אל תפריע“, מלמל ישראל. „אתה רואה שאני עסוק!“
„חסן איננו!“ הכריז דודיק.
„אולי אקום לחפש אותו?“ שאל ישראל באירוניה עוקצנית. „לך למטבח או לקנטינה ותמצא אותו. למעלה רעבים.“
דודיק לא זו. „חיפשתי בכל מקום. חסן נעלם. גם המשיח איננו.“
„המשיח“ זהו החמור הלבן.

הפעם נתעורר ישראל. "קרא לרפי. מהר. ותגיד למשה שיכין ג'יפ".
רפי היה חיוור. דודיק כבר מסר לו.
"מתי ראית אותו לאחרונה?" שאל ישראל. קולו הרדום כרגיל היה
עתה חד וקצוב, כמנהגו בשעת קרב.
"אני אינני יודע... לפני שלוש שעות היה בקנטינה... מה אתה
רוצה לעשות?"

"מה אפשר לעשות? ארדוף אחריו בג'יפ!"
רפי היסס לרגע. "ישראל, קח גם אותי!"
ישראל הסתכל בו. היה בעיניו משהו הדומה לרחמים. "שמע
חבוב", אמר ברוך בלתי־רגיל, "מוטב שתשאר כאן. בחזית אסור
להתידד, זה רק גורם צרות. וביחד כשזה נער ערבי. זה היה רעיון
משוגע מלכתחילה. לא הייתי צריך להרשות. עכשיו יכול הדבר לעלות
בחיי חברים... אם אמצא אותו קרוב מדי לקוי המצרים, אצטרך לירות
בו מרחוק." ישראל היה צלף מפורסם בחטיבה.
"בכל זאת..." התחנן רפי.
"תפאדל. אבל זכור שהזהרתך. אתה יותר מדי סנטימנטאלי בשביל
דברים כאלה."

*

משעלו על הרכס השני ראו את החמור הלבן ורוכבו נעלמים בין
בתי אג'יה. הכפר שטוהר בבוקר ע"י הג'יפים. ישראל, שנהג בעצמו,
דהר אחריו במהירות של 70 מילין לשעה. הג'יפ קפץ כמטורף בשדה
הבור.

ברחוב הראשי ראו פתאום את ה"משיח" לבדו. ישראל עצר. רפי
קפץ למטה ונעלם בין הבתים. ישראל כיבה את המכונה והלך אחריו.
רפי עמד והקשיב. מתוך אחד ההדרים נשמע רשרוש כלשהו. רפי
פסע על קצות אצבעותיו, כשהספן מוכן לפעולה. ליד החלון הצר
נעצר והעיף בזהירות מבט פנימה.
לראשונה לא הבחין מאומה באפלה. אטראט הורגלו עיניו. עתה
ראה את חסן כורע ליד דמות רובצת בפינה חשוכה.

„אבר־מוסה“, לחש, אך קולו הדהד בחדר הקטן, „אתה שומע אותי ? זה אני, חסן, איבן־דרויש...“

הדמות מלמלה משהו. נראה שלא שמעה את דברי חסן כלל. „אתה צריך לזכור אותי. אני חסן, אתה לימדת אותי לקרוא ולכתוב...“

הדמות התרוממה במקצת והתישבה. היה זה ערבי זקן מאד, בעל זקן לבן דליל. זקן ועיוור. הוא חייך וגילה שתי שיניים ששרדו בפיו. ידו גישה באויר עד שמצאה את ראשו של חסן וליטפה אותו. „חסן“, מלמל, „חסן איבן דרוויש. אללה יסלמק“.

„הם כולם ברחו“, התיפח חסן, „כולם ברחו והיאחד צוחקים להם. רק אתה נשאתה.“

„אינשאללה“, מלמל הזקן. לא היה ברור אם הבין את דברי חסן. „הבאתי לך אוכל“, המשיך חסן, „אתה שומע ? אוכל טוב. לקחתי אותו מן היאהוד. אביא לך עוד מחר. כל הזמן אביא לך.“
הזקן ליטף אותו ולא אמר כלום.
רפי נרתע. מישוה נגע בו מאחור. היה זה ישראל. גם הוא ראהו מן החלון.

התרחקו מן המקום וחזרו אל הג'יפ.

במכונית פרץ ישראל פתאום בצחוק. „עוד משוגע סנטימנטאלי כמוך !“ צחק, „הדבקת אותו כבר !“ אך הצחוק צלצל משום־מה כמעושה. „אין דבר ! העיקר שהוא יחזור !“ הוסיף והפנה את הג'יפ.

מעבר לפעולות ולהרהורים היינו בג'סיר את חיינו הרגילים. היו לנו אהבות ומריבות. היה לנו „בית“ /חיות בו, היו בחורות שיכולנו לריב עליהן. ועל הכל רחפה הסיסמא הגדולה, שהיא יסוד היסודות של הווי הבסיס הקרבי — „אכול ושתה, כי מחר נמות...“

את הימים האחרונים בג'סיר ניצלתי כדי להביע בסיפור קטן את ההוי המוזר הזה. כי ידעתי — חיים פשוטים אלה בבסיס הקרבי, חיי חרות, שיתוף ורעות, זכרם ישתמר ברבות הימים בלבנו יותר מאשר הסכנות והסבל של הקרב.

בכים קרבי.

אם תלך לאורך הרחוב הראשי של ג'פירה, מן המטה הקרבי של הגדוד ועד לבית הלבן, בו שוכנת מחלקת המשוריינים, תעבור ליד בית-חימר בעל שתי קומות ומרפסת עץ. מן הסתם לא תסתכל בו שנית, כי מלוכלך ומזוהם הוא ככל שכניו, וגם הריח הערבי האופיני אינו חסר לו.

אך אם מחונן אתה בחוש הסתכלות, או אם עברת לא מכבר קורס לסיירים, תשים לב שמתחת למרפסת מפוזרות ברחוב קופסאות ישנות של סיגריות „נחשון“, עטיפות של סוכריות „שקם“ ושיירי אוכל שונים, שנזרקו מבעד לחלון בגמר ארוחה עצלנית או קומזיץ לילי. על נקלה תסיק את המסקנה שמצויים דיירים בבית זה, ולא סתם דיירים אלא חיילי צבא ההגנה לישראל.

היה זה שלמה, שגילה את האפשרויות הסמויות מן העין של הבית. חיצוניותו הבלתי־מפוארת לא הטעתה אותו אף לרגע. „אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו“, חשב. ואכן חושו הבריא, שנתעצם בעשרת חדשי ההוי הקרבי, לא הולیکنו שולל. אחרי שחצה את החצר האחורית ועלה במדרגות העץ, שנראו כאילו עמדו להתמוטט בכל רגע, הגיע למקום שמצא חן בעיניו — חדר מלוכלך אך נאה, ומרפסת העץ. „ארמון ממש“, מלמל לעצמו. וכך נקרא המקום מאז — „הארמון“.

שלמה הזעיק את איסר חברו, וזה שוב הזמין את יששכר, התושב השלישי של הג'יפ. יחד נגשו למלאכה. שני דליים של מים יקרים, חצי פח של די.די.טי. ושרידיו העלובים של מטאטא משרד־הקשר הפכו את החדר למקום מגורים נאה למדי. יתכן שאורח המתגורר בשדרות רוטשילד בתל־אביב לא היה מוצא בחדר זה יופי רב, אך בעיני איסר, שלמה ויששכר, שהתרועעו במשך עשרה חדשים עם פרעושי כל הכפרים שבדרום, נראה כסניף מלון המלך דוד לפני הפיצוץ. משנוקה החדר לשביעת רצון בעליו הופקד עליו יששכר כשומר, ואילו איסר ושלמה יצאו „למסע־ארגון“. שאר אנשי פלוגת הפשיטה

הממונעת, שחסו בצלה המפוקפק של חורבה ערבית נפולה, ידעו היטב את פשר המחזה — „ראר“, אמרו איש לרעהו, „חברת איש“ל החלה בפעולה“. איש“ל היו ראשי־התיבות של אותו צמד־חמד בלתי נפרד איסר ושלמה, והתואר המלא שניתן להם ע"י חבריהם היה — „חברה לארגון בלי ערבון“.

תשאלו — מה יש „לארגן“ בכפר ערבי עזוב, לאחר ששלושה גידודים, לפחות, של צבא ההגנה ערכו בו את חיפושיהם? התשובה ניתנה ע"י איסר ושלמה עצמם: בערב נמצאו ב„ארמון“ שלושה כסאות בשלבים שונים של התפרקות, שולחן רעוע מכוסה בשמיכה שמחוץ לכתמים מעטים היתה כמעט נקיה, ראי עצום שהוצא מתוך דלת של ארון שבור, כד חרס למים קרים, אלונקה של השרה, מיטת־שדה של קצין מצרי אלמוני, מנורת נפט בלי מכסה אך ראויה לשמוש, כמה תמונות של יפהפיות הוליבודיות, שנקרעו מתוך עלון ערבי פז. גראפי למחצה ומפה ערבית של המזרח התיכון.

*

אוויו ערב ישבו איסר ושלמה על האלונקה שבמרפסתם, לגמו מבקבוק קוניאק שאורגן אי־שם בדרך, והאזינו בעצלנות מלנכולית למנגינת־התותחים שהתנגנה אי־שם בחזית, מרחק שנים־שלושה קילומטרים.

לא היה להם על מה לדבר. זה למעלה מחצי שנה היו חברים, יחד עברו את „נחשון“, לטרון ואישדוד, ויחד נקלעו גם לפלוגת הג'יפים. זוג משונה היה, מאותם הזוגות המופלאים הנוצרים בקרב מבלי שאיש יבין כיצד — איסר רזה, מהיר־דיבור, טיפוס של הרפתקן אשר ראשו בספרים וידו בכתיבה, ושלמה, יליד מצרים, קבוצניק שמנמן, שויצר מהסוג הטוב ביותר שהתמחה בהמצאת בלופים, אשר לשמעם היו המאזינים לוטשים עינים, אף שידעו היטב שאין בהם קורטוב של אמת.

יששכר נעדר. מן הסתם מצא לו בין התותחנים או אנשי ה„מסייעת“ במקום חברה של דוברי פולנית. טיפוס משונה היה — פליט שהגיע לארץ לא מכבר דרך סיביר, ופה אצלנו הפך לשחקן מפאת חוסר

שליטתו בעברית. אך בפגשו בדוברים פולנית ואידיש היו סכרי דיבורו נפרצים, ובן־שיחו האומלל היה טובע ממש במבול של חוויות, הרהורים וסתם שטויות שהצטברו במוחו הפורה של יששכר מאז ההתפרצות האחרונה...

השתיקה הממושכת העיקה על איסר, שמעודו לא היה שתקן. לפתע החל צוחק.

„מה יש?” שאל שלמה ולגם לגימה גדולה מן הבקבוק בעל המוצא המפוקפק.

„נזכרתי בבדיחה”, התנצל איסר, „אתה יודע, שלושה אנגלים יושבים בבית קפה ושותקים. עוברת מכונית. כעבור חצי שעה אומר האנגלי הראשון — „פורד”. עוברת שעה ופתאום מפליט השני — „שברולט”. כעבור שתיים מתפרץ השלישי — „שמעו, אם תמשיכו לריב אקום ואלך! אתה יודע זה מזכיר לי קצת”.

„מעלש”, אמר שלמה ונטל לידו עוגה ממנת־הברזל של הפירמה. „אכול ושתה כי מחר נמית”.

זאת היתה דרכו של שלמה לסיים וכוח. אך בלבו ידע על מה חשב איסר. חסר משהו בגן־העדן הזה שיצרו לעצמם, והמשהו הזה היה — בחורה. לפנות ערב הלכו להזמין את הבנות ממטה הגדוד — את יוכבד תכולת־העין ואת שרינקה המקשרת. אך הללו הסתכלו בבית הערבי, עקמו אף, וטרבו. התפתח דין־ודברים, הבחורים האשימו את הבנות שלא נאה להן כבר לבקר טוראים פשוטים, ואיחלו להן ערב נעים עם האפסנאי, והבנות, שנעלבו קשה, העירו את אשר העירו על שויצרים הרוכבים על ג'יפים וחושבים שהעולם שייך להם. בסך הכל שיחה שאינה משביעה רצון.

„מעלש”, אמר שלמה שנית, קם ממקומו והתפרקד במיטתו המצרית. בלית ברירה שכב גם איסר על אלונקתו, ובזאת נסתיימה הישיבה באותו ערב. אלא שאיש מהם לא נרדם. טרודים היו במחשבותיהם.

*

החיים בג'פירה נכנסו למסלולם. בשבע בבוקר שידר הרמקול תקליט אידיאיטי „סה־פאריס, סה־פאריס, סה־פאריס”, בתקוות־שוא

שמישהו יקום בעל כרחו בשעה בלתי־אנושית זו. שלושת דיירי ה"ארמון" רק התהפכו לצד השני והמשיכו לנחור עד לשריקת המשרוקית של מכונית המטבח בשעה עשר. מובן שלא היה זה מתפקידו של יוסף הטבח להאכיל את השלושה בביתם, אלא שהיה בחור טוב, ובסיבובו הרגיל לחלוקת המזון בעמדות השמירה אשר מסביב לכפר, עצר לפני ה"ארמון" והגיש מנה יפה לאחד הדיירים, שהיה יורד ולוקח את האוכל לשלושתם. "מי יודע", חשב לו יוסף בלבו, "מחר ייהרגו בפעולה. למה לא יחיו להם כמו שצריך כל עוד הם חיים?" דבר המוכיח בעליל, שיוסף זה היה אמנם בחור נבון אך בלתי־מתאים בהחלט לתפקידו כטבח ביהידה קרבית.

אחרי הארוחה היו יוצאים הג'יפים לסיור — טיול נחמד בדהירה שגעונית לארכה של החזית, מסע מרענן אשר מנה מתונה של סכנה ופעולה קרבית הוסיפו לו חריפות. הסיור היה מסתיים לרוב בבית קפה ברחובות או בגדרה, ואחרי הצהרים היו חוזרים לג'פירה. איסר היה כותב משהו, שלמה היה מתעמק ברומן בלשי אנגלי, אחרי כן היו עורכים קומיז'ן קטן לשנים או לשלושה, מקשקשים עם הבנות במטה הגדוד והולכים לישון, אלא אם כן נקראו לסיור־לילה. בקיצור, חיים של גן־עדן.

ובכל זאת היה חסר משהו, משהו שהיה צריך לשמש גולת־כותרת לחיי הכיף.

*

אותו "משהו" הופיע באופן בלתי צפוי בבוקר בהיר אחד בדמותה של חוה, מורה צעירה שנשלחה ע"י המחת"ר כדי ללמד את אנשי גח"ל החדשים עברית.

למן הרגע הראשון הכניס איסר את המורה תחת כנפי חסותו — הסביר לה מה איום גורלו של אדם הנאלץ ללון ב"ביבאק" מחניק, גם נימק מדוע אין מטה הפלוגה מקום היאה לבהורה עדינה ואינטליגנטית, אף רמז רמזים קודרים על אופיו של רב הסמלים הפלוגתי, שגילה אף הוא ענין במציאה. בקיצור חוה עברה לדור ב"ארמון". הוקצו לה אלונקה וכילה, "אורגנה" לה מעין כוננית

אפילפסית לספרי הלימוד, והמשולש שבארמון הפך למרובע.
חוה נכנסה ל"משפחה", שטפה את הצלחות אחרי הארוחות,
טאטאה את החדר בבוקר, ואנשי הפלוגה התרגלו במרוצת הימים
לנכחותה ב"ארמון", אחרי שדלל אוצר ההערות העוקצניות על
חשבונה ועל חשבון איסר.

יחסים משונים התפתחו בין חוה ואיסר. הוא היה לה מעין משענת
ומורה־דרך בעולם זר של גברים שאליו נקלעה, וההומור האכזרי שלו
עזר לה להתגבר על משרבים לא מעטים עד שהסתגלה לתנאי המקום
המוזר. ואילו בו עוררה חוה עולם שלם של רגשות שנשכחו במשך
עשרת חדשי הקרבות. הרגשה משונה היתה זאת, לדעת כי בסופו
של סיור יחזור "הביתה" ממש, ימצא ארוחה מוכנה ובחורה המחכה
לשובו. אמנם, לא היתה ביניהם אהבה רומנטית, אך נוצרה ידידות
כריאה בין בחור ובחורה שהגורל הפגישם באורח כה קפריסי.

*

אם חשבה חוה שנכנסה לחיים שיגרתיים וסדירים הרי באו
המאורעות וטפחו על פניה.

ביום השבת חזרו הבחורים מאוחר מן הרגיל. ירדה כבר אפלה של
שעת־ערביים עת עלו שלמה ואיסר לחדר. חוה, שנמנמה על המיטה
המצרית, נחפזה והציעה להם כמה עוגות שקנתה בקנטינה, אך הללו
רק ישבו במרפסת והסתכלו בשקיעת החמה מבלי לאמר דבר.

"מה קרה, איסר?" שאלה. זמן מעט מדי בילתה בחברתם של בני
הקרב מכדי שתדע להבין סימפוטמים אלה ללא קושיות.

"כלום", אמר איסר, והדליק לעצמו סיגרית, "רק אהרון הלך".

הוא אמר זאת בקול אדיש ויבש כאילו אמר "המטאטא נשבר".
אך חוה הבינה. שוב נהרג אחד מאנשי הפלוגה, אחד שהיה שייך להוי
הזה במשך חדשים, אחד שהכירוהו עד לנבכי הנפש, שידעו את כל
סודותיו, תקותיו ושאיפותיו, שהיה קרוב להם יותר מאשר אב ואת.
חוה ישבה ושתקה. עתה, רק עתה, הבינה את סוד ההוי המוזר הזה,
שחשף את החיים עד ליסודותיהם הפשוטים ביותר, חיים של שמחות
פשוטות, שאיפות פשוטות, ויצרים פשוטים, חוסר אשליות ותסביכים,

כחיי ילדים. עתה הבינה את הגאווה הילדותית בחדר העלוב הזה, את הצ'יזבאטים המפוצצים שנפסקו לפתע באמצע ופינו את מקומם לשתיקה מלנכולית, את הלגלגנות המלאכותית אשר כה קשה היה לה להחליט, אם מחפה היא על אידיאליזם קיצוני או ציניות קיצונית. אותו ערב, שעה ששלמה ויששכר נחרו מתחת לשמיכותיהם, ניגשה חוה לאלונקתו של איסר. בידו ליטף את גבה ושעה ארוכה ישבו והסתכלו בראקטות הצבעוניות, שהתנשאו אי־פה ואי־שם מעל לפלוג'ה, בית־עפא ועיראק־סוידאן.

*

„מה קרה ליששכר?“ שאל איסר את שלמה בחוסר סבלנות. „מה יש?“ ענה בתמימות. אולם גם הוא ידע שמשוהו קרה ליששכר — הוא החל פתאום לגלות כשרונות מיוחדים במינם בדיבור, ביחוד בשעה שחווה היתה נוכחת, מספר הלצות מפוקפקות באידיש, שפה שהיתה זרה לאיסר אך חביבה על חוה, ולא הניח לאיש לישון בערבים. מצב רוח מבודח זה היה מחליף תכופות ברגזנות מוורח, ואז היה מתקוטט כילד קטן על ענינים של מה בכך — תורו של מי הגיע לרדת לרחוב ולקחת את האוכל ממכונת המטבח, תפקידו של מי הוא לנקות את מקלעי הג'יפ, ולמי שייכת המחצלת אשר „אורגנה“ בסיוור האחרון ליד כארטיה.

שנוי פתאומי זה ביששכר ניכר לראשונה עם הופעתה של צפורה. צפורה היתה „אשתו“ של שלמה, חברתו בקבוץ אשר אתה חי למעלה משלש שנים מבלי להזדקק לאשורם של הרבנות והקדוש־ברוך־הוא. כיצד הגיעה זו לג'פירה? אכן, היה זה שיא עלילותיהם של איסר־שלמה. שלמה זה, אחרי שנמאס לו להסתכל באידיליה של איסר וחווה, החליט ביום בהיר אחד שיש להביא למקום את אשתו. כיצד מביאים אשה — „ציבילית“ — לבסיסה הקרבי של פלוגה לוחמת? אין פשוט מזה. אחרי סיור מיוחד „קפץ“ הג'יפ לתל־אביב ולקח אותה. הרס־פ ראה אותה ושאל בדרך אגב מה מעשיה כאן, ונענה שזו נמצאת בדרכה לקבוץ הסמוך והתעכבה לשעה קלה

בג'פירה. החברים התלוצצו ביניהם ושתקו. יוסף הטבח מצמץ בעיניו והוסיף מנה חמישית לתפריטו של ה"ארמון", וצפורה הבלונדית, בעלת התנועות התקיפות, התישבה לה בג'פירה כאילו היה זה הדבר הטבעי ביותר שבעולם.

אולם שווייהמשקל ב"ארמון" התערער לחלוטין. במקום זוג ושני רווקים חיו בו עתה שני זוגות ורווק אחד, ואין להתפלא איפוא, שהלה החל להיות עצבני ורגזן. שלמה ואיסר הבינו את הדבר ואחרי התיעצות קצרה ביניהם הזמינו את רחל, הטבחית הקטנה של פלוגת המטה, לעבור לגור ב"ארמון". אך כשיששכר שמע על הדבר קפץ כמעט מעורה, גידף בפלוגית והמאיס במשך ערב תמים את החיים על רחל הקטנה, שלא הבינה מאומה מכל הנעשה עד שברחה מן המקום.

נשארה הבעיה הבלתי־נפתרת של מחומש — אוריה בלתי־נעימה של רמזים שלא נאמרו עד הסוף, קטטות קטנוניות והאשמות הדדיות. וגרוע מכל: יששכר נעשה להומוריסט ממש — באידיש כמובן — והצחק בו כיבדה חוה את בדיחותיו הוציא את איסר מכליו.

הרעיון שעלול הוא לאבד פתאום את גן־העדן, וכל זה בגלל פרצוף כמו יששכר, הדהים את איסר. במרירות נפש הרגיש כי החל להיות קנאי, ועצם הרעיון שהוא, איסר, שלא לקה מעולם בתסביך נחיתות, עלול לקנא ביששכר, עורר בו חימה שפוכה.

המשבר הגיע לשיא בשעה שאיסר ושלמה יצאו לסיוור־לילה מיוחד. התפקיד היה עדין ביותר — לעבור את קוי האויב ולגלות את קו הטלפון בין משלטיו למען חבר אליו חוט. תפקיד מסוכן למדי, ומשום כך מתאים לחיות־קרוב ותיקות כאיסר ושלמה. בכל שעה אחרת היו מתנפלים על הגיב בשמחה. אלא שהפעם לא נעם לאיסר להשאיר את חוה לבדה במשך ערב שלם עם יששכר.

לעולם לא נודע לו מה קרה בדיוק בין השנים באותו ערב — הוא קלט רק קטעים שסועים כעבור שבועות רבים. אך מן הסתם הטיח יששכר בפני חוה האשמות כבדות, טען שהרסה את הידידות והרעות ששררה בין שלושת אנשי הג'יפ ושצורפה בין חיים

ומוות במשך עשרות פעולות נועזות; שהיא, אדם מן החוץ, הפכה את איסר, חברו הטוב ביותר, לאויבו בנפש; ושכלל קלקלה לגמרי את איסר זה, שהיה עד כה בחור נחמד וחבר נאמן בקרב.

בקיצור, אותו לילה ישבה לה חוה על המרפסת באויר הצונן (בחדר ישן יששכר, והיא לא רצתה להיות לידו) והרהרה הרהורים נוגים. אך מאידך ידע ידעה: שלשה בחורים אלה ישבו יחד על ג'יפ אחד ויצטרכו לצאת יחד לפעולות שהעזתן מסמרת את השער, ושסכויים לחזור חיים מפעולות אלה תלוי ומותנה ברעות שביניהם, במידה שיוכלו לסמך איש על רעהו ברגע הגורלי בלי אומר ודברים, בהרמוניה מוחלטת ואוטומטית. כל ענן בשמיה של רעות זו עלול לסכן את חיי כולם, את חיייהם של איסר ושל יששכר גם יחד, ומי יודע של מי עוד. והיא נזכרה בפרצופו של אהרון הבלונדי ש"הלך".

איסר חזר בשלוש בבוקר והלך מיד לישון. משנתעורר מצא את חוה אורזת את חפציה. הוא קפץ ממקומו. "מה סרה?" אך היא הפנתה אליו את גבה והמשיכה בעבודתה.

„חוה" אמר.

„כן?" שאלה בקול נמוך מבלי להפנות אליו את פניה.

„חוה... הרי את יודעת, השבוע הזה... זה היה השבוע היפה ביותר

שלי בצבא... ועכשיו, בשביל חמור מטונף שכזה..."

„אני עוברת לאוהל הבנות של מטה הגדוד", שסעה חוה את דבריו בתקיפות שהיתה בלתי רגילה אצלה, „בכלל, התחילו לדבר עלינו בגדוד, אל תשאל... אני יודעת, אתה מצפצף על זה, אבל אני עוד לא התרגלתי למושגים שלכם... וממילא, עוד מעט יעבירו אותי חזרה לתל-אביב".

ובזאת סיימה, כמובן, את הוכחה.

אחרי שחוה עברה לאוהל הבנות חזרה גם צפורה לקבוץ (הרס"פ פקח פתאום את עינו העצומה והעיר את אשר העיר), וכך נשאר ב„ארמון" המשולש הישן — איסר, שלמה ויששכר. אלא שהיחסים לא חזרו למסלולם התקין. בלבו האשים איסר את יששכר שהרס באגואיזם הנקלה שלו את האידיליה הקרבית הזאת. יששכר אכל מחוץ ל„ארמון",

יחד עם שאר אנשי הפלוגה, ורק לעת ערב חזר לחדר לישון. איסר לא החליף עמו אף מלה אחת.

כעבור שבוע הודיעו לפלוגה שהיא עומדת לעזוב את ג'פירה, אך לפני כן הוטל עליה תפקיד אחרון — להעביר שיירה לנגב דרך קו המצרים בין בית-ג'יברין ועיראק-אל-מנשיה.

הפלוגה היתה למרקחה. כולם ידעו — זהו הג'וב הגדול שציפו לו זמן רב, ג'וב גדול ומכריע. כולם היו מתוחים. הנהגים בדקו את הג'יפים עד לבורג האחרון. המקלעים נקו עד שברק הקנה סנוור את העינים. המפקדים דגרו על מפות וצילומי-אוויר, וכשהמתיחות הגיעה לשיאה חולקו התפקידים. לג'יפ של איסר נקבע המקום הראשון בשיירה, זה שנקרא בפי החברים „מנשק מוקשים“.

בזה אחר זה גלשו הג'יפים לתוך האפלה, כמעט מבלי להשמיע רעש. הראקיסות הצבעוניות סימנו את עמדות האויב — מימין ומשמאל לדרך. הנה הגיעו לאזור המסוכן. האנשים ישבו מרותקים למקום, עיניהם תרו באפלה. הם חדלו להיות בני-אדם, והפכו אך אברים במכונות-הקרב — עינים של ג'יפים, אזנים של ג'יפים, ידיים של ג'יפים.

בג'יפ הראשון, זה שכונה „מנשק המוקשים“, ישבו השלושה. יששכר נהג, איסר חיבק את קת המקלע הקדמי ושימש סוור, ושלמה, מאחור, ליטף את המקלע השני בשעה שמלמל הברות בלתי מובנות לתוך פית מכשיר ה-21, שהוטל עליו לשמור על הקשר בין כוח הג'יפים אשר בראש השיירה והכוח השני שהיווה את חיל-המאסף. בין שני הכוחות הפרידה השיירה גופא — עשרים יהמי מכוניות-משא כבדות עמוסות מטען, הציוד החיוני לנגב המנותק זה חדשים.

יששכר נע במקומו בעצבנות, כאדם הרוצה לאמר משהו אך אינו יודע כיצד להתחיל. ביסודו היה בחור פשוט ובלתי-מסובך, וקשה היה לו לנסח רגשות מסועפים ומבולבלים. כמה פעמים רצה להתחיל, אך המלים נראו לו כרומנטיות מדי. ואין לך דבר מגוחך יותר בשעה גורלית מאשר מלים רומנטיות. שהרי התהום בין המ לה ובין המציאות עצומה היא כל כך ברגעים כאלה.

„איסר...“ התחיל בקול משונה, והפסיק.
„כן, יששכר...“ ענה איסר.

יששכר רצה להושיט לו את ידו, אך הג'יסטה נראתה לו מגוחכת
מדי, וגם לא היה בה צורך. שניהם שתקו.
בכל זאת חייד לו שלמה, מאחורי גבם.
מבסוט היה מעצמו, כאילו ביים הוא את הסצינה הזאת.
והג'יפ גלש קדימה, באפלה הסתומה.

הגדוד היה צריך לרדת מן המשלטים ב־18 באוגוסט. לאותו ערב נקבעו
מסיבות לכל פלוגות הגדוד במחנה. לאריה שפאק היתה האמביציה לערוך
מסיבה של „שועלי שמשון“ אשר תעמיד בצל את מסיבותיהן של שאר הפלוגות.
לפיכך שלח את שלום כהן ואותי למחנה יומים לפני שיבת הפלוגה כדי
להכין „תכנית“ מתאימה.

ניצלתי את היוםיים כדי לכתוב מערכון רציני. זה מכבר התנגדתי לאופן
של הלהקות הצבאיות, שהשתדלו לפטם את החיילים בתכניות „משעשעות“,
מבלי להעלות לפניהם את הבעיות הרציניות של חייהם. שרות התרבות של
הצבא, שהצטיין תמיד בריחוקו מן החייל הקרבי ובחוסר כשרונו לדבר אל לב
החזית, היה סבור כי אסור לחייל לראות על הבמה את החוויה בה חי.
רציתי להזים סברה זו וכתבתי מחזה „טראגי“ בועיר אנפין — „לידתו של גבור“.
אולם קרה כאשר עלול לקרות בצבא — ה„שחקנית“ שהיתה צריכה לשחק
את התפקיד העיקרי היתה אלחוטאית והשתייכה לפלוגת המטה. ברנע
האחרון התנגד מפקד פלוגת־המטה להופעתה בפלוגה „זרה“. המערכון לא
הוצג. (זמן רב אחרי־כן מיזגתי אותו ושני סיפורים שכתבתי בג'יסר במחזה
גדול יותר — „ג'יפ מס' 5“.)

ביום האחרון לפני המסיבה אירע דבר שנתן למסיבתנו אופי דראמאטי
יותר מכל מחזה — הג'יפים הוזעקו להעביר שיירה שניה לנגב. השיירה
נחקלה במארב אויב במקום שעלינו על מוקש בשיירה הראשונה. בקרב
שהתפתח נאלצה השיירה לסגת לבסיסה ואילו מחלקת־החוד של הג'יפים
נותקה והמשיכה את דרכה לנגב. השמועה אמרה שיחידים מאנשיה נפצעו.
כשהחלה המסיבה נכחו עשרות אורחות שבאו מתל־אביב, פצועי הפלוגה
ומחמנים אחרים — אולם למעלה ממחצית אנשי הפלוגה חסרו. הובטח לנו
כי יחזירו עור הלילה באוירונים. מאחר שבקרבת מקום היה שדה־תעופה
שהמה מרוב תנועה, היינו שומעים כל כמה דקות את טרטור המנועים של

אירון מתקרב. הקשבנו כולנו — ה„ארטיסטים“ שעל הבמה וה„קהל“ — וצפינו להופעת החברים. אולם הם לא חזרו באותו לילה. בכל זאת עלתה המסיבה יפה. מ. זעירא השמיע לראשונה את המנגינה החדשה של שיר השועלים, שלמה גריימן ושלום כהן הציגו סקטשיב אחדים שמטרתם העיקרית היתה לשים לצחוק את קציני-העורף, ואנכי קראתי שיר קטן מוקדש לאלחוטאים שלנו, שנולד אף הוא בג'סיר.

15 באוגוסט, 1948, ג'סיר

רומן באלחוט.

הוא היה רזה באנטנה
 ודבר ב„שוטפות“ בקרן.
 היא הייתה חמודה וְשטנית
 וקולָה ככנור מנגן.

הוא אמר לה: „הלו לָאה-שמים —
 אֶהבתיך, בחיי, — עבור!“
 היא אמרה לו: „הלו לָאה-שמים —
 חזור — חזור — חזור!“

הוא אמר לה: „הלו, לָאה-שמים —
 שפתותיך כחוט אַרְגָּמן.“
 היא אמרה לו: „הלו לָאה-שמים —
 בִּסְרֵנו רות צד קָאן.“

הוא אמר לה: „הלו, לָאה שמים —
 והי אַת עצמך, מהו שמך?“
 היא אמרה לו: „הלו, לָאה שמים —
 והו סוד צָכאי, יֵה-שיף!“

הוא אמר לה: «הלו, לָאָה פְּתִים —

הַנִּקְבַּע בְּנִדְוֹ, לֹא אִו בָּן?»

היא אמרה לו: הלו, לָאָה פְּתִים —

אַל תְּרוֹץ נֶאֱחָבֹב, הַמִּתֵּן.»

הם דברו בָּךְ שְׂעֵה-שְׂעִים

עַד סוֹלְלָתוֹ נִתְרוֹקְנָה.

אַךְ נִדְמָה לִי... נִדְמָה כִּי בִינָתִים

הַמִּקְשָׁרוֹ דָּבַר בְּדֶרֶךְ שְׁנִית.

פרק ששי

נמלות החזית

האבודות הקשות של אחד-עשר ימי הקרבות בין שתי ההפוגות פגעו לא כמעט בפקיד הנמוך. מס'כפים וסגני-מס'מים רבים נפלו. בכל גדודי החטיבה שרר מהסור חמור במפקדים. כדי לסתום פירצה זו אורגן קורס חטיבתי למפקדי-כתות וסמלים קרביים. לפי התכנית היה על הקורס להימשך שלושה חדשים, ולכלול כמעט את כל הנושאים שנלמדו עד כה רק בקורס לקצינים.

מחוץ לבודדים, שמאסו ב"שפשופים", הלכו לקורס זה רוב ותיקי החטיבה. מיטב החיילים הקרביים של גדודי גבעתי נפגשו באהליו — אנשים שלא זה בלבד שנשארו בחיים אחרי עשרות קרבות, אלא שגם דחו מעליהם את הפתוי "להסתדר" בעורף. היתה זאת חברת-לוחמים בעלי הכרה, אנשים שבאו מן הקרב ושדעו כי יחזרו לחזית.

5 בספטמבר, 1948. קורס מס'כפים.

בי"ס למפקדים קרביים.

השעה היא שעת כברי האורות. האנשים רובצים על מיטותיהם, רצוצים אחרי יום של אמונים מפרכים. השרירים כואבים. במשך חדשים, "התפנקר" בקרב ובבסיסים קרביים, ושוב אינם רגילים לתלאותיו של משטר אמונים.

השניים שתפקידם לצאת לשמירה נוטלים את רוביהם, ותוך רטינה וקללה במיטב הסגנון החיילי יוצאים את האוהל.

"איזה לילה שחור", מלמל מישוהו, "ממש כמו באישדוד..."

"מה?" נשמע קול מן הקצה השני של האוהל, "גם אתה היית

באישדוד? באיזה אגף?"

מתפתח ויכוח על הפעולה. תוך כדי שיחה מתברר שעוד שנים

מן הנוכחים השתתפו בפעולה זו. מתחילים לספר סיפורים על אותו לילה. האיש שהסתער באגף הצפוני מתנגש עם הבחור ששכב באגף המערבי. מעט-מעט מצטרפת תמונה ברורה של הפעולה. תמונה כוללת. זהו טבעו של וכות באוהל זה — הוא מתחיל בצ'יזבאט, ומבלי שתרגיש בכך הוא עובר לסגנון אחר. מתגלות השגיאות שנעשו, נחשפים ההישגים שהושגו, מנותחות דמויות המפקדים שניצחו על הפעולה.

כי כאן, באוהל הזה, שוכנים חיילי-קרב לא רגילים. כאן נמצאים אלה אשר החזית שלחה אותם למען יפקדו מחר בקרב — זה בית ספר למפקדים קרביים.

אין לך קרב בחזית הדרום שלא מצא לו נציג באוהל הזה, בין עשרה צעירים אלה. הם היו בכל, הם ראו את הכל. כטוראים פשוטים בחיל הרגלים, בפלוגות הנשק המסייע, ביחידות המשוריינים והג'יפים, גידולי קרבות הם.

תרגול קרב — אתה זונק ממקומך, רץ צעדים אחדים, נשכב, זוחל הצידה. מימין רצה חולית המקלע, תופסת עמדה ומתחילה „להרביץ“. ופתאום אתה שוכח את הסביבה, ולפני עיניך עולה נוף אחר: דיר מוחסיין, ימי הראשית של פעולת נחשון, שורות מסתערות, אש אגפים של צלפי האויב, מכונת היריה משמאל מרתקת אותו, אתה זונק קדימה...

או שיושב אתה באוהל העיון, בידיך מחברת ועפרון, וקצין ממושקף מצייר לך על לוח שחור את קוי הגובה של נוף דמיוני. הנה מדרון קמור, הנה אוכף, הנה גיא, וכאן עובר ואדי מתפתל. ופתע, שוב אתה נמצא בעולם אחר, מסביבך לילה שחור משחור, אתה חוזר מפשיטה בארץ האויב, והנה אתה מרגיש כי איבדת את הדרך. הגיפ שלך גולש בלאט באפלה, נתקל בואדי, חוצה אותו, לאורו של פנס עמום אתה מציץ במפה, מחפש את הואדי במפה, מחפש את כוכב הציר בשמים, מושך בכתפיד וממשיך לנסוע. יתכן שתגיע, ויתכן גם שלא. ובסופו של דבר אתה בכל זאת מגיע וחבריד, שדאגו בינתיים לגורלך, מחבקים אותך כחבק בעל את אשתו אחרי פרידה ממושכת...

יתכן שכאן ההבדל בין הקורס הזה לבין אלה אשר קדמו לו. חניכיו הם ותיקי הקרב. כל אחד מהם עבר את בחינתו במצבים קרביים מיואשים, ועמד בה. גם המדריכים ותיקי־קרבנות הם. ובידם ספר העולה על כל ספרי ההדרכה — ספר הנסיון הקרבי של צבא ההגנה, בו רשומים הנצחונות והמפללות, ההישגים והשגיאות.

האנשים אשר באו „להשתפשף” במחנה זה, בהכרה מלאה באו, לא אותות הדרגה מושכים אותם — יודעים הם כי בקרב קובע האדם, לא הסרט. יתכן שרבים מהם יכלו „להסתדר” בעורף אילו רצו בכך. יודעים אף יודעים הם מה אכזרית אחריותו של המפקד בקרב. ובכל זאת בחרו בדרך זו. אם תגיד להם כי אוהבים הם את הקרב, יסתכלו כך כבמשוגע. אם תגיד כי חשקה נפשם בפיקוד, יחייכו על כך שאדם יהא מסוגל בכלל להעלות דבר כזה על דעתו. אך על שום מה באו, אחרי ככלות הכל? משהו דחף אותם, משהו שקשה להסבירו — מין גאוה נסתרת ובתולית של האדם הקרבי, זו החבויה עמוק, עמוק מתחת לשכבות של שויץ וצ'יזבאט, מעט הרגשת אחריות, מין הכרה מטושטשת שכך נאה לו לאדם הגוף, ויקח האופל את העולם כולו.

הם יושבים באוהל הגדול, פניהם עייפים ושחומים, עיניהם נעוצות בפניו של דוד שני, מפקד הקורס, מגינה של עיבדים, המדבר על נושא סתום שמו „מנהיגות”, ואתה, היודע כי מחר יהיו אלה אחראים לחייהם של מאות צעירים בקרב, שואל את עצמך: היוכלו? היעמדו במבחן? ואתה בודק פנים אחרי פנים ואומר לעצמך: כן, עמוד יעמוד.

אזירה של רצינות שררה בקורס. כל אחד מאתנו הרגיש מה רבה האחריות שיקבל על עצמו בתום האמונים — האחריות לחיי אדם בקרב. כל אחד ניסה להגדיר לעצמו את טיפוס המפקד האידיאלי, כל אחד ביקש לברר בלבו כיצד ינהג הוא בכוא היום. אחרי יום אמונים מפרך, שעה שרביצנו על מיטותינו באהלים, התוכחנו בינינו על נושא זה. ואט־אט התגבשה בויכוחים אלה דמותו של מפקד עממי, מנהיג ורע לאנשים, עצמאי כלפי הממונים עליו — מפקד שיגלם את כל התכונות שציינו את החטיבה כחטיבה קרבית. לפני זמן רב, אחרי מותו של מנחם ברוצקי בעיראק־סואידן, כתבתי סיפור על טיפוסו של מפקד האהוב על אנשיו. עתה כתבתי סיפור זה מחדש, ונסיתי להביע בו את מחשבותי על אופיו של מפקד קרבי אמתי.

נויפת המג"ד.

„איני יודע איך הוא עושה זאת“, אמר המ.מ. ישראל בקנאה מהולה בתמהון. „כשאנשי צריכים לעבוד במטבח הם חולים כולם, ואצלו הם שוטפים את הכלים ושרים. אצלי-דרושים שלושה מס'כפים כדי להוציא את האנשים מן המיטות בהשכמה, ואצלו הם קופצים כאילו מתגעגעים הם לריצת-בוקר. בחיי, מכשף ממש!“

„אני אומר לכם“, התערב המ.פ. שמואל בשיחה, „הוא מסית את האנשים. פשוט מקלקל אותם. יודעים אתם מה עשה אתמול? אכל על שולחנם של הטוראים הפשוטים והשאיר את המס'כפים לבדם ליד שולחן המפקדים!“

המ.פ. שמואל הרים את ידיו בהתרגשות. הוא תמיד התרגש בדברי על מנשקה, ופירוש הדבר שהתרגש בכל עת שהותו במועדון הקצינים. שהרי מעולם לא דיבר שם על נושא אחר.

מנשקה זה, יקחהו האופל! המציא לעצמו שיטה חדשה של פיקוד ומצפצף על העולם. אמנם, חבריו לא יכלו להכחיש שמחלקתו היתה הטובה ביותר בקרב, שהסתערה על האויב כאילו חתמה הסכם עם מלאך המוות לבל יפגע בה. אולם אחרי הקרב נתן לה מנשקה פריבילגיות שלא תיאמנה.

„זה לא יכול להימשך“, אמר שמואל, והרים את קולו הנרגש כדי שהמג"ד, שישב בפינה השנייה של מועדון הקצינים, ישמע אותו. „האדם הזה מכניס לנו דמורליזציה. אי-אפשר לפנק כך את הטוראים הפשוטים מבלי שזה יתנקם...“

המג"ד הגביה במקצת את גבות עיניו והעמיד פנים כאילו לא שמע את הדברים. הוא לא אהב את שמואל, המפקד השמנמן של פלוגת המטה, שמעודו לא יצא לקרב. ריח העורף נדף ממנו, והוא היה הראשון שענד את הסרטים החדשים על כתפיותיו. אך במקרה זה צדק, צדק בהחלט.

אין ספק, מנשקה זה מגדיש את הסאה. מילא, אם לא נאה לו

להראות את פרוצו במועדון הקצינים, ותחת זאת מבלה הוא את זמנו עם טוראים, — יבושם לו. אך שונה הדין לגבי המקרה שקרה לפני שבע — מנשקה יצא עם מחלקתו לאמונים, אף כי לפי התכנית היה זה ערב של מנוחה במחנה. וקצין הקשר הודיע למג"ד ש"אמונים" אלה נסתיימו בככר מוגרבי בתל-אביב.

מדוע לא ערכתי אז בירור? שאל המג"ד את עצמו. את, כן, נזכרתי — למחרת היום יצאה הפלוגה לפעולה, והמחלקה של מנשקה כבשה בהסתערות את המשלט שלושים ושבע. זה היה מעשה יפה. שנים נהרגו ומנשקה עצמו נשרט בראשו. אחרי זה לא היה טעם, איך שהוא, לערוך את הבירור.

תמיד יש לו מזל כזה, הרהר המג"ד. הוא נתפס בתעלולים, רוצים לערוך לו בירור או משפט, ובמקום זה הוא יוצא לג'וב, מבצע איזה מיבצע מיוחד, ואז כמובן אינך יכול לעשות לו דבר, בן-זוננים שכמותו.

*

משהו הפריע את שטף מחשבותיו של המג"ד. תחילה לא הבין מה הענין, אך לפתע הרגיש שכל השיחות נשתתקו. מנשקה עמד בדלת, חיך לכולם כאילו היתה הופעתו כאן חזית רגיל ויומיומי, ניגש למ.פ. שלו והחל לשאול אותו כמה שאלות בנוגע לפעולה של מחר. בידו החזיק מפה מסומנת בצבעים שונים. שמואל היה הראשון שנתעורר מתדהמתו. במאמץ ניכר העלה על שפתיו צחוק מעושה וטפשי, פשק את זרועותיו השמנמנות והתקרב אל מנשקה.

"ברוך הבא", צעק, "ברוך הבא, מנשקה! ובכן החלטת לכבד אותנו סוף סוף בנוכחותך, אה? שב, בבקשה, תרגיש את עצמך כמו בבית. אתה רוצה אולי כוס תה?" ובתנועה גרנדיוזית קרא לבחורה המצומקת שמתפקידה היה לשרת את הקצינים במקום מקודש זה.

"לא, תודה", ענה מנשקה קצרות. "באתי רק לברר כמה פרטים. נדמה לי שהמפה אינה מדויקת... אני רוצה עוד לגמור הערב ספר מענין על הטקטיקה החדשה של הלחימה בטאנקים". היה זה אחד המנהגים המרגיזים של מנשקה לקרוא ספרים לועזיים על תורה

המלחמה, בה בשעה שחבריו הצליחו בקושי להתרכז די צרכם כדי לקרוא את „מערכות“.

שמואל התנפת. ברור היה שהוא מתכוון למהלומה המכרעת. „חבל, באמת חבל“, אמר בהבעה רבת משמעות. „זהרי רצינו כולנו שתסביר לנו מדוע אתה אוכל עם הטוראים הפשוטים ליד אותו שולחן. זה היה מענין אותנו מאד, והיינו אולי לומדים משהו...“

ההתגרות הצליחה. מנשקה הסמיק, והצלקת על מצחו היתה כצבע השמש השוקעת. „ובכן, זה המרגיז אתכם? שאני אוכל עם טוראים פשוטים? טוראים פשוטים, מה?“ נראה היה לרגע כאילו יאבד את השליטה על עצמו, אך קולו נעשה רק שקט יותר.

„האם אתה היית בעיבדים? סליחה, שכחתי שהחזקת אז בתפקיד חיוני בבית רומנו בתל-אביב. ובכן, אני במקרה הייתי שם. זה היה לגמרי לא נעים, האמן לי, זה היה גיהנום. תותחים מטווחים, מרגמות, אוירונים, טאנקים, הסתערות אחרי הסתערות. ועל הגבעה היו שמונים טוראים. טוראים פשוטים. כלומר, בבוקר היו שמונים. בערב נשארו רק עשרים. ולמחרת בבוקר באו שוב שמונים, והם ידעו שעד הערב ישארו רק עשרים. ובכל זאת הלכו, ונשארו. וכך נמשך הדבר ארבעה ימים רצופים.“

„מדוע? אני שואל אתכם, מדוע? האם לא יכלו להשתמט? כל אדם הפוחד מפני המוות יכול איך שהוא להשתמט. או שמא נשארו בגלל ה„בולשיט“ שלכם, זה אשר אתם קוראים לו משמעת? תאמינו לי, כל זה נעלם בשעה שהפגז הראשון מועך את ראשו של חברך בשוחה. או אולי חושבים אתם שהשפיעו הנאומים ה„ציוניים“ של קצין התרבות? הם התנדפו בקרב הראשון, שהוא לא השתתף בו.“

„ובכן, מה החזיק אותם שם, באותו גיהנום? אני אגיד לכם מה — ההגינות הפשוטה של האדם, הכבוד העצמי של הטוראי הפשוט, כן, של הטוראי הפשוט. הוא לא התחמק ולא השתמט ולא ברח ממות רק מפני שלא רצה לעזוב את חברו בסכנה, להכתים את שם יחידתו, פשוט מפני שהיה לו קצת מצפון. זה הכל.“

„והנה אתם באים, חכמים שכמותכם, ודורסים את האישיות של

הטוראי הפשוט הזה, את הכבוד העצמי שלו, את כל המחזיק אותו באש תופת. אתם עושים אותו למכונה, הנעה על פי פקודתכם, ונדמה לכם שכבשתם את העולם. אולם אם מחר תהיה עיבדיס שניה ויפגיו את המכונה הזאת במשך עשרים וארבע שעות ויסתערו עליה בטאנקים, אז תתמוטט ותתפרק. שום דבר לא יחזיק אנשים כאלה בקרב, אתם שומעים? לא ה"בולשיט" שלכם ולא עמידות הדום שלכם ולא ההצדעות שלכם ולא העלים שלכם".

במועדון נשתררה דומיה מוחלטת, כבמועצת הגמונים שהאיזנה זה עתה לוידיו של כופר. מנשקה התקרב אל הדלת, אך לפני צאתו פנה, העיף מבט על פניהם הנדהמים של הקצינים, והוסיף:

"לפני חודש, באישידוד, נשארתי פצוע בשדה, חמשה מטרים לפני קוי המצרים. ארבעה טוראים פשוטים, פשוטים לגמרי, התנדבו להוציא אותי. אחד מהם נפצע. אלוהים ירחם עליכם אם תצאו לקרב ולא יהיו אתכם טוראים פשוטים כאלה, אלא חבורה של רובוטים חסרי כבוד עצמי..."

בלילה השני יצאה הפלוגה לפעולה.

המשימה היתה לכבוש בנין מבוצר של האויב, אחת מתחנות המשטרה הגדולות שהאנגלים מסרו לערבים.

המחלקה של מנשקה היתה צריכה להוות את הגל הראשון של הפורצים. היה עליה לזחול לעבר גדר הבנין ובשעה שטור משורין ירתק את אש האויב, — לפוצץ את הגדר ולכבוש את הבנין.

האנשים זחלו כמעט שעתיים בחשכה. מחלקה אחרת היתה מתעייפת וזונקת בקפיצות. אך אנשיו של מנשקה הורגלו לזחילות באמונים אין־סופיים, ולפיכך הגיעו אל הגדר כמעט בלי אבדות — רק שלושה נפצעו ונחבשו במקום.

קרוב לגדר התחפרו האנשים במרפקיהם ובנעליהם. בשדה לא היה כל מחסה טבעי. הכדורים זמומו מעל לראשיהם, המרגמות שאגו, המקלעים טרטרו. הדם רתח, קשה היה לשכב על הארץ ללא תנועה — האנשים נכספו להסתערות הגדולה שתשים קץ למתיחות איומה זו

מנשקה שכב בשורה הראשונה; הרץ, החובש והאלחוטאי מאחוריו. האלחוטאי העביר לו בצעקות את הפקודות — בתזמורת שגעונית זו לא היתה כל סכנה שהאויב ישמע את קולו.

„שאל אם אני יכול להסתער“, צעק מנשקה.

„הפקודה היא להיסוג מיד!“ השיב האלחוטאי כעבור דקה.

תחילה לא האמין מנשקה למשמע אוניו. הוא זחל אחורה אל המכשיר — ונוכח שההודעה היתה נכונה. אולי המשוריינים הם שנפגעו, ומשום כך החליט מפקד הפעולה לבטל את ההסתערות.

מנשקה רתח. לחזור — עכשיו?! רק לרגע קט שקל את החלטתו. הוא התקרב לאלחוטאי וצעק לתוך אוניו.

„לא שמעת! ברור?“

„לא“ אמר האלחוטאי.

„אני חרש. אתה נפצעת. המכשיר התקלקל! ברור?“

„לא!“ אמר האלחוטאי.

„לך לאבי־אבי־אבי...“ אמר מנשקה, ונתן את האות לחבלנים לפוצץ

את הגדר כדי לפרוץ דרך להסתערות.

*

בבוקר הוחלפה המחלקה בבנין הכבוש. ההרוגים, הפצועים והשבויים הוחזרו לעורף, ומנשקה חזר עם אנשיו לבסיס, כשכולם מלאי התרגשות לנצחון שניצחו. בנין המשטרה היה נקודה איסטרטגית חשובה, ושלוש התקפות עליו נכשלו לפני כן.

„אה, הנה אתה“. אמר המ. פ., „המג“ד כבר שאל עליך חמש פעמים הבוקר. עליך להתיצב לפניו מיד“. ובעיניו היה מבט מיוחד שאמר: „אני מצטער, חביבי, אך צבא זה צבא, ולאן נגיע אם כל אחד יעשה פעולה על דעת עצמו?“

כשנכנס מנשקה למג“ד ידע שהענין הגיע לשיאו. הפעם לא יועילו כל תרוצים. סוף סוף הגיע מועד ההתנגשות בינו, חניך הפלמ“ח, ובין אותה אסכולה חדשה המבקשת לחקות את הצבא הבריטי. „מנשה יערי“, אמר המג“ד (ברגעים חמורים היה קורא לחוטא בשמו המלא) — „הלילה עברת עבירה חמורה ביותר. אתה פגעת

בעיקר העיקרים של הצבא - במשמעת. בלי משמעת אין אנחנו אלא עדר פרוע. אומץ לב ישנו גם לערבים. במשמעת טמון סוד העליונות שלנו. אתה הפרת פקודה מפורשת..."

הוא דיבר כמעט רבע שעה, וכל מלה היתה כמהלומה על ראשו של מנשקה. זה הסוף, אמר לעצמו, יורידו אותי לדרגת טוראי. יזרקו אותי מן הצבא. ישימו אותי בבית־הסוהר. לשוא קראתי את כל אותם הספרים. הקאריירה הצבאית שלי נגמרה.

"מנשה יערי", סיים המג"ד את דבריו - "בהתאם לפקודת מפקד החטיבה אני נוזף בך בזה נזיפה חמורה בגלל עבירה מחפירה על המשמעת של צבא ההגנה לישראל".

מנשקה הסמיק כעגבניה. אך בלבו עלה ניצוץ של תקוה. המג"ד הרכין את ראשו והתעמק בניירות שהיו מונחים לפניו. כאילו היה עסוק מאד.

"אגב", הוסיף, "כדי שלא אשכח - קבלתי הבוקר אישור מטעם מפקד החטיבה להעלותך לדרגת סגן מפקד־פלוגה".

באחד הערבים ארגנתי בקורס "ערב של ציזבתאים". בזה אחר זה כמו החברים וסיפרו בלשון פשוטה זכרונות משדה הקרב. הם לא דיברו כדי "להשוץ", אלא כדי ללמוד מן הנסיון. הערב היה מוקדש לנושא שעמד באותו רגע במרכז עולמנו הנפשי - "המפקד הטוב".

עלו ובצבצו תמונות - צילומי רגע חטופים. האנשים שקעו בחלומות. הסיפורים היו לעלילות חיות. והנה השתקפו מבעד למלים הקטועות וההססניות דמויות של בני־אדם - המפקדים אשר עמידתם בשדה־הקרב נחרתה עמוק בזכרוננו. דוד שני הפצוע שהגן על עיבדים, אריה קוצר שהציל מחלקה של ג'יפים בבית־עפא ונהרג, אברהם פולוורמכר - הוא "פולי" - שנפצע פצעי־מוות בהתקפה האחרונה על בית־עפא ולא נתן להחזירו עד אשר ניצלו הפצועים האחרים. יצחק פונדיק, שהסתער בראש יחידה כדי להציל את חיי אנשיו שכותרו ע"י ערבים ואנגלים בבית־דאראס.

מה ציין את האנשים האלה וסיגל אותם לבצע מבצעים אגדתיים? מה ציין את האיש שחינך אותם בדוגמתו האישית, מפקד החטיבה? ציינה אותם הידיעה הפשוטה שלפקודתם נתונים לא "רובוטים", לא "מכונות לחמות", אלא בני־אדם חיים. בעלי לב ונשמה, בעלי כבוד עצמי.

אנשי פאנפילוב.

אם תשאלוני מי משפיע ביותר על עיצוב דמותו הרוחנית של צבא ההגנה לישראל הרי אענה לכם ללא היסוס: מפקד-גדוד קאזאכי בשם באורג'אן מומיש-אולי.

יתכן שיש ביניכם כאלה שלא שמעו מעולם על אותה ארץ נידחת, — קאזאכסטאן. יתכן שגם לא היו לו לבאורג'אן שלנו סכויים רבים להיות לגיבורו של צבא ההגנה. אלא שנמצא סופר שהנציח את דמותו, ונמצא מתרגם שתירגם את הספר, ומאחר שהספר הנהו מסוג הספרים הנחרתים עמוק בנשמת הקורא, עלו מומיש-אולי, ומפקדו פאנפילוב, למעמדם הנוכחי בצבאנו.

אם תנתח את עלילות הספר ניתוח צונן, תמצא שאין מתוארים בו כל מעשים יוצאים מגדר הרגיל. מפקד-גדוד „מגרד“ לו במחוז נידח גדוד של אנשי חי"מ, מאמן אותם לקרב ומגן אתם על חזית של שבעה קילומטרים בגזרת וולוקלמסק. הקרבות אינם מזעזעים כל כך, אף אחד מהם אינו יכול להשתוות, למשל, לקרב על משלט עיבדיס או לנגבה שלנו. מהו, איפוא, שהופך את הספר לעלילה מרתקת וכוּבשת-לבבות?

דמותו של אדם אחד — מפקד-הגדוד.

מומיש-אולי זה אינו מסתפק במעמד של „מפקד“ בלבד. הוא חותר לקראת משהו חשוב יותר לאין ערוך. הוא שואף ומצליח להיות מנהיג. מה ההבדל? לגבי המפקד קיים פתוי להשתמש בעלים שעל כתפותיו, במשטרה הצבאית, בתקנות המשטר והנהגה המקנות לו סמכות בלתי-מסויגת, מבלי שהדבר יהא תלוי באישיותו. כלומר: הוא מפקד, והחייל חייב לציית.

ואילו מנהיג קרבי אמתי הוא אדם שאינו נזקק לכל אלה, אדם המשפיע בכוח אישיותו בלבד, בכוח הפרסטיז'ה האישית שלו, הדוגמא שהוא משמש לחייליו, שאינו מכריח את חייליו לבצע פקודות, אלא נוטע בלבם את הרצון למלא פקודות אלו.

„רוכב טוב אינו מניע לעולם את היד כולה ואפילו לא את כף היד... מושכים את הסוס רק רועי־חזירים... רוכב טוב משתמש לעתים רחוקות בדרבנות... דיו אם יגע בסוס בארכובתו, והסוס יבינהו מיד.“ כך אומר מומיש־אולי.

ואלה השיאים האמתיים של הספר: מפקד־הגדוד, הזוחל מעמדה לעמדה בשעת הפגזה איומה, המורידה את רוח החייליו; מפקד־הגדוד, הרץ עם אנשיו בהסתערות; מפקד־הגדוד המכריז כי תפקיד החייל הוא לחיות ולא למות.

מפקדים כאלה היו גם לנו. כל חייל בחזית יקרא בשמותיהם. יש ביניהם שהיו לאגדות עוד בחייהם, כאותו מפקד צעיר, אריה קוצר. אולם יש צורך ויש תועלת בספר, שידגיש את הנקודה הזאת, שיטע בלב המפקד את הרצון להיות מנהיג, אישיות, מופת. ומכאן ערכו החיובי של הספר „אנשי פאנפילוב“.

רוחו של פאנפילוב טובה היא ומתאימה לכל צבא באשר הוא צבא. אולם שיטותיו של פאנפילוב שיטות רוסיות הן, מתאימות לאדם הרוסי, לתנאים האיסטראטגיים הרוסיים, למסורת הקרבית הרוסית, ואין הם מתאימים לכל נוף אחר.

כשתסיים את קריאת הספר, וההתלהבות הראשונה תשכך, תתחיל לעכל את אשר קראת, ותווכח כי חסר בו בספר דבר אחד: חסר החייל. ישנו צבא, ישנה היחידה, אולם החייל, זה הפרט הלוחם, איננו. נבין את הדבר נכונה. הצבא האדום הנהו צבא המוני, צבא המפעיל המונים גדולים, שכל שיקוליו האיסטראטגיים והטקטיים גם יחד מבוססים על האפשרות להצעיד, אף להקריב, המונים. רוחו של הפרט קבעה אך במעט. קבעה רוחו של הכלל, יכולתו של הכלל. ואם לשם גיבוש הכלל היה צורך בהקרבת האינדיוידואליות של הפרט, הרי נעשה הדבר ביסודיות וביעילות. זו הרוח אשר הולידה את פאנפילוב.

האם קיים מצב כזה גם אצלנו? האם יכולים אנו לוותר על הפרט, לדרוס אותו, לעשותו לבורג מיכני במכונה הגדולה? לא. צבאנו צבא קטן הוא. צבא המורכב מדור אשר נשם מילדותו את רוח החופש, צבא של בני־חורין. זה כוחו. אותו קרב מכריע על קיבוץ

נגבה. מי ניצח בוז? מה ניצח בוז? ניצח בו רוחו של הפרט, של אותו בן רחובות או ראשון לציון או תל-אביב, אשר מתוך גאווה אישית, מתוך הגינות אישית, מתוך הכרת כבודו האישי, החזיק מעמד בתנאים אשר ספק אם חייל בן אומה אחרת היה מחזיק בהם מעמד, — עם רובים ומקלעים נגד טנקים, מרגמות, תותחים ומטוסים.

אם תשבור את כבודו האישי של החייל הזה, של הסוראי הזה, — שבור תשבור את עמוד השדרה של הצבא כולו. שום משמעת, שום מכוונה, שום תקנות של משטר ונוהג אינם יכולים לשמש לו תחליף. זה טבעו של האדם העברי, הארצישראלי, שאינו דומה לאותו רוסי או קאזאכי, בן האכרים, שאפשר היה להשתלט עליו ע"י הוצאתם להורג של פחדנים לעיני היחידה.

המנהיגים הקרביים שלנו לא היו אלה אשר ידעו לדרוס את הפרט, להשפיל אותו, לשבור את רצונו, אלא אלה אשר ידעו לטפח אותו, לנטוע בו גאווה כפרט-לוחם וכחבר של יחידה לוחמת, שעשו אותו שותף בצבא ובהישגיו. ואת זאת אי אפשר ללמד מפאנפילוב.

אין פירוש הדבר שאפשר לוותר על ציות ומשמעת. המשמעת דרושה. הציות דרוש. החישול דרוש. אך משמעת אין פירושה עריצות, ציות אין פירושו כניעה לרגש הגדלות, חישול אין פירושו "רכיבה" ו"שפשוף".

לפיכך, נלמד מפאנפילוב, אך אל נחקה אותו בדברים חיצוניים. יש לנו מסורת צעירה אך בריאה, שצמחה בפלמ"ח, בגבעתי ובשאר היחידות הקרביות שלנו. נלמד את אשר רצוי ללמוד, את המתאים לרוחנו.

אך אל נהיה עבדים לדפוסים זרים.

באחד הימים ניקלע למחנה גליון "הבוקר", ובו מסמך מוזעזע — הספד של הד"ר אליעזר רחמילביץ על בנו, יעקב רחמילביץ, החובש הפלוגתי שלנו, שנהרג באישודוד.
וזה לשון ההספד:

מפקדיך, בני, לא הזכירוך, חבריך לא הספידוך וגרודי ההגנה, אשר שנים רבות היית בשורותיהם, לא עמדו דום לכבודך. גם חבריך לפעולה שכחוך,

אף אלה שאת פצעיהם חבשת בשדות הקרב, על כאביהם הקלת ואולי אף את חייהם הצלת, ובשורת איוב, כי אור ליום ו', כ"ו אייר תש"ח (4.6.48) נפלת בקרב, נודעה להוריך במקרה מפי עלמה ברחוב. "הרי כבר שלשה שבועות ידוע, כי בקרב על אשדוד נפל יעקב החובש", כך, בפשטות תמימה, ספרה העלמה — —

— — אל תחרעם ואל תכעס, בני היקר, על היחס. יבוא יום וישראל ישכון לבסח, אז יקום דור חדש, ובחרדה וברטט של קדושה יזכירו את אלה שנתנו נפשם והקריבו את חייהם על חרות ישראל. הדור, שיקום במדינת ישראל החפשית, יעריך את פעולתכם וידע, כי אתם הגבורים הקדושים את עם ישראל הצלחתם.

ואני, אביך השכול, מה אני לך ? אנדרטא לא תקשט את קברך, כי את מקום קבורתך לא אדע לעולם, רק את דמותך, בני, אשא בלבי עד סוף ימי.

באהבה, אביך,

ד"ר אליעזר רחמילביץ

במשך כל ימי הקרב היו מחשבותינו עם ההורים. בחשבנו על האפשרות כי נפול בפעולה לא דאגנו לעצמנו. דאגנו להורים. ובנפול אחד מחברינו היתה מחשבתנו הראשונה מוקדשת לאב ולאם. אך מעולם לא העזנו לבקר את הורי חללינו.

הרגשתי כי הגיעה השעה להסביר לכל ההורים השכולים את יחסו של חייל קרבי אליהם, לא רק כדי לנחמם, אלא כדי להסיר מלבם את החשש האיום כאילו נשכחו בניהם מלב חבריהם.

22 בספטמבר, 1948. קורס המס"כפים.

מכתב לאב שכול.

נכלם עד מעמקי הנפש קראתי את המלים המזועזעות, בהן הספדת את בנך, החובש הפלוגתי יעקב רחמילביץ.

יעקב החובש...

זוכר אני אותו לילה. לילה אפל. בשורת-עורף ענקית מתקדמת היחידה ועוקפת את הטור המשורין המצרי. אנו עוברים ואדי עמוק. קשר העין בין חיל החלוץ וחיל המאסף שלנו נותק. אני רץ קדימה, לאורך השורה, כדי להודיע על כך למפקד. הרמון נופל מתוך חגורתי.

אני מתכופף כדי להרימו. באותו רגע ניתך עלינו מטר כדורים מטווח קרוב ביותר. אני נופל על הארץ. מישהו נופל עלי. רוצה אני לדחוף אותו הצדה. אני מרגיש כי הוא מתעוות בצורה משונה. „נפצתי בגב. חבוש אותי“ אומר קול שקט. אני מכיר את הקול הזה — קולו של יעקב. חיש מהר הוא נחבש.

כעבור דקות ספורות אני רואה אותו צועד יחד עם כל השורה, כאילו לא קרה דבר.

כעבור שמונה שעות עוד גועש הקרב במלוא עצמתו. אנחנו שוכבים על החול הרך, בעורף האויב, ומחכים לתורנו. לפנינו נכנסו שתי פלוגות לקרב־מגע. פתאום נשמעת קריאתו של מפקדנו „כל החובשים, אלי“ יחידה אחת סבלה קשות. החובש שלה נהרג. כל החובשים נזעקים אליה. גם יעקב הולך. בינינו לבינה מפריד קילומטר של שטח פתוח, שטוף אש האויב.

בגלישה נמוכה רץ יעקב אל הפלוגה הנפגעת. הוא נעלם מן העין. מאז לא ראיתיו עוד...

מפקדיך, בני, לא הזכירוך, חבריך לא הספידוך, וגדודי ההגנה, אשר שנים רבות היית בשורותיהם, לא עמדו דום לכבודך...“ כך אתה כותב, האב.

והנה נזכר אני בתמונה אחרת. חזרנו מהפעולה. אנו שוכבים באחד הפרדסים בבסיס הקדמי, ומחכים לבואם של אוירוני האויב. מלוכלכים, רעבים, אדומי־עינים, מהוממים מכל אשר ראו במשך 12 שעות אלו, יושבים החברים. המתיחות העצומה טרם פגה. כל אחד מספר את אשר ראה. נזכרים שמות ההרוגים והנפצועים.

אילו היה מישהו מן החוץ מאזין לשיחה זו, בודאי היה סבור, כמוך, כי לבנו משורין, כי אדישים אנחנו לגורל חברינו. אולם זהו שקר — מנסים אנחנו לשקר לעצמנו. כל שם יורד על ראשנו כמהלומת כל שם מעורר בנו אלפי זכרונות.

ואנחנו, שראינו את כל הסבל הזה, שראינו את חברינו מתים, גוססים ומתפתלים בכאביהם, והיודעים כי מחר, מחרתיים עלולים אנחנו להיות באותו מצב, אנחנו מדברים עליהם בקול אדיש, מבררים את הפרטים, משוים את אשר ראינו. ואיש מלבדנו אינו יודע את סוד הרגע הזה, את הלם השעות הראשונות המציל אותנו מידי השגעון. לא, אב שכול, לא שכחנו את יעקב, כשם שלא שכחנו אף אחד מכל אותם שנקרעו מתוך שורתנו. וכי כיצד אפשר לשכוח? הרי כל שעה, כל רגע מאותה חוויה עצומה שעיצבה מחדש את אופיינו, מעלה את זכרונם.

*

הנה תמונה שלא תישכח לעולם: ערב צאתנו לקרב הראשון שלנו בימי נחשון.

הגדוד כולו מתקדם בשורה ערפית אל הבסיס הקדמי. על גבנו מעמסה כבדה: כל נשקנו, ציודנו וחפצינו האישיים. אנחנו כורעים תחת העול, פוסעים כשכורים. מוחנו חדל מלפעול. זואויב נמצא בשטח. המחלקה שלנו מבטיחה את החדר. האדמה הרטובה נדבקת אל הסוליות.

פתאום נפתח עלינו שטף כדורים. אנו רואים אפילו אנו אש הלוע. כולנו צונחים ארצה באופן אינסטינקטיבי. הלב הולם בחזקה: מבחן האש הראשון הוא לנו.

מצמידים אנו את עצמנו אל הקרקע בכל אברינו, טובלים את ראשנו בתוך הבוץ, מתחפרים בצפרנים ובקצות הנעלים. על ידנו נאנח מישעה, אנחותיו של אדם גוסס. „חובש“. צועק מישעה. והנה קם אחד, קם מעל פני האדמה המגוננת, ובקומה כפופה רץ אל האדם הפצוע, נשכב על ידו וחובש אותו. יעקב החובש.

הסבור אתה, אב שכול, כי תמונות כאלה נשכחות, יכולות להשכח? הרי רגעים אלה הם חלק מעולמנו הנפשי, ברגעים אלה הונחה נפשנו כאילו על סדן, ומהלומות הפטיש יצרו לה דמות חדשה.

מדוע כך שואל אתה, לא ביקרנוך, מדוע לא סיפרנו לך פרטים מדוע לא נסינו לנחם אותך. הוי, אב שכול, היודע אתה כיצד מרגישים אנחנו בחברת קרובי חללינו? היכול אתה לתאר לעצמך את רגשותיו של חייל קרבי, העומד לפני הורים שכולים — והמתבייש כי עודנו חי, מתבייש בעובדה שהכדור אשר השמיד את היקר להם מכל פסח עליו? הוא יודע את המבט הזה, האנושי כל כך, הטבעי כל כך, המבט האומר: אלי בשמים. למה המית הכדור דוקא את בנו... החייל הזה עומד לפנינו בריא וחסון ובנו מתפורר בקברו...
אכן, אבא, גם החייל האמיץ ביותר, גם החייל שנשא עשרות חברים על גבו מקו האש, שהסתער על אויב ועמד לבדו נגד טאנקים, גם החייל הזה פחד בעמדו לפני משפחה שכולה.
ולכן אין הוא מבקר את קרובי חבריו שנהרגו, אף כי יודע הוא כי חובת כבוד היא לו.

„את מקום קבורתך לא אדע לעולם...” כך מסיים אתה את הספדך. טרגדיה נוראה היא להורים, אשר גופת בנם נשארה מוטלת בשדה, מבלי שתהיה אפשרות להוציאה. יודעים אנחנו את רגשותיך, האב, כי כך בדיוק מרגישים גם אנחנו. כמה מאתנו נפצעו בנסותם להחזיר לבסיס את גופתו של חבר הרוג? כמה פעמים התנדבו מיטב חיילי הקרב לחפש גופה שנשארה מטרים ספורים מעמדות האויב?
אבא, לא מתוך פחדנות חבריו נשארה גופת בנך במקום שנשארה פצועים רבים, אותם הפצועים שבנסותו להגיש להם עזרה נפל בנך, נשארו בשדה בבוקר בקרבת עמדות האויב. כל אדם שיכול היה עוד ללכת על רגליו, ובכלל זה פצועים קל, יצאו אותה שעה — חזרו מן השטח הבטוח אל לב המרחב השטוף כדורים — כדי להוציא פצועים אלה. רבים מהם חיים כיום, מתהלכים בינינו בריאים ושלמים. אם לא היתה אפשרות להוציא את גופת בנך, תהיה לך כנחמה שמחתם של הורים אחרים, אבות ואמהות, אשר במחיר זה ניצלו בניהם והוחזרו לעולם החיים.

יתכן שהיתה אפשרות להודיע לך על אסונך הנורא בדרך נאותה יותר. יתכן שרוב חטאו של צבאנו הצעיר בשטח זה. מבין אני את המרידות הצורבת המכרסמת בלבך כאדם ששיכל אף הוא בן־משפחה, את אחיו שנפל חלל בצבא הבריטי בארץ זרה, יודע אני עד כמה כואבת דוקא המהלומה הראשונה, ומה חשובה הצורה בה יורדת מהלומה זו על ראשך. אותו צבא בריטי ידע כיצד לנהוג בשעה כזאת — מכתב חתום בידי המלך למשפחה השכולה שימש לה נחמת־מה ועזר להתגבר על ההלם הראשון. צעיר צבאנו, ויתכן כי אותם הקצינים והחיילים היושבים בעורף אינם יודעים עוד להעריך את רגשותינו — את רגשותיך שלך, האב, ואת רגשותינו שלנו, חבריו של הנופל בקרב.

„יבוא יום וישראל ישכון לבטח, אז יקום דור חדש, ובחרדה וברטט של קדושה יזכירו את אלה שנתנו נפשם והקריבו את חייהם על חרות ישראל“, אלה הם דברייך. לא, לא הדורות הבאים בלבד ידעו לזכור ולהעריך. בראש וראשונה יזכרו ויעריכו את אלה אשר נפלו חבריהם בקרב — שותפיהם לשמחה ולכאב, לגאווה וליסורים. אלה מאתנו שיהיו בחיים בתום מבחן נורא זה, אלה שעברו את כור ההיתוך, הם שיוזכרו.

לא באבל חסר־אונים, לא בצער מרפה־ידיים, לא בפראזות נבובות, אלא במאמץ גברי של אנשים־לוחמים למען עולם יותר טוב, יותר יפה, עולם שלא יהיה בו עוד מקום לקרב ולרצח ולביזה, עולם שיהיה קיים למען האדם.

זאת נדרנו לעצמנו, חיילי הקרב, באותם רגעים גדולים בין חיים ומוות.

וואת הנחמה היחידה שיכולים אנחנו להציע לך, אב שכול.

בליל־שבת, אור ל־15 באוקטובר 1948, בהתאספנו במגרש האמונים של הקורס למסיבת־שבת רגילה, קם דוד שני וקרא בקול רועד מהתרגשות את הדף הקרבי הבא:

דף קרבי

1948. 10. 15

להכרעה — קדימה!

ההפוגה מתה. המלחמה נמשכת. הקרב המכריע מתחיל! נלאנו נשוא! התנקשויות וזדוניות — ללא תגמול! הרעשות והפגזות באין תשובה. הרס משקיני ללא סכוי של שלום, התבצרות צבא הפולש בתוך גבולנו — מתה ההפוגה ואת נבלתה נלאינו נשוא! כי הגיעו עד נפש מזימות הדמים.

הצבא המצרי עומד מולנו, ומכין מסע השמד חדש לטרור את ישובי הדרום, לרשת את הנגב. הוא לא יזוז אם לא תזינו האש. הוא לא ירתע מרצח עד אם נקרע את אשליותיו בדם. לא אנחנו רצינו במלחמה: הוא רצה. הוא התחיל אך אנו נסיים.

נקראנו לעמידה — עמדנו! נקראנו להכות באויב — הכינו! אז אמרנו: אם הפעם נחדש את המערכה נחדשנה ביתר כח, ביתר תנופה. אם יגזר — נמגר!

אחים, מלאה עת. זו השעה, זה המועד: למיגור הפולש המצרי נקראנו היום! ימים על ימים מפגז האויב, מאחורי מסך ההפוגה, את ישובי הדרום, תוקף את משלטינו — עבדי פארוק, מלחמה הם רוצים — מידינו יקבלוה!

אך הפעם ישתו את הכוס עד תומה, עד תום! כי נקום, במלוא כחנו היום נקום ולא נשוב מהכות עד אם נביא על כפיים את הנגב — עברי — למדינת ישראל!

טוראים ומפקדים!

את כל נסיוננו הקרבי נאגור לאגרוף אחד.

את כל כוחנו — לאגרוף אחד.

את כל השנאה — לאגרוף אחד.

את כל האהבה — לאגרוף אחד.

ובאגרוף זה ובהכרה: כי זה יהיה קרב אחרון —

קדימה לשחרור הנגב!

התלהבות עצומה אחזה בנו. ברור היה לנו — זהו יום הקציר לזרע שזרענו בעיבדים, בנגבה ובמשלט 105. סוף־סוף עברה היזמה האיטראטגית לדידנו. סוף סוף יוצא צבא ההגנה להלום במצרים לא רק ברובים ובמקלעים, אלא בטאנקים, בתותחים ובאווירונים.

ארזנו את חפצינו. היינו בטוחים שהגדודים יקראו לנו. וכי כיצד יילחמו כשמיטב הוותיקים המנוסים נמצאים בקורס? אך הנה באה האכזבה: — מפקד החטיבה החליט כי הקורס לא יפורק. מפקדי הגדודים הביעו את דעתם שהצורך במפקדים עולה על הצורך הדחוף בלוחמים.

בינתיים הזכרר כי לא הטאנקים ולא המטוסים יכריעו, אלא הכידון. ב־16 באוקטובר כבשה יחידה של חיל רגלים את בית־חנן וניתקה את כל הכוח המצרי בין אישדוד וחוליקאת מערפו בעזה. למחרת מילאה החטיבה את שליחותה ההיסטורית, והבקיעה במהלומת־אימים אחת את שער הנגב. פלוגתו של יוש כבשה בקרב־מגע את משלט 113, ופלוגתו של מתי כבשה בהסתערות־כידונים נואשת את משלטה־הצומת. זאת היתה אותה פלוגה אשר הפקירה בשעה השחורה ביותר, באשמת מפקד חסר־יכולת, את הגבעה 69. עתה קיבלה את תואר־הכבוד „פלוגת הצומת“.

מהלומה רדפה מהלומה. יחידות של גדודנו כבשו את כוכבא. הג'יפים של שועלי שמשון, ברדפס אחרי האויב, כבשו את בית־טימא. למחרת היום כבשו יחידות של גדודנו וגדוד אחר של החטיבה בקרב של כידונים, סכינים ושיניים, את המשלטים המבוצרים מסביב לכפר חוליקאת. הפלוגות שהשתתפו בקרב אכזרי זה, שלא היה כדוגמתו בתולדות המלחמה הזאת, זכו לתואר „הבוקעים“.

*

בקורס פרצה מרידה גלויה. אמנם נשלחנו לפעולות קטנות בקטע המזרחי של החזית, הטרדנו את זכרן, עזרנו ליחידות להתבסס בקובייבא ובצענו סיורים נרחבים במרחב עג'ור וזכריה, אך ידוע ידענו כי חברינו בגדודים עומדים עתה בקרבות איתנים. לא הועילו הסברותיו של דוד שני, שהגדודים זקוקים עתה יותר מאשר בכל עת אחרת למפקדים מאומנים. ועדה „חשאית“ בהשתתפות נציגי כל הגדודים החליטה לתבוע במפגיע את החזרתנו המידית לגדודינו.

בינתיים הגיעו אלינו הרשימות הראשונות של ההרוגים והפצועים. האבדות היו קשות. בקרב על חוליקאת נהרג „בולי“ שלנו, חיים בולמן, יחד עם רבים מאנשי מחלקתו, בהסתערות כידונים. יעקב בורשטיין, „משי“, „מוסה“ וסרמן, יעקב וולישקובסקי, כולם אנשי פלוגתנו לשעבר, נפצעו. שלמה אפלבוים, מפקד הגיפ שלי מימי ג'סיר, נהרג.

בהגיע ידיעות אלו הודענו גלויות — בפקודה או בלא פקודה נעזוב את הקורס ו"נערוק" אל גדודינו. ארזנו את חפצינו הדרושים ביותר בילקוטים קטנים ונתנו את האות — הלילה נצא את הקורס.

ברגע האחרון „נכנעה" החטיבה. אמנם סירבו לפרק את הקורס ולהחזיר את האנשים לגדודים, אך ניתנה לנו פקודת-הכוננות — הקורס כולו יצא לחזית כפלוגה קרבית.

*

המכונות העבירונו דרומה. ברטט ראינו את משלטיהעו המצריים שנכבשו — את המשלט 113 ואת משלט הצומת, שבמשך חדשים כה רבים היו גבולה של ארץ־ישראל. נכנסנו ל„חוץ לארץ" — לנגב שהיה עד אתמול מנותק ומבודד.

בכל מקום נשארו הסימנים של אימת הקרב. כל־ינשק שבורים, מתרס־יתיל מבותרים, בונקרים מפוצצים, וגופות — גופות ההרוגים שטרם הספיקו לקברן.

*

הוטל עלינו להחליף את הפלוגות המבותקות שכבשו את הוליקאת. החזית כולה ציפתה להתקפת־הנגד של המצרים. ידענו שהטיבה מצרית שלמה כותרה באישדוד ובמג'דל, ושלא תכנע ללא מאמץ נואש להיחלץ מן הכתור. התחפרנו, התבצרנו, הצבנו את מכונות הויקס שנלכדו מידי האויב, וצפינו לבאות.

השדה מסביבנו היה מכוסה חללים מצריים שאיש לא הספיק עוד לקברם. היה במחזה זה כדי לעורר הרהורים פאציפיסטיים גם בלב הנקשה ביותר.

21 באוקטובר, 1948. שוחה בחולייקאת.

שיחה עם מתים.

מעבר כביש עזה־מג'דל עולה תמרת עשן. האנשים מתכופפים בשוחות. הפגז בא בשריקה חדה ומתפוצץ במרחק עשרה מטרים. הראשים מתרוממים שוב. איש לא נפגע. השוחות האלה, שנחפרו על־ידי המצרים בקפדנות, לפי כל כללי המקצוע, טובות הן. למרגלותינו משתרעת השפלה הגדולה של ארץ־פלשתים. לפנינו הים הכחול. מימין — מג'דל, מרכז האויב המכותר. משמאל — ניר־עם, גבר־עם ויד־מרדכי. אישם בצפון קורצת לנו משטרת עיראק־סוידאן. כאילו רצה האויב להזכיר לנו שהקרב עדיין לא נסתיים.

סימני הקרב האכזרי מפוזרים בכל עברי המשלט. סגינים מגואלים בדם, ארגזי תחמושת, מימיות עזובות, ילקוטים, התותח הקטן שעובדיו לא שכחו בעת מנוסתם לקחת עמם את הנוקר שלו.

לפני יומיים, רק לפני יומיים. ישבו בבניקרים אלה חיילי האויב. הם שניתקו את דרך המלך לנגב. הם שהבטיחו את עורף הצבא הפולש. עתה השאירו כאן רק סימנים עלובים לנסיגתם.

הנה הרובה המכוסה עפר. מישוהו הביא אותי מארץ זרה, טיפל בו, רשם על רצועתו את שמו. איהו עתה, "מישהו" זה? הנהרג? הברח בריחת־פחד וזרק מעליו את נשקו?

והנה המורד בו נפל בולי. אני זוכר את המנגינה שלמדנו בימים הרחוקים של חולדה: „העולם היה כה יפה וטוב...”

אני מנער מעלי את הזכרונות. הנה ה„וויקֶרס“, מכונת היריה שקצרה אותו ואת אנשיו. הקנה עודו מכון אל המורד, ממנו הופיעה שרשרת ההסתערות — כאן עמד המצרי וירה עד הרגע האחרון — עד שהגיעו אליו אנשינו והרגוהו ליד מכונתו...

מאחורי העמדות מוטלות בשורה גוויות חללי־האויב. עדיין לא הספיקו לקברן. הריח מבהיל. בכל זאת מושך אותי משהו להתקרב אליהן, להסתכל בפניהן.

סעידי רחב כתפיים, ובעל זקנקן שחור שוכב על גבו. הכדור מדר לבטנו, והדם נשפך על מכנסיו. פניו התעוותו, כאילו נזכר ברגע האחרון בבדיחה. העינים פקוחות לרווחה — עיני מת קפואות.

לרגע קט אני משוחח אתו. עם האויב המת. מה הביא אותך ארצה? משמעת צבאית? אידיאליזם? האם היה נשוי? אב לילדים, אולי? מזוהות דרכי הגורל. אילו היה אותו בחר משלנו טועה בכון במילימטרים אחדים, מן הסתם היה סעידי זה יושב עתה בבית קפה במגידל, ואולי היה כותב מכתב צוהל לאשתו, או חולם על נשים. ואילו עתה הוא שוכב כאן, אצבעותיו התחפרו בעפר וקשה לך להחליט אם בן־אדם מוטל כאן, או סתם משהו אשר במקרה דמות אנושית לו.

והנה הסעידי השני. פנים שחורים כפני כושי, מבותרים לשנים ע"י דקירת כידון. מן הסתם אחד מאלה שלא ברחו, שהחזיקו מעמד עד הרגע האחרון, שלחמו בכידון ובנשיכות־פה. מה המריץ אותו להעדיף את המוות על החיים? פקודה? או איזה רגש של כבוד? מוטלת כאן אשה צעירה כפרית. מה עשתה כאן. במשלט? ודאי חיפשה תענוגות, נלוותה לקצין צעיר — ונהרגה כאן, מרחוק, על־ידי כדור שלא ידע להבחין בלהט הקרב בין זכר לנקבה. המוות מטשטש את ההבדל בין המינים. הוא מחק כל רמז לעדינות נשית. בכל זאת זרה המתה לחבורת הגברים, זרה לתמונת־בלהות זו של קרב־מגע. אני פונה עורף למתים. במרחק חמשה צעדים תוססים החיים — מתלוצצים בחורים בלתי־מגולחים, בודקים נשק שנפל שלל, מפרקים ולומדים את ה„וויק־ס“ הכבד. וויק־ס זה, אותה מכונה שקצרה בשורותינו, הצילה חיים רבים — כשאך התבססו הכובשים במקום והחלה התקפת הנגד של האויב. שבוי ערבי לימד אותם באותה שעה את השימוש ב„וויק־ס“, שלא חסרה לו תחמושת. ומיד החל לפעול כלפי בעליו הקדמים.

בבונקרים מסתדרים החיים, נפרשות שמיכות. מתחלק מזון עברי ומצרי. הצופה, על משקפתו, צופה כלפי האויב מרחק קילומטרים ספורים. מפעם לפעם מגיע פגז או שראפנל, מתפוצץ ומפזר את רסיסיו. על הארץ מונחת חוברת ערבית מלוכלכת. אני משתדל לפענח את הכותרת: „וזארת אל־דיפאע אלווטני — אמנות המלחמה“.

אכן, ליד שולחן הכתיבה, בעולם המלים והרעיונות, יתכן, שזוהי „אמנות“. אך כאן זוהי מציאות אכזרית — חיים נגד חיים, מתכת המתחפרת בבשר, שריקות המבשרות את המוות ורגבי אדמה בהם תוססים החיים.

ב־22 באוקטובר שוב הוכרז על הפוגה. אך אנו המשכנו לרבוץ במשלטים של חוליקאת. היינו בטוחים שהאויב יפר את ההפוגה כדי לחלץ את כחותיו מן הכיתור. בכל זאת שרר בשוחות מצב רוח מרומם.

חובשת קמנה.

בְּבֶר קֶרְבָּה שַׁעַת צְהֻכִּים —
בַּמִּשְׁלֵט אַף הַחַל הַיּוֹם —
אֲפֹרִים הָיוּ הַשָּׁמַיִם
מִצֵּל לְחַזִּית הַדְּרוֹם.

הַחֲבֵרִיא בְּקִצּוֹ בַּמַּחֲפָרַת
(נִמְאָסוּ גַם תַּצְפִּית גַּם שְׁמִירָה)
צַח נִגְנָה מִסְבִּיבֵם הַתּוֹמָרַת
מִנְגִּינַת-פִּגְנִים וְצִירָה.

אֲפֹרִים הָיוּ הַשָּׁמַיִם,
מִזֹּפֶת הַמֶּרְזֵשׁ שְׁבִלָב.
גַּם מְנָה שֶׁל סְרֻדִּינִים נְמִים
לֹא שִׁפְרָה בְּהֶרְבָּה אֶת הַכִּיף.

וּלְפֶתַע. הוּא פֶאטֶה-מִוֶּרְגָּנָה,
תַּצְתּוּצִים שֶׁל דְּמִיוֹן מִתְעָב —
צִלִּיל חֶדֶשׁ הָאֲזֻנִּים תִּשְׁמָעָנָה,
כֹּה מוֹרָר כָּאֵן. בְּרֶכֶס-שֶׁל-קֶרֶב.

הֵם סִקְחוּ, בַּחֲוִירִים, זֹוג אֲזֻנִּים
וְהִצִּיפוּ מִבֶּט מִשְׁתּוֹמֵם;
לֹא אֶחָד גַּם שִׁפְשֵׁף הַצִּינִים
לְכֹרֶר אִם הוּא עֵר אוֹ חוֹלֵם.

הם ראו — בחיי — נצחית

מדלגת עלי השוחות;
היתה זאת חובשת קטנטנת
פניה קורנות מתיכות

או מקל השוחות הם קיצו
נשכחו המצרים, ימח שקמי
לקדם את פניה הם רצו,
עד שמים בקצה ברקתם.

נפשטו החלצות בן רגע,
והחל כל אחד לחקור
אם אין בגופו איזה פגע,
איזו נכות לצמוד בתור.

למצלה חיקה שמש-אמא,
וכל קר-החזית צחק.
צחקו גבר-צם ובית-תימה,
ורק תותח המצרים שתק.

לבסוף המם-מם הופיע,
ויקול שאנה צנה
לרדת מקו הרקיע
ולצפות כרגיל בסכיבה.

או ארנה לה לאה חפציה,
את בלנו ברכה לשלום.
אך בת-צחוק נשארה אחרית
במשקט אי-שם, בדרום.

במבצע נועז נחלץ האויב מן הכיתור, ללא קרב. בחשכת לילה הניחו מהנדסיו רשתות ברזל על החול הרך לאורך שפת-הים מול בית-החגון. בדרך זו הוציא מן ה"כיס" את כל כחותיו, על ציודם הקל והכבד. רק לאורך הכביש בין משטרת עיראק-סואידן ועיראק-אל-מנשיה נשאר כוח מצרי של שלושת אלפים לוחמים, והחזיק מעמד ללא כל תקוה להיחלץ מן הכיתור. האבדות של מבצע "עשר מכות" — פגעו גם בדרגות הפיקוד הנמוכות. מטה החטיבה פקד להחזירנו למחנה הקורס ולזרז את קצב האמונים.

*

במחנה הקורס נודע לנו מתוך העתונות על חוקת המשטר והנהג שהונהגה ע"י המטה הכללי. אנחנו, ותיקי הלוחמים בדרום, התנגדנו לחוקה זו בכל לבנו ונפשנו. הבינונו כי היא סותמת את הגולל על קברו של אותו צבא עממי שהציל את הארץ בימים השחורים ביותר, שמיגר את האויב וששרידיו הבקיעו זה עתה את שער הנגב.

בקורס פרצו וכוחים סוערים. רוב החברים התייחסו אל כל הענין בצחוק. היש דבר מגוחך יותר — כך טענו — מאשר לאסור על חייל לגדל זקן? אך אני ידעתי — זהו מעשה מחושב, שתוצאותיו ישנו את עצם דמותו של צבא ההגנה — נצחון סופי של רוח העורף על רוחה של החזית. רוחו של צבא-הנחשונים, ששרד ביחידות השותתות-דם על אף האבדות, נפגעה ביום זה.

3 בנובמבר, 1948. קורס המס"כים.

רוח הנחשונים.

טפות הגשם הראשונות מטפטפות על האוהל. מישהו מעיר אותי — הגיעה שעתו לשמור. בחוץ קר. הרוח מיבבת, ונדמה כאילו תרים עוד מעט את המחנה כולו ותשא אותו מעבר להרים וגבעות. קר לי. אני חוזר לאוהל, מפשפש בחושך בארגז שלי עד שאצבעותי נוגעות באריג של צמר רך. הנה הסודר. אני מכניס את חציו האחד לתוך משנהו, מקפל את השולים ושם אותו על הראש. כובע-גרב, כובע-גרב!... בצפוני לתוך החשכה אני מתחיל לחלום. עם החלומות, צפים הגעגועים — געגועים לימים עברו, לתקופה שהיתה, בלי ספק, תקופתנו היפה ביותר בצבא.

*

אני מסתכל בפניו של חברי, ופתאום אני זוכר ליל-שמירה אחר,

לפני חצי שנה, בחולדה העברית. והנה נזכר גם הוא, והזכרונות שוטפים את שנינו, ואנו מתחילים להזכיר איש לרעהו פרטים נשכחים מאותם הימים, ומתלהבים, וצוחקים, ומרימים את קולנו, עד שמישהו מדריי האוהל שואל: "מה קרה, לכל הרוחות".

"נחשון"... ארוחה של לחם יבש וסרדינים הנבלעת על-ידי הכיתה תוך צחוק ורטינה... סיור בבוץ הנדבק אל סליותיך עד שהולך אתה על עקבים גבוהים כצעירה פאריסאית. מאה וחמשים כדור ושלשה רימונים בכיסיו המופלאים של בטל-דרס אוסטרלי, כך שחזה הבחורים דומה לחזה של בחורות... שעות הפחד המעיק לפני הפעולה הראשונה, והתפרצות-הגיל בשעת ההסתערות, כשנוכחת פתאום לדעת שעמדת במבחן... ארוחת התרנגולות בדיר-מוחיסין הכבושה, זה הכפר הראשון שנכבש על-ידי צבא ישראל מתוך מטרת-כיבוש ברורה... ה"אמבושים" האינ-סופיים בשמש הצולה את אבריק, השעמום המכרסם, הנסיעה לירושלים על גבי מכונית של גבינה. הגאווה הצוהלת בשעה שנפגש אתה בכביש בשיירה אנגלית, והללו מסתכלים בנשקך המבריק ושותקים... קבלת הפנים הנהדרת בירושלים ביום השבת, כשהעיר כולה, על בנותיה החמודות, יוצאת מבתיה. פגישה עם אנשי הקסטל לצדי הדרך, אהבת החברים המשכיחה פתאום את כל העקיצות בין פלמ"ח וחי"ש... החופש הראשון, כשכולנו צווחים במלוא נשימתנו "האמיני יום יבוא" והבריות מסתכלות בנו באהבה... שלוש יריות-כבוד ליד קברו הפתוח של חבר שנפל... הפטרול הנע בין עמדות השמירה בבסיס, המוביל אותך מפעם לפעם להדר-האוכל של הקבוץ, בו מגישה נערה חמודה קקאו ולחם ואינה רוצה לאמר לנו מה שמה...

היתה זו התפרצות-פתע של כוחות-החיים של דור שלם, זה הדור שגדל בארץ ואיש לא עמד על מהותו, זה שיצא לקרב בשירה ובצהלה, שהתלווץ באש הצלפים, שנרדם בנקודות ההיערכות חצי שעה לפני ההסתערות המכרעת, שרטן וגידף וקיבל באהבה את כל תלאותיו של הקרב בצבא בלתי-מאורגן, שיצר, ביחידות, רוח של חברות בין חייל לחייל ובין מפקד לחייל.

*

התכונה הבולטת ביותר של ימי נחשון היתה היחס בין מפקד לחייל. באותם הימים לא היו לו, למפקד, עלים וסרטים. פסוקים כגון „לטוראי אסור...“ או „הטוראים חייבים לעשות...“ לא נשמעו עדיין. הטוראי לא היה כלל טוראי, אלא חייל לוחם, והמפקד ישן אתו באותו אוהל (כשהיו אהלים) וסיפר לו ציזבאת על קרבות שהיו על אברכביר, יעזור וסלמה, ולא היה אלא חבר שהתנסה בקרב והמשפיע בכוח אישיותו.

מתהלכות כיום אגדות על חוסר המשמעת של הימים ההם. אגדות אלו, במשרדי־העורף נוצרו. המשמעת הקרבית בימי נחשון היתה בלתי מעורערת ובלתי־מפוקפקת. היא לא נשענה, אמנם, על סרטים ומ. צ., אך היה לה משען חזק לא פחות: — הכבוד למפקד הטוב, למפקד ש„יש לו דם“. היתה זו משמעת של בני־חורין, של חיילים נאים, אשר המפקד היה גאה להובילם אלי קרב ובטח בהם בכל צרה. זכורני: אותו יום בבסיס הקרבי, זמן קצר לפני סיום הפעולה, כשהופיע בפעם הראשונה מפקד חדש ענוד פסים, עת נשמע בפעם הראשונה הצו: „קצינים, תפוס מקום“ — לא רק בעינינו נראה הדבר משונה. הוא נראה משונה גם בעיני מפקדינו, שהיו אתנו בקרב.

*

תכונה שניה של ימי נחשון היתה חוסר העורף הצבאי. זה התבטא בארוחות של סרדינים ובולי־ביף ובנשיאת משאות על הגב. אך זה התבטא גם באוירה שונה מאד מזו הקיימת בצבא כיום. בחזרנו לחופשה העירה היינו אנחנו לובשי המדים היחידים. התהלכנו ברחובות, כשכובע־הגרם מלוכסן על ראשנו, והיינו מלכים בבית הקפה לא שאלו אותך מכריך אם יש לך עלים או סרטים. הם שאלו אותך אם נמצא אתה בחזית או לא. היותך בחזית ולא היותך בעל עלים קבעה לגביך.

לא עלה על דעתו של איש, שג'וב נאה בעורף נוח יותר מאשר לשכב באוהל רטוב בחזית. כאפסנאי או סמל תרבות, יצאת לקרב ככל האחרים — איש לא חשב אחרת, ופחות מכולם אתה בעצמך.

בקיצור, התיאוריה שכך־וכך חיילים חייבים להיות בעורף על כל חייל בחזית לא נוצרה עדיין. לא קנאנו ביושבי העיר, הרגשנו את עצמנו נישאים עליהם — וכך ראונו גם האחרים. וזה היה, אולי, יסוד המוראל של החזית.

*

באו ימים אחרים: — תותחים, אוירונים, טאנקים. כובע־הגרם נעלם, ובמקומו הופיע כובע־הפלדה. יתכן שהפלדה יעילה יותר מאשר הצמר, להגן על ראשך. אך הפלדה קרה היא, כובע אחד דומה למשנהו, אין בו עוד אותו קו של אינדיבידואליות שציין את אלפי כובע־הגרם אשר אף אחד מהם לא דמה למשנהו.

אין ספק: — היה צורך להחליף את כובע־הגרם בכובע הפלדה. אך האם לא היתה אפשרות לשמור על רוחו של כובע־הגרם, על רוחו של נחשון, על רוחו של צבא לוחמים בני־חורין גם בתקופה שחיבה את הפלדה?

הקורס הסתיים ב־6 בנובמבר.

כתום הקורס נשלחנו לבסיס הקרבי של גדודנו, שחנה אותה שעה בין חורבות כוכבא. בעברנו בכביש ליד משטרת עיראק־סואיין עצרנו חייל שעניו זלגו דמעות־גיל, והודיע לנו שזה עתה, לפני רבע שעה, נפל המבצר. איש לא תאר לעצמו את אשר הרגיש כל חייל בחסיבה באותו רגע. מאז חודש מאי היה המבצר לסמל עליונותו של האויב. בכל מקום אשר תעמוד במרחב, מדרום לגדרה ועד לערבות הנגב תראה את המצודה השחצנית על קו הרקיע. התקפה אחרי התקפה התנפצה אל חומותיה. מיטב חיילי החסיבה קיפחו את חייהם בין גדרותיה.

והנה קרה דבר שזיעזע את כולנו. הישוב שכור־הנצחון שכח את החייל הרגלי אשר הודות לקרבנותיו הנוראים במשך חדשים רבים נפל עתה המבצר. הוא ענד את כל עלי־הדפנה לראשה של יחידת־הטאנקיסטים שכבשה את המקום ללא אבדות, אחרי שהושמדו כמעט כל מגיניו באש תותחים כבדים. „שועלי שמשון“ נולדו בחיל הרגלים. כל אנשי הפלוגה השתתפו בעשרות התקפות כחיילים רגלים. גם בשבתנו על הגיפים ראינו את עצמנו כחלק של חיל־הרגלים. השתייכנו לגדוד של חיל־רגלים בחסיבה של חיל־רגלים. ואם כי זכינו שלא באשמנתו לפרסומת־יתר, ידע ידענו כי לא פעלנו יותר וברדאי סבלנו פחות מכל פלוגה אחרת של החסיבה. „נמלת החזית“, החייל הרגלי הפשוט, היה הגבור האמתי של המלחמה.

הזלזול המחפיר בחיל הרגלים לא היה אלא סימפטום לזלזול כללי באדם, שהשתרר בעורף, ושבא לידי גילוי עליון בחוקת המשטר והנוהג. אנשים שלא הבינו כראוי מה התרחש באישדוד, בנגבה ובחולייקאת, התימרו לייצג דעות צבאיות „מודרניות“. הם לא ידעו שדוקא פעולת „עשר המכות“ הוכיחה את אי־יכולתו של הטאנק ושל המטוס לכבוש שטח מבוצר. הכידון של החייל הרגלי הבקיע את שער הנגב.

במרידות מיוחדת חשבתי על „סופרי צבא ההגנה לישראל“ שלא השתתפו מעולם בקרב ושפיטמו את הישוב ברשימות שנכתבו בנוחיות רבה במטות חטיבתיים או חזיתיים. הם לא ראו בתפקידם הזמנה ללוות את החייל הרגלי בהתקפת־לילה או בהסתערות־כידונים, כשם שעשו זאת אלפים רבים של סופרים צבאיים בכל הצבאות במלחמת העולם האחרונה.

לא פעם גבר בי הרצון להיות בעצמי ל„סופר צבאי“, „לצלם“ את החייל הפשוט בקרב, להעמיד את הישוב על העובדות האמיתיות. האמנתי כי אם תהיה לי האפשרות להשתתף בכל ההתקפות המכריעות, ולא רק בפעולותיה של פלוגה אחת, אוכל במידת מה לתקן את העוול הממאיר ביותר של המלחמה. אולם המחלקה הצבאית בעורף, שהעניקה את התואר „סופר צבאי“ לאנשי־עורף מופלגים, אסרה את הכתיבה על חייל שביקש להיות סופר קר ב.י. המשכתי לשלוח רשימות בודדות לעתונות, אם כי פרוש הדבר היה הפרת פקודות רבות.

*

ימים אחדים אחרי כיבוש משטרת עיראק־סואידן שלחתי לעתון רשימה בשם „הבו כבוד לנמלת החזית!“ נדמה לי כי סיכמתי בה את רוחה המגובשת של החטיבה כולה.

13 בנובמבר, 1948. מחנה הגדוד.

כבוד לנמלת החזית!

אני מעלעל בעתון מצויר שהתגלגל איך שהוא, בדרכי סתר נעלמות, למשלט. אני מסתכל בתמונות. הנה כך, אני אומר לעצמי, רואה האזרח „אישם בעורף“ את החזית.

התמונות יפות ומקושטות בכתבות מפוצצות. אמנם, הצלמים הסופרים לא באו לקי האש ממש, אך בכל זאת טרחו ועמלו לתת ל„קהל“ את המטעמים המבוקשים. הנה טאנקים, משורנים, גיפים, תותחים, מטוסי־קרב, סוסים — כל אשר תבקש ; „חיות“, „שועלים“, כל

מיני חיות. ורק יצור אחד חסר כאן — זה אשר קראו לו „נמלת החזית“.
 בקיצור, חסר חיל הרגלים. הוא כאילו נעלם מתוך התמונה. הוא לא
 היה די רומנטי, די מפוצץ, די מושך את הלב. „למה לי לבזבז את זמני
 על יצורים אפורים אלה“, חשב בלבו הצלם, „כשמסביבי חביבי הקהל,
 שלל צבעים ותלבושות?“ והסופר הצבאי הלך בעקבותיו. תגיד אשר
 תגיד — חיל הרגלים אינו חיל סנסציוני. על שום מה נכעס, איפוא,
 על הסופר, אשר אחרי ככלות הכל הסנסציה היא משאת נפשו?

*

הנה תמונה אפקטיבית ויפה — „פורצי הדרך לנגב“. ארבעה בחורים
 על ג'יפ, מקלעים, חיוך.

אנכי אהיה האחרון לשלול כבוד מיחידות הג'יפים. היו להן תקופות
 של זוהר. היה להם חלק בהכרעה, וכל אשר נמנה עמם באותם הימים,
 זכות לו לגאווה.

אלא שאם מדובר על „פורצי הדרך לנגב“ ישנם אחרים הזכאים
 יותר לתואר. באותו לילה גורלי עת עלו שורות הפורצים על משלט
 113 הנודע — חגג את הכתרתו מלך חדש בשדות הקרב של ארץ-
 ישראל — המלך כידון. הוא אשר כבש; הוא אשר פילס דרך. הוא
 לא רחף באויר. החזיק בו זוג ידיים, בכידון זה, ידיו של חייל אשר
 תמונתו לא פורסמה בעתון המצויר, באשר אין בו כל יסוד סנסציוני,
 צעיר אפור ופרוזאי וחסר פרטנזיות. חייל פשוט בעל רובה, כידון
 וזוג רגליים. הנה לכם „פורץ הדרך לנגב“.

תאמרו — זה מעט. תמונה זו אינה שונה במאומה ממאות תמונות
 אחרות. על זה קשה לכתוב. אין כאן חומר למאמר מפוצץ, לצילום
 שירעיד לבבות.

הבה נסתכל לרגע קט באותו בחור פשוט בעל זוג הרגליים והכידון.
 היו ימים והרעותם לקראתו — התזכרו? מלווי השיירות לירושלים,
 אנשי „נחשון“, כובשי הקאסטל ודיר-מוחיסין. אז עוד היה יצור
 רומנטי, לא כן? את כובע-הגרב שלו צלמתם בכל הפוזות. טאנקים
 וג'יפים לא היו עדיין. הסתפקתם במועט.

עברו ימים. בשמים טס האוירון הראשון. בחור מחייך מציץ מעל לשריון ה"בראץ־קאריאר". את החייל הרגלי המסכן שכחתם. אולם בלא ליווי של סופרים וצלמים עשה בכל זאת את שלו. בקרב דמים עמד מול האויב בלאטרון ואיפשר את פתיחת דרך־בורמה לירושלים. הוא ירד על הפולש ליד אשדוד, ובפעולה פרוזאית ורבת־אבידות עצר את התקדמותו. הוא תקף, תקף בשנית, בשלישית וברביעית את עיראק־סוידאן. לא תמיד הצליח. לעתים קרובות נכשל. ציודו היה עלוב, בהשוואה לפלדה המבריקה של המצרי. היו לו, כאמור, רק רובה וזוג רגליים. גם כידון לא היה.

ובכל זאת, הכידון אשר הבקיע את הדרך לנגב, באותם הימים הושחו. במאות פעולות "שגרתיות" ופרוזאיות שלא חדרו לדפי העתון, במיליונים של צעדי־רגלים שלא השאירו אחריהם עקבות...

הנה תמונה שניה, "כובשי מבצר עיראק סוידאן". קיר מנוקב בפגזי תותחים, טאנק וכמה בחורים המרכיבים משקפי־נהיגה.

אמת ויציב. הטאנקים היו הראשונים באותה פעולת־בזק שהכניעה את המבצר. ובכל זאת, קשה לך קצת לעכל את התמונה. היא מעוררת בכ זכרונות רבים מדי. ההתקפות על אותו מבצר ארור — כמה היו? ימי המצור של נגבה. הקרב ההיסטורי על המשלט. כל אותה פרשה שהכשירה את הקרקע לפעולת הבזק הקלה.

"כובשי מבצר עיראק סוידאן" — האם לא מגיע תואר זה גם למנחם ברצקי, שרץ בראש גל־הסער ונפל ליד גדר המבצר באחת ההתקפות שנכשלו? אמנם, הוא לא היה טאנקיסט, רק חייל פשוט בעל לב אמיץ ורגלים חסונות. ואם רצונכם לפרסם תמונות, מדוע לא תפרסמו את תמונתו של אפרים מקובסקי, מס־כף פשוט, שנפל במערכת נגבה בשעה שניסה להציל את חייו של חבר פצוע? או את תמונתו של משה בן־משה, חייל שתקן וענוותן שנפל אף הוא באותה צורה? והרי תודות להם, ולחבריהם, לא נפלה נגבה בימים הגורליים,

כשלא הופיע עוד אורון־קרב עברי בשמי הדרום.
הנה, שכחתי. אין בהן, בתמונות אלו, כדי לספק את תאוות־הראיה של הקהל. יתכן. אך לדידי, יש בהן משום ענין. כדאי אף כדאי להסתכל בתמונות אלו. אם תתבוננו היטב תמצאו בהן את סוד הנצחון אשר נצחנו. פנים פשוטים אלה של חללי נגבה־גראד ילמדו אתכם יותר מאשר תמונות הפאר של טאנקים ואוירונים. לא הפלדה הכריעה. הכריע האדם אשר עמד מול הפלדה, ימים ושבועות וחדשים עד אשר ירד האגרוף במהלומת פתע מזהירה אחת ונתן לכם את הכותרת המצלצלת בעתון הבוקר...

*

תנו כבוד לטייס, לטאנקיסט, לג'יפאי ולתותחן. הם נתנו את כל אשר יכלו לתת. יש להם מניות בקציר הנצחון. אולם אל תשכחו — כל אלה מצווים על הנשק המסייע.
מסייע — למי? לזה אשר שכחתם אותו בצילומיכם וברשימותיכם, לאותו מלך הלבוש שקים, לאותו ענק בעל אלף הרגלים אשר נותן את הדם ואת הזיעה, הרובץ במשלטים וחופר באדמה ויורה ברובה ומסתער בכידון וכובש ומתבסס — לחייל הרגלי.
תנו כבוד לנמלות החזית האפורות. כי בעודכם רודפים במצלמותיכם אחרי חיות האגדה, נושאות הן את מליוני הגרגירים של הנצחון.

עם חוזי לגדוד קיבלתי פקודה להצטרף יחד עם חברי שלום כהן לפלוגה ג' של הגדוד ולפקד על כיתת־רגלים.
הפקודה גרמה לי משבר נפשי קשה. ידעתי כי עם הופעת הכידון כנשק מכריע בקרבות ירד ערכם של הגיפאים במידה מסוימת והוגבר בהרבה ערכו של חיל הרגלים הפשוט. ידעתי שתפקיד חשוב הוא להטביע את רוח החטיבה בלבם של חיילי־הגח"ל שהצטרפו לשורותינו. לא התביישתי גם בשמה של הפלוגה, שזכתה בחולייקאת לתואר „הבוקעים“.
אך מאידך הרגשתי כאדם שנועלים בפניו את דלתות ביתו. פלוגת „שועלי שמשון“, בגלגוליה השונים, היתה ביתי מאז יומי הראשון בצבא. התקשרתי אל אנשיה כפי שרק חייל קרבי יכול להתקשר אל חבריו לפלוגה. והנה הוטל עלי להצטרף לפלוגה בה לא היה לי כמעט חבר אחד.
אך הפקודה היתה פקודה. נעשיתי לספקר־כיתה בפלוגה ג'.

כיתת גח"ל.

בקורס תכנתי לי בפרטי-פרטים את הופעתי הראשונה בפני כיתתי החדשה. „חברים“, הייתי אומר לאנשים, „אינני מדריך של הקלס. קיבלתי את הכיתה הזאת כדי להוביל אותה לקרב“. כאן היתה צריכה לחול הפסקה דראמאטית, אגב מבט חודר ומקיף. „רצוני שתזכרו זאת היטב — מהיום אתם שייכים ליחידה קרבית בעלת מסורת גאה. כל אשר תראו, תשמעו ותתאמנו בימים הקרובים יהיה מכוון לקראת אותו רגע גדול בחייכם כאשר תכנסו לקרב...“

ועוד כהנה וכהנה הייתי אומר להם, דברים יפים ונכונים וחודרים אל הלב. אלא שככל אותם הדברים היפים אשר האדם מכין אותם בלבו כדי לאמרם בשעת כושר לא נאמרו מעולם, כי הענינים התפתחו אחרת מאשר תארתים לי מראש...

שכבתי במשלט מול פאלוג'ה. פה ושם התנשאו באויר הראקיטות הצבעוניות של האויב. מפעם לפעם גם תקתק לו מקלע בודד, משמע שאיזה מקלען מסכן ורועד מקור מנסה להנעים לעצמו את החיים. התעטפתי בשק'השינה שלי למנוחה מתוקה של שעות ספורות. לפתע העיר אותי מישוהו. הוא דלג על גופות הישנים, דרך על ראשים ורגלים, גדף בקול רם (שהרי לא היה כל חשש שמישהו יתעורר בלא הכרח) ונער את ראשי בחוקה. „קום מיד. פקודת המ. פ. עליך לחזור מיד לבסיס ולקבל את פניה של מהלכה חדשה של מילואים“.

נסעתי בדרכי-עפר עזובות, משכתי את השמיכה מעל לראשי והגעתי בחצות לילה למחנה. המחלקה החדשה כבר נכנסה לצריפה. זה עתה קיבלו מזרנים ושמיכות במחסן. פתחתי את הדלת ונשארתי תקוע במקום. רעש מחריש. נדמה כי כולם מדברים בבת אחת — קשה לאזן לקלוט את המדובר. המלים אינן מובנות. לפחות חמש שפות מתחרות ביניהן. השפה העברית לא היתה ביניהן. אני שורק במשרוקית. הרי זה מכשיר קסם, כולן אומר אבטוריטה

ומרות, ושפתו בינלאומית. מיד משתרר שקט. אני אומר כמה מלים בעברית. האנשים מקשיבים אך נראה כי אינם מבינים מלה. "מי מבין כאן עברית?" אני שואל. בחור משופם בעל פנים אינטליגנטיות למדי קופץ לדום. העברית שלו קלושה עד מאד, אך הוא מבין פחות או יותר את המבוקש ומתרגם לצרפתית. נמצא שני המתרגם לספניולית. אחד מדוברי הצרפתית מתרגם לאיטלקית. וכך נוצרה באופן ספונטני שיטת ההדרכה — אני אומר משפט בעברית, והללו מתרגמים לשפותיהם. ובינתיים יש לי שהות מספקת בהחלט לחשוב על משפט חדש...

*

הם באו לארץ ללחום. רובם בעלי רצון טוב. אך בדמיונם תארו לעצמם את המלחמה שונה במקצת מן המציאות. בעיניהם הרי זו מלחמת קולנוע — סצינות דרמטיות של פגישה עם האויב, מעשי גבורה עילאיים. והנה המציאות היא אפורה — משלטים משעממים, שעות שמירה אינסופיות, התחפרות עד-בלידי. ואילו הזינוקים וההסתערויות מהווים רק את גולת הכותרת, נקודות אדומות קטנות בים האפור. זוהי החזית.

הנה, למשל, התעסקות פרוזאית ובלתי משעשעת כל עיקר — זחילה בקוצים. למה לא נזחל בשדה השלף הנוח? לשוא תסביר להם כי בחזית קשה לבחור בשדה הנוח ביותר — במידת מה תלוי הדבר גם ברצונו של האויב.

מה לעשות? להסביר? אין טעם. המשמעות תאבד בפרוצדורה המסורבלת של התרגום המשולש. ובכן — משהו שאפשר לראותו. אני מסדר אותם, מחזיר אותם למחנה ונותן להם עשר דקות הפסקה. כל הרוצה ללבוש מכנסים ארוכים במקום הקצרים — רשאי לעשות. כעבור עשר דקות אני מסדר אותם שוב בשורה. רובם לבשו בינתיים מכנסיים ארוכים. ואילו אני לבוש עתה מכנסים קצרים.

"שמאלה — פנה! קדימה — צעד!" אנו חוזרים לשדה הקוצים. "ובכן, שימו לב. לפקודה "טען", אתם נופלים — כך. שימו לב לפרטים — העקבים שלי צמודים לקרקע..."

הם מסתכלים ומבינים.

„עכשיו תפלו יחד אתי. טען! לנפול מיד! יותר מהר!“
הפעם הם נופלים על הקוצים. נצחתי. נצחון קטן. אך לי זה חשוב.

*

בקורס למדתי כיצד לנהוג בדיוק כשאני מפקד על כיתה־החוד והאויב פותח באש. למדתי כיצד למצוא את דרכי בלילה מעונן וכיצד להתגבר על בעיות טקטיות מסובכות.

אולם בקורס שכחו ללמד אותי כיצד להאכיל 40 בחורים רעבים אשר לאיש מהם אין כלי אוכל. גם לא לימדוני כיצד להוציאם לשמירה ולא־שִׁלילה כשהם רועדים מקור ואין עדיין אפשרות לספק להם בגדי חורף.

ובכל זאת, איך שהוא מתגברים על הכל. בדרכים כשרות ופחות כשרות נרכשים כלי אוכל אחדים. אם אין לכולם — משמע שיש לאכול בזה אחר זה. אני מפקח על הסדר, מנסה להמציא בדיחה שקל לקלוט ולתרגם אותה, ומחכה לסוף. בינתיים אני רואה שהם מתלחשים בצרפתית. ובכן, מתבשל משהו. מה? לבסוף ניגש אלי אחד, שליח הצבור.

„קומנדנט“, הוא אומר ודוחף לידי את כלי האוכל. אני לוקח אותם ומוסרם לאחר. הלה מנסה להסביר לי בצרפתית שרוצים הם כי אוכל תחילה. אני מסרב. ואלה העומדים בסוף, כשפניהם עקומים ולבם מר על העולם ועל הצבא, שותקים.

אחרי האוכל מוטל עלינו להעמיס חול על מכונית ולהביאה למחנה כדי לרצף את אוהלינו לקראת עונת הגשמים. אני מסביר להם את התפקיד, והללו מתחילים לרטון. הם באו ללחום, לא לעבוד. כיצד להסביר להם שהחייל הרגלי הוא לוחם ופועל וסבל גם יחד? בהגיענו למקום אני מצווה עליהם לרדת, אולם הם מתמהמהים. אני שואג בקול גדול. הם יורדים, עומדים מן הצד ומחכים.

אני מבין — מלים לא תעזורנה. יש ומלים עוזרות — מלים פשוטות, מעטות ונוקבות. אך דימוסתנס וציצרו לא היו מלהיבים את קהל השומעים אילו היו צריכים להודקק למטה של מתורגמנים.

ובכן — מעשים. אני נוטל לידי את ומתחיל לחפור, כאילו איני מרגיש בדבר.

הללו מתלחשים, מצביעים עלי ומטכסים עצה. אחד מהם לוקח את ומתחיל להעמיס חול. אחריו שני, שלישי ורביעי. עוד קרב קטן שהוכרע לטובה.

בעית הבעיות היא הדייקנות. אי אפשר להרגיל אותם לצאת מן האוהלים מיד בהישמע קול השריקה. עיכוב של רבע שעה עד עשרים רגע הוא רגיל.

באחד הימים נמאס לי הדבר. הם אחרו עשרים דקות. איני אומר דבר, נותן להם רמוני-אמונים ומוביל אותם לשדה האמונים. רק שם אני מעמיד אותם.

„שימו לב. הצבא לא אוניברסיטה. באוניברסיטה מי שרוצה בא. מי שלא רוצה, לא בא.“ המתרגמים מתרגמים. „הצבא לא משחק. עוד מעט אתם ואני נצא יחד לחזית.“ בעברית איננו אומרים „חזית“, אלא „משלטים“ או „קוים“. אך בלועזית זוהי מילת קסם — „פרונט“, „פרונטה“. הם מתמתחים. „האמונים לא בשבילי. האמונים — בשבילכם. אני יודע לשמור על עצמי. אך חייל לא מאומן בחזית נהרג“. אני נזכר בפאנפילוב. „מישהו מכם רוצה למות?“ לא, איש מהם אינו רוצה למות.

„אם כן, שימו לב. הרימון הוא נשק מסוכן מאד. לה־גראנאד טרה דנג'רה...“

בלא משים אני משוה אותם למחלקה בה התאמנתי לפני שנה כמעט. מחשבה מלנכולית במקצת. מי מן ה„ותיקים“ האלה נשאר במקומו? חלק נהרג, חלק נפצע, חלק (גרוע מכל) הסתדר בעורף. פרצוף מוכר מן הימים ההם כמעט ואינך פוגש עוד. והנה באים הללו ותופסים את מקומנו. הם חדורים רצון טוב. הם רוצים, ברובם, ללחום ולהיות חיילים טובים. ובכל זאת, שונים הם מאתנו. אין להם אותה בת־צחוק של חרות, אותה צהלה של בריאות, אין להם גם אותה גאווה

טבעית המורדת בכבלים של משמעת, אשר ציינה אותנו עת יצאנו למבצעי "נחשון" ו"מכבי".

ובכל זאת, בחורים טובים הם. עם רובם מוכן אני לצאת לקרב ללא היסוס. איך אומר אותו שיר? "דור הולך, דור אחר בא..." יש וגם מס־כף צעיר מרגיש את עצמו זקן מאד, אף כי חוק המשטר והנהג גילח לו זה עתה את הזקן...

כעבור ימים מעטים מאד של אמונים, בהם נסינו לגמול לאנשינו אותו חס לו זכינו אנחנו בראשית המלחמה בשורות ההגנה, קיבלה הפלוגה פקודה לתפוס קטע בחזית כיס־פלוגה, מדרום לעיראק־אל־מנשיה. בחזית זו התנהלה מעין "מלחמה זעירה" בין המצרים המכותרים ובין כוחות־הכיתור. המצרים ניסו מפעם לפעם לפרוץ את הכיתור, ואילו אנו השתדלנו למנוע גם את הגנבתם של מצרכי המזון מבעד למשלטינו בלילה. בלבנו רחשנו כבוד רב לחטיבה המצרית המכותרת — פאר הצבא המצרי — שהחזיקה מעמד בתנאים האיומים ביותר.

בחדרה מסוימת יצאתי עם כיתתי לדרך. זו הפעם הראשונה נפל בחלקי לפקד על אנשים בחזית. והעובדה שלא היו אלה בחורים ארצי־שלאיים מאומנים, אלא אנשי גח"ל שתנאי הארץ זרים להם, העיקה עלי לא במעט. תפסתי משלט במרחק של קילומטר מן האויב המכותרת.

28 בנובמבר, 1948. מול עיראק־אל־מנשיה.

גשם במשלט.

לפנות ערב תפסנו את המשלט. שיכנו את האנשים ב"ביבאקים" הקטנים, חילקנו את השמירה והצבנו את המקלעים. הביבים נמצאים ברכס האחורי, ואילו העמדות לשמירת לילה נחפרו ברכס הקדמי. מאחר שחובה היא לאנשים להימצא ליד העמדות כדי להיות מוכנים בכל עת להתקפת האויב השואף להתפרץ, אין הם יכולים לישון באהלים. הם גוררים את המזרנים והשמיכות לקרבת העמדות.

ערב זה — חויה הוא לכולם — ערב ראשון הוא להם בחזית. "זה הכל כמו... כמו... חלום", אומר יהושע, פריסאי קטן שקלט

כמה מלים עבריות. הוא ממשיך לדבר צרפתית, ואיני מבין אלא מלים אחדות: „עליה“, „מלחמה“, „פרונט“, „אטאק“.

אני שוכב בין עמדות הכיתה. תהיה זאת דוגמה רעה אם איש באוהל. כשאניך יכול לשכנע במלים, חייב אתה לשכנע במעשים. אני מוצא לי קטע נוח בתעלת הקשר, מניח שם את המזרן, נכנס לשק השינה ומתכסה בשמיכות. אסור לחלוץ את הנעלים או לפשוט את הבגדים, ולפיכך חם המשכב למדי.

ובכל זאת קשה להרדם. מפעם לפעם אני קם ומסייר בעמדות. השומרים ערים ודרוכים. בערב סיפרתי להם על גורל המשלט ליד מודיעין אשר שומרינו נהרגו בשנתם, והדבר השפיע. בבת צחוק אני נזכר כי אנחנו, עת היינו טירונים לפני שנה, לא הושפענו בקלות כזאת על ידי דברי „ציונות“.

אחרי חצות אני מתעורר לפתע. לרגע קט איני יודע מה העיר אותי. אני מקשיב. אין יריות. הכל שקט. פתאום אני שם לב — תק־תק־תק, טפות דקות מטפטפות על השמיכה. אני מעיף מבט מבוהל לשמים — ענני גשם כבדים מסתירים את הכוכבים.

מה לעשות? יודע אני בדיוק כיצד לנהוג אם יתקיפוני לפתע מימין או משמאל, אם יפתחו עלינו באש מרגמות או בתותחים. אך הצפוי לנו עתה גרוע מהתקפות תותחים. יש לנו עמדות פתוחות, בלתי מוגנות מפני גשם. יש לנו אנשים החסרים ציוד חרפי.

בימי „נחשון“ לחמנו בגשם. היה לנו מעט ציוד פרטי שהבאנו אתנו מן הבית, פה ושם „ארגנו“ כמה חפצים בדרך, היתה לנו מידה גדושה של צחוק ורעות ונכונות אילמת שעזרה לנו לסבול תוך רטון וגידופים. אך אלה, אנשי גח"ל, שאינם יודעים כלל שעיקרה של המלחמה הוא הסבל ולא הסכנה, כיצד יעמדו אלה בפני אויב בלתי צפוי זה?

המטר הופך גשם, הגשם הופך מבול. אני יודע שאני צריך לקום, לעודד איך שהוא את האנשים, להשתלט עליהם ולהחזיקם בעמדות — אך כוח הרצון שלי כאילו עזב את גופי. אני שוכב ומרגיש את עצמי

עלוב ואומלל. המים חודרים בעד השמיכות, הבגדים ושק־השינה. נחל קטן יורד מן העורף ועובר את הגב, נחלים אחרים מרטיבים את הגרבים וחודרים לנעלים. ובכל זאת איני יכול לקום.

איני יודע כמה זמן שכבתי כך — אולי עשר דקות. לי נראה הזמן כאינסופי. תמונות בהירות חולפות לפני עיני, כלעיני אדם קודת. אני רואה צעיר שוכב במיטה נוחה בתל־אביב, מאזין להמית הגשם המטפטף על שמשות חלונו ומושך את השמיכות החמות מעל לראשו. איני יכול אפילו להתרגז. המים מחניקים כל רגש.

פתאום אני רואה את עצמי יושב ליד שולחן הכתיבה בבית. אור עמום של מנורה נשפך על הספר שבידי. הראדיו מנגן מוסיקה עדינה, וטפטוף הגשם החדגוני בחוץ מוסיף לאוירה הביתית...

הפעם אני מגדף וקם. גופי רועד מקור ורטיבות. נעלי שקועות בבוצ כמעט עד הקרסולים. אני פוסע כמה צעדים, מחליק ומשתטח בבוצ. בכל זאת אני מגיע איך שהוא לעמדה הקרובה.

האנשים משכו את השמיכות מעל לראשם — גם הם מרגישים אותה הרגשה של חוסר ישע ואומלל שהרגשתי זה עתה. אך השומר שומר במקומו. אני מעמיד פנים כאילו אין הגשם נוגע לי כלל, מכסה את המקלע הרטוב בשמיכה ומפליט כמה מלים שמטרתן לזרוע אמן ובטחון.

משהו מושך אותי לאהל של המס־מם. יודע אני שלא יוכל לעזור לי במאומה, אך יש בי רצון אווילי להשען על מישהו, להחליף עם מישהו כמה גדופים מעודדים.

בדרך אני משתטח פעמיים בבוצ. נעלי־הגומי שלי מחליקות עם כל צעד. את המס־מם אני מוצא מכווץ בפינת אוהל — המים חדרו פנימה. אני מתישב בפנים, רועד וממלמל קללות. כעבור דקה מופיע גם שלום כהן, מפקד הכיתה השניה. הוא רטוב ומכוסה בוצ כמוני.

מה לעשות? אין מה לעשות. את העמדות אין להפקיר — האויב עלול לתקוף בכל רגע בחסות הגשם. ואהלי האנשים, שהוקמו בחפזון בידים בלתי מאומנות, התמוטטו ברובם. החפצים מתגוללים בבוצ ושקועים בשלוליות.

ובכן — חזרה לעמדות. יש להכניס את הרובים מתחת לשמיכות. יש לדאוג לערנות השומרים, אשר אינסטינקט ראשוני ממריץ אותם להתכסות בשמיכה.

לילה ראשון בחזית... לא כך תארו לעצמם את פני המלחמה. לא כך מתאר לעצמו את המלחמה גם האזרח בעורף. הוא חושב על פגישות דרמטיות עם האויב. על פעולות קומנדו מרתקות, על מעשי גבורה עילאיים. והוא אינו יודע שהקרב הוא רק צוק בודד ותלול בים של סבל, סבל המשכיח את הסכנה. את הכל.

נמלות־החזית שוכבות ברגע זה בבוקר, רטובות, רועדות, חסרות־ישע. התקפת־פתע של האויב, ברגע זה, תהיה בה משום גאולה. הגשם, הבוקר, הקור — כל אלה גרועים יותר. הם ינוצחו, איך שהוא, אך לנצחון זה לא ישירו שירים, לא יסריטו סרטים, לא יקדישו סימפוניות — אף כי נצחון זה דורש יותר גבורה ויותר אומץ לב מכל נצחון בשדה־הקרב.

כעבור כמה ימים נוכחתי שאנשי חרף ליקוייהם השונים. יחזיקו מעמד. תנאי החזית הוכיחי כי צדקנו. שלום כהן ואנכי, כאשר החלטנו להתיחס אל אנשי הגח"ל באותו רוח־לב ויחס־חברות שהיינו רגילים להם בכיתות הארצי־ישראליות.

אחזה בי שוב אותה רוד שובבה של החזית. ללא הצלחה רבה נסיתי לשכנע את אנשי לקבל את סבלות החזית ואת ברכותיה בחיך של „אין דבר“. בשעות הפנאי המעטות, בישיבי בביבאק מול התל היפה של עיראק־אלי־מאנשיה, כתבתי פיליטונים.

2 בדצמבר, 1948. מול עיראק־אלי־מאנשיה.

אמונות טפלות.

באמת, איני מאמין באמונות טפלות קראתי ספרים בפסיכור לוגיה. יודע אני את התיאוריות על המודע והלא־מודע. סוף־סוף איני בן ימי־הביניים. אני יליד־המאה ה־20, אדם מודרני בהחלט... לא, אל תקשיבו לדברי חברי. יודע אני, הם רוצים להוכיח לכם שהאמנתי בכל מיני אמונות־הבל. זהו תכסיס מתועב. האמת היא

שהם מאמינים באמונות הבל אלה, והריהם רוצים להטיל את כל הענין עלי, מנוולים שכמותם.

קחו, למשל, את שלום, הקיבוצניק השמנמן היושב שם בפתח האוהל, החובש את הכובע האוסטרלי המטונף והמעוך. ובכן, הוא מאמין שאין הוא יכול להיפגע מכדור או מפגז כל עוד הוא חובש את הכובע הזה, פשוט מפני שחבש כובע זה בחמשים פעולות ולא נפגע. חי נפשי, בנגבה סרב לחבוש כובע־פלדה, והתהלך בין הפגזים כשאותו כובע אידיאוטי מתנוסס על ראשו...

האם אני חבשתי כובע־פלדה בפעולות? בעצם, לא. מבינים אתם, היה לי כובע משלי, כובע־מצחיה של הצבא היווני שנתגלגל פעם ליד, איני יודע כיצד. למען האמת, אהבתי כובע זה, ואיני יכול להיפרד ממנו. אפילו כשעפתי מתוך הג'יפ וחברי רצו לשאת אותי עיכבתי אותם לרגע והכרחתי אותם לקחת את הכובע. אין לזה שום קשר עם אמונות טפלות. זה סתם ענין סנטימנטלי, אתם מבינים...

והנה, שם באוהל השני, יושב שלמה. זהו סתם משוגע. הוא מטייל תמיד במטר הכדורים כאילו היתה זאת שפתימה של תל־אביב. הוא טוען שלכל כדור יש כתובת. אם רשום שמו על הכדור, ייפגע; ואם שמו אינו רשום שם, לא ייפגע. איזו אמונת־שוא טפשית! כאילו ידעו החיילים המצריים לקרוא כתובות, אפילו אם ישנן.

בכלל, שלמה זה, אין סוף לשטויות שהוא מאמין בהן. פעם בא אלי ואמר ששמע שאין חייל יכול להיפגע עוד אחרי שעבר חמשים פעולות־קרב מבלי להיפצע. כמובן, לא האמנתי לזאת. אלא ששלמה הוא חברי, ולא רציתי להעליב אותו. לכן ישבתי יחד אתו ליד השולחן וערכנו חשבון של ששים וחמש פעולות וסיורי־קרב שהשתתפנו בהם. הוא אמר שעכשיו אנחנו מחוסנים ואין לנו לפחד, גאני הזמנתי לו כוס בירה. כמובן רק כדי שלא ירגיש שאיני מאמין בכל השטויות האלה. לפעמים קשה באמת לאדם מודרני להחזיק מעמד בחברה שכזאת. הנה, למשל, טענו כל חברי ב"שועלי שמשון" שאין אנחנו יכולים להיפגע ושכל אחד החוזר לחיל־הרגלים הפשוט סופו "לחטוף כדור". הם הסתמכו על כמה דוגמאות של חברים שחזרו לחיל־הרגלים

ונפגען. זוהי כמובן שטות, ואיני מאמין בכך אפילו רגע אחד. אמנם גם אני לא רציתי לחזור לחיל-הרגלים וחשבתי שכדאי יותר להשאר על הג'יפים, אבל...

אל תאמינו גם לכל הדיבורים האלה על „הרגשות“. מספרים על חבר אחד שנהרג, שאמר לפני כן לחבריו שהוא מרגיש כי לא יחזור ממקום זה. איני מאמין בהרגשות כאלה. יש להן סיבות פשוטות בהחלט, חוסר שינה, עייפות וכו'. פעם זה קרה גם לי — התנדבתי יחד עם ששה חברים להתפרץ בלילה לתוך ריכוז הסאנקים המצריים, ובדרך היתה לי פתאום הרגשה שאם הפעולה תצא לפועל איהרג. לא התקפנו אותו לילה, ובעצם שמחתי שלא הספקנו לבצע את הפעולה. אך אל תחשדו בי לשוא. כל הדבר נבע רק מעייפות יתרה. חברי סיפרו לכם בודאי על ניצרת-הרימון הנמצאת תמיד בכיסי בשעה שאני יוצא לפעולות. ובכן, זו סתם שטות שלא כדאי אפילו לדבר עליה. סתם מזכרת, ותו לא. אתם רוצים דיקא שאספר לכם בכל זאת? ובכן, פשוט מאד. בראשית המלחמה נפצעתי מרסיסי רימון בתרגיל-התקפה. מישוהו זרק רימון והוא נפל לפני. הייתי אז טירון ירוק, והמפקדים הגבוהים הסתכלו בתרגיל. רצתי ישר לקראת הרימון, והרסיסים פצעו אותי בזרוע ובירך. הענין לא היה רציני ביותר, ואותו חבר שזרק את הרימון בא אלי אחר-כך ונתן לי את הניצרה שנשארה בידו. הוא רצה לנחם אותי ואמר שמעתה אני מחוסן בהחלט מפני רימונידי. כל עוד אשא אתי את הניצרה הזאת לא יפגע בי שום רימון.

לא האמנתי, כמובן, באמונה טפלה זו, אך לא רציתי להעליב אותו ולקחתי את הניצרה. אתם מבינים, זו היתה סתם מזכרת מענינת, לכן תמיד נשאתי אותה בכיסי בשעת פעולות.

עתה תבינו בודאי שאין להתיחס באמון כלשהו לדברי חברי. הם כולם משוגעים המאמינים באמונות טפלות, ועכשיו הם רוצים לגולל אשמה זו עלי, כאותו גנב הרץ ברחוב וצועק: „תפסו את הגנב“. אבל אתם לא תאמינו להם, כמובן.

תסלחו לי, אני צריך להפסיק עכשיו את כתיבתי זה עתה בא המס-

מם שלי ואמר שאנו נמצאים במצב־היכון חמור. יתכן שנצא עוד מעט לסיור.

לעזאזל, היכן הנחתי את הניצרה הארורה
ההיא?

אולם מאחורי הצחק התחבאה בלבי מלאנכוליה איומה. שלום כהן ואני היינו בודדים מאד במשלט. מלבד שנים־שלושה חברים היינו אנחנו הותיקים היחידים בסלוגה. רוב זכרונותינו, בדיחותינו וחיותינו מימים עברו היו זרים לאנשי הסלוגה.

לעת ערב, על בקבוק של קוניאק גנוב או קופסה של פירות, היינו שנינו "מתאספים" באחד הביבאקים הקטנים ומחליפים זכרונות. היו אלה ערבים עצובים מאד. בזה אחר זה הופיעו לעינינו חברינו ההרוגים. נזכרנו בסגנון החיים הנהדר של ימ־הראשית, ברוח החברות הנהדרת של הצבא העממי. בסתר לבנו בכינו על כל אלה.

4 בדצמבר, 1948. מול עיראק־אל־מאנשיה.

הותיקים.

הפלוגה דומה עתה לאגם בו זרועים צוקים בודדים. האגם — אלה החיילים החדשים, אנשי גח"ל. בחורים טובים, לרוב, אך משוללים קיום אינדיבידואליים בולטים. אמנם, מקרוב תבחין שישנם הבדלים ביניהם, שלכל אחד מהם שאיפות ותכונות משלו, אך במרחק מה נראים הם כפני הים — שטוחים ואחידים.

ולעומתם — הצוקים הבולטים למרחוק מעל לפני הים: הוותיקים, בחורים ארצי־סוראליים בעלי עבר קרבי של עשרה חדשים ויותר.

במה מושכים הללו את תשומת־הלב? קשה לאמר. אך בהכנסם לאהל מיד מרגיש אתה: הנה בא משהו. כל אחד הנהו טיפוס מיוחד במינו, שונה מרעהו. אלה הבחורים הסוררים הלועגים למשטר ונוהג, ושהיה הכרח, איפוא, להפכם ברובם למפקדים. יש להם חוש הומור בריא, יש להם "דם", כלומר מידה גרושה של אהבת הרפתקאות, יש בהם כוח־סבל וכוש־רטינה הראויים לקנאה.

אלא, כאמור, אי־אפשר לדבר עליהם בלשון רבים, יש כאן מקום ללשון יחיד בלבד.

*

הנה, למשל, חברי שלום כהן. שלום הוא קבוצ'ניק מאנשי השומר-הצעיר, צבר שבילה את מרבית ימיו במצרים ונהנה שם מהשכלה אנגלית גבוהה.

תשאלו — כיצד נתגלגל אלינו, במקום לפלמ"ח? היו לו, לשלום, שיקולים משלו. תסמכו עליו.

אם תראוהו תחשבו שיצא זה עתה מסרט „קאובויים“ הוליבודי — לראשו כובע אוסטרלי מיוחד במינו, על צוארו קשורה כפיה ערבית משובצת, אקדח פרבלום נהדר, עטור אשפת כדורים, תלוי למתניו וטופח על ירכו תוך כדי הליכה. באיזה מקום „אירגן“ לו גם תיק-מפוח צבאי. אם תפתחוהו תמצאו בו מפה צבאית של אזור... רמלה. אמנם נמצאים אנחנו בחזית הדרום, אך לא עלה בידו להשיג מפה של כיס פאלוג'ה...

תאמרו שזהו שיא השויץ? חכו, טרם שמעתם את סוף הספור. כשיצאנו לאחרונה לחזית החליט שהכלי היחידי המתאים לו הוא — טומי. במחסן נמצא במקרה טומי יפה, והוא ניתן לו. אלא מה? לטומי לא היו כדורים. וכך נמצא שלום אתי במשלט זה שבועיים עם טומי יפה — ובלי כדורים.

אתם מחייכים? זהו צד אחד של המטבע. הצד השני הוא ששלום היה, כמוני, אחד המייסדים של פלוגת „שועלי שמשון“, שאפשר להבר לו בקלות רשימה של חמשים או ששים פעולות קרביות שהשתתף בהן, ושאיש לא ראה אותו מימיו נבהל בקרב או עייף בסבל..

*

טיפוס שונה לחלוטין הוא אריה לנגמן. הוא נמנה על אנשי פלוגתו האגדתית של אריה קוצר, נפצע פעמיים, הועבר ל„שועלים“ ומשם — אתנו — ל„בוקעים“. גופו מכיל כמה רסיסים, ואומרים עליו שכשהוא מתחיל לספר משהו אין מפלט אלא בבריתה. נתנו לו לאריה כיתה של מארוקנים פראיים שכבר „גמרה“ כמה מס-כפים. איש לא האמין שאריה יצליח להשתלט עליה — אין הוא מסוגל לצעוק ולצווח, ופקודותיו מצלצלות כתחנונים כמעט.

למחרת בוא כיתתו למשלט הותקפה על־ידי המצרים, שהתקרבו בהסתער של ואדי עד כדי שלושים מטר. לקראתם יצא, לבדו, אריה, כשהוא נושא בכל אחת מידיו רימון־יד. מאז מצייתת לו כיתתו.

*

באותו יום נשאתי את „שווק“, הוא צבי ברוק, למקום איסוף הפצועים.

על שום מה קוראים לו „שווק“? איש אינו יודע. השם ניתן לו ב„מכבי“, שם היה שייך לאנשי ה„ארזים“.

שווק הוא אחד הוותיקים המעטים החובשים את הכובע הצבאי הרשמי. הוא נראה בו כאיש לגיון הזרים. שפמו מגודל פרע, ופניו דומים, איך שהוא, לפני אינדיאני.

במשך זמן רב היה שווק רץ פלוגתי — עד שנמאס לו הדבר וביקש לעבור לג'יפים. בלילה הטראגי בבית־עפא, עת שיכלנו את אריה קוצר ואת משה ונצובר, היה אתנו.

עתה הלך גם הוא — פצוע מכדור באפו.

*

טיטו שלנו טוען כי השם הזה ניתן לו בנווה־שאנן, זמן רב לפני שהעולם הכיר את טיטו היוגוסלבי. טיפוס שחור — שערות שחורות, שפם שחור, עור שחום.

טיטו הוא סייר — אחד מאותם השוכבים שעות אחדות במקום בודד כדי לרגל את עמדות האויב. אך לא בנקל תזיזו אותו — טיטו אוהב את הנוחיות, ובהיותו סייר לא ברור כל עיקר מי בעצם מוסמך לתת לו פקודות.

יש לו, לטיטו, מושגים ברורים מאד מה נאה ומה אינו נאה לו לסייר לעשות. אין זה, למשל, לפי כבודו להוביל כיתה בלילה ממשלט למשלט. לזה מסוגל כמעט כל אחד, ולשם כך אין מעוררים בלילה ממזנו החם סייר מדופלם.

מה נאה לו, איפוא, לסייר לעשות? על כך ענה עזרא שאשא, חברו של טיטו, אף הוא ותיק מן הותיקים. הוא סיבל ריחוד הלילות

פקודה לעבור מגת אשר מצפון לכיס פלוג'ה למשלט אשר מדרומו. ומכיוון שהדרך מסביב לכיס ארוכה מדי, קיצר לו שאשא את הדרך — הוא הלך פשוט לבדו דרך ה"כיס" מצפון לדרום. וכמובן הגיע בשלום.

*

אלה הצוקים אשר בים — וותיקי הקרבות, שרידים מאותן היחידות המפוארות שבקעו מלב הנוער העברי בראשית המלחמה, שנתנו לנו את השיירות, את „נחשון" ואת פעולת „מכבי".

פעם היינו רבים — יחידים רבים שהצטברו ביחידות־מחץ. בימים ההם היה הפרט יחידה לוחמת בפני עצמו, הכיתה היתה יחידה גדולה והמחלקה כמעט צבא שלם. בימים ההם, לדברי שירו של שילר — „נשקל לב גבר בקרב, נמדד ערכו בשדה".

בינתיים קם צבא אחר, ומהיחידים הרבים נשארו רק יחידים מעטים — חלק נהרג, חלק נפצע, וחלק לא החזיק מעמד.

נשארו הצוקים הבודדים באגם — צוקים מלנכוליים במקצת. ומדי פעם תקום רוח סערה, ובברק הקרב ורעמיו ישקע עוד צוק ועוד צוק, וכל אחד משאיר חלל. כי לאלה אין תחליף.

אחד המעטים שהצליחו לחדור ל„מיסדר הוותיקים" היה ז'ק שק, הולנדי בעל עבר אגדתי. הוא ברח בשעתו לאנגליה, הצטרף כסמל־חובש לקומנדו הבריטי, נפל בשבי הגרמנים, נמלט מידיהם, עבר את כל אירופה עד שהגיע סוף סוף לממלכת הפרטיזאנים היוגוסלאביים. כעבור ימים אחדים כתבתי לו אזכרה...

6 בדצמבר, 1948. מול עיראק־אל־מאנשיה.

החובש ז'ק שק.

אני מוביל לאורך חוט הטלפון. הלילה אפל מאין כמוהו. חשכת ענני גשם מסתירה את הכוכבים.

מפעם לפעם חולף על פנינו כדור בודד. המצרים יורים ללא מטרה מיוחדת כלפי עמדותינו, אך האנשים, שהם חדשים בחזית, מרכינים את הראש. נדמה להם שכל כדור מכוון ישר אליהם.

הוטל עלינו לעבור בשעות הלילה מן המשלט שלנו ל"משלט הגיהנום", הקרוב לעמדות ה"כיס", כדי לעזור לתושביו להתחפר. זיעה חוסכת דם" — כאן נהפכה מימרה זו למציאות אזורית. אך האנשים אינם מאומנים לעבודה, גם לא טעמו עדיין טעמה של הפגזה הגונה. אנשי גח"ל מארצות הדרום, אינם יודעים לסבול ולשתוק כאשר סבלנו ושתקנו עת היינו סירונים, בימי "נחשון" הנשכחים.

הנה — דמות אדם על קו הרקיע. הגענו למשלט. ארבע מאות מטרים מכאן יושב האויב המכותר, המתכונן להתפרצות.

במשלט נערכת התיעוצות היכן לחפור את העמדות החדשות. התקפות האויב, שהתקרב לקוים עד כדי שלשים מטר בשעות הצהריים, הוכיחו את הצורך במערך חדש של הכוחות.

בינתיים אנחנו נשארים בואדי שברכס האחורי וממתינים לפקודות. האנשים, עייפים כתמיד, נשכבים במקום ונרדמים מיד, על אף הקור המחריד. שלום כהן ואנכי מתישבים בצד. מישוהו מצטרף אלינו.

"מי זה?" אני שואל, בחושך אין להכיר פרצופו של אדם.

"אני, ז'ק!"

"מה אתה עושה כאן?"

ז'ק, החובש הפלוגתי שלנו, מסביר שבא אתנו. "בעצם, אין תפקידי להיות כאן, באתי רק לבקור קצר ואחזור אתכם בבוקר. אני צריך להיות ליד המטה כדי לדאוג שענייני התחבורה לפצועים יעלו כשורה".

שמענו רבות על אודות בחור זה. צעיר ממערב אירופה שהעברית זרה עדיין בפיו. בכל זאת הוא נראה כאחד הוותיקים מימי ראשית המלחמה. "בחור עם דם" אמרו עליו, וסיפרו כיצד רץ בשעת הקרב על חולייקאת וטיפל בפצועים במטר האש, תפקיד שהיה לכאורה, מוטל על החובשים המחלקתיים. באותו יום המליצו עליו לקבלת אות הצטיינות.

"מתי נקית לאחרונה את הסטן שלך?" הוא חוקר אותי.

"לפני שבוע בערך", אני מודה לברשת, האמת היא שנוטה אני

לזלזל בסטן שלי — לקחתיו רק למען לא אצטרך לשאת רובה. דוגל אני בדעתם של אלה הסבורים, שמפקד צריך רק לפקד על אש אנשיו, ולא לירות בעצמו. ואילו כנשק אישי לשעת צרה משתמש אני באקדח הקטן שלי — כלי נוח ואהוד שאינו מפריע לתנועה ושאני מוציא אותו מן החגורה אפילו בשנתי, בלילה.

„רק לפני שבוע? אני לא נקיתי את הסטן שלי זה למעלה משבועיים“. ובחבקו את נרתיק העזרה הראשונה הוא מוסיף: „זהו הנשק שלי“.

אני מסתכל בנרתיק — הוא בלוי וקרוע.

„יודע אתה, כשיצאתי לפעולה בפעם הראשונה, היה לי נרתיק יפה ומבריק. כשטפלתי בפצוע הראשון שלי, לא נפתח התיק אלא בקושי, ובינתיים כמעט מת האדם מאיבוד דם“. הוא מלטף את התיק הקרוע. „מאז, חבוב, למדתי לקת. אתה רואה את הקרע הזה? קרעתי כאן את הנרתיק כדי שיהיה לי מקום אליו אוכל להגיע מיד ובלי עכוב.“

הוא מוציא מן הקרע סרט־גומי לחסימת עורקים. „אולם בשעת הצורך איני נזקק לתיק בכלל. את סרט־הגומי אני קושר מסביב לגופי. בתנועה אחת אני יכול להורידו ולהשתמש בו. את המספרים וכמה תחבשות אני מחזיק בקרב בכיס מכנסי, בשעת הדחק אני משאיר את התיק ואת הסטן וזוחל אל הפצוע בלי כל מעמסת יתר...“

נפשי יצאה אליו אותו רגע. הנה אחד משלנו, אמרתי לעצמי בגאווה. אחד הוותיקים — אלה שלמדו את התורה לא בקורסים אלא בבית הספר הקרבי, איש איש ושיטתו, איש איש עם שגעונותיו. לרבים מהם אמונות טפלות משלהם. כל אחד המציא לו טכסיסי קרב משלו, אין שנים שיחבשו אותו כובע, שילבשו אותם מדים.

אינדיוידואליסטים הם הוותיקים האלה, נסיונם הקרבי לא יסולא בפז.

יושבים אנחנו ומספרים בקול עמום ציזבאת — על חובשים שהצטיינו בגבורתם ושלא הצטיינו, על פצעים שונים שראינו, מהם מקומות „טובים“ לכדור ומהם פצעים „מחורבנים“, מה לעשות בחבר הסובל מהלם בשעת קרב, ואיזו צורה של מוות היא היפה ביותר.

על כל זה מדברים אנחנו בשפה עניינית וחסרת רגשות, כספסרים
המשוחחים על שער הבורסה.
לבסוף קוראים לכיתות שלנו. אנחנו מחלקים את העבודה, ממריצים,
מעודדים, מקללים, עובדים קמעה פה וקמעה שם כדי להראות דוגמה,
מטיפים „ציונות“, משבחים ונוזפים. העבודה מתנהלת בעצלתיים,
האנשים רוטנים, אין הם יודעים עדיין לסבול ולחייך.
לפנות בוקר אנו חוזרים למשלט שלנו, כולנו עייפים, ואיננו שמים
לב שז'ק איננו. ברגע האחרון החליט להשאר במשלט הקדומני.
רק אחה"צ נזכרים אנחנו בשמו של ז'ק. אז באה בטלפון הידיעה
שהוא נהרג מכדור צלף בשעה שרץ להגיש עזרה לחבר שנפצע קל...

פרק שביעי

חזית לבנה

אור ליום הרביעי, ה'8 בדצמבר, בשעה 2 אחה"צ נפצעתי בבטני ובזרועי, במרחק של 300 מ' מעמדות האויב בעיראק-אל-מאנשיה, על-ידי צרור של מכונת-יריה בראונינג. אף כי הייתי מוטל במקום שאיש לא יכול היה לגשת אליו בלי שיסכן את חייו סיכון רב, ניצלתי הודות לגבורתו האישית של מפקד-הכיתה אריה לנגמן, אחד הותיקים בגדוד. שלוש שעות אחרי היפצעי כבר שכבתי על שולחן-הניתוח בבית חולים צבאי.

חצי השעה בה התפתלתי בכאבים על הארץ — מבלי שאדע מה עוללו הכדורים לאברי הפנימיים, אך בדעתי היטב כי אין כמעט אפשרות להוציאני מן המקום — היה האיום בחיי. אולם ברגע שהגעתי לבית-החולים הייתי בטוח שחלפה הסכנה. רק אחרי-כן נודע לי כי הרופאים — ומשפחתי — דאגו לי במשך שנים עשר יום. במשך כל אותם זמן לא פעלו מעי, וכמוכן שלא אכלתי ולא שתיתי.

מאחר שלא איבדתי את הכרתי אף לרגע, היתה לי באותם הימים שהות מספקת להרהר על המלחמה כתופעה אנושית. היא לא מצאה חן בעיני.

*

איש לא יבין את המלחמה כאדם ששכב בבית-חולים צבאי, ולא דוקא בגלל סבלותיו האישיים שלו. כאביו של אדם נשכחים. אך ישנן תמונות שאינן נשכחות לעולם.

הנה תמונה פשוטה שיש בה לזעזע גם את האדם השלוו ביותר: הרופא הראשי קיבל מברק "סודי" כי הלילה עומדת להיערך פעולה גדולה. הוא עובר ממיטה למיטה, מברר את מצב החולים ומעביר את כל שאינם "מקרים קשים" למחלקות אחרות או לבית-הבראה. בעקבותיו באות האחיות העורכות את המיטות בסדינים לבנים. נקיים. והמטות מוכנות — מחכות לאותם הבחורים שעודם בריאים ושלמים ברגע זה, שעודם צוהלים את צהלת החיים והבריאות, ושכעבור שעות אחדות יהיו... "מקרים".

*

במשך שלושה שבועות לא כתבתי אף שורה אחת. שכבתי על גבי במיטה, כמעט ללא תנועה, ולא היתה לי כל היעסקות פרט להרהורים על החיים. בתום תקופה זו שכנו כאבי, אברי חזרו לפעול קמעא קמעא. חזרתי לכתיבה.

צורר כדורים.

קרוב לשעת הצהריים קיבלתי פקודה לבחור בארבעה מאנשי כיתתי ולהחליף את הכיתה שתפסה בבוקר את „משלט הגיהנום“.

אותו משלט היה מעין גבעה נמוכה. העמדות השתרעו לאורך מאה מטר ויותר, והיו חשופות לחלוטין לעיני האויב, שהתחפר היטב במרחק של 300 מ' בלבד. המשלט לא היה תפוס באותה שעה, אך מפעם לפעם נשלח לשם כוח קטן לצרכי הטעיה.

האיר לנו המזל יגלינו בראן־קארייר „מחוסר עבודה“. העמסנו עליו את הנשק ונסענו עד למשלט. שם השארתי את האנשים בואדי קטן שברכס האחורי ועליתי על המשלט. רצייתי לסייר בעמדות, לעמוד על הסכנות ולשקול לאורן את חלוקת האנשים בעמדות.

למעלה מצאתי את חברי אריה לנגמן, מפקד הכיתה שבאתי להחליפה. יחד רצנו מעמדה לעמדה, ובקיצור נמרץ הסביר לי את המצב. הנה עמדת הפיקוד ההטלפון. אני בודק את המכשיר — יש קשר. הלאה. שם עמדת המקלע. אנחנו רצים לאורך תעלת הקשר העלובה. עמקה 30 ס"מ לכל היותר. אין טעם לזחול — הדבר יארך שעות. אין ברירה אלא לרוץ ו„לקחת שאנס“.

תק־תק־תק־תק. אני מרגיש משהו חם בבטני. אני נופל לתוך תעלת הקשר.

„נפצתי!“ אני צועק.

אריה נפל אף הוא. לרגע נדמה שגם הוא נפצע.

הוא זוחל לקראתי. לא נפגע.

„איפה?“ הוא שואל.

אני מצביע על הבטן. הוא פותח את המכנסים, מוציא מכיסי את התחבושת האישית, שם אותה על הפצע. חור גדול שותת דם מימין לקיבה.

רק עתה אני מרגיש ששרוולי רווי דם חם. הוא מסיר את הבאטל־דרס וחובש גם את הפצע בזרועי.

אריה קם וקופץ אל הטלפון. מיד מטרטרת מכונת היריה מחדש. כדור עובר את מעילו ואינו פוגע בו.

הכאבים נוראים, איני יכול לזוז. אך ההכרה צלולה. רעיון אחד מנקר בה — כיצד יוציאו אותי מכאן?

אנשי רחוקים, רק אריה נמצא בקרבתו ודבר אחד ברור, ברור עד כדי זוועה — במקום הזה, הגלוי והחשוף לאויב, ייהרג כל אדם שיתגלה, ואין גישה בהסתר.

איני יודע מה מהות הפצע. אולי אמות? משונה שברגע זה איני נבהל מן הרעיון. ההכרה שאי־אפשר להוציאני מן המקום עד רדת הלילה מילאה אותי יאוש.

אני מתחיל לצעוק, הן מתוך כאבים והן מתוך יאוש. הדבר מקל עלי איך שהוא. צץ בי הרעיון הילדותי שאם אצעק אשפיע על משהו למצוא דרך להוציאני.

אריה חוזר אלי בזחילה. „איפה הגיפ?" אני שואל אותו בקול מיואש. נדמה לי איך שהוא שהגיפ יוכל להציל אותי.

„הוא כבר בא. טלפנתי למטה!" מנחם אותי אריה. הוא מנסה להשכיב אותי על גבו ולזחול. הכאבים הם כבדים מנשוא. הוא מרפה ממני.

„אל תקום!" אני מפליט. „יהרגו אותך!" אך אריה הוא אחד הוותיקים. פעמיים נפצע. בחור שסט שגילה לא פעם אומץ־לב מפליא.

הוא קם ורץ אחורה. המכונה מתקתקת. אני ממשיך לצעוק. הזמן נראה לי כאינסופי. אני מתפלא שלא מתי עדיין. ובכל זאת, אי־שם במעמקי הלב מנקרת אמונה מסתורית שאחיה. אריה חוזר, ואתו אנשי שנשארו ברכס האחורי. הם טירונים חזו הפעם הראשונה שהתקרבו עד כדי כך לאויב. הם מסתכלים בי, ובפניהם חרות הפחד לגורלי. באופן פתאומי אני מרגיש שהם אוהבים אותי. הם מסכנים את חייהם כדי להוציאני.

הם תופסים ברגלי ובידי ומתחילים לרוץ אל הרכס האחורי. הכאבים הם איומים. אני נאנח. איני רוצה לצעוק בפניהם.

איך שהוא אנחנו מגיעים אל הרכס האחורי. שם מחכה ה"בראן" קארייר". מעמיסים אותי עליו. אחד האנשים עולה ושם את ראשי בחיקו. אני מחזיק את ידי על התחבושת שעל בטני, לבל תפול. אנחנו נוסעים. המכונה קופצת ומתנדנדת כסירה. הכאבים מתגברים. אני מתחיל לצעוק שנית.

במשלט המטה מחכים כמה בחורים. באופן מטושטש אני רואה את פניהם המודאגים. שעה שהם מעמיסים אותי על הג'יפ של העזרה הראשונה.

הנסיעה אל תחנת האיסוף היא גיהנום. דרך העפר רעועה, מלאה חורים ובלטות, והג'יפ קופץ כשכור.

נדמה לי שגופי מתרסק. אני צועק.

"אנחנו כבר מגיעים!" מרגיע אותי החבר המחזיק את ראשי. אך הנסיעה נמשכת.

סוף סוף מופיע האוהל של תחנת האיסוף. מכניסים אותי ומשכיבים אותי על מיטת־ניתוחים. רפאל, החובש של הגדוד, חותך את בגדי. הוא מסתכל בפצעים וחובש אותם כראוי.

"זה כלום" הוא אומר לי בטון של בטחון. "בעוד חודש תחזור אלינו". אני יודע שהוא אומר זאת לכל פצוע קשה. כמה עשרות פעמים הבאתי לו חברים פצועים! אך בכל זאת מרגיעים אותי הדברים בצורה מוזרה. חזרתי להיות ילד — אני רוצה להאמין, ואני מאמין. "תן לי מורפיום!" אני מתחנן.

"כבר. אני נותן לך!" הוא ניגש אלי ונותן לי זריקה.

הכאבים אינם נפסקים. איני מאמין לו שנתן לי באמת מורפיום. מכניסים אותי למכונת אמבולנס. אחד החובשים נכנס ויושב על ידי. מתחילה נסיעת־תופת. אנו נוסעים בכביש בורמה שנבנה על־ידי המצרים. הללו לא הספיקו לסיים את הסלילה, ועתה הדרך נמצאת במצב איום מרוב שימוש. המכונת המשוכללת קופצת כמטורפת, ועם כל קפיצה מתגבר הכאב.

"יותר לאט!" אני מתחנן.

הנהג, ידידי מאז, מאט את המהירות, אך כעבור רגעים מספר הוא

חוזר למהירות הקודמת. הוא יודע שהוא גורם לי כאבים. אך הוא גם יודע שחיי תלויים במהירות שבה אגיע לבית החולים. אין סוף לדרך האיומה. בכל רגע מרגיע אותי החובש שהנה הכביש, אך איני מאמין לו עוד. הקפיצות נמשכות. סוף־סוף מופיע כפר עיראק־סואידאן. כאן מתחיל הכביש. הקפיצות מתמעטות. הכאבים שוככים. אנו נוסעים בדרך המלך. כמה מאות פעמים נסעתי בכביש זה, תוך שירה והחלפת צ'יזבאת?

בזה אחר זה מופיעים ונעלמים הכפרים המוכרים. הכאבים באים ונעלמים מדי פעם. אני נעשה אדיש. הגה הסיבוב, בית החולים קרוב. עוד דקות אחדות. המכונית נעצרת. בחוץ מתלחשים. הדלת נפתחת וחובשים עטופים לבן מוציאים את האלונקה.

בחדר המיון משכיבים אותי על מיטה. אחיות לבנות באות והולכות נשקט, חובש שואל שאלות. רוחצים אותי, מגלחים את סביבת הפצע, מסירים את בגדי הגזורים.

„עוד מעט ינתחו אותך“ אומר החובש. „יש לך מזל. הרופא שלנו נהדר, מומחה לפצעי בטן. בעוד שבועיים תהיה בסדר“

איני שומע את דבריו. שקט מורר ירד עלי, שלוה המרגיעה את חושי. הצגה זו של יעילות שקטה, של בטחון ותכליתיות, משרה עלי אוירה של בטחון ואמונה.

האחות מתקרבת כשבידה זריקת ההרדמה. אני עוצם את עיני. המלים האחרונות שאני שומע הן — „תעבירו אותו אחרי כן למיטה מס. 23“.

את מלחמתו בפצעיו לוחם הפצוע לבדו. הרופאים והאחיות ממלאים את תפקידם העילאי ומחוללים לפעמים פלאים. אך המכריע האחרון הוא הפצוע עצמו — בכוח רצונו תלויות תוצאות המאבק. מכאן ההתרגשות בה מקבל הפצוע כל סימן חיים „מבחוץ“, כל ביקור של חבריו לנשק, של ידידיו וקרוביו, ולא תמיד יודע המבקר מה עוים רגשי־התודה שהפצוע חסר־הישע רוחש לו.

קופסת שוקולד.

מאותו יום שכדור חודר־שריון של מכונת־יריה מצרית חשב אותי בטעות לטנק מוסווה ומצא לו מקלט בבטני, אסרו עלי הרופאים את האכילה. כתחליף תקעו לי מחט לתוך הרגל וחברה בצנור ארוך למיכל מים וסוכר ענבים. בצורה זו „סעדתי“ רק סעודה אחת ביממה. היא נמשכה 24 שעות.

קרובי וידידי החלו לבקרני, עמדו מסביב למיטתי במאמץ־שוא לגלות מעט אופטימיות ולהסתיר את מבוכתם, והייתי נאלץ לנחם אותם שאחרי ככלות הכל לא מתי עדיין ואף איני חושב לעשות צעד פזיז כזה בעתיד הקרוב...

באחד הימים בשבוע הראשון ביקרה אצלי ידידה. אחרי שנרגעה מן ההלם הראשון והתרגלה למראה פני, הסברתי לה את מהות הצנורות השונים שקשטו את גופי — האחד המעביר לי את „ארוחת הבוקר“ — מבלי להטריח קיבה ומעים, והשני, המחובר לאפי כחוטם של פיל, מטרתו להריק את קיבתי ממיציה. שוחחנו על הא ועל דא, על מכרים ומכרות, תארתי לה בפרוטרוט את הארוחה שאני חושב לאכל בהבריאי (לפחות תריסר מנות), וגם את אשר אחוש בשעה שאשתה את הכוס הראשונה של בירה קרה. וכל אותה שעה הסתכלתי במבט מלנכולי במקצת בצנצנת של מים וסוכר־ענבים שהתנדנדה מעל ראשי.

בסופה של השיחה הסמיקה במקצת הוציאה מארנקה חבילה קטנה — קופסה של שוקולד. הסתכלתי בה במבוכה — ברגע זה היה שי זה עלול להועיל לי ככוסות רוח למת. וידידי מידד שיף, אשר יש לו כשרון נדיר לאמר את הדבר המרגיז ברגע המרגיז, ושצץ כמובן בשעה הנכונה, שאל אותה בחיוך זדוני — „האם את רוצה לגרות את התאבון שלו?“

החברה הצעירה הסמיקה עוד יותר, ודמתה לעגבניה טריה (משום מה שהה דמיוני כולו בעולם המזון). היא מלמלה ששכחה כי אסור לי

לאכול, וכי אוכל לחלק את השוקולד לאחיות. כדי להוציא אותה ממבוכתה חייכתי חיוך של הכרת תודה, נטלתי את השי מידיה ואמרתי: „מעלש, עוד יבוא יום ואוכל גם את זה...”

אורחי הלכו, והכאבים הרגילים באו. החזקתי את קופסת השוקולד בידי והסתכלתי בה ארוכות. היא היתה עטופה בנייר שקוף ומקושטת בטעם. היה בה משהו מגרה. ותוך כדי הסתכלות חל בי שינוי מוזר.... אדם שנפצע קשה עובר שלושה שלבים.

בשלב הראשון הוא אפאטי לחלוטין, אדיש לכל — פרט לכאביו. הרופאים והאחיות עושים בו כרצונם.

בעבור הפציע את המשבר, הריהו נכנס לשלב השני. הוא מתחיל להתעניין בסביבתו, אלא שהוא מגלה בה בעיקר את חסרונותיה. איך הוא מרגיש את עצמו עדיין בטוב, והדבר משתקף בהשקפת עולמו. השלב השלישי הוא שלב ההבראה. העולם מתחיל להיות סימפאטי, והאחיות הופכות כולן חמודות ויפות. יש תיאבון. בקיצור, כוחות החיים שופעים...

אותה קופסה קטנה של שוקולד חוללה בי את התמורה המסמנת את המעבר משלב א' לשלב ב'.

עד לאותה שעה הייתי אדיש לחלוטין כלפי החיים. עולמי הצטמצם במיטתי, הרופא ש„עינה” אותי פעמיים ביום והאחיות ששמרו ליד מיטתי במשך 24 שעות ביממה. לא העזתי להאמין שאברי שוב יפעלו ביום מן הימים כראוי.

והנה, בהסתכלי בקופסת השוקולד נולד בי פתאום הרצון. „לכל הרוחות”, אמרתי לעצמי, „יבוא היום ואוכל אותה!” וכך, במקום לחלק את השוקולד לאחיות או לשכני קטוע הרגל, שמתי אותה במגרה שלידי.

קופסת השוקולד היתה לי לסמל. היא סימלה לי את הכל — את הבריאות, את הבית, את תל-אביב, את החיים התוססים אשר ביום מן הימים אחזור אליהם. מדי פעם הייתי מוציאה מן המגרה, מסתכל בה וחולם חלומות.

כשברעיים וחצי אחרי היפצעי החליט הרופא כי הגיעה שעתם של

קיבתי ומעי לפעול. לרוע המזל סברו הקיבה והמעיים אחרת. החלה מלחמה עקשנית ביניהם ובין הרופא. הלה השתמש באמצעים שונים ומשונים, ניסה בצורה זו ואחרת, ולבסוף, כעבור שלושה או ארבעה ימים, האירה לו ההצלחה פנים. המעיים התפורים והמטולאים החלו לגלות סימני חיים.

באותו יום הוצאה המחט מתוך רגלי, ובטקס חגיגי הובאה לי ארוחה אמיתית. אמנם, היתה זאת רק דיסה וביצה רכה, אך בעיני היתה זו מנת מלכים.

עבר שבוע. סיבוכים שונים שיחקו בעקומת החום שלי, והשוקולד עוד נשאר בגדר חלום. אך הנה הגיע היום הגדול ועל המגש הופיעה פרוסת הלחם הראשונה. והפעם לא היתה זאת טעות של אחות עייפה — באמת ובתמים הותר לי לאכלה.

מכאן התקדמו הענינים בקפיצות. הותר לי לשבת, הותר לי לפסוע פסיעות אחדות, והנה ביום בהיר אחד הופיעה על המגש חתיכת שוקולד. חתיכה קטנה אמנם וצנועה, אך שוקולד אמתי ובלתי מזויף. למחרת, עת הייתי לבדי בחדר (חברי זולל-הרסיסים נחר בקול) הוצאתי את הקופסה מן המגרה. הסתכלתי בה לרגע קט, ואחר כך פתחתי בחרדת קודש את עטיפת הניר השקוף. הסרתי את המכסה. פרוסות השוקולד היו עטופות בנייר צבעוני. החלטתי לאכול פרוסה אחת. אך באיזו לבחור? אסור לי לאכול אגוזים או שוקולד מעורב בקוניאק.

עצמתי את עיני והוצאתי חתיכה אחת. הסרתי את הניר. השעה הגדולה הגיעה. רק לרגע קט הססתי. בתנועה של כהן העוסק בפולחן דתי מקודש הרמתי את היד ושמתי את השוקולד בפיו...

בבית החולים נבחנת גבורת האדם מבחן סופי. בקרב עוד יש לו לאדם במה להיאחז: חברים הלוחמים לצדו, הרגלי-לחימה שרכש באימונים, האמון במפקדיו. אך מי יכול היה לעזור לשכני אבנר דוידסון, איש ראשון-לציון, ששכב ללא תנועה במשך ארבעה חדשים, כשכל גופו מכוסה פצעים איומים, תפרים של ניתוחים וסימני-זריקות? מי היה יכול לאמץ את רוחו של אותו

איש אצ"ל אלמוני ששכב מרלי, התענה בצמא איום עד שהוצא לניתוח...
ולא חזר?

האנשים שעברו מבחן זה הם הגיבורים האמתיים של המלחמה. גבורי
הסבל והכאב, מלחמת האדם הבודד עם גופו הפגום.

3 בינואר, 1949. ב"ח צבאי מס' 8.

גבורה על רגל אחת.

שכבתי בחדר סמוך ולא ראיתי את פניו. אך את צעקותי שמעתי
היטב — הן העירוני משנתי באחד הלילות, כשבווע אחרי היפצעי.
„הוי, יצחק, עזור לי!... מה אעשה... הוי הרגל שלי, הרגל שלי...
מה אגיד להורי... מי יפרנס אותם עכשיו...”

האחות לחשה באוזני שזהו תכלן שקטעו לו רגל ואת רוב אצבעות ידיו.
כעבור יום העבירוני לחדרו. הוא היה מדוכא ואי אפשר היה
להשפיע עליו בדברי הטפה. ידיו היו חבושות היטב. והוא לא ידע עדיין
כי נקטעו אצבעותיו.

מדי פעם, בגבור כאביו או יאוש, היה מתחיל לצעוק. שמתי לב,
שלא קרא אף פעם להוריו, אלא ל„יצחק”. הדבר היה משונה בעיני.
כי מנסיוני ידעתי — הפצוע, וביחוד הפצוע קשה, חוזר לילדותו.
הוא שוכח את יחידתו וחבריו, ומתגעגע למשפחתו. גם אנכי, שלא
הצטיינתי מעודי בתכונות משפחתיות חזקות, חשבתי בימים הראשונים
בבית החולים רק על הבית.

מי היה יצחק מסתורי זה, „הקצין שלו”, אשר אליו זעק משה בשעת
צרה? באחד הימים הופיע — והנה אינו אלא מדריך-החבלה שלי
מאז, איצ'ה.

בחור מיוחד במינו היה איצ'ה זה. אחד מטיפוסי ה„וותיקים” אשר
לא תרבה לפגוש אותם כיום. שויצר, בלופר, „משוגע”, מוכן לכל
מעשה-קונדס. חבר שאפשר לסמוך עליו באש ובמים. בשעורי החבלה
שלו היה מפוצץ לפתע חתיכת צ'דיט או חותך גדר במוקש בונגלה,
ואם התקוטטת אתו ביום מוטב היה לך להתקרב בערב אל מיטתך
בוהירות — עלול היית למצוא בה מוקש-סרק.

יצחק היה בעל רגל מלאכותית. תוך הכרה חטופה לא היית מרגיש בכך — הוא נהג במכונית (כמובן כמו משוגע) דילג גדרות והצטיין במעשי-חבלה נועזים עד שהגיע למעמדו הנוכחי של קצין-חבלה בגדוד לוחם.

„מה אעשה?" התיפח שכני, „מה אעשה בלי רגל? איך אפרנס את הורי? זה עתה באו לארץ, מה יעשו בלי עזרתי? הוי, מה אעשה?" „אל תתיפח כמו תינוק!" צעק אליו ישקה בתרעומת מעושה. „הבט עלי — יש לי רגל אחת. מה חסר לי?" לא שמעתי מימי את איצ'ה מזכיר את העובדה שחסרה לו רגל. בנוכחותו גם לא היו רומזים על כך. „אני נהוג באוטו — ראית בעצמך. הפצע ירפא, יסדרו לך רגל מלאכותית, ותוכל לעשות את הכל".

הפצוץ לא שוכנע.

„שמעו!" הוסיף ישקה. „אנחנו כאן צבא. כולנו חברים. האחד דואג לשני. נדאג גם לך. תראה, מחר תבוא כל הכיתה!"

למחרת באה הכיתה: שמונה חבלנים. איצ'ה היה בראשם, והם נכנסו בזה אחר זה והצטופפו מסביב למיטה. בעיקר דיבר איצ'ה — האחרים הסתכלו ושתקו. ככל חייל בריא המבקר פצוע, העיקה עליהם הכרת-אשמה מחרה, כאילו אשמים הם בבריאותם.

„אתה רוצה שנודיע למישהו?" שאל איצ'ה.

„אל תודיע להורים! רק לאחותי..."

„סמוך עלינו!" אמר איצ'ה ורשם את הכתובת.

אולם המכונה הצבאית דרכיה מסתוריות. יש קצין סעד, יש כתבות רשומות של „קרובים שיש להודיע להם במקרה של..." וכך בערב אפל אחד, שעה שנמנמתי במיטתי אחרי התקפה של כאבים, הופיע בחדר יהודי כבן חמישים, בעל פנים מקומטים וחרושים ועל ראשו כובע-עור בעל מצחיה, כדוגמת העגלונים באירופה, בלרית אשה יהודיה טיפוסית, קטנה, שמנמנת, לבנת שער.

נראה שההורים לא ידעו כלום. רק עתה, במסדרון, הסבירה להם האחות את מצב בנם. ההלם הראשון טרם עבר.

הבן רצה לבכות, אך התביש בפני האב, גם לא רצה לצערו. האב

רצה לבכות, אך התביש בפני הבן ולא רצה לדכא את רוחו. ורק האם לא יכלה להתאפק — מפעם לפעם הפנתה את ראשה ומחתה את הדמעות, ובעיניה השאלה הנצחית והאילמת של אם החייל: „אלוהים, למה דוסא בני?”

„אל תדאגו,” ניסה הבן לנחם באידיש, „יסדרו לי רגל מלאכותית ואז אהיה נהג...”
„ומה עם הידים?”

„בידים אין לי כלום, רק איזה פצעים שחבשו לי.”
„אל תדאג לשום דבר,” אמר, וקולו כאילו נשבר, „אנחנו נדאג לכל. מהיום נדאג לך כמו שדאגנו לך כשהיית ילד. לא יהיו לך עוד שום דאגות. אנחנו כבר נסתדר.”
הם הלכו. הבן הפנה את ראשו אל הקיר, ולא ראיית את פניו. ידעתי שבחוץ בוכה האב.

הזמן עשה את שלו. משה החלים לאטו, כאביו עברו, תיאבוננו חזר. שלוש פעמים ביום הביאו לו ארוחה שמנה, והאחות האכילה אותו. ואילו אני, שזה השבוע השלישי הוזנתי הזנה מלאכותית, עקבתי במבטי אחרי כל נתח שנעלם בפיו.

הוא סיפר לי את סיפורו — סיפור פרוטאי... פירוק מוקשים ליד מושבה עברית, תרשים בלתי־מדויק, מוקש מונ"ר מחובר לפתיל רועם, התפוצצות...

כעבור ימים אחדים עבר ממחלקת המקרים ה„קשים” למחלקת המחלימים. משהותר לי לקום הלכתי לבקרו. התחבשות הוסרה מראשו, וצלקות אחדות קשטו את פניו.
„איך מרגישים?”

הוא מחייך. מחייך באמת ובתמים. „בסדר, כבר אין לי כאבים. והרופא אומר שהפצעים מתקדמים.”

„הידיים?” לא ידעתי אם כבר סיפרו לו.
צל עבר על פניו, אך נעלם מיד. „אתה יודע, הורידו לי כמעט את כל האצבעות... אך איך שהוא אסתדר כבר...”

אני מסתכל בפניו — פניו האהודות של צעיר בן 20. לפני חודש
צפה לקראת חיים שהיו כולם הרפתקה אחת גדולה. לקראת מה צפה
עתה, צעיר זה אשר חייו לפניו?

מחשבה עוברת במחיי — אילו חיים תכין לו האומה? האם
תשלם לו כגמולו? האם ישנו בכלל גמול לקרבן כזה?

אני זוכר ספרים על מלחמת העולם הקודמת, על נכי המלחמה.

באיזו מהירות שכחו הבריות! ואנחנו, האם נשכח גם אננו?

...שוב במחלקה. שם מתנהל ויכוח סוער. על מה מתווכחים? מי
מאושר יותר, באופן יחסי — זה אשר קטעו לו רגל, או שתי רגלים,
או יד אחת. נערך מעין לוח של דרגות: יד אחת חשובה יותר משתי
רגלים, וכו'.

חשבון אכזרי. ושוב אותה שאלה המנקרת במחיי — התזכור
האומה? היזכרו מאות האלפים המהווים את האומה? היזכור האזרח,
אשר הודות לאלה הוא חי בבטחון?

כחמשה שבועות אחרי הפצעי הועברתי לבית־הבראה. פגשתי בי רבים
מידדי הוותיקים בחטיבה. שמחנו על פגישה זו שמחה אמתית ולבבית —
ידענו כי מול רב היה לו לכל אחד מאתנו אשר סיים שנה בחזית והוא חי,
ולא נקטע אבר מאברי גופו.

10 בינואר, 1949. בית־הבראה.

מוחל ה"עקומים".

הם יושבים במעגל גדול, בחדר התרבות של בית ההבראה —
אלה אשר הזארגון הצבאי קורא להם בתואר הציורי "עקומים".
חלקם חולים שהבריאו, חלקם קרבנות של תאונות דרכים, וחלקם
פצועי־קרב.

ערבוביה רבגנית — רגלים חבושות גבס, זרועות משותקות, צעירים
לבושים הדר, אשר רק הבאים בסודם יודעים אל נכון היכן פצעם,
בחורות עליונות מעטות, שהחלימו ממחלות מסתוריות שונות, ובפינה
משלהם, האריסטוקרטיה של המקום — פצועי־בטן ומגות־חֵי־אולקוס,

החיים על דיאטה מיוחדת ואשר האחות של המוסד דואגת להם דאגה קפדנית.

הם יושבים ונהנים. אחד משלהם מגן ג'או על מסרק שבור, ושני מלווה אותו בקולות זרועה שונים, חיקוי גאוני לתרבות אמריקה החדשה. הם מתגלגלים מצחוק, צחוק רועם, שופע, בלתי־מעושה.

ובכל זאת, מאחורי צחוק זה חברי עולם שאינו מצחיק כל כך. רבים מאד מבין הצוחקים לא יחזרו לעולם למצב בריאותם הקודם. רבים מהם ישארו צולעים, רבים מהם לא יהיו מסוגלים לעולם לעבודה גופנית, ורוב רובם לא יחזרו עוד למשפחתם הלחמית, לגדודם.

אך בכל זאת, טבעו של האדם הוא להתרגל לכל מצב. והחיים נמשכים. והצחוק שופע וצוחק גם עמי, זה ילד הטפוחים שלנו, עמי בן ה־17, איש הפלמ"ח מלוחמי הנגב, אשר רימוני־יד גרמני הוציא את עינו השמאלית וקטע אחדות מאצבעותיו.

מישהו, הנשען על מקל, מציץ לשיר שירים מכל העולם ומוזמן בקשות. מיד מתעוררת מקהלה מחרישת־אזניים — זה רוצה אידיש, זה מבקש התגרית, אחר מעדיף רוסיית, ומובן מאליו שהדוגלים בצרפתית, בספניולית, ביוונית ובבולגרית — אף הם אינם סימנים את ידם (או את פיהם) בצלחת. המיעוט הדובר אנגלית, מתוך הסתייגות אנגלו־סאכסית טיפוסית, נמנע מלהציג את תביעותיו בפומבי.

ה"זמר" משתדל לספק את דרישות ה"קהל". שיריו קופצים על גבולות ומרחבים, ומפעם לפעם מתפשט חיוך רחב של הנאה וסיפוק, פעם בפינה זו ופעם בפינה אחרת. ביחור מעוררים התלהבות השירים באידיש. כה רבים הם אשר באו לא מכבר מארצות החושך, והמנגינות מזכירות להם זכרונות.

בפינה יושבים ה"ארצי־ישראליים". מנגינות רבות נשמרות בליבם. אך קולם לא נשמע כמעט במקלות הערב. הסיבה — "ה", "ד", ו"ב־7". פרושן של אותיות מסתוריות אלו: דרגת־בריאות שהיא היא ה"עקמומיות".

אני נעשה מלנכחלי במקצת, מין מצב־רוח משונה שאינו מכאיב לי, אך משרה עלי אווירה מיוחדת. אני נזכר בערבים אחרים, בחדרי־

תרבות אחרים, בקהל צוהל של נוער עברי, במקהלה אדירה וצעקנית
במקצת של שירים עבריים, ואף כי הבדיחות של היום, ו"המספרים"
של היום, אינם שונים כל כך מן הבדיחות וה"מספרים" של אז, הרי
בכל זאת שונה כל כך האווירה.

וכרגיל, הזכרונות מעלים דמויות של בני־אדם. מי חיבר אז אותה
פארודיה על מסדר־הבוקר? מי חיבר את השיר על ציד־התרנגולות
בדיר־מוחיסין? מי הציג אתי את ה"סקטש" על חובת־ההצדעה? מה
קרה לבחורים אלה? איים היום? ואיה כל אותו קהל צוהל של נוער
בן־חורין, זה שכה היטיב לצחוק מעצמו ומכל סביבתו, גם כשאותה
סביבה לא היתה מצחיקה כל כך?

"התכנית" הסתיימה. החברים רוצים לרקוד. הם רוצים, כמובן,
ברקודים "סלוגניים". אך הנה "פאנצ'ר", מאותם ה"אסונות" העלולים
לקרות בבית הבראה. ה"פסנתרון" הקודם שלנו הבריא ונעלם, ופסנתרון
חדש טרם הופיע באופק. גם הראדיו כאילו להכעיס, שופע נאומי
תעמולה ותסתה בכל השפות, ואילו מנגינות ג'אז אין. מה לעשות?
יש רק פתרון אחד — מפוחית־הפה. אלא מה? מגנן אמתי על כלי
נאצל זה אינו יכול להתחיל בריקודים סלוגניים. דמו זועק לריקודי־עם.
ובכן — פולקה. החברים מסתכלים זה בזה. ניכרת מבוכה. לבסוף
קם זוג אחד. אחר־כך עוד אחד. כעבור דקה רוקדים ארבעה זוגות —
שנים מבין המבריאים ושנים מבין נערות הקבוץ הצעירות
שנודמנו למקום.

הלב מתפלק. נוכחים קרוב למאה וחמשים איש, רובם צעירים,
כמעט כולם חיילים. האמנם אין ביניהם יותר מארבעה יהודעים
לרקוד פולקה?

הארצי־ישראליים קרובים לבכי. הם רוצים לקפוץ לתוך המעגל
ולהראות פולקה אמיתית מהי — אך אותו "ד" ארזר כובל את
הרגלים כשרשראות.

סאנגו. מיד קמים רבים. השטח בתוך המעגל מלא וגדוש. את
הסאנגו יודעים כולם — פולנים, בולגרים, ואנגלוי־סאכסים.
השעה מאוחרת. האחות מאיימת בהוצאת פקקי החשמל. ועם

האחות אין להתווכח.

בעל המפוחית פותח בהורה. כעשרה מאנשי הגח"ל חובקים זה את זה בחגיגות רבה ומתחילים לנוע. אלא שמתברר כי אין דעה אחידה על כללי המשחק. האחד רוקד ימינה, השני שמאלה, והתוצאה היא התנגשות. מסביב צחוק. הרקדנים מסתלקים בבושת פנים. זה יותר מדי. את זה אין לסבול. מבט מזועזע חולף ביני ובין יהושע הארוך, איש נתוח האולקוס. שנינו עקומים מן הסוג העקום ביותר. מבט חשדני מסביב — האחות איננה.

אנו מתפרצים ללב האולם. בעל-המפוחית הסתלק כבר. אין דבר. עוד יש שירה בפינו. נוצר מעגל — הדוגמה מגרה. ארבעה, ששה, שמונה „עקומים“ מצטרפים.

„הבה נצא במחול, הבה נצא במחו—ו—ו—ל...“

הכתפיים נעות אנה ואנה. הרגלים תקועות במקום.

„הבה נצא במחול...“

המעגל זו לאטו. יותר מהר. הרגלים כושלות. אין דבר. מימיני צילה הג'יג'י, ממולי יוכבד הבלונדית, הרקדנית חולת-הטיפוס. משהו דוקר בבטן. לעזאזל הבטן, סבלתי ממנה מספיק, לכל הרוחות. המעגל קופץ, מסתובב, כמעט כמו בימים הטובים. שכרון-ההורה אוחו בנו. עוד נראה להם הורה ארצישראלית מהי, אפילו עם „ד“ וחור בבטן. אנחנו עקומים? בואו והסתכלו אם אנחנו עקומים ברגע זה. הבלוריות מתפרעות. העולם מתחיל לרקוד...

פתאום אני נאחו במשהו. משהו מושך אותי אחורנית. מבט חטוף אחורה — לכל רוחות השמים, — פניה של האחות. מאבק של רגע, נצחון מכריע לאחות. אני עוזב את המעגל.

אולם זה נעצר מעצמו. ה„עקומים“ עומדים ונושמים בכבודות, תקופי סחרחורת.

האחות כועסת. כמו ילדים קטנים, היא אומרת, לרגע מסירים מהם את העין וכבר הם קופצים כמו עזים. מוכנים להקריב את בריאותם בשביל כמה שניות של שגעון. כאילו לא ידעו שיש להם חורים פתוחים בבטן...

אך אנחנו „מבסוטים“ — „מבסוטים“ יותר משהיינו מאז נסגרה מאחורינו דלת בית החולים. התנקמנו ב„ד“ ובכל העקמומיות הארורה. „הראינו להם, אה?“ אומר יהושע, ומתנדנד במקצת. פניו חיוורות. „רעוד איך...“ אני עונה. אך למען הזהירות אני נאחו במשקוף הדלת.

מבית־ההבראה „ברחתי“ העירה לשעות אחדות. הנסיעה לא היתה נעימה. גופי טרם התרגל לזעזועי הנסיעה וכאב לי. אך הגרוע מהכאב היה מקרה קטן שקרה לי, ושתארתיו בצורה סיפורית כדי להעמיד את הצבור על בעיה שאינה פחות־ערך.

20 בינואר, 1949. בית־הבראה.

צעיר חפרי־נימוסים.

הוא ישב באוטובוס המחבר את מושבות הדרום. עצם ישיבתו שם היה בה כדי לעורר תמיהה — מה לו לחייל ולאוטובוס „ציבילי“? הן כל חבריו מעדיפים את ה„טרמפ“.

אך עובדה היא שישב באותו אוטובוס, מאחורי הנהג, ליד המעבר. בחור צעיר ושחום, בעל זקן אדמדם פרוץ ועינים תכולות. הוא ישב נטוי אחורה, כשוקע בספסל המרופד, ועיניו סגורות למחצה. נראה שהעולם לא ענין אותו. היתה מידת־מה של יהירות בחוסר־ענין זה, משהו מרגיז. רוב בני־האדם משוכנעים שהם יצורים חשובים ומעניינים, ואין לך דבר הפוגע בכבודם כאדישותו המוחלטת של שכן. בתחנת גדרה, ליד הקיוסק, פקח החייל את עיניו וגילה ענין כלשהו. מסורת היא לחיילים זה שנה, בצאתם לפעולה או למשלט, להיעצר ליד קיוסק זה, לשחות גזוז של אננס או ללקק גביע של גלידה. כאן נפרדו, כאילו, מן העולם התרבותי. כי גדרה היתה להם מעין תחנת־גבול — מצפון השתרעה „ארץ־ישראל“, ואילו בדרום, מעבר למחסומים הגדולים, היתה ארץ אחרת. „החזית“.

בעוד החייל מסתכל בקיוסק ומחטט בזכרונות מסתוריים, נכנסה לאוטובוס אשה זקנה, מאותם טיפוסים של נשי העליה השניה אשר שנות העבודה הקשה חרשו קמטים עמוקים בפניהם. היא שלמה את

פרוטותיה לנהג. ובשעה שזה חיפש את הכרטיס המתאים בצרור החבילות הצבעוניות שבתיקו, העיפה מבט עיף באוטובוס כדי לגלות מקום פנוי.

כל המקומות היו תפוסים.

הדבר לא דיכא, כנראה, את רוחה של הזקנה. מבטה תר בשורות הקדמיות, עד שנתפס לבסוף בפניו של אותו חייל. הלה, כדרכו של אדם המרגיש כי ננעץ בו מבט, התעורר מהרהוריו, הפנה לרגע את עיניו אל הזקנה העומדת לפניו אך החזיר אותן מיד אל הקיוסק. אלא שהפעם היתה זאת העמדת־פנים בלתי־משכנעת. אין ספק, הקיוסק חדל לענין אותו.

האוטובוס זו ממקומו, והזקנה הסתדרה איך שהוא בספסל האחורי. החייל חזר לאדישותו הקודמת.

ברחובות נכנסה לאוטובוס אשה צעירה. היא היתה יפה מאד. יתר מכן, ניכר היה בה כי מכירה היא בחשיבותו של פרט זה. היא נכנסה למכונית בצעדים בטוחים, צעדיה של אשה הרגילה לכך שבני־אדם ישרתוה. מבט מהיר אחד הספיק כדי להעמידה על העובדה שאין מקום באוטובוס, וכן על העובדה החשובה השניה שאותו חייל תכול־עינים היה הצעיר היחידי במכונית. החייל הסתכל בה בחשאי, כשם שרגילים גברים להסתכל בצעירות יפות, ביחוד כשלא ראו צעירות יפות במשך זמן רב. בתמימותו לא ידע, כנראה, שאי אפשר להעיף מבט כזה באשה מבלי שזו תרגיש בכך. עיניהם נפגשו. וכדי שלא להשאיר כל אפשרות של התנגדות היא חייכה, חיוך חינני ורב־בטחון שגילה שתי שורות של שיניים מבריקות.

אולם פניו של החייל נעשו פתאום אדישים, עיניו נסגרו שוב למחצה, וראשו צנח על חזהו כאילו נרדם לפתע. אבל פניו היו סמוקות מאד.

האשה לא שהתה לידו. בפנים ספק תמהות ספק מרוגזות עברה בין הספסלים עד שמצאה סוף־סוף את הג'נטלמן שהציע לה את מקומו. האוטובוס ירד במדרון המוביל לפסי הרכבת ועלה בנתיב המוביל בין הפרדסים הנטושים לנס־ציונה.

שם חיכה לו זוג בגיל העמידה — אשה מהודרת ומפורכסת וגבר לבוש נאה, בעל כרס קטנה ושרשרת של שעון־כיס עשויה זהב. מוצאם הגרמני בלט לעין, וקשה היה למצוא קשר ביניהם ובין אותה מושבה אפרורית אשר המסגד המושלמי הוא קישוטה היחיד. מן הסתם הלכו לבקר קרובים מבין העולים החדשים שהשתכנו בבתים הנטושים. האשה נכנסה לאוטובוס, עברה את מושב הנהג ברמזה בידה לבעלה (נראה שחובת התשלום היתה מוטלת עליו, כיאה למשפחה אירופית מסודרת) ועמדה ליד החייל, כגובה הקרן־הסיימת רבא לגבות תרומה מובטחת.

החייל לא זו ולא פקח את עיניו.

האשה הססה. יתכן שלא ראה אותה. היא השתעלה.

החייל לא הרים את ראשו.

פני האשה התעותו מכעס. היא פסעה כמה פסיעות ופנתה בגרמנית אל בעלה שעמד אף הוא במעבר: „אין מראה יותר מגוון מאשר בחור צעיר המעמיד פנים כאילו הוא ישן!“ קולה הגבוה הדהד באוטובוס, אולם החייל לא זו. יתכן שלא הבין גרמנית.

„איזה נימוסים!“ הכריז הבעל ברצינות חגיגית. „בחוץ לארץ לא ראיתי מימי שבחור צעיר לא יקום בפני גברת“.

אחד הנוסעים, ששמח על ההזדמנות להתנקם בחייל האדיש, התערב בשיחה באידיש: „זה הצבא מקלקל אותם. הם רק לובשים מדים יכבר הם חושבים שהם חשובים מכל העולם“.

„כן“, אמרה הגברת, „אלה הם הצברים. איש לא חינוך אותם כמו שצריך!“

החייל, שנהפך בינתיים למרכז ההתענינות באוטובוס, לא הרגיש כנראה בכל השיחה או שמא נרדם באמת? אלא שקרוב לראשון־לציון פקח לפתע את עיניו, הרים את יד ימינו וצלצל.

האוטובוס נעצר בתחנה. החייל התרומם לאטו, נשען על המשענת האחורית של מושב הנהג, פסע כמה פסיעות בלתי בטוחות לקראת הדלת, נאחז במוט וירד בוהירות. למטה עמד רגע קט, ואחר כך התרחק

**בפסיעות אטיות, כשהחלק העליון של גופו נטוי קדימה בצורה משונה.
הנהג העיף בו מבט חטוף, והניע את המכונה.**

ב־25 בינואר התקיימו הבחירות לאספה המכוננת של המדינה אשר קמה בדמם של חיילי החזית. אותם חיילים התייחסו לבחירות בזלזול ספונטני ובאדישות מוחלטת. היה זה הביטוי הציבורי הראשון לתהום שנפערה בין החזית והעורף.

מלחמת־הבחירות התנהלה על ענינים של מה־בכך. כתבני הכרוזים התחרו בחוסר־ידיעת המצב הצבאי לאמתו. אך גרועה מכל היתה העובדה הפשוטה שאף אחת מן המפלגות לא הרגישה כי הנה קמה בחזית שכבה אנושית חדשה, שכבה שיצרה לעצמה סגנון, השקפת־עולם ומנהיגות. על כל אלה עברו המפלגות ל„סדר היום“. נבחר פרלמנט אשר לאיש מבין ציריו לא היתה הזכות המוסרית לדבר בשם החייל הקרבי, ואשר איש מבין ציריו לא היה מסוגל לעמוד על מחשבותיו והרגשותיו של הצעיר העברי אשר הקים את מדינת ישראל.

25 בינואר, 1949. בית־הבראה.

יום בחירות.

„אנו הביאנוכם עד הלום!“ צווח רמקול אחד.

„אנחנו הקמנו את המדינה!“ שואג לעומתו רמקול שני.

„קולכם למקימי המדינה!“ מכריזה הסיסמא בראש העתון.

ברחובות תל־אביב מדדה חייל על קביים. מדיו גדולים מדי ואינם מתאימים לגופו — סימן שאינו אפסנאי ואף אינו מקורב למלכות. הוא מסתכל, מקשיב ונבוך. במשך שנה שלמה לא ידע כלום על קיומן של מפלגות. הן היו בעיניו יצורים משונים היושבים אי שם בעורף ורבים על חזירים ואוריינסציות.

ובכן, מי צודק? מי מהמפלגות הללו הקימה את המדינה?
החייל מקמט את מצחו וממצמץ בעיניו. המחשבה במושגים חדשים אלה קשה עליו בקצת.

הנה התמונה של בן־גוריון ביום 14 במאי 1948. איפה היה הוא

החייל, באותו יום? הוא מהרהר. הוא היה אז בכפר... כפר ערבי מסונף. הוא נכבש באותו בוקר. האבדות היו מעטות — שלושה הרוגים בלבד. יוסקה, יעקב ומישקה. החייל חיך כשנוכר במישקה. ליצן היה, לכל הרוחות. חבל שאיננו בחיים היום. בודאי היה מוצא הלצה על הבחירות האלה, מאותן ההלצות שבסופן אינך ידע בדיוק אם גסה היא או לאו.

החייל שקע בהרהורים. אותו כפר שייך כיום לשטחה של מדינת ישראל. משמע, שמישקה היה לו חלק בהקמת המדינה. אלא שמישקה שוכב אי שם במקום שקברוהו, ועל קברו צומחים פרחי-בר אדומים. בעד איזו מפלגה היה מישקה מצביע אילו היה חי? לא, קשה לתאר את מישקה מתלהב לכל מפלגה שהיא. התענינותו היתה מוגבלת לדברים מועטים. וכך היה אומר כדרכו הליצנית:

„על שני דברים חולם החייל כל ימיו. הדבר השני הוא חופש“.

בכל זאת הקים את המדינה העברית.

ושמא לא הוקמה המדינה כלל באותו יום? הן למחרת פלשו הפולשים, ורק אז התחילה למעשה המלחמה על המדינה. החייל זכר היטב אותו ערב, כשהמפקד פרץ לחדר והודיע שהטאנקים המצרים חדרו עד יבנה, פחות מ־20 ק"מ מתל־אביב. כל הלילה עסקו בהסברת בקבוק מולוטוב, הנשק האנטי־טאנקי היחידי שהיה אותה שעה במקום. כאילו האמין משהו שאפשר לעצור כוח של טאנקים בבקבוקי קוקטייל כאלה.

בבוקר יצאו — להגן על גדרה. הם חפרו שוחות דלות (לא היו עדיין רגילים לעבודה זו) וחיכו לטאנקים — קו של פלוגה אחת, פחות ממאה בחורים צעירים, בין תל־אביב והמצרים. ובלילה יצאו לקראת המצרי, ובלילה השני, והשלישי. והלמו בו באשדוד, והשאירו שם כמה עשרות הרוגים.

אחרי ככלות הכל, חשב החייל, כל אלה היו מקימי המדינה העברית. מקימי המדינה ממש, כי באותה שעה לא עזרו לא הפוליטיקה, ולא הנשק, ולא הכלכלה. באותם הימים הכריע פלא. והפלא הזה היו מישקה וחבריו, אלה שנפלו ושלא נפלו, אלה שבאו מבתי החרושה

ואולמי הריקודים ובתי הספר ולבשו מדים שלא התאימו בדיוק ונתגלו לפתע כחיילים.

לא, הכרוזים לא דנו בפלאים, גם לא בפלא ששמו מישקה. בכרוזים היה הכל כה פשוט: — מפלגה זו הכריזה כך, ומפלגה אחרת הכריזה אחרת, וכך הצהיר אותו מנהיג דגול, ולכן קמה מדינת ישראל. ואת ליל הפלא לפני אשדוד אין מזכירים כלל, וגם לא את אלי שקיבל שבעה כדורים בבטן והמבלה כיום את ימיו בחיבור שירים היתוליים. החייל דפדף ברשימות המועמדים שלקח מידי צעירים מתלהבים, כדי שלא לגרום להם עגמת נפש.

לא, אותו פלא ששמו מישקה לא הופיע שם.

החייל תהה. הרי במשך השנה קרה משהו, אי־שם התפרצה רוח חדשה, וקמה חויה חדשה, ודור שלם השמיע את קולו, והנהו קול ערב, אף כי שריקות הפגזים קצת הקשו על השמיעה.

האם יתכן כי מכל אלפי חבריו של מישקה לא נמצא אף אחד (מחוץ לקצינים הגבוהים ביותר) שיהיה ראוי להופיע ברשימת מועמדים ולחמנות על „מקימי המדינה העברית“ בלשון הרמקולים והכרוזות? או שמא לא התענינו כלל במפלגות?

החייל ניסה לנתח לאיזו מפלגות נטו חברי הכיתה שלו, הארבעה שנהרגו, והשנים שנפצעו, והשנים שהלכו לקורס המס־כפים. מענין, הוא לא ידע זאת. לא הזכירו ביניהם אף פעם אחת את המפלגות.

האם לא דיברו על פוליטיקה? דיברו. אפילו הרבו לדבר, מפני שאיזיק, זה שהלך להיות מס־כף, היה משוגע ליוכוחים ולא יכול מימיו לשבת בשקט. אלא שפוליטיקה זאת שלהם היתה כל כך שונה מן הפוליטיקה של הכרוזים האלה עד שקשה לזהותה.

בהתחלה דיברו אם אפשר לפרוץ לירושלים, ואחר כך דיברו אם צריכים לכבוש את הנגב מיד או רק כשיהיו טאנקים. כן, היתה זאת פוליטיקה אחרת, כי המתווכחים ידעו כי הם ישלמו את המחיר, והם היו מוכנים לשלם את המחיר. הם ידעו גם את העובדות — את כוחו של האויב ואת כוחם שלהם.

ואילו כאן, זוהי פוליטיקה אחרת לגמרי. קל להם כאן לדבר על

כיבושים, במערכת נוחה של עתון. קל לחבר כרוזים בעד ונגד, כשכל מחברי הכרוזים גם יחד אין להם המושג הקל ביותר מה המצב בחזית, וכיצד הושגו הנצחונות אשר הושגו.

ואלה אשר שילמו ואשר ישלמו את המחיר — קולם אינו נשמע במקהלה הצווחנית הזאת. אין הם מדברים ברמקול, אין הם כותבים את הכרזות, אין הם מחברים את הסיסמאות. הם יושבים בחזית. החייל שקע בהרהורים. כן, חשב, הם יושבים בחזית. והחזית רחוקה, רחוקה מאד. יתכן שזהו כל האסון — שהחזית רחוקה מדי. ואנשי החזית, אף כשהם מזדמנים לעתים העירה, נעלמים בים המדים המבריקים והדרגות המצוחצחות של העיר.

פעם, כשהחזית היתה בשכונת התקווה וביעזור היה הכל אחרת...

החייל הרגיש פתאום עייפות איומה. אלך הביתה, חשב. והקביום שלו הקישו על גבי האספלט. חבל שמישקה איננו, הרהר בלבו, מישקה היה בודאי מוצא את ההלצה הנכונה.

בבית ההבראה כתבתי את רשימותי ליד שולחן נוח, כשלפני מכונית כתיבה ומאחורי רדיו המשמיע נעימות עדינות. זו הפעם הראשונה שכתבתי בנוחיות וללא הגבלה של זמן. לעיני עברו אותה שעה כל אותם המקומות בהם כתבתי את רשימות-היומן שלי במשך השנה. ברגע של עליזות „הנצחת” אותן ברשימה קטנה.

28 בינואר, 1949. בית-הבראה.

ספסר מלחמה.

במחנה האימונים לא כתבתי כמעט כלל. בשבועיים ראשונים אלה הרגשתי כאדם שהלמו לו בפטיש על הראש והשקוהו אחר כך מים קרים. שכחתי בכלל מי אני. ואילו היו שואלים אותי מכונית-כתיבה מהי הייתי בודאי מתבלבל ומחליף אותה במרגמה של 2 אינטש. אלא שטבעו של אדם סוסו לבצבץ בכל הנסיבות. וכך, בעברי

לגדוד קרבי שחנה אותה שעה בעיר „ועשה חיים“ (כובעי־הגרם והסטנים עוד עשו אותה שעה את הרושם הראוי על האזרחים, וביחוד על האזרחיות הצעירות), קם בי מחדש החשק „לכתוב משהו“. הבאתי למחנה את מכונת הכתיבה שלי (אז לא היו שלטונות הצבא עדיין כה תאבים לחפץ זה) ועשיתי קנוניה אם הסרג'נט־מייג'ר — הרשיתי לו להשתמש מעט במכונה ותמורת זה נתן לי כניסה לקודש־הקדשים: משרד הפלוגה. וכך היינו שנינו מבסוטים.

*

גן־העדן לא האריך ימים. הגדוד יצא לפעולת „נחשון“, את מכונת־הכתיבה העברתי ברגע האחרון הביתה, וראשי לא היה פנוי לכתיבה. הקרב הראשון הוא מעין מכת־פטיש שניה על ראשו של החייל, והריהו שוכה שוב את העולם שמסביבו. הוא מרגיש את הפחד המסורתי התוקף במקרה כזה, מתפלל על שיתכן כי כדור יעוף באויר ולא יפגע בו, ומוכן שהוא בו להתעסקות כה בלתי־חשובה ככתיבה. אך, כאמור, טבעו של אדם סופו לבצבץ. עברו ימי הסער הראשונים, התעוררנו, ופתאום הרגשתי שיש לי מה להנחיל לעולם: — תאור אמתי של קרב אמתי. אלא כיצד כותבים יומן (ועוד יומן כה היסטורי) בבסיס קרבי מרוצף בבוץ ושלוליות מים, ב„ביבאק“ זעיר שהוא גדוש ומלא חפצים מיותרים (מה לא סחבנו אנו, טירונים אומללים, למסע הקרב הראשון שלנו!) ?

אך אין דבר העומד בפני הרצון. הבסיס הקרבי היה בקיבוץ. לקיבוץ יש מיכירות. במזכירות יש כלי אשר במאמץ־מה של דמיון אפשר היה לכתוב אותו בתואר מכונת־כתיבה.

*

אחרי „נחשון“ בא „מכבי“, שנודע בצבור כקרב מס' 1 על לטרון. פקודת היציאה אחרה לבוא, ישבנו בינתיים בבסיס הקרבי והשתעממנו. מאז „נחשון“ נרפאתי מפינוקי, בעזרת מאות מנות רצופות של סרדינים ובוליביף. למדתי שאפשר לשבת ב„ביבאק“, ואפילו לישון. בעקבות זה באה ההכרה שב„ביבאק“ אפשר גם לכתוב. בעקב חפירת עמדות

בקבלנות ומילוי שקי חול נעשו גם ידי גמישות יותר, והן הסתגלו לרעיון שעט נובע עלול לשמש תחליף למכונת־כתיבה. ובכן כתבתה. באותה שעה צץ בי רעיון חדש. על שום מה לא אצלם תמונות בשעת קרב? הדבר מצא חן בעיני, ובקרב על לטרון התנוססה המצלמה בתגורתי בין שני רימוני־יד. צילמתי כ־12 תמונות — חברים נרשאים פצוע בקו האש (בתמונה אי־אפשר להכיר שיעצו לי אותה שעה לזרוק את המצלמה לכל הרוחות ולעזור להם לכחוב...), חיל המאסף מחפה על הנסיגה, המקלע נעצר ברגע המכריע (כדרכם של מקלעים בעולם הזה) וכהנה וכהנה.

בחופשה הראשונה אצתי אל מערכת אחד העתונים, מצויד ברפורטג'ה ארוכה על לאטרון ובאוצר התצלומים. העורך קיבל את הרפורטג'ה, אך בראותו את התמונות עיקם את האף. „אבל הרי אלה הן תמונות שצולמו בקרב ממש“, צעקתי בתמיהה. אך העורך רק הרים את גבות עיניו. „זה לא חשוב“. הוא אמר באדישות. „זה לא חשוב בכלל“. וכדוגמה לתמונות מצלחות הראה לי כמה תמונות קרביות נהדרות שצולמו... במחנה אמונים בתל־אביב.

*

בינתיים התרגלו חברי לפרסום הרב הניתן להם. תחילה התפעל יוסקה הג'ינג'י מאד לראות כי הפך גיבור לאומי אשר העתון כותב עליו. הדברים הגיעו לידי כך שחברים מסויימים השתדלו להיות בקרבותי בשעת הסתערות או נסיגה, ואף העירו את תשומת לבי על כך. אלא שברבות הימים קהה העוקץ, וכתיבתי היתה מקור לבדיחות אינסופיות. התנדבתי לאיזו פעולה. „אה“, העירו החברים בלחישה שנשמעה לארכה ולרחבה של הקנטינה הגדולה, „לאורי אין כבר חומר לכתיבה“. או, בחבשנו את כובעי הפלדה לפני צאתנו לפעולה, העיר פרדי לראובן: „עוד חמש לירות בשביל אורי, ובשביל זה אנחנו שופכים את דמנו...“ ובמשך הזמן התפרסם הדבר בגדוד שאני הנני אחד מאותם ספסרי המלחמה המתועבים אשר קוראים עליהם בעתונים.

*

מכל רשימותי חביבות עלי ביותר אלו שנכתבו במלחמת 11 הימים בין שתי ההפוגות. הייתי גר אז, יחד עם חברי והג'יפים שלנו, בפרדס. שכנתי שם בשוחה קטנה שחפרתיה בחפזן ושדמתה לקבר אשר לא הספיקו להעמיקו די צרכו.

בשוחה זו ישנו, אכלנו (ושחקנו, בינינו לבין עצמנו, בקלפים) עד שהועיקונו לפעולה. היינו חוזרים, ישנים שעתיים-שלוש, יוצאים שוב, וחוזר חלילה. לישון — זה היה שיא התשוקות והשאיפות. היינו כולנו היסטריים למחצה, מצב שהוא אופייני לאדם שהנהו עייף עד מוות.

אלא שהפעולות, פעולות-הבראשית של „שועלי-שמשון“, היו כה מיוחדות במינן, כל אחת בפני עצמה, עד כי לא היתה לי כל אפשרות שלא לכתוב עליהן. כיצד כותבים? תחילה הייתי מתגנב, שעה שישנו חברי, למשרדו הקטן של גדוד שכן, שהביא עמו מזכירה ומכונת-כתיבה לבסיסו הקרבי. הבחורה, בת-מושבה חמודה בשם עופרה, הרשתה לי לכתוב שם. וכך כתבתי במשך יומיים-שלושה כמלך — עד שבא הסרג'נט-מייג'ר של אותו גדוד וגרש אותי משם בצרוף מלה רוסית.

מאז שכחתי את שארית ספקותי. כתבתי תוך שכיבה בשוחה, או בשיבה על אבן, או בעמידה ליד כיפת-המנוע של הג'יפ, על פיסות נייר מכל הבא ביד, בשריד עלוב של מה שהיה פעם עפרון. פעם קרה לי שנרדמתי תוך כדי תאור פעולת-קרב מרתקת ביותר.

*

תשאלו — כיצד הגיעו הרפורטג'ות למערכת העתון? ואכן, זו היתה בעית הבעיות. רשימות קרביות — בדומה לפאלאפל — טובות כשהן חמות. אולם באותם הימים היה המרחק בין עיבדים לתל-אביב רחוק מזה המפריד בין המאדים ובין כדור הארץ. הדואר הצבאי, שהוא מוסד הראוי לכבוד ולתהלה, לא יכול היה לעזור לי בתנאים אלה. במשך הזמן פיתחתי טכניקה שלמה. הייתי מעכב את מכוניות-המשא שעברו בכביש, מבלי לשאול אם שייכות הן לחיל התותחנים

או לשק"ם, והייתי נותן לנהג את הניירות המקופלים. אם נסע לתל-אביב — מוטב, ולא — הייתי מסדר קומבינציות שונות בדרך, וחברים שונים — שוטרים צבאיים בבסיס, נהגים במוסך, סמלי תרבות נעים ונדים — דאגו איך שהוא שהנייר יגיע למערכת. פעם אחת נזקקתי אפילו לשרותו של כתב-צבאי אמיתי, מצויד בג'יפ ובכתפיות, שישב לו אי-שם במטה החטיבה.

משונה הוא, אך אמת לאמיתה, שמכל רשימותי ששוגרו בדרך כה מפוקפקת — ומספרן עולה על מאה — לא אבדה אף אחת בדרכה. אות הוא לכבוד בו מתייחס חייל למכתבי חברו.

*

אודה ולא אבוש — לא פעם קנאתי באותם שזכו לתואר „כתב צבא ההגנה לישראל“. כל ההנחות, כל האפשרויות ניתנו להם מטעם שלטונות הצבא, הם לא היו קשורים ליחידה קרבית שרבצה במשלטים, הם לא היו עמוסים בחובות צבאיות, את הידיעות קיבלו עם התקבלן מפי קציני המטה, לא היה להם כל קושי בהעברת החומר לתעודתו. אך אחרי כל התקפה כזאת של קנאה הייתי נכנס לקנטינה הגדודית שלי, ובחוג חברי לנשק, על כוס בירה פחות או יותר קרה, באויר דחוס מעשן סיגריות וציזבאות, הייתי מרגיש את עצמי בטוב, והחומר היה מרחף באויר — חומר כה רב, כה עשיר, כה מגוון, עד כי ידעתי שלא אספיק לעולם להנציח אלא חלק זעיר ממנו. ואז, בהתקבל פקודת-ה„היכון“, ואנחנו היינו מרכיבים את המקלעים על הגיפים ומכניסים את תיבת הכדורים לתוך הקופסה הגדולה, וחבר אחד היה שואל, מעט ברצינות ומעט בצחוק, אם לא שכחתי את בלוק-המכתבים ואת העט הנובע, לא הייתי מקנא עוד...

אפילון

למרחב הדרום חזרה השלווה.

נדמו קולות הקרב. מחולון ועד הוליקאת שוררת דממה.
ורק לעת לילה, שעה שהלבנה מאירה את שדות־הקרב העזובים,
שוב מיללים התנים, שוב מצרצרים הצרצרים, שוב לוחשת הרוח —
כאז...

אותות הקרב האחרונים עוד מעט ויעלמו. העשב יצמח ויכסה
את גדר־התיל הקרועות, את כובעי־הפלדה העזובים, את מחסניות־
המקלעים החלודות — עקבותיו של האדם הקטן אשר נאבק על האדמה
הזאת.

האדמה, גם פצעה יגלדה. אט־אט ממלא החול את השוחות
הפזורות בין הגבעות, השוחות בהן הטמינו חיילים אפורים את גופיהם
מפני פגיעה, בהן האזינו לשריקת הכדורים ולצריחת הפצצות.
האוטובוסים נוסעים בכבישים. נוסעים משועממים מסתכלים בנוף
החדגוני ולא יחשו כי כאן היה נטוש קרב, כי על תל זה הסתערה
פלוגה של אנשים צעירים אל מותה, וכי בואדי ההוא התפתלו עשרות
פצועים בכאבים, בהמתנם לחבריהם שיצילו...
*

בבית־קפה בתל־אביב, ליד קיוסק בגדרה, בקולנוע של רחובות
נפגשים הלוחמים — אותם שחזרו.
הם יכירו זה את זה, גם בלי סמלי החטיבה. השם גבעתי נחרת
בפניהם — אות החזית.

ילחצו ידיים, יחליפו מלים מעטות, וישתקו.
מזכרות מעטות נשארו להם. המדינה שקמה בדמם לא העניקה
להם אותות־כבוד. תצלומים מטושטשים אחדים במגרה, צלקות

תפורות בגוף, פגיון או מסבחה על הקיר — זה כל אשר שרד להם מאותם ימים.

אולם הם לא ישכחו.

בפנים קדורות יאינו לדבריהם של אותם המדברים כבר כיום על... המלחמה הבאה.

כי זכור זוכרים הם —

את שלא חזרו.

*

ברחטה, בטאנטה, במאנסורה ובחארטום יושבים ההורים — הוריהם של אלה אשר הרגנו. בחוצות קהירה מהלכים אותם שנפגעו מכדורי מקלעינו — ביניהם נכים, אולי קטועי-אברים.

בלבי התקווה שלא ישנאוני, כאשר איני שונא את המצרי אשר כדוריו פילחו את בטני.

שנא לא שנאתים. ידעתי: הם עשו את אשר הטילו עליהם. כל רוח מים רוחשים אנו להם את הכבוד שהם ראויים לו.

אמרנו — למען השלום אנחנו לוחמים. לנו לא היתה זאת סיסמא נבובה. האמנו בה בכל חום לבנו המעונה, עת עמדנו ליד גופותיהם הדוממות של חברינו.

אל נשכת.

היה הדם לנו לאות.

*

כי המנצחים האמתיים — הם לא חזרו. רבי' נשארו בשדה. מקום קבורתם לא יודע לעולם. אין מצבות על קברותם.

בלבנו נקים להם מצבות. ונזכור: הודות להם קיים הקיים. הם לא היו גיבורים. את המלחמה לא אהבו. את האויב לא שנאו. ובכל זאת ניצחו. ניצחו את הפלדה. ניצחו את הפחד.

בכוח האהבה.

כוח ההגינות של הפרט האמור. בכוח הכבוד העצמי של האדם הקטן עם רובהו הקטן.

אמר המפקד :

החטיבה אינה מטה, אינה פיקוד, ואינה מערכה של חוקים ופקודות.
החטיבה היא קודם כל — מאות זוגות רגליים.
הרגליים הובילו אל הקרב — אף כי מתוך פחד. הרגליים עמדו ולא
ברחו — אף כי כמעט אבדה התקווה. והרגליים צעדו, וצעדו, וצעדו,
בעייפות, בגשם, בבוץ, בשרב — כשלו וצעדו.
ולכל זוג רגליים היה לב. לב שחש בכאב, שהרגיש בעייפות,
שנאבק עם הפחד. בלב הזה התחולל הקרב האמתי, הקרב שהכריע
בלבו של הלוחם הבודד ניצחה החטיבה.
זה הסוד אשר שמו : ג ב ע ת י.

כובעי גרב וארגזי גבינה : ערב פסח תש"ח, השיירה האחרונה לירושלים,
הכיתה על משאית. אורי אבנרי הוא הקיצוני מימין.

הקרב על לטרון צולם כולו על ידי אבנרי תוך כדי מהלכו. הטור המשוריין מתארגן ליציאה. משמאל : שיירת המשאיות ממתינה לפריצה.

בודדים מול האויב : אחרי שכל הכוח ברח תחת מטר הפגזים, התארגנו אחרוני הלוחמים, חברי יחידות שונות, במוצב האחרון שהחזיק עדיין מעמד.

שדה הקרב הריק. הנוף שומם לגמרי. הערבים מתארגנים להסתערות הסופית, וקבוצה קטנה של לוחמים, האחרונים שנותרו בשטח, מובילים חבר על אלונקה — חזרה לחולדה.

"זרוק את המצלמה, ועזור לסחוב!" קורא החייל משמאל לאבנרי, בשעה שצילם תמונה זו. הנפגע האחרון — הרוג? פצוע? — נסחב על-ידי חבריו משדה-הקרב הריק.

"ארבעה, ארבעה על הג'יפ הדוהר..." שועלי שימשון, בתמונה דרמאטית המראה יפה את שיטת הפעולה שלהם: ניידות, מהירות, כוח־אש.

לפני הקרב ואחריו : אבנרי בהפוגה הראשונה, בלבוש שעיצב לעצמו — ולמחרת הקרבות בגיבעה 105 ועיבדיס, כשהעייפות והזוועות ניכרות בפניו.

שימעון אבידן, המפקד והסמל של גבעתי, בשיחה עם אורי אבנרי בכנס חטיבתי אחרי המלחמה, אבידן כתב את ההקדמה למהדורה הראשונה של ספר זה.

צבי צור ("צ'רה"), במדי הרמטכ"ל, בשיחה עם אבנרי בכנס גדודי אחרי המלחמה. (ביניהם: האלוף צבי זמיר).

בשדות פלשת 1948

- מהדורה ראשונה — 15 ביוני 1949
- מהדורה שניה — 5 ביולי 1949
- מהדורה שלישית — 15 באוגוסט 1949
- מהדורה רביעית — 25 באוקטובר 1949
- מהדורה חמישית — 25 בינואר 1949
- מהדורה ששית — 1 ביולי 1950
- מהדורה שביעית — 15 בדצמבר 1950
- מהדורה שמינית — 15 באוגוסט 1951
- מהדורה תשיעית — 25 בינואר 1952
- מהדורה עשירית — 1 באוגוסט 1953
- מהדורה אחת-עשרה — 1 באוגוסט 1975

ספרים חדשים

יצחק בן-צבי

נשיא המדינה

נדחי ישראל

מחקרים על קיבוצים יהודיים
נידחים, כיתות יהודיות ומסור
רות יהודיות תחיות בקרב
שבטים רבים בארצות האיסלאם
השונות. בלוית צילומים.

אפרים אוירבך

שנות בראשית

פרקי זכרונות ושירה מימי
העלייה השנייה ורטט־הקדושה
שבעבודה — קסמי הגליל,
עידור ראשון בפרדס, יוסף
שומר־השדות, הרפת בכך־שמן,
„הבחר“ והמלחמה באינג'יל
(יבלית) ועוד.

ה. ב. זאדור

אחרית וראשית

רימן ישראלי המתרחש בין
פראג לירושלים בימים טרופים.
תרגם מכת"י: אביגדור המאירי

א. קיזור

בין המצרים

מיומן השואה — פרקי אושוויץ

לואיס פישר

יוסף פטאלין —

חייו ומותו

הביאוגרפיה הפוליטית חיסור
דית והחדשה ביותר של יוסף
סטאלין וברית־המועצות, כתור
בה בידי אחד מגדולי המומחים
בעולם לבעיות רוסיה. בלוית
אחרית־דבר מאת זאב לקויר,
הפרשו המדיני של „סול

בשדות פלשת 1948 הוא הספר הראשון על מלחמת השחרור של ישראל שנכתב בשדה־הקרב ממש — יומנו של חייל־לוחם, שרשם בשעת מעשה את אשר ראה והרגיש. תחילה כטוראי בפלוגת־רגלים ואחר־כך כמקלען בג'יפ של „שועלי שמשון“. עד שנפצע קשה בקרבות האחרונים.

בפשטות אכזרית, תוך ויתור מוחלט על כל קישוט ספרותי, מתארים דפים אלה את חוויותיו של אחד מאותם שיצאו לקרב בראשית המלחמה והחזיקו מעמד בחזית עד שהוכרחו לעזוב — הצהלה הרזננת של הקרבות הראשונים, הזעזוע העמוק בימי האבדות הכבדות, הפאטאליזם הקודר של „נמלות החזית“, המתיחות האיומה של קרבות־ההכרעה, ולבסוף העצבות רוות־הכאבים של הפצוע בבית־החולים.

„נחשון“, לטרון, עיראק־סידאן, אישדוד, בית־דאראס, גבעה 69, נגבה, עיבדיס, משלט 105, כארטיה, בית־עפא, חולייקאת ועשרות פעולות אחרות בהן השתתף המחבר, מתוארות כאן בריאליזם המוותר על כל מליצה. ומבעד לתיאור זה משתקפת דמותו של הגיבור האמיתי של המלחמה: „האדם הקטן עם רובהו הקטן“, החייל־הרגלי הזוחל בעפר, סובל ומתלוצץ, רוטן ומגדף.

מן הבקורת על הספר

עם סיום הספר יש לך הרגשה כי חבל שאין הוא גדול פי שלושה. „יום־יום“

בספר מאות עמודים, כל עמוד — האמת מבצבצת מבין השורות. בשביל אמת פנה זו בלבד כדאי לכל חיל קרבי לפאר את ספריתו בספר זה, וכדאי לכל אזרח, אם, אב, אח או אחות, חברה או ויעה, לחזור ולקרוא בו — שמא יעלה בידם לחדור, ולו במקצת, למתרחש בנפשו של הלוחם. „הדור“

טוב יעשו אנשים אם ידפדפו בספר זה — איש החטיבה ישוב ויחוש את כל החוויות העשירות של שחרור הדרום, ואילו איש הרחוב ילמד לדעת כיצד בדיוק נתגלגלו הדברים שהוא מהלך לבטח ברחובות תל־אביב. „הבוקר“